

Александър Илиев

**БЪЛГАРИТЕ
И ПОЛУОСТРОВ
ХИНДУСТАН**

© Александър Илиев, автор, 2006

© ТАНГРА ТанНакРа ИК, 2006

ISBN-10: 954-9942-95-3

ISBN-13: 978-954-9942-95-8

Всички права са запазени.

Не е разрешено публикуването на части от книгата под каквато и да е форма – електронна, механична, фотокопирна, презапис или по друг начин – без изричното писмено разрешение на издателите.

Александър Илиев

**БЪЛГАРИТЕ
И ПОЛУОСТРОВ
ХИНДУСТАН**

Център за изследвания на българите
ТАНГРА ТанНакРа ИК
София, 2006

КНИГА ШЕСТДЕСЕТ И ВТОРА
от библиотека „Българска вечност“
на ТАНГРА ТанНакРа ИК

Книгата се издава през **2006** година.
Това е **1841**-а година
от началото на българската държавност в Европа
(**165** година)
и **1325**-а година от създаването
на Дунавска България (**681** година) от кан Аспарух.

БЪЛГАРИЯ –
най-старата европейска
държава,
съществуваща под едно и също име
повече от осемнадесет века
и съхранена до днес от българската нация

БЪЛГАРИ, ДА СИ ПОМАГАМЕ...
БЪЛГАРИ, ДА СИ ПОМАГАМЕ...
БЪЛГАРИ, ДА СИ ПОМАГАМЕ...
БЪЛГАРИ, ДА СИ ПОМАГАМЕ...
БЪЛГАРИ, ДА СИ ПОМАГАМЕ...

ТАНГРА ТанНакРа
ОБЩОБЪЛГАРСКА ФОНДАЦИЯ

има за цел да издирва, публикува и разпространява научни знания, митове, легенди и хипотези, свързани с историята на българската народност.

Със своята дейност фондацията се стреми да намери отговор на въпросите относно произхода на българите и тяхното влияние и принос към световната цивилизация и култура.

Отговорите на тези въпроси фондацията ще търси на страниците на поредицата книги от библиотека „Българска вечност“.

Израз на нашето доверие към авторите е ненамесата в техните позиции, за научната достоверност на които отговорност носят единствено те.

Особен акцент в нашите издания ще бъде поставен върху появилата се през последните десетилетия нова изобилна информация за историята, произхода и културата на българите от древността до наши дни.

Вярваме, че чрез нашите книги читателите ще добият по-широка и по-вярна представа за българския принос към човешката цивилизация.

ТАНГРА ТанНакРа
ОБЩОБЪЛГАРСКА ФОНДАЦИЯ

КРАТКА АВТОБИОГРАФИЯ НА АВТОРА

Дата и място на раждане: 01.10.1956 г. – София, България
Висше образование: Технически университет – София, България, спец. *изчислителна техника*, 1979; Университет на Театъра на нациите – Барселона, Испания, спец. *комедия дел'арте*, 1985; НАТФИЗ „Кр.Сарафов“ – София, България, спец. *режисура за драматичен театър*, 1988
Научна степен: доктор на изкуствознанието
Длъжност: доцент

Месторабота:

НАТФИЗ „Кр.Сарафов“ – София, България
Преподавател от 1984, ръководител на класове от 1992

АВТОРСКИ ПОСТАНОВКИ: в България – 99; в чужбина – 23

УЧАСТИЯ В ПОСТАНОВКИ: в България – 64; в чужбина – 19

АВТОРСКИ ФИЛМИ: документални и ТВ игрални – 37 (19 от тях – чуждестранни копродукции)

УЧАСТИЯ ВЪВ ФИЛМИ: документални и игрални – 23 (11 от тях – чуждестранни копродукции)

КУЛТУРНО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКИ ЕКСПЕДИЦИИ:

27 в над 50 държави на 3 континента

СПОРТНИ ЕКСПЕДИЦИИ И СЪСТЕЗАНИЯ:

31 в над 50 държави на 3 континента

ТРИ ОТ ТЕЗИ УЧАСТИЯ са включени във файловете на **Книгата на ГИНЕС:**

Еверестки маратон, Непал, Хималаи, 1993

25 часа солова игра на пантомима, Варна, България, 1994

Еверест – концерт, 5350 м н.в. Непал, Хималаи, 1996

АВТОР НА ПИЕСИ: 7, поставяни в 3 държави

ИЗДАДЕНИ КНИГИ: 10

Списък на проведените експедиции

1992 „Ръорих – I; Жива етика“

1993 „Еверест маратон“

1993 „Езикът на мълчанието – I; Хималайските кралства“

1995 „Еверестки ултрамаратон“

- 1995 „Ръорих – II; Борис Георгиев“
1995 „Езикът на мълчанието – II; Общуване без думи“
1996 „Еверест концерт“
1996 „Ръорих – III; Хималайски пътешествия“
1997 „Будистка религия и мистерия“
1997 „Анапурна“
1998 „Тибетска мистерия Чам“
1998 „Непалски традиционен театър и танц“
1999 „Хиндутанц“
2000 „Хиндуарт“
2001 „Малък Тибет“
2001 „Ръорих – IV; Долината на боговете“
2003 „Индийски Хималаи“
2004 „Мистерииите на полуостров Хиндустан“

Забележка: в списъка са упоменати само експедициите на територията на Евразия, свързани с проблемите на изследването в настоящия труд.

СЪДЪРЖАНИЕ

Встъпителни думи	11
Географска среда	18
Етногенезис	22
Исторически свидетелства	25
• Късен неолит	25
• Култури Харапа и Мохенджо Даро	27
• Епохата на ариите и ведическата култура	28
• Хунну и хуни	37
• Инвазия на конните народи в Средна Азия и Североизточна Персия	42
• Скитският квадрант	46
• Възникване на Будизма и Джайнизма	48
• Тибетската цивилизация	49
• Походът на Александър Македонски	57
• Македоно-гръко-бактрийски царства	58
• Държавата на Великите Мории	61
• Великата Кушанска империя	61
• Гуптският период	68
• Ефталитското (Бади) царство	69
• Тюркютският каганат	73
• Арабските завоевания	76
• Изводи от изследването	79
Топоними, хидроними и етноними	82
• Афганистан и граничните области на Южен Таджикистан	82
• Бангладеш	83
• Бирма (Миянмар)	83
• Бутан (Друк Юл)	83
• Индия (Бхарат)	83
• Кампучия (Камбоджа)	83
• Монголия и граничните области със:	83
• Вътрешна Монголия и Синдзян-Уйгурската област на Китай (Джунг Гуо)	83
• Руската федерация	83
• Казахстан	83
• Мустанг (Ло) – васално кралство на Непал	84
• Непал	84
• Пакистан	84
• Тибет (Бод Юл; Бод Кхам; Пьо; Пюр) –	

Тибетска автономна област (Шъзанг) на Китай (Джунг Гуо)	84
• Шри Ланка	85
• Животни и растения	85
Елементи на бита и костюма	91
Ритуални елементи	96
Лингвистични корени	101
Проблеми на изследването	115
Списък на съкращенията	124
Именен показалец	125
Нужда от интердисциплинарна експедиция	127
Послеслов	131
Апендикс (Документални свидетелства от предхристиянска Дунавска България)	133
• Пантеон	133
• Гражданска, военна култура и обичаи	133
• Вода и храна	133
• Граждански обичаи	134
• Облекло	134
• Животинска среда	135
• Гражданско законодателство	135
• Военно законодателство, подготовка и триумфални действия след битки	135
• Военно облекло	136
• Оръжие	136
• Ритуални атрибути	138
• Клетвени, магически и ритуални действия	138
• Религия, култови и обредни действия	139
• Погребални ритуали	139
• Думи	140
• Топоними, хидроними и етноними	142
Благодарности	143
• към информатори и съратници на изследването	143
• към дипломати и духовни водачи	143
• към приятели и спътници в експедициите	144
Библиография на основната литература	145

*Всички се раждат по един закон,
следователно са законнородени
и такива хора са еднакви с всички.
Незаконнородени хора няма.*

ТИБЕТСКА МЪДРОСТ

ВСТЪПИТЕЛНИ ДУМИ

„Бяхме принудени да се спуснем към долината на реката, където е разположен Бугас, и предполагаме, че ще спрем на мястото на бивака ни през 1893 година, но вода в ръкавите на реката, протичаща тогава, сега липсваше, и ние тръгнахме към реката, в последната водата едва струеше. Не успели още да разгърнем бивака си, се появиха пъпешки и дини, които донасяха добродушните и гостоприемни стари познайници от селото; още по пътя към реката, когато керванът преминаваше покрай една къщица, от нея излезе жена с хляб и сол, т.е. печени питки, сол и парчета диня. За всички тези подаръци ние плащаме на бедните хорица с лихва, не желаем да се възползваме даром от тяхната любезност; много от тях отказваха да вземат пари и доста се потрусихме да ги уговорим да приемат това заплащане... С други думи, благодарстване; ядем в изобилие пъпешки, дини, ябълки и праскови... Нашите животни пасат трева до припадък и струва ми се ще отдъхнат добре за това време... Тукашните жители се наричат чанту (думата „чанту“ е китайска, означава „големоглавите“)... В типа на днешните жители има много малко монголоидни черти, лицата им са малко или много правилни.“ – В. И. Роборовский, „Путешествие в Восточный Тянь-шань и Нань-шань“, стр. 382-383.

Думи като тези, които биха накарали всеки българин да предположи, че става въпрос за клон от големия български род, няма да има. След тази констатация въпросите, разбира се, ще са много:

- В Китай ли се развива действието?
- Какво правят наши хора по тези места?
- Защо не ги наричат просто „българи“?
- На какъв език говорят евентуалните ни сънародници там?
- Защо селището се казва Бугас, а не по нашенски – Бургас?
- Още ли живеят по тези места? И т.н.

Разгръщайки страниците на необикновено увлекателния дневник на великия руски изследовател, читателят се натъква на все нови и нови етнически групи, които само сменят имената и местонахождението си, но по същество си остават „наши хора“:

„Селището Богар е разположено на изток и север от града (Люкчун), извива се нагоре по люкчунската рекичка и обилно я оросява от много кладенчета; в него има много прекрасна растителност, градини и ниви; близките до града улици са оградени с дувари, също така тесни, криви и прашни. Населението в Богар е около 700 семейства... Жителите се занимават със земеделие (пшеница, сорго, памук и градини), овощарство (грозде, круши, ябълки, прас-

кови, кайсии, нарове и пр.). От животните отглеждат най-вече овни, магарета, малко крави и коне. От птиците – най-вече гълъби, които ядат с охота и за които строят глинени и зидани със сурови тухли помещения, в които гълъбите отглеждат удобно малките си. Тези помещения се наричат „кептар-кхана“ – гълъбарник. Кокошки и патици имат немного, яйцата са скъпи и не са по джоба на всеки... На запад и на юг от града се нижат ниви, наречени от тях „кър“, предоставени на служителите при двореца на вана (областния управител – кит.). На всеки кър се сее пшеница всяка трета година. Те дават изключително добра реколта.“ – В. И. Роборовский, „Путешествие в Восточный Тяньшань и Нань-шань“, стр. 401.

Подобни страници, изписани напълно безпристрастно, се появяват в дневниците на стотици пътешественици и изследователски трудове на учени, кръстосвали из Азия. След падането на Римската империя пръв от всички потегля по безкрайните азиатски пътища Плано Карпини. През 1246 г. той успява да достигне до хан Угадай, наследникът на Чингис хан. Седем години след него Вилхелм Рубруквис отпътува за Монголия и оставя най-точни записки за обичаите на народите, населяващи тези земи. 1271 г. е стартова за Марко Поло, пропътувал десетки хиляди километри до Китай и обратно. Към сърцето на Азия се устремяват монаси, търговци, посланици и изследователи. Руските дипломати, духовници и географи откриват своите непосредствени съседи едва след 1616 г. Най-известните учени пътешественици сред тях са Семьонов-Тяншански, братята Грум-Гржимайло, Певцов, Пржевалски, Роборовски, Козлов, Цибилов, сем. Рьорих. Германци, англичани, французи, холандци и португалци обсаждат обетованата цитадела на Азия с открити имперски намерения. Политическите, военните, търговските и научните интереси се сблъскват още от първите им срещи с древните империи на Изтока. Въпреки това мнозина от тях оставят прекрасни свидетелства и задълбочени анализи за бита, културата и историята на най-големия континент. Може с положителност да се твърди, че сред океана от полеви изследвания за последните 750 години има **цяло море от документални свидетелства, свързани с миналото на българския род**. Много от тези родни огнища горят или тлеят и до днес. Именно за тях става дума в настоящата книга.

През 1921 г. в София излиза първият сборник на група руски учени емигранти. Те наричат себе си „евразийци“. Фундаментът на тяхната теория е прост – Европа и Азия са всъщност един голям континент. Хилядолетия наред етносите преминават условната граница между двата материка и контактуват помежду си на всички възможни нива. Имената на тези учени скоро стават световноизвестни. Трубецкий, Савицкий, Вернадский, Карсавин и Федотов променят завинаги „позиционното“ мислене на европейската наука. Духовно свързани с тази група са Лев Гумильов, Николай Рьорих и синът му Юрий.

Принципите на Евразийството се приемат безусловно от всички тях. Изложени накратко, те и днес будят възхищение с широтата на погледа и етиката на учените изследователи, готови на всякакви изпитания в името на самата истина, а не популярната или конюнктурната концепция за нея:

- Евразийците никога не се считат за център на Вселената като повече-

то европейци – вместо шовинизъм те проповядват космополитизъм. Истинският национален дух се корени в самопознанието, а не в налагането на своите навици и представи на всички. Европейските колонизатори векове наред търсят обезличаване и подчинение на чуждата култура и религия на своя модел, смятат другите за същества „второ качество“. За героизъм се счита превръщането на диваците в цивилизовани хора.

- Полицентризъмът – това е изходната точка на всяко изследване.
- Разкриване на формите в общуването и етногенезиса между народите; търсенето на съюзници, а не само на врагове в историята.
- Да се мери една култура по количеството оцелели паметници е принципно невярно; да се мери силата на един етнос по неговата численост е също невярно.
- Всеки етнос има поне две слагаеми, получава се от сливането на няколко начала. Това е принципът на етногенезиса.
- Мозаичността на Евразийците им придава пластичност и им помага да преживеят всякакви проблеми. Техните основни стратегии са: връзки със сходни народи; търсене на разумен компромис дори с покорените етноси; новият етнос е колективна личност; отсъствие на догматизъм и максимална веротърпимост; властта се крепи не на съсловие или етнос, а на определен психологически тип хора професионалисти.
- Две качества притежават евразийските етноси – позитивен мимезис (подражание и вземане на модели у по-развитите съседи) плюс запазване на оригиналността; евтурофилия (любов към сходния ландшафт) – търсене на сходни климатични и природни условия плюс опити за запазване на метрополията.
- Миролюбивостта до XIX век не се счита за достойнство в света, затова войните на територията на Евразия се разглеждат като средство за доказване на идеи и отстояване на етническа цялост. Войната се анализира като способ за общуване в Евразия – взаимстване на тактика, обичаи, порядки, религия, предмети на бита и култура на завладените народи; вземане на жени и наложници, деца от другото племе; запознанство с бита и навиците на покорените.
- Три принципа на изследване – взривът на етногенезиса се търси в дълбоките причини за импулса; етносът не живее самостоятелно и е длъжен да отстоява своята цялост; оригиналната култура никога не загива, а оставя дълбоки следи в названия, езиков фонд, обреди, обичаи, духовност, строителство и културни знаци.
- Простотата е антипод на истината; истината винаги е многообразна, обемна и сложна.

Тези подходи на младото тогава Евразийство са актуални и днес. Ако искаме да проникнем безпристрастно в древната история на нашия род, би било добре да стартираме от подобна позиция. И да воюваме рицарски за всяка българска следа без самозаблуди, ефектни хипотези и ударни фрази, лишени от конкретна достоверност. Защото всичко в крайна сметка трябва да се гради върху факти. А както е известно, „когато фактите говорят, и боговете мълчат“. С други думи, тази книга ще се основава само на **реално съществуващи и до днес доказателства за нашите предци.**

Дългото завръщане към прародината на българите започва в края на XIX век. Първите изследвания разкриват археологически, писмени, етнографски и лингвистични свидетелства, говорещи категорично за една различна държавност и култура, без паралел на Стария континент. Познатите дотогава трудове на Мавро Орбини, Блазиус Клайнер, Паисий Хилендарски, както и етнографските сборници на братя Миладинови, Петко Славейков и Стефан Веркович само намекуват, че народът на българите е съюз от сходни по етнически и културни характеристики етноси. Един по един на бял свят излизат различните варианти в имената на неславянските племена, оставили следа в българската народност:

• базгуни, балкарци, балхи, балхики, бардури, барсили (парсили), бахлики, бели българи, берсула, блъгари, болори, болинги, болхи, борджани, бугри, булгари, булинги, булхи, бургари, бурджани, българи, волжки българи, ванантар, вуругунди, вхндур-булгар, вътрешни българи, есегел, зали, кимерийци, котраги, котрагири, котрагури, коцагири, кутригури, купиар, купи-булгар, кучиар, кучи-булгар, кучинци, оногури, огури, оногундури, оногондор-булгар, пугури, сабири, савири, сакалиби, сарагури, скитски българи, сребърни българи, тарних, ултизури, унногондури, уногондури, уроги, утигури, хайландури, чдар-блкар, черни българи.

Оказало се, че българите, създали своя държава на Балканите, не били малка номадска група, а мощен обединен народ. Проследявайки техния марш, се стига до заключението, че те се движат из три планински и четири силно вододайни зони и не са типичен пример за степен или чергарски народ. Локализацията на техните обиталища според древните автори е Памир, Хиндукуш/Амударя, Сърдаря; Кавказ/Днепър, Дон, Прикаспие, Причерноморие; Урал/Волга, Кама; Дунав и Причерноморие/Балканите. Открива се, че те облагородяват своите поселения. Белезите на тяхната цивилизация са: иригация, мелиорация, хигиена, умерен климат, уседналост и земеделие, стационарно скотовъдство, строителство на градове и укрепления. В документите и находките изплуват от пелената на времето цели седем държави – Дунавска, Керамисийска, Волжко-Камска, Панонска, Стара Велика, Кавказка и Средноазиатска България. Поне още дузина възможни техни временни обиталища могат да се открият у древните автори. Картата на българското присъствие на лицето на Евразия набъбва и вероятният ареал на физическото им пребиваване и културно влияние се разширява от Японско море до Атлантическия океан и от Северно море до Централна Индия.

Следващото заключение на учените и изследователите било смайващо. Този етнос е един от малкото в историята на Евразия, практикувал комбинирано стопанство. Оцеляването на българите идвало от организацията и дисциплината при принудителните преселения и гъвкавостта към промените на средата; приспособимостта им към климатичните въздействия; съхраняване на запаси за военно време и време на миграция. Заключението било, че българите можели да живеят и уседнало, и в лагери, и като номади; да бъдат и скотовъдци, и земеделци, и ловци, и риболовци, и равнинници, речни и крайморски жители, и **планинци** (многократно подчертавано от индийски, византийски и арабски източници) – каквито били най-вероятно в своята бащина земя.

За 120 години светът преоткрива българите и те се настаняват трайно сред първите европейски народи, създали държавност, оцеляла и до днес. Но въпреки това нерешените въпроси в науката остават достатъчно много. Най-същественият от тях е проблемът с **генезиса на българския род, неговият език и прародина**. Тази книга има задачата да разкрие и структурира нови свидетелства по този въпрос.

Особен интерес в настоящото изследване представлява уникалността на българските преселения. Българите винаги са се движели „по ръба“ на големите географски, политически и културни ареали: Азия и Европа; високата планина и равнината; Персия и Индия; Китайската империя и степите; „Скитския квадрат“ и Византия; остатъците от Римската империя и „Славянското море“. С тази тактика те успяват да създадат на няколко пъти своя държавност, една от които, обособена на най-големия европейски кръстопът, съществува и до наши дни. Решаващи в това отношение се оказват военните умения на българите. Засвидетелствани многократно след тяхното първо споменаване на картата на Европа, те си създават славата на непобедим народ. Изброени само статистически, годините на регистрираното им присъствие са:

• 338, 354, 370, 420, 430, 449, 462, 463, 464, 465, 466, 480, 486, 487, 488, 491, 493, 499, 502, 504, 505, 512, 513, 514, 515, 517, 530, 535, 538, 539, 540, 541, 542, 548, 551, 552, 557, 558, 560, 567, 569, 576, 577, 581, 582, 583, 584, 588, 590, 598, 619, 620, 622, 625, 626, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 642, 644, 646, 650, 651, 655, 660, 661, 662, 665, 669, 670, 674, 675, 678, 680 и 681 – когато бива създадена Дунавска България като пряк териториален и владетелски продължител на Кавказка и Стара Велика България.

Българите се научават да воюват срещу перси, индийци, хунну и хуни, китайци, согди (юечжи), македони и гърци, бади (ефталити), тюркюти, алани, хазари, византийци и т. н. Тяхна стратегия в многобройните им битки за оцеляване е бил принципът на обединените усилия. Той и до днес е запазен върху герба на Република България: „Съединението прави силата“. Последното дирене е насочено към уникалните имена на българите – несходни или малко сходни с други, съседни на тях народи от хилядолетия. Непълният им списък бележи по-известните личности:

• Авитохол, Алмуш, Алусиан, Алцек, Алцеко, Алциок, Анзи, Асен, Асла, Аспарух, Балхика (Бахлика), Барса, Батаджун, Бат Баян, Бат Оркан, Батоя, Бат Угор, Баян, Безмер, Белаур, Белгун, Богорис, Борис, Боян, Бузан, Булгар, Булгер, Вадана (Раджавадана), Валах, Вананд, Вардан, Венда, Вестранна, Вида, Винех, Вихтун, Вндой, Вунд, Вутаул, Встам, Гостун, Гразолф, Грод, Гуар, Делян, Диценг, Драгшан, Дристър, Дронг (Друнг), Дукум, Дърман, Елемаг, Елтимир (Алдемир), Енравота (Воин), Еран, Есперих, Заберган, Зенти, Зергобула, Зиези, Зисунас, Изот, Ила, Иратаис, Ирник, Исбул, Исперих, Испор, Каран, Кардам, Кордил, Курдуквас, Кормесий, Кормисош, Корсис, Котокий, Котраг, Кракра, Крум, Кубер, Кубрат, Куделин, Кузма (Кузман), Курт, Кутригур, Лабас, Мавър, Маготин, Мен-Марог, Мицо, Мугел, Мундо, Негафон, Окорсис, Омуртаг, (бат) Органа, Ославна, Остро, Ош (Охс, Охсун), Паган, Пресиян, Персиян, Пракса, Расате, Сабин, Салан, Сандил (Сандилх), Саса (Сасабинду), Севар, Сивин, Сигрич, Синион, Сондоке (Сундика), Стасис, Сурсувул, Тви-

рем, Телец, Телериг, Тервел, Тертер, Течас, Тирадин, Тонган, Токту, Тук, Турдачис, Умор, Утигур, Фружин, Хетен, Хиниалон, Хръз, Хръсате, Хуврат, Цок, Чавдар (Чапдар), Чепа, Шилке, Шун.

• Към тях могат да се прибавят и старите български родове Вихтун (Вихрогон), Вокил, Дуло (Дулар), Дюлел, Ерагар, Ердур, Ерми (Ермиар), Ирхитуин, Кубиар, Кюригир, Оукил, Сенар, Угаин, Хърсате, Чакар (Чакарар), Чигата.

Настоящата книга се опитва да даде нови сведения за уникалността на българския род. Движейки се по царските пътища и неравните планински пътеки на Евразия, изследването има намерение да отведе читателите до съществуващи и до днес ареали, градове, планини и езера, запазили своите български наименования и етнокултурната си идентичност в продължение на хилядолетия. **Особен интерес за нас ще бъде влиянието, което са изпитали българите от цивилизациите на полуостров Хиндустан**, така както го наричат съвременните му обитатели. Събраните свидетелства доказват неоспоримо многовековното българско присъствие в този огромен регион. И тъй като Евразия е люлка на няколко световни цивилизации, то проследявайки тяхното развитие, ще бъде разкрито участието на българските етноси в този процес. Картата на доказаното наше присъствие на полуострова и азиатските територии извън него ще бъде разширена и максимално конкретизирана съобразно свидетелствата, с които разполага настоящото изследване.

Методите за търсене и събиране на материалите в тази книга могат да бъдат разделени на четири групи:

- лични наблюдения и полеви изследвания на автора;
- сведения от информатори – български и местни; дипломати, учени и духовни лица;
- достъпна литература, карти и пътни дневници от експедиции;
- ТВ, видео и интернет информация.

Тези пунктове са подредени по приоритети. Най-голям дял в изложението ще имат фактите, видени, регистрирани и събрани на място от автора на изследването. Те могат да бъдат тълкувани, но не и оспорвани, тъй като са реалии, останали непокътнати до днес. Сведенията на информаторите са подбрани по принципа на верификацията. Всяко от тях е било проверено лично от автора и регистрирано по надлежен начин. В този смисъл тези свидетелства стават част от личните наблюдения и полевите изследвания. Същото се отнася и до голяма част от сведенията в литературата, картите, видео и интернет информацията. Единствено отстъпление от този принцип има по пункта, касаещ пътните дневници от експедициите. Доверието, оказано на голяма част от авторите на тези дневници, има две причини. От една страна, авторитетът, с който тези изследователи се ползват в научния свят поради безпристрастността и точността на техните полеви записки. От друга страна, практическата невъзможност именно сега да бъдат проверени тези твърдения – войни в набе-

лязаните региони, временна забрана за посещение или изследване; трудна достъпност и липса на време за достигане до тях; и не на последно място финансови затруднения за толкова дълги и скъпи пътувания. Така построено, **изследването има подчертано документален характер**. То твърди определени неща с гласа на няколко милиарда население, съхранило българската следа в хода на историческите катаклизми.

Авторът на настоящата книга пожелава приятен път на своите читатели и им препоръчва с цялото си сърце да видят всичко това с очите си.

АЛЕКСАНДЪР ИЛИЕВ

ГЕОГРАФСКА СРЕДА

Документалните свидетелства и събраният до днес полеви материал отвеждат нашето изследване в подножието на планината Имеон (днешен **Памир**) и **възела** между гигантските вериги Хиндукуш, Каракорум и Хималаите. Тъкмо там можем да търсим **прародината на българите**. Както ще бъде показано по-долу, приведените доказателства говорят недвусмислено за това.

Напълно надеждни за нас са твърденията на античните хронисти, че новопоявилите се на ръба на Евразия български племена са **планински народ**. Те явно търсят планината не само като естествено фортификационно ограждение на своите владения, т. е. по стратегически причини. За тях тя е родна среда; разреденият въздух е оня, който са свикнали да дишат в своето отечество.

Известен е ефектът на височинната болест. Поради недостатъчното количество на кислород на височина над 3000 м организмът започва да изпитва „кислороден глад“. Първите характерни симптоми са височинната еуфория, почукването в тила, надуването на пръстите на ръцете. При недобра аклиматизация процесите се задълбочават и в течение само на 24 часа се развиват около 90 странични ефекта на болестта. Наред с гаденето, стомашно-чревното разстройство, общата отпадналост или „дрогираността от височината“ се стига до загубата на съзнание, халюцинациите в „недохранения мозък“ и стопроцентовия летален изход накрая. Особено характерно е „монголоидното“ подуване и пожълтяване на лицето, крайниците и тялото, изложени по реда на тяхната видима метаморфоза. Поради „кислородния глад“ червените кръвни телца се оттеглят в „депото“, т. е. черния дроб, и човек изпада в еритроцитна недостатъчност.

Това апокалиптично описание е приведено като безспорно доказателство за планинския произход на нашите предци. Приспособяването на един народ към височинния начин на живот е дълъг процес, който трае векове. Населяването на Тибетското плато (средна надморска височина около 4000 м) от войнствените кяни, живеещи преди това на около 2500 м н. в., е траело повече от 8 века. Монголските завоеватели така и не успяват да проникнат дълбоко в Тибет за своята почти петвековна хегемония в Централна Азия. Стотици са документалните свидетелства за фиаското на китайци, хунну, англичани, французи и т. н. при опитите им да завладеят високите цитадели на планините. Явно е, че българите се чувстват у дома във високата планина и се стремят към нея в хода на принудителните им преселения.

Първоначалната миграция на българските племена към равнината може да се обясни с няколко основни причини, наблюдавани и днес при други планински етноси:

- **Търговията** с първите култури, възникнали в близкия ареал, възбуждала любопитството на планинците. Част от търговските отношения било и слизането на носачи от племената за откарване на закупената стока до пазарищата и пътищата в низината. Това е професия, продуктивна и днес в този район на света. Най-известна народност в това отношение са шерпите, които дори са превърнати от непосветените в синоним на „носачи“ за височинните експедиции. Истината е, че тези планински племена (шерпа, раи, гурунг, ло, долпо, хунза, ладаки и т. н.) от хилядолетия търгуват с „долния свят“ и носят на гръб

своята продукция надолу, както и продукцията на „долния свят“ нагоре. Наемането на такива носачи става в пазарните пунктове, ситуирани на най-благоприятните в географско и климатично отношение места. Търговско-планинарският маршрут от непалското градче Ламосангу до базовия лагер на Чомолунгма (Еверест) се нарича „пътеката на хилядата крака“. Денивелацията между първата и последната точка на маршрута е 3500 м. Ако са без придружител, носачите с товар преодоляват разстоянието надолу за 10 дни, а нагоре за 14. С придружител от „долния свят“ времето минимум се удвоява. Онези от новодошлите, които се опитват да докажат, че са по-велики от природата и могат да „вземат на акорд“ дистанцията, биват свалени в безпомощно състояние надолу или остават завинаги някъде по планинските пътеки и ледниците. По официална статистика в района на Чомолунгма на 100 човека един не се връща жив.

- **Смесените бракове** са друга причина, срещу която първите държави на полуостров Хиндустан са създали сериозни бариери. На санскрит чужденците и иноверците са наричани „млечха“. Те били третираны като „недостигаеми“ същества, с които хората от висшите съсловия не трябва да имат контакт. При създаването в средата на второто хилядолетие пр. Хр. на кастовата система „млечките“ влизат в категорията на „шудрите“, т. е. най-ниското съсловие. Изключения от правилото правели династичните бракове с дъщери на планински племенни вождове с доказано високо потекло. Тези съпруги в крайна сметка се оказвали просто наложници в богатите на жени домове на ариите. Естествено такава съпруга или наложница е пристигала със своя антураж, който не само е оставал доживотно покрай нея, но е поддържал връзки с родината ѝ, периодично се е подновявал и разраствал.

- **Нарастването на популацията** е третата сериозна причина, поради която планинците тръгват надолу. Те търсят свободни територии за своите стада, както и по-плодородна земя. Днес споменатите по-горе шерпи са увеличили числеността си многократно в сравнение с 1952 година, когато Непал се отваря за света. По-добрите условия за живот и връзката с различни култури, посредством алпинизма и туризма, привличат шерпите надолу и днес представителите на този етнос могат да бъдат срещнати във всяко населено място на хималайското кралство.

- **Участието във военни коалиции**, описани в епическата и историческата литература на полуостров Хиндустан, е също повод за напускане на родните простори. Експанзията на племената, бъдещата плячка и евентуалната политическа хегемония са били важен стимул за слизане в „долния свят“. Многобройните археологически находки на оръжие и амуниции от планински произход, както и разнородният антропологически материал, разкрит при разкопките, свидетелстват за масирано и регулярно участие на планински подразделения по бойните полета на полуострова.

- Естествено продължение на тези причини и връзки е **взаимстването на племенно-държавното устройство** от развитите култури. Така през епохата на инвазия на ариите (XV–X в. пр. Хр.) се създават големи племенни и протодържавни обединения в планинските и предпланинските райони на разглеждания от нас ареал. Писмените свидетелства от този период изобилстват с имена на царе и племенни вождове, ръководели малки или големи „царства“, влизали в търговски, културни и военни взаимоотношения с „долния свят“. Това е пери-

одът, в който се откриват и първите доказателства за **присъствието на българите на полуостров Хиндустан**, регистрирани в десетки топоними, хидроними, етноними и собствени имена на владетели, разгледани в изложението по-долу.

Климатично-географските съответствия, проследени в настоящото изследване, показват максималната идентичност на областите, предпочитани и населявани от българите (всички те са на границата на Алпийско-Хималайската депресия – Алпийско-Хималайски ороген, вследствие на врязването на субконтинента Хиндустан в Азия):

- Афганистан, Южен Таджикистан, Северозападна Индия и Северен Пакистан; **Памир** и **Хиндукуш** (прародина) – 0-5 градуса януари; 25-30 градуса юли; планинска и сеизмична област;

- Причерноморието и Прикаспието на Руската федерация и Казахстан, Грузия, Азербайджан, Армения и Южна Украйна; **Кавказ** (първо преселение) – 0-3 градуса януари; 25-30 градуса юли; планинска и сеизмична област;

- Северна и Централна Италия (второ „паралелно“ преселение); **Алпи** и **Апенини** – 1-6 градуса януари; 26-32 градуса юли; планинска и сеизмична област;

- Южна Германия (провинция Бавария); **Алпи** (трето „паралелно“ преселение) – -1-4 градуса януари; 24-29 градуса юли; планинска и сеизмична област;

- Румъния, Унгария; **Карпати** и **Татри** (четвърто „паралелно“ преселение) – 0-2 градуса януари; 26-30 градуса юли; планинска и сеизмична област;

- **Балкански полуостров** (пето „паралелно“ и окончателно преселение) – 0-2 градуса януари; 26-32 градуса юли; планинска и сеизмична област;

- **Изключение** – Волжко-Камска област; **Урал** (шесто „паралелно“ преселение) – -4-0 градуса януари; 24-30 градуса юли; равнинна и несеизмична област.

Въпреки че българският род е бил изтласкван многократно от миграционните вълни на номадските народи и е принуждаван да търси други обиталища, той е търсел сходни ландшафт и природни условия със своята прародина. Това не е заслуга само на българите. Връзката на евразийските етноси с ландшафта е проблем на живот и смърт. Те трябва или да се приспособят, или да измрат, или да се преселят. Хората от етноса на първо място имат потребност от храна и вода, облекло и жилище, което получават от природата (т. е. географската среда). Затова техните племенни вождове и царе ги водели към друга обетована земя, към намирането на нова родина, сходна по ландшафт и природни дадености с бащиния край.

Тук не може да не се спомене и невероятната **приспособимост на българите** към новите условия. Всеки, който е пътешествал по високите планини, е усетил на собствен гърб колко много се отличават те една от друга. Особено интересен за нас е периодът на уседналост на българските етноси в равнинните зони – една нехарактерна за тях среда. Приведените по-долу таблици на Лев Гумилев разкриват ясно желанието на нашите предци да имат развито земеделие и скотовъдство, стабилност на търговските връзки в динамично променящия се ареал, строителство на градски центрове, култура и държавност. В този смисъл всички номадски теории за българските племена са нищожни, особено в ландшафт, създаден за чергарски начин на живот. Промяната на повечето от съседите ни в този период и отстояването на държавността от българския елит разкриват категорично непринадлежността на нашите предци към номадския поток на Евразия:

ВЕК	СТЕПИ ДНЕПЪР-ДОН	ДОЛНА ВОЛГА-ТЕРЕК	СТЕПИ ВОЛГА-ДОН	ГОРИСТА ЗОНА
4	Готи	Хуни	Хуни	Росомони
5	Хуни	Оногури, Барсили	Хуни, Акацири	Анти
6	Кутригури	Хазари	Утригури , Алани	Анти
7	Българи (създаване на Дунавска България в 681 г.)	Хазари	Българи	Анти
8	Българи , Маджари	Хазари	В. Болгар , Яси, Касоги	Руси, Вятчи
9	Маджари	Хазари	В. Болгар , Яси, Касоги	Северяни, Полянци
10	Печенеги	Хазари	В. Болгар , Яси, Касоги	Киевска Русия
11	Половци, Тюрки	Хазари	В. Болгар , Половци	Киевска Русия
12	Половци (кумани)	Хазари	В. Болгар , Половци	Киевска Русия
13	Половци (кумани)	Монголи, Хазари	В. Болгар , Монголи	Владимирска Русия

ВЕК	ЗАПАДНА ЕВРАЗИЯ	ГОРИСТА ЗОНА	ВЛАЖНОСТ В ЕВРАЗИЯ	ВЛАЖНОСТ ГОРИ
4	Хуни	Росомони	Засушаване	Овлажняване
5	Българи, Сабири	Анти	Овлажняване	Засушаване
6	Българи , Авари	Анти	Овлажняване	Засушаване
7	Българи	Анти	Овлажняване	Засушаване
8	Българи , Хазари	Руси, Вятчи	Овлажняване	Засушаване
9	В. Болгар , Хазари, Маджари	Северяни, Полянци	Овлажняване	Овлажняване
10	В. Болгар , Хазари, Печенеги	Киевска Русия	Засушаване	Овлажняване
11	В. Болгар , Хазари, Половци, Тюрки	Киевска Русия	Овлажняване	Засушаване
12	В. Болгар , Хазари, Половци (кумани)	Киевска Русия	Овлажняване	Овлажняване
13	В. Болгар , Половци, Хазари, Монголи, Татари	Владимирска Русия	Засушаване	Овлажняване

Номадството в Евразия е феномен, свързан главно с промяната на природните условия и импулсите в популационното и политическото развитие на етносите. То трае повече от 3000 години, съществува и до днес и отразява приспособимостта на човека към природата и енергията на етническият поток. Миграцията и номадството могат да бъдат породени от тектонични процеси, климатични промени, болести и епидемии, демографски взривове, притискане от други народи при крупни исторически събития или вътрешнополитически разцепления. Територията на Евразия е многолика – тундра, тайга, степ, речни и морски басейни, пустини, високи планини. Всичко това е в огромен мащаб, но културният обмен лесно прескача границите и етническите различия поради приспособимостта на конните народи към промените в средата. Изборът – да бъдеш номад или не – е персонално решение на всеки етнос. В този смисъл българите несъмнено са взаимодейвали стратегии от богатия арсенал на степните народи при техните многократни принудителни преселения. Но тенденцията за **уседналост** и **държавност** у тях е безспорна. Затова свидетелстват не само създадените от тях големи български държави, но и отстояването на българското име, народност, културна идентичност и териториална цялост до наши дни.

ЕТНОГЕНЕЗИС

Като типични рожби на Евразия, българите възприемат или участват в няколко основни вида родово-общинни и държавно-политически формации. Разгледани хронологически, принципите на етническите общности в Евразия ни разкриват гъвкавостта на взаимоотношенията в рамките на етноса или между отделните етнически съставки на по-сложните държавни обединения:

• **Принцип на номадството и родовите общини** – от около XX в. до IV в. пр. Хр. (отделни прояви на номадство в Евразия се наблюдават и до днес). Социалното устройство на номадите изработва две форми: **Племенен съюз** – управлявана от старейшини група от свободни номади пастири; **Орда** – военна организация, където мъжете служат на върховния водач – по-мощната организация, която подчинява племенните съюзи; воюва при бедствени положения с уседналите съседи. Българите **възприемат временно** и двете форми в ситуация на преселение, които се разпадат за по-малко от две поколения при създаването на държава. Остават само имената на родовете, а етническите групи губят своите названия. Забелязва се тенденция към топонимни наименования на живеещите племенни групи. Освен документите, обединяващи кутригури, оногундури, утигури и сабири под общото народносно име **Българи**, ние разполагаме и със свидетелства за други български общности, наречени по имената на реки, планини и езера, като чдар блкар, купи булгар, дучи (кучи) булгар и др. под. Съществува и вариант на племенни названия по имената на изтъкнати вождове – ванантар, барсили, котраги. Военната структура е доказана форма на организация при българите. Тя е необходимата стратегия при принудителните преселения и отстъпления под ударите на други етноси. И ако можем с положителност да говорим за орда при марша на братята Аспарух, Алцек, Батбаян, Котраг и Кубер, то това понятие не се „врзва“ с редовната войска на предшествениците им Бат Органа и Кубрат, а още по-малко с техните синове и родственици Тервел, Севар, Кормисош и всички останали български държавници. Те създават единна армия със сложна структура и множество подразделения. Особено впечатляващ е списъкът на военните звания и чинове (приведен в една от следващите глави), уникален по богатство и функционалност в историята на Евразия. Съпоставими по многообразие са само военните листи на великите империи – Индия, Китай, Персия, Рим, Византия и Арабският халифат.

• **Принцип на империите** – до IX в. сл. Хр. създадени на принципа на абсолютната власт на суверена, тези гигантски държавни формации се управляват по стария римски принцип: „Разделяй и владей“. Поради своя огромен мащаб и нарастваща бюрократична структура те в скоро време стават неуправляеми като огромен кораб, поверен на неопитен кърмчия в бурно море. След смъртта на максимум дузина големи личности подобни империи на лицето на Евразия се разпадат на съставните си части или още приживе биват „оглозгани“ от войнствените си съседи. Краткотрайността на големите имперски държави учените евразийци обясняват със сравнението „комунална квартира“, в която всички се ненавиждат и която се разпада за броено време. Властващи в една империя са принципите на културно, религиозно и етническо обезличаване, на фалшиво братство и единство, изкуствен общ език и псевдоавтономия. **Българите стават**

част от Ахеменидска Персия, ефимерната държава на Александър и неговите наследници в лицето на Селевкидите, Индия на Морите, Кушанската империя, Арабския халифат, а след преселението си към Европа – на Византия и Османската империя. Най-дългият период на робство след петте века, познати от близката ни история, е византийското владичество, траяло около 180 години. В тези трудни времена българите успяват да запазят своя език, етническо единство, култура, религия и държавническа съвест. Затова не случайно България винаги се възражда като Феникс от пожарищата на историята. Българските канове и царе многократно са разширявали своите владения, но никога не са имали имперски амбиции. Завземаните от тях територии били избирани не безогледно, а по преимущественото наличие на сродни етнически групи в тях. Нито един от българските владетели не е имал маниакалните идеи за световно господство, нито пък за налагане на своята „права вяра“ над съседните му народи. **Верската търпимост и териториалното зачитане** са част от възшествената етика на българите.

- **Принцип на военните конфедерации – каганати** до X в. Имената на тези каганати са добре известни. Българите биват **привлечени или въвлечени** в тях, като по-характерна за предците ни е тенденцията за отбрана, преселване в други територии или насилствено присъединяване в етническия субстрат на евроазиатските каганати. Прадедите ни се чувствали поробени и се отърсвали в кратко време от асимилационните действия на тюрки, хазари и авари. Българите не споделяли съмнителната радост да бъдат част от силните на деня. Те търсели **суверенитет в реални граници и траен мир** вместо ежедневиия кошмар на войната.

- **Принцип на суперетническите и федеративните държави** – паралелно от II до XIV в. Суперетносът се държи не толкова на сходността на етносите, които го съставляват, а на устойчивостта в характера на инициатора на суперетноса и взаимното доверие във връзката между етносите. В подобни държави се създават динамични взаимоотношения, крепящи се на несходството, което обогатява. Реализира се противопоставяне на модела „свои-чужди“. От времето на Александър Македонски критерият за оцеляване на един суперетнос не е само единният език, култура и религия, а стереотипът на поведение при еднаква ситуация от акта на създаването до запазването на съзидателния импулс. Разпадането на суперетноса и кръвопролитията започват, когато се внушава на хората, че са еднакви. Нашите предци са наблюдавали залеза на много други народи в рамките на подобни формации. Краят на един суперетнос се забелязва, когато се загубва единомислието, когато егоизмът побеждава и патриотизмът на децата се счита за нещо остаряло. Тогава последните остатъци от суперетноса живеят за сметка на събраното от предците и губят достойнството си; управниците решават задачите на етноса чрез прикачане към по-велики сили. Това води до гибел на традицията и етническата идентичност. Способността за адаптация към ландшафта и към другите народи е привличало и българите в подобни конфедерации, където етническата доминанта е различна в различните направления – държавност, религия, език, култура. Българите стават за кратко време част от държавата на Гуптите в Индия, участват във федерацията на Кушанските княжества, влизат в хунската федерация много преди тя да се ориентира към познатата ни политика на експанзия. Измъкването им от подобни суперетноси винаги е било свързано с големи загуби. Споменът за това е създал известния в близ-

кото минало многочислен лагер от **яростни противници** на една бъдеща Балканска федерация и русофобските настроения веднага след Освобождението въпреки благодарността на народа ни към подвига на руските воители. И днес старите хора по селата говорят назидателно за разпадналата се Югославия: „В една обща къща рано или късно всеки ще потегли чергата към себе си“.

• **Принцип на ефимерните военни империи** – паралелно с другите държавно-политически формации от IV в. пр. Хр. до XVI в. сл. Хр. След края на Ахеменидите в Персия на лицето на Евразия се създават и бързо се разпадат множество военни империи. В огромната ѝ твърд строшават глава Александър Македонски, Саките, Хунну, Бади (Ефталитите), Тюркютите, Монголите и мн. др. Естествено водачите на тези „машини за война“ са считали, че техните завоевания ще съществуват вечно. Епитетът „ефимерни“ им е прикачен от свидетелите на тяхното фиаско. Българите никога не са участвали в подобни империи, а само са били анексирани от тях след упорита **борба за етнически и национален суверенитет**. И при първата възможност са въставали и отцепвали от метрополията, „повличайки крак“ и давайки пример на своите поробени съседи. **Балкх** първи добива реална автономия след смъртта на Александър. Българите се оттеглят в планините или пустинните области при кратката хегемония на саки, хунну и бади (ефталити). Синдх и **Балкх** първи се отцепват от Източния Тюркютски каганат. След смъртта на Тимур, именно **Балкх**, Трансоксиана и Памир възвръщат за няколко години своята независимост.

• **Принцип на затворените държави** – от XII до XX в. Китайците първи от всички държави в Евразия затварят своите граници. Последното забранено кралство беше Ло (Мустанг), което през 1992 г. официално прие квота от 900 туристи. Българите са етнос, който свободно е преминавал през затворените територии. Водени главно от търговски и икономически интереси, носейки на седлата си редки и качествени материали и изделия, нашите предци притежавали „универсален паспорт“ за всички граници на Евразия. Историческите документи изобилстват с **дефицитни стоки** (част от които вървят с прилагателното „български“ като гаранция за най-висок стандарт), търсени от владетели, вельможи и предлагани на широкия пазар. За това пишат индийци, перси, тибетци, китайци, византийци, араби и руси. В този смисъл българите са били само търговски пътници през заградените територии, но не и техни граждани.

Българите никога не са живеели сами. В това отношение те са типични евразийци – етносът при тях има поне две слагаеми, обединени в обща сплав. Етногенезисът на нашия народ преминава през много меандри и водоскоци, но днес все още се говори за **българи** и за **България** след цели 35 столетия от тяхното първо документирано присъствие в историята на Евразия. Възможностите за **етносинтез** на нашите предци при запазване на етническата доминанта е изказано най-ясно от българина Черноризец Храбър в знаменития му труд „О писменех“ („За буквите“), 893 г.: „И както се размесиха езиците, така се размесиха и нравите, и обичаите, и наредбите, и законите, и изкуствата според народите“. Произведението е написано на **българската азбука**, наречена кирилица, разбираема и за **славяните** в земите на древния **тракийски етнос**, от който по-многобройни според Херодот били само индийците. Навярно световната история не познава по-добър пример за продуктивен и равнопоставен етносинтез.

ИСТОРИЧЕСКИ СВИДЕТЕЛСТВА

КЪСЕН НЕОЛИТ

Кашмирският неолит е датиран отпреди V хил. пр. Хр. и е сателитен на иранско-афганистанския. Значително по-стари свидетелства от индийските (Харапа и Мохенджо Даро) се откриват и в Мундигак (срв. с **Мундо** – име на български вожд), Южен Афганистан, датирани от 3700 г. пр. Хр. Археолозите са напълно уверени, че това са най-древните находки на полуостров Хиндустан, говорещи за развита неолитна култура. Възелът Памир – Хиндукуш – Каракорум – Хималаи се оказва люлка на бъдещата мощна индийска цивилизация.

Приблизително от същия регион произлизат и шумерите (сумерите). В средата на IV хил. пр. Хр. този народ се преселва на няколко вълни от Североизточен Хиндустан и Тибетското плато (очевидна е връзката със свещената за хиндуистите планина Сумеру, дн. вр. Кайлаш, висок 6714 м в Тибет). Сумеру или „Прекрасната Меру“ е описвана като планина от чисто злато, център на света, охраняван от Сакия (Шакия) Индра. Тя е индентична и с монголския Сумер – жилището на боговете, култът към който се е развил с проникването на индийското влияние в Монголия.

Шумерите пренасят през цялото Иранско плато своите уседнали навици: високо развито стопанство; градове-държави; светилище в центъра на града; земеделски умения; мита за Свещената крава (Вярната крава Инана), родила първия човек; мита за сътворението на света сходен с този от „Ригведа“; първа идея за рай. Райт им се намирал на североизток в Дилмун („златната планина“ – шум., срв. с българското **Дил** – „злато“, и древноиндийската дума за злато „дил“), високо място, свързано с тяхната прародина. Маган и Мелуха, описани като топове на техни по-стари обиталища, са конкретизирани като Белуджистан и долината на Инд. Великата шумерска господарка на небесата живее в планините на страната Шуба (локализирана като западните дялове на Тибет и Хималаите).

Много са доказателствата, свързващи шумерите със северозападните предели на полуостров Хиндустан. Сред тях можем да отличим някои от категоричните:

- Нипшур (първата столица на шумерите) и „пур“ окончание за град в Индия;
- Нинмах (богиня, „великата повелителка“ – шум.) и „маха“ – велик (санскр.);
- Хшатрапаван („пазител на царството“, висш военен – от шум. в древноперс.) и „кшатрия“ – военен (санскр.), както и название на цялата каста на военните в Индия;
- Гугал („предводител“ – шум.) и Гуге – водещата държава в Западен Тибет през средните векове; име на съществуващи до днес област и манастир в Тибет.

Особен смисъл за шумерите имат числата 6, 7 и 8. Шестицата символизира трите световни оси (нагоре-надолу, наляво-надясно и напред-назад). Осмицата е своеобразният компас, ориентирът в осемте хоризонтални посоки на земята. Звездите с по 6 или 8 лъча над царете на Шумер, Акад, Асирия и Вавилон се сре-

щат и в част от българските кански изображения (срв. **печата на кан Омуртаг**).

Седмицата за шумерите е свещено астрономическо отражение на седемте крупни обекта в нашата галактика (срв. **розетата от Плиска** със 7 лъча и **седмолъчните звезди** по украсите и монетите на някои български канове). 7 са и чакрите (енергийните центрове на човешкото тяло) в Индия, пряко свързани с влиянието на небесните светила върху човека. В шумерските магически, епически и хронографски трудове се говори за 7 порти; 7 планини; 7 воина; 7 свещени пламъка; 7 дни и нощи. 7 човека в една преграда на ковчега е поставил шумерският герой Зиусудра (срв. родоначалника на българите **Зиези**, според Анонимния латински хронограф, както и **Зия** – древно и съвременно афганистанско и пакистанско име), спасил света от потопа. По-късните герои Утнапишим и Ной само преповтарят и доработват мита.

Дингир се нарича богът-небе у шумерите. Нин-дингир („повелителка на бога на небето“ – шум.) е жрицата, която обслужва този култ. Това име става емблематично за цяла Евразия с многобройните си вариации, според местното произношение. Сред Денгер, Дангра, Дингри, Тенгер, Тангра, Танръ, Тенгри и Тингри откриваме името и на върховното божество на българите. **Бог Тангра** при нас определено символизира небето. Негов ипостас при шумерите се счита **Конникът**, пронизващ с копие лъв. Това изображение, срещано десетки пъти в района Междуречието, несъмнено е един от прототипите на **Мадарския конник**.

През III хил. пр. Хр. за първи път се упоменава титлата сар (тсар) за акадския владетел Саргон I. Названието достига през хилядолетията до днес. Българската възшествена титла „**цар**“ произлиза от тази древна дума. Любопитен за нас е и знаменитият „Списък на царете“. Шумерските суверени до Гилгамеш управляват за митичния срок от 420 до 126 г., а след него в границите на възможния човешки живот. Легендарните монарси обозначават според изследователите различните епохи или имената на династиите, стояли начело на шумерската държава. Тази традиция следват без изключение всички владетелски хронографски документи в Евразия. Изключение от това правило не прави и „**Именникът на българските канове**“, където зад имената на **Авитохол** и **Ирник** се крият две епохи в историята на българите, след като при уточнението на рода (династията) **Дуло** отпада второто възможно тълкуване. **Илабрат** е името на шумерски владетел. То се оказва продуктивно в прародината на шумерите и се среща като **Ила** (съпруга на родоначалника на Лунната династия в Индия, **от която произлизат и българите**), отново **Ила** (син на **Прайяпати Кардама** и баща на **Саса-бинду**), **балхарски цар**, и „**ила**“ – име на жертвена напитка от епохата на ариите.

Долината на Балкх, където българите основават първата си държава, е люлка на евразийските цивилизации. Гробът на Адам (първият човек според Библията и Корана) се намира на десетина километра от стените на Балкх. Той е дълъг 20 стъпки според писанията. Такъв е размерът му и в Балкх. Легендите, митовете, свещените текстове, археологическите находки и резултатите от анализа на антропологическия материал сочат еднозначно, че това златно парче земя е едно от най-старите културни средища на света.

КУЛТУРИ ХАРАПА И МОХЕНДЖО ДАРО

Процесите на територията на Евразия са минимум двупосочни. Едно хилядолетие след марша на шумерите към Месопотамия от Иранското плато през Северна Индия проникват земеделци. 2700–2200 г. пр. Хр. е периодът на разцвет на културите Харапа и Мохенджо Даро. Това е време на усилен търговски взаимоотношения с целия познат ареал – от Египет до Бирманските Хималаи. Намерените археологически свидетелства говорят за внос на метали от Иран, Белуджистан и Афганистан; за усилен търговски връзки със Средна Азия през проходите на познатия планински възел; открито е харапско население в Североизточен Афганистан; господства моделът на двуречието Тигър-Ефрат, повторен във варианти Инд-Сатлудж, Ганг-Ямуна, Амударя-Сърдаря (Трансоксиана).

Оформят се и границите на евразийските култури според природните прегради – реки, пустини, планини, гори, джунгли, каньони, езера, ледници, морета. В това отношение **българите** отново се проявяват като **типични чеда на Евразия**. Те съзнателно избират своите парчета земя не в несигурната равнина, неплодната пустиня или безкрайната степ, а в закътаните покрай непристъпните планини региони, оградени с големи реки, блата и вековни гори. Особено почитана от нашите предци била **планината**. Култът към нея възхожда от споменатата по-горе свещена Сумеру. Индиецът и днес говори с най-дълбока почит за Хималая (Химаван или „обител на снеговете“ – санскр.). Всички култови сгради или Мандири („храм“ – санскр.) на полуостров Хиндустан наподобяват планина. Много са и синонимите на сакралното обиталище на боговете. Сред тях може да се отдели най-често срещаният: Мандара („твърда, крепка“ – санскр.), свещеният връх на Сумеру. На Мандара се намират Сварга (Богът на освобождението) и Сурия (Богът на слънцето). Мандира, Мандир, **Матара и Мадара** са различните произношения на това име. Аналогията с две от известните названия на съвременната **Мадара** е пълна, както и с отвесния скален релеф на местността.

След опитомяването на коня по долината на р. Кабул през Таксила и Пурушапура (дн. Пешавар) е воден най-удобният път за търговията на Индия със света. Конете се развъждали на северозапад от Мохенджо Даро и Харапа и се внасяли оттам. До този момент товарите и стоките били пренасяни основно с волове. Конете на прочутите плочки по долината на р. Инд се появяват значително късно. За сметка на това изображения на жребци и конници се срещат още в началото на III хил. пр. Хр. в планинския възел около Памир. Породата на най-бързото превозно средство до XIX в. сл. Хр. била дребна, планинска. Намерените погребения на коне в Северозападен Хиндустан свидетелстват и за култ към това безценно животно. Сравнено с **отношението на българина към коня си**, явно се наблюдава продължение и развитие на една хилядолетна традиция.

По-късно се развива и **култът към кучето** като верен приятел на човека. Погребенията на кучета в Кашмир датират от 1700–1500 г. пр. Хр. Документирани изображения и свидетелства за този култ сред **българите** ни насочват отново по вярна следа. **Куче** тича след **Мадарския конник** и е изобразено на **десетки графити** по българските земи. **Скелети на кучета** се срещат и в богатите погребения на нашите предци, в описанията на **жертвени и ритуални действия** на българските канове и жреци.

ЕПОХАТА НА АРИИТЕ И ВЕДИЧЕСКАТА КУЛТУРА

Преди да пристъпим към многобройните писмени свидетелства за българите през тази далечна епоха, бихме насочили по-нетърпеливите читатели да прочетат първо краткото изложение на епоса „Махабхарата“ и анализа. За тези, които са любители на академичната схема, препоръчваме да следват хода на авторовото изложение.

Писмени свидетелства:

- „Атхарваведа“ – XIII в. пр. Хр.; записана през VIII в. пр. Хр.:
- От епохата на Кришна (1950–1400 г. пр. Хр.) народите **Муджавант** (мунджанците, родственици и съседи на балхите), Махавриша, Гандхара и **Бахлика** (преселенци от долината на Балкх в Пенджаб, водени от цар Бахлика) живеят на север... Родственикът на цар **Балхика – Пратиша**, живял преди Великата война“.

- „**Балкх** е чужда, далечна земя отвъд високите планини на север“.

- Вяса, „Махабхарата“ (в пълното академично индийско издание в 22 тома с над 14 000 страници няколко десетки хиляди пъти са споменати имената на гр. Балкх; държавите Балхика и Бахлика; техните царе, родоначалници и потомци; народите балхи и бахли; по-долу са посочени само няколко представителни откъса) – XII в. пр. Хр.; записана през VII в. пр. Хр.:

- „Друпада рече: ...Нека бъдат позовани царете Бриханта и Сенабинду (по-късно убит от Бахлика за измяна), Пападжит и Пративиндхя, Читравараман и Сувастука; **Бахлика** (цар на Балкх, втори син на Пратиша след Девапи и по-голям брат на Шантану, сражаваш се на страната на Кауравите срещу Пандавите; Бахлика отстъпва царския си престол в Балкх на брат си Шантану и основава своя държава в Панчанада – Петиречието или днешен Пенджаб) и **Мунджакеша** (цар на мунджанците, родственици и съседи на балхите), и... (следват още над 40 други царе, стоящи по-ниско в йерархията, съгласно епическата традиция)“

- „Вайшампаяна рекъл: Крипа и **Сомадата** (син на Бахлика) и великият цар **Бахлика** – всички се надигнаха от своите места, за да почетат Джанардана. Тогава, приближавайки се към цар **Дхритаращра** (незаконен син на Амбика, вдовица на Вичитравиря, племенник на Бахлика, от отшелника Кришна-Двайпаяна Вяса), покрит със слава, героят от рода Вришна почете без забавяне него и **Бхишма** (син на Шантану, племенник на Бахлика) с учтиви слова“

- „**Дхритаращра** рекъл: О, **Дурьодхана** (с второ име **Суйодхана**, син на Дхритаращра), помисли за това, синко мой, което ще ти кажа... Отнасяй се с необходимата почителност към своя престарял дядо **Бхишма**, синът на **Шантану**! Послушай какво ще ти кажа аз и какво говорят в твоя полза Дрона, Крипа и Викарна и могъщият цар **Бахлика**. Та нали всички те са като мен. Затова ти си длъжен да ги уважаваш като мен, тъй като всички те, о потомък на **Бхарата**, познават закона и точно толкова питаят любов към теб, колкото и аз“

- „**Дхритаращра** рекъл: Но ти не разбираш заради своето безразсъдство. Та нали и аз самият не желая война, не я желаят и **Бахлика**, нито **Бхишма** и нито Дрона, нито Ашваттхаман и нито Санджая; нито **Сомадата**, нито **Шалья** и нито Крипа също желаят война, тъй както и Сатяврата, Пурумित्रа и **Бхуришравас** (внук на Бахлика, син на Сомадата)“

- „И тогава по заповед на **Дхритаращра** и по думите на майка му **Кшаттри**

(истинско име **Видура**, внук на Бахлика; срв. с българските имена **Вида**, **Видьо** и **Видин**) отново доведе негодуващия **Дурьодхана**. И желаейки да чуе словата на майка си, той отново влезе в залата за събрания с медночервени от гнева очи, дишайки тежко, подобно на змей. Виждайки, че синът ѝ, вървящ по лош път, е влязъл при тях, **Гандхари** (съпруга на Дхритаращра от династичен брак със съседното царство Гандхара, майка на Дурьодхана), порицавайки го, мълвеше слова, важни по значение: „О **Дурьодхана**, сине мой, вникни в моите думи, благоворни за теб и твоите привърженици и обещаващи ти щастие за в бъдеще. Ако се склониш към мира, то това ще е жест на уважение към **Бхишма**, татко ти и мен... Невъзможно е само с едното желание да придобиеш и съхраниш царството или да му се наслаждаваш, о бик от рода на **Бхарата**! Та нали този, който не е обуздал чувствата си, не може да се наслаждава на царството си задълго... Страстта и гневът отвличат човека от неговата целеустременост. Побеждавайки първо тези свои двама вътрешни врагове, царят покорява и земята. Затова царстването над хората е най-великото бреме... Този, който първо не е победил себе си, желае да властва над своите съветници (Гандхари визира събраното множество в залата) или, ако не успее да ги покори, желае да победи враговете си; той скоро губи власт над себе си и загива... Няма в битките, о сине мой, ни добро, ни справедливост, ни полза! Че откъде да се вземе там щастие? Даже и победата невинаги е надеждна. Затова не обръщай мислите си към битката! Нали на **Бхишма**, о многомъдри, на баща ти и на **Бахлика** отдавна беше дадена част от царството на синовете на Панду (Пандавите) от опасение за раздор между братя... Достатъчно преследваш денем и нощем Пандавите в течение на 13 години!... Нали ти, който се домогва до богатствата на партхите (царството на Юдишхира или Партху от вражеския лагер на Пандавите), не си в състояние да го отнемеш от тях, нито брат ти **Духшасана**! И наистина, когато **Бхишма**, Дрона, Крипа и Карна, Бхима, Дхананджая и Дхрищадюмна изпаднат в ярост, целият род човешки несъмнено ще престане да съществува!... Никога не се е забелязвал стремеж в тези мъже да придобият богатство от алчност. Та достатъчно, сине мой, проявяваше своя ламтеж! Укроти се, о бик от рода на **Бхарата**!“

• „Васудева каза: И макар да говореха така **Бхишма**, Дрона и **Видура**, **Гандхари** и **Дхритаращра**, този глупак (**Дурьодхана**) не се опомни. Побеснял, той се надигна, пренебрегвайки всички, и с очи, почервенели от гняв, напусна събранието. И след него се устремиха царете – негови сподвижници, готови да дадат живота си. И им заповяда на тези земни царе, низки в своите помисли, повтаряйки отново и отново: „Тръгвайте към Курукшетра (полето на великата битка между Каурави и Пандави, разположено между дн. градове Амбала и Делхи, близко до Панипат; днес там има град с това име) на бой; днес Луната се намира в съзвездие Пуша (в края на есента, по време на месеца Пуша – декември-януари, когато Луната влиза в определено тризвездие; по-точно в последния ден на пълнолунието, средата на декември)!“

• „Там, където са **Бхишма**, Дрона и Крипа, Карна и Вивиншати, Ашваттхаман и Викарна, **Сомадата** и **Бахлика**; властникът на страната Синдху и повелителят на калингите, и Судакшина, царят на Камбоджа; Юдихтшира и Бхимасена, Савясачин и двамата близнаци, Сатяки – велик в своето могъщество, **Юютсу** (син на Дхритаращра, брат на Дурьодхана), могъщият воин на колесница – кой ли ще се намери там с извратен разсъдък, да се срази с тях, о бик от рода на **Бхарата**?“

• „Тогава могъщоръкият Джанардана (Кришна) казал на **Дхритаращра**, господарят на хората, на Дрона и дядо **Бхишма**, **Кшаттри**, **Бахлика** и Крипа: „Вие сами бяхте свидетели на това, което се случи на събранието на Кауравите: как зловният **Дурьодхана**, като невеж глупак, неведнъж скачаше и в гнева си напуснаше залата за събрания и как владетелят на земята **Дхритаращра** говореше за себе си, че е безсилен!“

• „Сатяки каза: И Дрона, и **Бхишма**, тези могъщи колеснични бойци, а също и **Сомадата**, заобиколен от синовете си, и всичките им полкове ще подпали Васудева с огнени потоци от стрели...“

• „Хвалете царя на **Балхиките** (визира се Пратипа) – първият от всички земни царе, който получи царството си на земята преди своето раждане...“

• „Това беше царят на **Балкх – Бахлика**, който докара колесница, облечена цялата в злато, и Судакшина я запрегна с бели коне от **Балкх**...“

• „Вайшампаяна каза: **Бхуришравас**, **Бхишма**, Карна, могъщият Джаласандха, Дрона, могъщият син на Дрона, синовете на **Дхритаращра** начело с **Дурьодхана** – всички те изкусно владеят оръжието, готови са да се бият до смърт; трудно ще бъде да ги победиш...“

• „Карна продължи: И ето като че плиснаха водите на Ганг, о царю – това велико войнство на Кауравите (съюзническите сили, в които участват балхиките и бахликите) под белите чадъри, знамена и хоругви потегли на път. И всички негови братя (на Дурьодхана) начело с **Духшасана**, **Бхуришравас**, **Сомадата** и великия цар **Бахлика**, а така също и други потомци на Куру вървяха след този лъв сред царете, отпозволили се на път на всевъзможни колесници, коне и отбрани слонове (следва подробно описание на войските, подразделенията и въоръжението)...“

• „Никога неотвърщащият се в битка и храбър в боя, **Бахлика**, подобен на сина на Вивасван (епитет на Сурия – Бога на Слънцето), о царю, по мое мнение е атиратха (ненадминат, непобедим войн на колесница – санскр.). Защото впуснал се в битка, никога не се връща назад. Всъщност, нахвърлил се върху враговете в разгара на сражението, той, подобно на вятър, не се отклонява от пътя си“.

• Вяса, „Пурани“ – VII в. пр. Хр.:

• „**Ила** (име на жертвена напитка – санскр.), син на **Прайяпати Кардама** (Прайяпати – „господар на всичко живо“ – санскр.; слято със създателя Брахма божество; демиург на мъдреците, от които е произлязло всичко в света) – цар на **Балкх**, оставил държавата си на сина си **Саса-Бинду** („бинду“ – точката между веждите, символизираща „третото око“ – санскр.), основал града Пратиштам (дн. Пратапгарх, 80 км южно от гр. Пуне) в Мадхя-Деша (държава на територията на дн. индийски щати Мадхя Прадеш и Северна Махаращра). Принцовете на династията **Аила** (основана от Ила) се наричали всички **Кардама**, т.е. **Кардамити**...“

• „На юг от планината Меру (вр. Кайлаш в Тибет), в южните котловини се намират гъстите гори на Удамбара, които някога били обитавани от **Кардамесвара**. Той живеел на остров Палце (Балце) в Тибет (в езерото Ланга цо – тиб., или Ракшас тал – санскр.)“.

• Михаил Сирийски, „Хроника“ – XII в., по хрониката на Йордан Ефески (568 г.): „В това време (потеглиха) трима братя от вътрешна Скития (дн. Киргизия, част от Казахстан и западните дялове на Памир, тогава Имеон – по Клавдий Птолемей, II в.), водейки със себе си 30 000 скити, и те направиха един път от 65 (60) дена отвъд планината Имеон. Те пътуваха зимно време, за да на-

мерят вода... Когато достигнаха границите ромейски, един от тях (братята) на име **Булгариос** взе 10 000 души и се отдели от братята си... Тия скити бяха наречени от ромеите: **българи**“.

• Ал Бируни, „Индия“ – 1030 г.: „Царете на Индия и до днес се наричат **Балкхара**“

Най-ранният писмен извор от полуостров Хиндустан, касаещ **българите**, ни съобщава, че те живеят там от 1950 г. пр. Хр. или началото на епохата Кришна. Споменаването **долината на Балкх** в дн. Афганистан като **българска** сред страниците на „Ведите“ не е случайно. Ариите преминават през тези места и контактуват с етносите, оставяйки своя следа в тяхната култура. Погледнато като обмен, това общуване се отразява и на самите арии. Дали е имало държавност в **долината на Балкх** преди преминаването на арийските племена, не може да се твърди с положителност. Така или иначе „Ведите“ ни известяват, че **Балкх** е столица на държава с определена приемственост в царската власт. Съпоставено с богатата информация от „Махабхарата“ е явно, че **царството на балкхите** съществува от поне 11 поколения. Това, съобразено с летописната и възшествевната традиция на Евразия, означава минимум 231 години. Известно е, че зрялата възраст за един владетел е навършването му на 21 години. И тъй като „Махабхарата“ изрично споменава, че царете (7 на брой) преди **Яйти** (включително) живеят повече от нормалната за хората възраст, то е явно, че отново става дума за династии или епохи, тъй като родът е известен. Датировката на войната между Кауравите и Пандавите е около 1400 г. пр. Хр. Това би ситуирало **държавността на балкхите** не по-късно от **1770 г. пр. Хр.**

Причисляването на **балхиките** към рода на **Бхарата** въвежда „млечхите“ или „недосегаемите“ планински племена в лоното на цивилизования свят. Вероятно колонизаторска функция в този процес са имали самите арии. Все още не е надеждно установено кога и по какви причини планинските племена на **балхиките** са слезли в низината. Комплексът от възможности, разгледан обстойно по-горе, би могъл да бъде добавен и с конкретни исторически факти, които все още чакат своя откривател. Напълно сигурно е, че **балхиките** не са били единствената държава в региона. В богатото повествование на „Махабхарата“ се говори за десетки малки царства и стотици племена, взели участие в „Първата световна война“ на полуостров Хиндустан. Естествените съюзници на **балхиките** са техните съседи. Общо взето, в епоса воюват Северът и Западът срещу Изтока и Юга. Гениалното перо на Вяса, подобно на великия Омир, е уловило не само хода на събитията. То е успяло да предаде в монологична и диалогична форма, характерна за евразийската традиция, физическия и нравствения облик на героите. Приведената по-горе сцена в събранието на Кауравите, на което **Гандхари** наставлява своя неразумен син **Дурьодхана**, е първият дидактичен бисер на световната литература. Макиавели, Песталоци и Русо вероятно биха променили генерално своите възгледи, ако имаха щастието да се докоснат до съкровищницата на „Махабхарата“.

Необходимите тук пояснения по съдържанието на епоса разкриват причините за войната. Както битката за Троя, така и побоището на полето Курукшетра разгръщат ветрилото на цял комплекс от проблеми. Етическото ударение в „Махабхарата“ е поставено върху братската любов, противопоставена на братоубийството; докато „Илиада“ и „Одисея“ ни разкриват фиаското на незаконната или откраднатата любов (Парис и Елена) и тържеството на законната съпру-

жеска любов и вяжност (Одисей и Пенелопа). **Бахликите** и **балхиките** се оказват въввлечени във войната от фаталната 13-та издънка на техния род. Както и при Омир, тук честта е над всичко. Дадената дума в съвета на рода не се пристъпва независимо от неразумността на царското деяние. По същия начин Агамемнон греши на всяка крачка и изтъква първенството си сред останалите като единствен довод за своята правота. Моделът на „Махабхарата“ се оказва по-витален. Въпреки купищата жертви, двата рода се одобряват. За сравнение – Троя е срината със земята. В индийския епос липсва ахейската хитрост на Одисей. Конят, скован от дъските на няколко триери, е безполезен на полето Курукшетра. Битката се провежда на чисто и правото побеждава, за да подаде ръка на падналия, защото той е негов брат. Затова съвсем справедливо „Махабхарата“ се счита за петата „Веда“.

Ето и пояснителния апарат:

- **Великата война** между Пандавите и Кауравите (на чиято страна се сражават **балхиките** и **бахликите** от „Махабхарата“) е датирана около 1400 г. пр. Хр.; най-интересна за нас е книга пета („Удйогапарва“ или „Книга за старанията“) – завръзката на епоса, в който се решава проблемът за войната и мира, започва подготовката за битката и враждуващите страни се построяват на бойното поле Курукшетра.

- **Куру** – индоарийското племе на бхаратите, потомци на героя **Бхарата** („възпитаният, лелеяният“ – санскр.), сражаващи се в епоса на територията на Курукшетра и създали заедно с панчалите (създателите на Мадхя Деша – дн. щати Мадхя Прадеш и Северна Махаращра, Индия) първата цивилизация по долината на Ганг; двата клона на племето са Пандавите и Кауравите, сражаващи се в епоса.

- Пандавите и Кауравите са **кшатрии**, т. е. от кастата на военните; всички „Риши“ – или мъдреци, са от кастата на **брахманите**, т. е. жреци; последните две поколения и на двата рода са от смесени кастаи.

- **Пандави** – потомците на Панду (незаконен син на царицата Амбалика, заченат след смъртта на цар **Вичитравиря**, племенник на **Бахлика**), начело със законния цар Юдхищхира, сражаващ се заедно с братята си Арджуна и Бхимасена срещу **Дурьодхана** от рода на Кауравите, претендиращ за трона му; войната започва поради съдбоносната нечестна игра на зарове между двата клона (Пандави и Каурави), в която е въввлечен младият цар от рода на Пандавите Юдхищхира; Пандавите губят, проиграват царството си и трябва да се оттеглят в изгнание в гората; войната се води за връщането им от изгнание, вследствие на която двата клона се обединяват във велико, голямо братство (Махабхарата – санскр.).

- **Каурави** – потомци на царя на Куру от Лунната династия, общо название на управляващия род, отнасящо се и към съюзниците, водени от потомците на **балхиките** (неарийско племе, населяващо обширната област около гр. **Балкх**) и **бахликите** (неарийско племе, преселенци от **Балкх** в Пенджаб – название на народа, населяващо областите между реките Биас и Сатлудж, а така също и в западния край между реките Инд и Сатлудж, с временна столица **Шакала**, станала впоследствие столица на държавата Мадра); след играта на зарове братът на цар **Дурьодхана** – **Духшасана**, довежда в залата на кауравите най-прекрасната печалба, общата съпруга на Юдхищхира и Пандавите – прекрасната Драупади. Той я влачи за косите, къса ѝ дрехите, нарича я робиня, подлагайки я на публично оскърбление. Това е една от главните причини за войната между Кауравите и Пандавите.

• **Династията на Кауравите** – разкрита в глава 147 от Книга Пета („Удйогопарва“) на „Махабхарата“ от слепия цар **Дхритарашра**, правнук на царя на **Балкх – Бахлика**, баща на причинителя на войната между Каурави и Пандави **Дурьодхана** (допълнена и реконструирана от автора на настоящия труд):

№	Род на Кауравите „Лунна династия“ (правата владетелска линия е подчертана с удебелен шрифт)					
	Будха съпруга Ила (име на жертвена напитка – санскр.)			Риши (мъдрец – санскр.) Атри, вероятно този, който предлага на цар Пуруравас лунния календар		
Р О Д	Пуруравас – основател на Сома ванша (Лунната династия – санскр.) – древен цар; съпруга Урваши, апсара (нимфа, небесна дева – санскр.), проклета от боговете и отпратена на земята; син на Будха и Ила			Сома (Луна – санскр.) – митичен основател на „Лунната династия“ – бог на Луната; ведическият Дионис, даващ опияняваща халюциногенна напитка; съпруги – 27-те дъщери на Дакша (звездите от лунния зодиак); син на Риши Атри		
1	Неизвестен					
2	Духшанта (Душянта) – по каста Кшатрия ; съпруга Шакунтала					
3	Бхарата , родоначалник на Бхаратите					
4	Аю					
5	Нахуша (домогнал се до властта над трите свята на мирозданието); низвергнат и превърнат в змей					
6	Яйти , последният с легендарно царуване от „много хиляди години“, владетел на Северозападна Индия, а също на Ватса (древно царство с център дн. Аллахабад) и Каши (древно царство с център дн. Варанаси) Съпруги: законна – Деваяни (дъщеря на Шукра, мъдрец, наставник на демоните асури) незаконна – Шармишхи (дъщеря на Вришапарвана, повелител на демоните асури)					
7	Неизвестен син от Деваяни	Неизвестен син от Деваяни	Яду – първороден син от Деваяни; столица Хастинапура (Нагапура)	Пуру – най-малък син от Шармишхи	Мадхави, дъщеря, с 4-ма съпрузи (4 пъти девствена)	Неизвестен син от Шармишхи
8				Аджамидха	Синове на Мадхави: Васуманас, т.е. „стремящ се към богатство“ (от цар Харишва); Пратардана (от цар Диводаса); Шибхи (от Ушинара, цар на Гандхара); Ащака (от цар Кушика или Вишвамित्रа)	
9				Прагипа (Паряшравас)		Самварана, по каста

				Цар на Балхика; съпруга от Мадра (Мадрадеши)		рахман; съпруга Тапати (дъщеря на Слънцето)
10	Балхика (Бахлика) – среден син на Пратипа, цар на Балхика със столица Балкх; по-късно на Бахлика със столица Шакала (в Панчанада, дн. Пенджаб), царството Мадра (Мадрадеши) на чичо му по майчина линия	Девапи, първороден син на Пратипа, болен от проказа, по-късно горски отшелник		Шантану , малък син на Пратипа, цар на Балхика, съпруги: богинята Ганга, Сатявати		Куру (Тапата), родонач. на Кауравите, син на Самварана; любовница Сатявати
11	Сомадата, син на Бахлика		Читрангада, голям син на Шантану от Сатявати	Вичитравиря , малък син на Шантану от Сатявати, умира бездетен; съпруги: Амбика и Амбалика ; столица Хастинапура	Бхишма (Деваврата), първороден син на Шантану от Ганга, съпруги: Амбика и Амбалика; столица Хастинапура	Кришна Двайпаяна (островитя- нинът – санскр.), Вяса, мъдрец; син на Куру; любовници: Амбика и Амбалика (вдовици на Вичитравиря)
12	Бхуришравас (Бхури), първороден син на Сомадата			Дхритаращра син на Амбика; слепец; съпруга Гандхари*	Шакуни и Видура (Кшаттри), синове на Бхишма	Панду, син на Амбалика, родоначал- ник на Пандавите, съпруги: Кунти и Мадри
13		Юютсу; Читрасена; Сушена; Дурмаршана; Пурумитра; Читраюдха – по-значимите от 100-те синове на Дхритаращра	Духшасана, син на Дхритаращра	Дурьодхана (Суйодхана), голям син на Дхритаращра	Санджая, син на Видура	Юдиштира (Дхармара- джа), син на Панду, столица Индрпрастха

Съкращения: № – Поколение от „Лунната династия“; Род – родоначалник **Гандхари*** – родословие: Субала (цар на Гандхара, дн. Кандахар или по-малко вероятно – областта на Пешавар); син Саубала (Шакуни) и дъщеря **Гандхари**, майка на **Дурьодхана**; Саубала, чичото на **Дурьодхана**, познава тайното изкуство за игра на зарове, дава съвети на племенника си, сам играе вместо него с нечестни прийоми и Кауравите печелят; според облога Пандавите трябва да живеят 12 години в гората, а 13-тата година да прекарат сред хората под чужди имена.

Преди да бъде завършен анализът на „Махабхарата“, може да се спомене, че Индия има и своята „Одисея“. В нея цар Рама от Слънчевата династия спасява с помощта на царя на маймуните Хануман законната си съпруга Сита. Айодхя е градът на Сурия ванша („Слънчевата династия“ – санскр.). За съдба на „Слънчевата династия“ разказва другият индийски епос „Рамаяна“, т.е. историята за войната на цар Рама и неговите съюзници с ракшасите („демони“ – санскр.), начело с Равана, записан от великия Тулси Дас.

Ариите се появяват на територията на полуостров Хиндустан през II хил. пр. Хр. „Ария“ на санскрит означава „благороден, гостоприеман, свободен“. Ариан е едно от имената на Иран, а в определено време Ариана се нарича голяма област от персийската държава. Персите и ариите имат сходни богове и свещени книги. Седмобожие то на ариите е индоиранска митологическа концепция; седем са водещите богове – Адити във Ведите; по-късният зороастризм ползва същата схема – седем Амеша Спента, начело с върховния бог Ахурамазда; класическата персийска и ведистка астрология визират седемте планети; седем са чакрите и степените в Йога (срв. със **сакралната българска седмица**).

Инвазията на ариите представлява дълъг процес на навлизане на големи колонизаторски вълни в Индия през Кашмир и Пенджаб. Те се смесват с дравидите (завареното население в равнинната част на полуострова). Показателен става билингвизмът или двуезичието, характерно за евроазиатската култура. Този модел е пренесен и в **Дунавска България**, създадена по формулата на Евразия „единство в многообразието“. От това време датират и коневъдните термини, прескочили от Средна Азия в Индия. В средата на II хил. пр. Хр. се появява конницата в Трансоксиана и **долината на Балкх**. Тя е дефинирана като съчетание на добър ездач и добър воин. Пак към същия период се отнасят и първите жертвоприношения на кон („ашвамедха“ – санскр.) и на човек („пурушамедха“ – санскр.) по повод коронясването или смъртта на владетелите. Подобни жертвоприношения са открити и в **земите, населявани от българите**; тези **български кански ритуали** са описани многократно от византийски, арабски и латински хронисти.

Най-популярен от боговете става **Кубера**, пазител на богатствата. Неговото име носи **българският кан Кубер**, основал Керамисийска България – днешна Вардарска Македония, паралелно с Дунавска България на неговия брат Аспарух. Любопитно е названието на ретортата за приношение на боговете – **Мусала**. Името на най-високия връх на Балканския полуостров **Мусала** (2925 м) съвпада и с названието на боздугана „**мусала**“ на Баларама, братът на Кришна.

„**Варна**“ на санскрит означава „съсловие, цвят, каста“. Кастите са въведени от ариите още с тяхната първа поява на територията на Хиндустан, т. е. през II хил. пр. Хр. Не само в името на град **Варна**, дадено от кан Аспарух на гръцката колония Одесос, откриваме следите от арийското влияние. **Кастовата система** в преработен вид **съществува до Покръстването на българите**. Този въпрос подробно е разгледан по-долу с необходимия богат доказателствен материал.

По пътя на културния обмен, разгърнат посредством търговията, **тракийският Дионис** оставя следа в бог Рудра по външните белези (коси и бръшлянови листа) и бог Шива (почитан най-вече в планинските региони на Индия), възседнал бик, свързван с опияняващите напитки. Навярно това е първото запознанство на българите с тяхната бъдеща родина. Арийската халюциногенна сома е заменена от здравата кръв на виното, характерно за планинския възел около Памир.

Ариите въвеждат писмеността. Старото писмо на Харапа и Мохенджо Даро се претопява в новите системи – брахми; пали; пракрити; хароци; тамили; санскрит. Някои от тях съществуват още преди появата на цивилизаторите, но мощното включване на новия етнос прониква със своята лексика, култура и религия в архаичните писмена. Санскритът се налага като азбука на брахманите или жреците. Полето на културен обмен, със **средище Балкх**, прехвърля по законите на Евразия информация на Изток. В края на II хил. пр. Хр. в Хотан, Тарим и пустинята Такламакан сред хотано-саките, смесени със согдийци, навлиза арийската култура. Център на индийско влияние задълго става гр. Куча. До анексирането от Китай през II в. сл. Хр. целият ареал пише на брахми. Отново с **посредничество то на Балкх**, по време на Кушанската империя там прониква и будизмът.

Доколко тогавашните жители от **долината на Балкх** могат да се отъждествят с българите, преселили се към Кавказ и по-късно създали **Дунавска България**? Тук могат да бъдат проанализирани последните три документа от приведения по-горе материал:

- Изгубената хроника на Йордан Ефески, цитирана от Михаил Сирийски, категорично указва местонахождението на **българите във възела около Памир**. Вече убедително е доказано от Петър Добрев тяхното зимно преминаване през пустинята Каракум. Авторът на тези редове има в своята биография подобни пустинни преходи и категорично потвърждава, че зимният период е единствената възможност за реализация на такъв план, с цял етнос зад гърба на водача. Разделянето на компактната маса на поне две части е типично в **български стил**. Споменатият **Булгариос** се е отделил от общността минимум по три причини:

- възможността за оцеляване на две или повече самостоятелни групи е по-голяма. **Синовете на Кубрат** също разделят своя народ. От петте семена поникват три филиза. Дунавска, Керамисийска и Волжко-Камска България са доказателство за правилността на стратегията;

- българските бегълци биха могли да бъдат приети от заварените на място народи само ако не са многобройни. Броят на отделилата се група очевидно, е бил достатъчният минимум, за да осигури собствената си защита, както и етническата си идентичност. Многократното **разместване на славянските племена** от управляващите българи в Дунавска България е целяло да предотврати процеса на набиране на „критична маса“. И все пак племената са били евакуирани в тяхната родова цялост, съблюдавайки владетелската етика на ръководителя на многоетническата държава;

- усвояването на по-голяма територия на части, която **после да бъде обединена**. Първото споменаване на българите като единен европейски народ, Кубратовата Стара Велика България и по-късното обединяване на дунавските, керамисийските и панонските българи разкриват функционалността на подобна стратегия. Сходни са и периодите за реализация на тези обединения – 165–364 г.; 453–635 г.; 650–813 г., т.е. по около 160–200 години.

• Арабският хронист ни дава сведение, което лесно може да бъде проверено. Освен огромния доказателствен материал от религиозната и епическата литература на Индия, по-долу ще се приведат още две различни по естество свидетелства:

• Англоговорящите индийци произнасят името на нашата страна като „Булгерия“. Обикновеният хиндустанец я нарича „**Балкхария**“.

• Другото име на индийския град Чандрапур е **Балхаршах**. И днес двете названия могат да се прочетат на указателните табели. Абсурдно е да се предположи, че български етнос е достигнал по някакъв начин до Южна Индия. Появата на подобно название има няколко аспекта: след етнонима „**Балхар**“ е поставена персийската титла „шах“, което указва, че по време на възникването на името, **Балкх** е бил със сигурност персийско владение. Вероятната поява на името може да се обясни с относителната близост на държавата **Балхара** на Саса Бинду със столица Пратиштам (дн. Пратапгарх, 80 км южно от гр. Пуне) и **Балхаршах**. И на последно място анализът ни отвежда до още една категорична следа – Чандрапур означава „Лунния град“, град на Лунната династия, към която се причисляват и **балхиките**.

ХУННУ И ХУНИ

Писмени свидетелства:

• Елюй Чуцай, XIII в.: „Да се основе империя, седейки на коня, е възможно, но да се управлява от коня не бива“.

Тръгвайки по следите на една хипотеза с много привърженици, нашето изследване преминава през територията на днешна Монголия и Северен Китай. Повод за това ни дават многократните споменавания на **българските племена като част от „хунското море“**. Те или са прикачени към хуните, или направо са отъждествявани с тях. Преди да застанем на коя да е от страните, добре е да направим кратък исторически екскурс, тръгващ от оазисите на пустинята Гоби и завършващ около устието на р. Волга. Място на действието – Евразия. Време на действието – между XVIII в. пр. Хр. и V в. сл. Хр. Главни действащи лица – хунну и хуни, китайци, римляни и византийци. В тази трагедия на един народ **българите участват само като епизодици** от последното действие и епилога.

Южни съседи на народите от монголското плато са китайците. Носители на висока култура и цивилизация, те са едновременно и символ на нечувана безкрупност и жестокост. Знаменитата диаграма на Ин и Янг ни дава най-добрия поглед за опозицията между градивно и деструктивно в тази древна империя. Интересен щрих от историята на Китай са цифрите от трите големи въстания на китайското ранно средновековие, надлежно записани от имперските хронисти. Меко казано, фактите са ужасяващи и потресаващи:

- между 7 и 25 г. от 59 595 000 жители на Китай остават 17 878 500;
- между 157 и 199 г. от 56 487 000 остават 7 673 000;
- между 754 и 764 г. от 52 880 500 остават 16 900 000 души...

По-ранната и по-късната история на Китай изобилстват с подобни свидетелства. Народите на монголското плато многократно са ставали обект на експанзионистичната политика на своите южни съседи. Затова започнали да се обе-

диняват и да отвърщат на ударите. По подобен начин се родили племенните и родовите съюзи на хунну (сюнну).

Хунну създали своя организация, различна от останалия свят. Те нарекли на своя протомонголски език „някакво количество съвместно живеещи хора, организирани по някакъв начин“ с думата „орда“. Организацията можела да бъде по кръв, език, религия или нрави. Тя се оказала за известно време най-здравото ядро за оцеляване на етносите. При принудителното преселение на хунну към границата на Азия и Европа през II в. сл. Хр. думата „орда“ придобила значението и функцията, които **възприели и част от българите**, наред с многото други народи, живеещи по това време в този ареал. Курултай (хурал – монг.) се наричало общото събрание на пълноправните членове на ордата, обезпечаващо господството на демократичните принципи. Предводителят на ордата се определял въз основа на авторитета си в общността и избора му в съвета.

Хунну се занимавали с номадско скотовъдство. Робите при тях били само земеделци – най-вече китайци; не обработвали земята, живеели в шатри (юрти), създали каруцата-дом (каравана), ходели невчесани, дрехите закопчавали наляво за разлика от китайците; праезикът им бил общ за значително по-късните тюркюти и монголи (народи, появили се след повече от две хилядолетия). Китайските хронисти ги наричат „най-културните от всички варвари“. Разгръщайки йероглифните свидетелства – единственият източник за ранната история на хунну, разбираме, че при погребение те прикрепват плitка от конски косми към бръснатата глава на покойника. Хунну заема от тоба (протомонголско племе от ареала) сплитането на косите. Очевидно **българите възприемат** 20 века по-късно при контакта си с хунните същата мода в прическата. Хунската мода в прическата и в облеклото е доминираща цели пет века сред готи, алани, гепиди, авари, маджари и др. под. Дори римляните и византийците не остават настрана от изключителната функционалност на хунското облекло и ефикасността на хунското оръжие. Писмените свидетелства от този период изобилстват с примери за подобен културен обмен, цитирани в началото с негативен тон, а по-късно възхвалявани за проявената рационалност в копирането на чуждия опит. Конете на хунну и хунските бойни жребци са с подстригани гриви. Византийците и някои от т. нар. „варварски племена“ от хунското обкръжение възприемат същата мода. **Българите остават встрани** от нея поради култовото им отношение към конската грива и опашка. От Мадарския конник през графитите и историческите документи можем да бъдем напълно убедени, че нашите предци са **сресвали или сплитали грижливо гривите и опашките на конете си**.

Пантеонът на хунну е познат само отчасти. Ченли е божеството на небето или самото небе. Илбис с положителност е богът на войната. Два пъти дневно хунну се покланят на Слънцето и Луната. Сакрално отношение към Слънцето и Луната многократно е **регистрирано и у българите**. Но това е паневразийски култ, който срещаме и в Индия (Слънчева и Лунна династия), и в Персия, и в Китай, както и в цялата уседнала и степна култура на огромния континент. Наред с това хунну извършват и поклонение на Космоса; имат идол, който го изобразява. Документирана е вярата им в духове и в задгробния живот като продължение на земния.

През XII в. пр. Хр. по подобие на китайските си съседи хунну създават родова държава с по-висока организация, но тя често се разпада. Начело на държавата стои „шанюй“, пръв между равни старейшини на родовете. Построява се ша-

нойски „храм на дракона“, служещ за две ежегодни човешки жертвоприношения. Появяват се и „държавните оракули“, т. е. шамани лечители, извикващи в транс духовете на покойните шанюи, за да дадат заповедите си на живите. Разстрелването „с 1000 стрели“ е един от многото оригинални обичаи на хунну, отразен дори в иконописта на католическа Европа („Смъртта на св. Себастиан“).

„Хун“ на праезика по тези места и на съвременния монголски означава „човек“. Понятието се тълкува изрично като „наш човек“, „един от нашия род и племе“. На него хунну не противопоставя категорично другия, чуждия, съседа. Пленените китайци в хилядолетните конфликти също стават „наши хора“ независимо от робското им статукво. Самото робство при хунну се разглежда като вид крепостничество. Синът и дъщерята на роба стават пълноправни членове на общността, т. е. „хун“.

Историята на хунну ще бъде разгледана по-долу с отбелязване на основните събития. Ако се следят внимателно имената на шанюите и вождовете, съответно на азиатските хунну и европейските хуни, ще се забележи **пълното отсъствие** на каквито и да са паралели с известния ни български материал. В отделна глава на този труд ще се обърне особено внимание на проблема, чрез сравнителен анализ на над 100 известни имена и от двете етнически групи. Разказана по точки, историята на хунну изглежда така:

- В южната част на Гоби през XVIII в. пр. Хр. се обособява народът ху – китайски антропологически тип с динлински висок нос.

- Първото упоменаване на народа ху е през 1764 г. пр. Хр.; минимум 6 години по-рано индийските хронисти регистрират **държавата Балкхара** със столица гр. Балкх в дн. Северен Афганистан.

- Около 1200 г. пр. Хр. китайските хронисти регистрират първата държава на хунну като родова конфедерация. Хунну създават обединение северно от Китай, съставено от 24 рода, възглавявани от шанюй, разделени на десни (западни) и леви (източни) родове. Племената, влизащи в първата хунну държава, са ливу, сижу, ху, хуге, хунше, хунюй, хуси, хючжуй, хянюн, югян, юебан.

- 822 г. пр. Хр. първи голям набег в Китай.

- IV и III в. пр. Хр. – масирани грабителски нападения в Китай. Хунну дружините откъват стада, скъпоценности, предмети и сечива, жени и роби.

- 214 г. пр. Хр. е началото на строежа на Великата китайска стена като защита от хунну и другите конни народи от север и северозапад. Машабът на стената говори красноречиво за размаха и честотата на набезите на хунну.

- 209 г. пр. Хр. Моде (Мао де) се обявява за шанюй. Моде създава военна държава – единно племе, разделено на родове, с подвижна столица и място за ежегодно събиране на князете в селището Лунчен. Армията на Моде носи петцветно знаме. Регистрирани са търговски отношения със скитите, **Балкх**, Трансоксиана и китайците. Моде умира през 174 г. пр. Хр.

- 165 г. пр. Хр. Лаошан шанюй прави чаша от черепа на Кидолу, вождът на юечжи; остатъците от согдите (юечжи) слизат на юг и завладяват без труд Македоно-Гръко-Бактрийското царство, в чийто етнически състав са и **българите**. Практика за използването на **чашата-череп** като ритуален предмет е **регистрирана на няколко пъти и при българите**. В България тя се среща включително до цар Иван Асен II (1218–1241). Този паназиатски обичай се открива в различни варианти в **Индия** (чашата-череп там е „капали“ – санскр., от която

пият и сега отшелниците – садхута; Кали – богинята-майка, е с чаша-череп в ръката, поддържаща и илюстрираща властта ѝ; и до днес има ловци на черепа – „ноктес“ и „уанчо“ в Аруначал Прадеш на границата с Бирма); в **Тибет** (на тибетски „габала“; богинята Палден Лхамо или Шри Деви на санскр. – върху онагри или тибетски катър, с чаша-череп в ръката и кожата на непокорния си син, противник на матриархата). Чашата-череп е ритуален предмет с идентично значение при **телеути, скити, масагети, ло (мустангци), кашмирци, занскарци, ладакци, сикимци, бутанци, долпо, гурунги, шерпа** и т.н.

- 47 г. пр. Хр. – първи преселения на хунну в Средна Азия под ръководството на шанюй Чжичжи. Хунну строят фортификационни съоръжения по римски образец.

- До 31 г. пр. Хр. хунну са самостоятелна държава, след това остават под протектората на Китай. След няколко успешни опита и отвоюване на независимостта си хунну сами се разпадат след поредица кървави саморазправи и делби.

- 47 г. сл. Хр. – разкол на хунну – разделяне на южни и северни; южните остават под протектората на Китай. Кръвопролитни войни между двете хунну държави; Юйчугян е последният хунну шанюй от рода на Моде.

- 93 г. е регистрирана от няколко независими източника като край на хунну държавата. Оцелелите северни хунну пътуват на запад, за да създадат след време хунския съюз с метисно население – между монголоидната и европеидната раса, с подчертани монголоидни черти. Останалите в Китай хунну стават васали и за няколко века се претопяват в „китайското море“.

- 215 г. – край на самостоятелността на южните хунну, когато последният шанюй Хучуцун бива арестуван и бива назначен китайски наместник на хунската област.

- От края на I до V в. част от избягалите хунну създават държавата Юебан, по името на едно от племената, застанало начело на бегълците.

- 155 г. хунну са победени от сянбийския вожд Тоншихай и за по-малко от три години стигат от Тарбагатай до Волга (челните дружини преодоляват за 100 дни около 2600 км, т.е. по 26 км на ден), типично преселение в евразийски стил; авангардът им побеждава аланите и се заселва в част от техните земи. Външен вид – с плитки или подстригани на кръг, рядка или оскубана брада, метисна монголоидност сас сарматски черти.

- 158 г. – първо споменаване за пристигането им на Волга и Дон. Наречени са опростено „Хуни“. Съвременната наука е възприела това название за частта от народа хунну, известна след неговото преселение от Азия в Европа. Наличие на откъслечни по-късни свидетелства през 160, 175–182. До 350 г. няма нищо споменато за тях. Хуните набират „критична маса“.

- До 360 г. живеят в мир, към тях на вълни пристига ариергардът от Монголия на волски каруци каравани; приемат скитските обичаи и изкуство, скитския бог на войната, символизиран от меча му. Хуните сключват военнополитически съюзи с **българите** и други съседни племена.

- 360–370 г. хуно-аланска война, победа на хуните; привличане на много съюзници, събрани от търпимостта, толерантността, говорещи на свои езици, със свои религии; превъзходство на евразийския политически и военен модел.

- 370–380 г. завладяване на Боспорското царство в Северното Причерноморие от Баламбер.

- 375 г. – победа над готите в степите на Украйна, самоубийство на вожда

им Германарих.

- 376 г. въстание на остроготите, разпъване на хунския вожд Божа и 70 хунски старейшини.

- 400 г. първа поява на хуните на р. Дунав и безкръвно заемане на цяла Панония чрез военнополитически съюзи.

- 430 г. хуните достигат до Рейн под водачеството на Ругила (Rugila).

- 434 г. умира Ругила, управляват синовете му Бледа и Атила; римлянинът Аеций, Атила и Бледа са приятели от детинство.

- 437-450 г. Атила подпомага приятеля си Аеций при потушаване на серия от бунтове в Римската империя.

- Портретно описание на Атила от съвременници – нисък, широкоплещест, с тъмни коси, плосък нос, рядка брада, монголоидни пронизващи очи, пред които всички треперят.

- 445 г. Атила убива Бледа и обединява всички хунски племена; включва в съюза си **българи**, акацири, руги, черни угри, анти, гепиди, остроготи, тюринги, герули, турклинги, бастарни, скири, алемани, франки, бургунди, наемници – римляни и гърци и други по-малки етнически групи.

- 447 г. достига до Константинопол, подписва унизителен за Византия договор; 450 г. Византия отхвърля договора, но Атила не реагира.

- 451 г. съдбоносна кръвопролитна битка без победител при Каталунските полета в дн. Североизточна Франция, Атила воюва срещу Аеций – Атила отстъпва, но Аеций не го гони.

- 452 г. Атила нахлува в Италия и завзема обширни територии; напуска Италия срещу огромен откуп.

- 453 г. Атила се жени за бургундската красавица Илдико, но умира в брачната нощ.

- 454 г. разпадане на хунската държава; война между племената; умира любимият син на Атила – Елак; Аеций е убит лично от император Валентиан.

- 455 г. Рим е смазан от вандалите, разграбен и сринат.

- 463 г. **българските племена оногури, сарагури и уроги напускат каганата** и унищожават хунския тил.

- 471 г. част от хуните стават доброволно поданици на Византия и са заселени в Малка Скития (Добруджа); това е една от причините за срещаното тъждество на хуни и **българи** във византийските хроники. Набезите на българите във византийска територия до създаването на Дунавска и Керамисийска България са квалифицирани като **хунски, скитски и български**. Условността в терминологията на византийските хронисти е добре известна. Уеднаквяването на различни етноси под общ знаменател е указвало старите владетели на земите, посоката от която те идват или тяхната предишна съюзническа принадлежност. Под същия параграф са били подвеждани и десетки други народи от тази епоха.

Крахът на държавните обединения на хунну и хуните е предопределен от самото естество на техните съюзи. Актуални и ефикасни за определен период от време, те бързо се разпадат. Наличие на **характерните за българите традиции в държавността** не се откриват при тези могъщи конни народи. Моделите на управление се сменят съобразно ландшафта, политическата ситуация и климатичните условия, но владетелският и държавническият почерк остават примитивни. За да затворим рамката на баталното платно на хунну и хуните, ще се вър-

нем към писменото свидетелство на монголския племенен вожд и хронист Елюн Чуцай, приведено в началото на настоящия исторически екскурс. Конят, според него, е само средство за създаване на държавата, но не и тронът, от който тя би могла да бъде ръководена.

ИНВАЗИЯ НА КОННИТЕ НАРОДИ В СРЕДНА АЗИЯ И СЕВЕРОИЗТОЧНА ПЕРСИЯ

Писмени свидетелства:

• Спитама Заратуштра, „Авеста“, глава „Гат“, 630 г. пр. Хр.: „Символ на вярата (архетипът на „Отче наш“): Признавам се за поклонник на Мазда, последовател на Заратуштра. Отричам се от демоните дайва и приемам вярата на Ахура. Покланям се на Амеша Спента и на Ахура Мазда, добрия и всеблагия, на когото принадлежи всичко добро. Отхвърлям дайва и поклонниците на дайва... аз отхвърлям всичко, принадлежащо на лъжата... Аз предавам себе си на благата мисъл, на благото слово, на благото дело, аз предавам себе си на вярата на Мазда, най-истинната, най-великата и най-добрата от всички вери, която е и ще бъде“.

• Спитама Заратуштра, „Авеста“, глава „Гат“, около 590 г. пр. Хр.: „Ред на владенията: Ариана, Согдияна, Маргияна, **Бактрия**, Нисайя (между Маргияна и Бактрия), **Ария с изоставени домове** (Рабатак, **Балкх** и Суркх Котал), Долина-та на Кабул, Урва с обилна трева, Хиркания, Арахозия, Хаेतумант (Дрангиана), Рага (до Техеран), Чахра (в Иран), **Варна** (Югоизточно Каспийско море), 7 индийски области, **пустите земи на изток от Ра (Волга)**“.

• Калхана, „Раджатарангини“ – II в. пр. Хр., записана през IX в. сл. Хр.: „Беше подпомогат от своите хора, а също и други като (раджата на) **Балахара**... Великите раджи на Тригарта и Валапура, наричани **Балкха** и Анандараджа... Царят на **Балахара** ги порица чрез пратениците си... Раджавадана бе син на **балахареца** Течас и беше роден от благородна майка“.

• Анонимен латински хронограф – 354 г.: „От първия син на Ной – Сим, произлязоха 25 народа. Те живеят на изток. Имената на синовете на Сим са:

Елам, от който са еламците;

Асир, от който са асирийците;

Арфаксад, от който са халдеите;

Лух, от който са лазите;

Харам, от който са игурите или етхес;

Лебул, от който са лидийците;

Гатсера, от който са гасфените;

Халмодат, от който са индиите;

Сала, от който са бактрийците;

Арам, от който са арабите;

Идурам, от който са гамериите;

Одерма, от който са мардиите;

Лезел, от който са партите;

Десмем, от който са гедрусите;

Асал, от който са хискиите;

*Асал породи Мелехи, който имаше двама синове – Мелхи и Мелхиседек.
Авимелк, от който са хирканите;
Сабеби, от който са араните;
Мамсвир, от който са армените или амените;
Евилат, от който са гимнософистите;
Зиези, от който са българите.“*

Връщайки се отново към Северен Афганистан, откриваме нови свидетелства за **съжителството на българите** със съседните им народи, както и за тяхното временно изпадане под чужда власт. От X в. до VI в. пр. Хр. с името **Балкхара** се назовава бъдещата провинция на Ахеменидите Бактрия (Бактра – „щастлив, благословен“ – перс.) със столица – **Балкх** (Бактра). Градът е титулуван и като Шахастан („Царственият град“ – перс.); наричан е „Майка на градовете“, а **долината на Балкх** „Страната на хилядата градове“.

Към третата четвърт на I хил. пр. Хр. тази област се нарича Турушка (тохарски или кучински), Тушкара (персийски), Тукхара (санскрит) или Тохаристан (тюркютски) по името на дошлите от север тукхари (тохари). След поредния етносинтез в **долината на Балкх** вече се говори на кучински (тохарски Б). Поддържат се търговски връзки и се осъществяват множество преселения към съседните индоевропейско говорещи територии. Турфанска долина, Фергана (Даван), Хотан, Бугур (Лунту), Карашар и Куча е бащината земя за тукхари и чеши. Хората от тези два етноса са европейци, говорят на индоевропейски езици. Езикът на тукхарите е близък с **тракийско-фригийския** и арменския; чешите ползват близък до сакския източноирански диалект. Очевидно е, че това са отдалечени преселенци от Североизточен Иран, заобиколили пустинята Каракум и проникнали във Фергана и Турфан през високите превали на Памирския възел. И тукхари, и чеши ползват писмеността брахми в затворените си долини. По това време в Кашмир и Турфан се пише на хароци, а в Северна и Централна Индия на брахми. До II в. пр. Хр. Турфан, Тарим, Фергана и Такламакан са непристъпни земи за Китай. Във Фергана се развъждат най-добрите ездитни коне на региона, наричани от китайците „небесни коне“. С векове трае сагата по тяхното откриване и развъждане в пределите на империята.

Началото на VIII в. пр. Хр. е ознаменувано от появата на саките (сакя, шака). Те идват от север и са конни номади, сродни на скитите. Под тяхно влияние в **долината на Балкх** се възприема обработката на желязото. Саките заемат обширни територии в Северна Индия и Непал. Самият Гаутама Буда е един от принципите на това племе. Саките въвеждат конната мода, бронзовите огледала и желязното оръжие. Индия възприема сакския календар и го използва до нахлуването на могулите през XIII в. След провъзгласяването на независимостта ѝ през 1947 г. отново се връща леточисленето на саките, което е валидно и до днес. Ахеменидските източници споменават за 3 вида саки по времето на Дариус I – 2 вида съседи на Индия и 1 вид задкаспийски саки.

Согдите (кит. – юечжи), говорещи на североирански език, сходен със скитски и осетински, слизат на юг през V в. пр. Хр., разбити и притиснати от хунну. Те въвеждат в района на Памирския възел бръсненето на главите, възприето от индийските брахмани и останало в жреческото и бхакти съсловие и до днес. Кришнаитите, известни след разпространението на учението от индийския философ Свами Прабхупада, по целия съвременен свят бръснат главите си, оставяйки малка плитчица на тила. Това ни дава друг аспект в разкриването на проблема

около **българската прическа**. Остриганите глави са белег на етническа идентичност и културна принадлежност при българите. Несъмнената **хигиенична функция** на тази прическа е многократно подчертавана от древните автори на Евразия – от латинските хронисти до китайските императорски писари.

Прародината на българите е желана земя от много племена и народи. След дълга и кръвопролитна война тя става плячка на Ахеменидите (522–323 г. пр. Хр.). За военни управители или сатрапи (от древноперс. „хшатрапаван“, през „кшатрап“, родствено на санскритското „кшатрия“) на завладенияте територии се поставят само перси. Историята на **долината на Балх** през този период се привежда телеграмно по-долу, базирана на летописа на ахеменидските царе:

- 519 г. пр. Хр. **Балх** става персийско владение на Дариуш (Дарий) I (522–486); през 512 г. са завладени Синдх и Гандхара;

- 486–464г. царува Хшаярша (Ксеркс);

- Артахшаса (Артаксеркс) I (464–423); потушаване на **размирици в Балх**;

- Дариуш (Дарий) II Ох (423–404); нови **размирици в Балх**, удавени в кръв; участие на саки и согди в бунтовете;

- 404–400 – въстание на Кир Младши;

- Артахшаса (Артаксеркс) II Аршак (404–359); през 380 г. пр. Хр. по време на неговото царуване **Балхара** (Бактрия) отвоюва независимостта си след 20-годишно въстание;

- Артахшаса (Артаксеркс) III Ох (359–338); безуспешни опити за възвръщане на тази територия;

- Арс (338–336);

- Дариуш (Дарий) III Кодоман (336–330), бивш сатрап на Армения; договор с **Балхара** (Бактрия) за защита на североизточната граница на империята.

При идването на Александър Македонски в **Балхара** (Бактрия) неговите хронисти документират от север на юг по меридиана заварените народи: Саки, Согди, Бактри и Гимнософисти (брахмани). Прочетено през призмата на цитирания по-горе Анонимен латински хронограф, може да се установи, че един от народите на Александровата Бактрия са **българите на Зиези**; съседи с гимнософистите (брахманите). Използвайки очевидната спираловидна конструкция при описването на народите, разбираме, че бактрийското население е сложен конгломерат от етноси. Северните бактри, според Хронографа, произхождат от Сала и са съседи на индиите на Александровия съвременник раджата Парватака (Пор – старогр.). Южните са именно **българите на Зиези**, преселили се към Кавказ след 5 века при нашествието на хунну и бади (ефталитите).

Връщайки се назад във времето, можем да открием в главата „Гат“ от „Авеста“ още един документ за присъствието на българите, паралелно с други народи в **долината на Балх**. Опустошена от инвазията на конните народи по време на написването на „Гат“, днес тя е най-богатата на археологически свидетелства област в света. Френското археологическо общество издава ежегоден луксозен бюлетин за стотиците нови открития в тази „Мека на археологията“. През 2004 г. близо до Рабатак беше открит големият дворец на кушанския владетел Канишка, а край Балх и Суркх Котал бяха започнати мащабни разкопки по следи от времето на Заратуштра. В това сведение, писано от самия пророк на „Авеста“, откриваме и прикаспийската област **Варна**, през която по-късно преминават **българите, водени от Булгариос**. Днешната карта на тогавашната област допълва картината с два хребета – **Малък и Голям Балкан**. Пустите земи

на изток от Ра (Волга) приютяват **част от българския етнос** след разпадането на Стара Велика България. Състоянието на тези почти безлюдни пространства се запазва непроменено цели 12 века. Известно е, че **българите се заселват** в този ареал без бой и се разбират отлично със своите съседи, включително и с Арабския халифат, до масираното татарско нашествие през XIII в.

Спитама (Спити) Заратуштра (Заратустра, Зороастър – гр.) е живял между 660–583 г. пр. Хр. (според древните хронисти той умира 258 г. преди пристигането на Александър в Бактрия). Фамилното име на Заратуштра е Спитама, древен източноирански род, произхождащ от района на масива Спити (6632 м) на Хималаите (дн. инд. щат Химачал Прадеш). Долината на Спити е гранична с Тибет, а входът към платото е проходът **Шипки ла (5669 м)**. Целият този ареал ще бъде разгледан обстойно по-долу, поради наситеността на топоними, хидроними и етноними, касаещи пряко предмета на нашето изследване. Заратуштра е **роден и проповядва в Балкх** (Бактрия). Неразбран от своите, бяга в персийската провинция Арияна, дн. гр. Хорасан.

Заратуштра е създател на една от световните религии, дуалистичното учение за Ахура Мазда (висшия Бог-създател) и Ангра Майню (Злият Дух). Този факт веднага ни препраща към **българския дуализъм**, известен на Европа още със стъпването на първия български крак на Стария континент. Двубожиято на **кановете Сандилх, Бат Органа, Кубрат, Тервел, Телериг** и много други български прераства в първото мащабно дуалистично учение на **българските богомили**, наричани от Западна Европа и до днес **бугри**. Зороаштрийската слънчева година е по-кратка от астрономическата с 6 часа, което води до познатото ни преместване с един ден на календара на всеки четири години. Създадената от Заратуштра кратка молитва „Ахуна Вайрия“ е прототипът на християнската молитва „Отче наш“, приведена в текста по-горе.

Любопитни за нас са и модерните по това време имена, давани на някои от индийските царе. Те поддържали оживени търговски и културни връзки с държавите Кошала и Мадра (срв. с **Мадара**) в Североизточна Индия. Списъкът на царете на Магадха (Южен Бихар) учудва с последователното използване на имена, близки или сходни с познатите ни **български**:

- Удаин (Удаябхада) – 461–445 г. пр. Хр. (срв. с българския **кански род Угаин**), построил столицата Паталипутра (Патна) – най-големият град в света до разрастването на имперския Рим през II в. сл. Хр.;

- Мунда – 445–437 (срв. с българския вожд **Мундо**);

- Какаварна (Калашока) – 395–367 (срв. с българския град **Каварна**); преводът от санскрит на името означава – „с цвят на гарван“.

Раздвижването на конните народи от север и инвазията на ахеменидските царе прекрояват политическата и етническата карта в **долината на Балкх**. Следвани от чувството си за народностно самосъхранение, **българите** влизат в коалиции или се бунтуват срещу поробителите си. Вече съвсем ясно се очертава тенденцията за превръщането на тази част от света в оживен кръстопът. Тук се преплитат много интереси и още веднъж може да се подчертае, че „страната на хилядата градове“ е **желана земя** и мечтан оазис за мнозина. В своите преселения **българите** доказват, че търсят не само уседналост и мир, а и оживения трафик на кръстопътя като място за общуване с различни култури, религии и етноси.

СКИТСКИЯТ КВАДРАТ

Далечните на полуостров Хиндустан земи около Северното Причерноморие се населяват през вековете от много различни конни народи. Най-дълго се задържат там скитите. Погледът ни към този ареал е обърнат поради две причини: родствената връзка на завареното от скитите кимерийско население с **траките** и бъдещият етносинтез между скити и **българи**, при нашето пребиваване по тези места. Ще използваме отново принципа на бързия екскурс в историята:

- Кимерийци – предшественици на скитите до VIII в. пр. Хр.; конни народи от Крим и Кавказ, **сродни на траките**, покорени и асимилирани или изтласкани към делтата на Дунав от скитите;

- Сколоти, скитай, скити („ишкуза, ашгузай“ – древноперс.) – VII в. – III в. пр. Хр., проникват в степите на Северното Черноморие; конни народи от ирански произход; номадски и земеделски племена; начело на обединението им стоят царските скити;

- VII в. пр. Хр. Участват в разгрома на Асирия; достигат до Египет;

- В края на VI в. пр. Хр. водят войни с Дариуш (Дарий) I, неуспешни за Ахеменидите;

- V в. – IV в. пр. Хр. – разцвет на царството;

- III в. – II в. пр. Хр. – упадък, завладени от сарматите (савроматите), родствено племе;

- II в. сл. Хр. – асимилирани последователно от сарматите алани, **българите** и хуните;

- До III в. сл. Хр. остава долноскитското царство на територията на Долен Днепър и степния Крим.

Срещата с религиозния и обредния свят на скитите ни дава други проекции на бъдещия културен и етносинтез с **българите**. Очевидните ирански корени остават доминиращи и при двата народа. Те стават „общият знаменател“, който сродява етносите и ги превръща в една обединена народност:

- Седмобожие, изградено по планетарния ирански модел:

№	Скитски бог	Елински паралел
1	Табити	Хестия
2	Папай	Зевс
3	Апи	Гея
4	Батраз, Веретрагна	Арес
5	Гойтосир	Аполон
6	Аргимпаса	Афродита Урания
7	Тагимасад	Посейдон
Богочовекът	Таргитай	Херакъл

- Генеалогичен мит: Първият човек Таргитай е син на Папай-Зевс и дъщерята на Бористен-Днепър, речна нимфа с тяло на жена и долна част на змия. Колак-Колаксай (Скит) става родоначалник на скитите, той е един от героите на „Аргонавтика“, в която участва и **тракийският цар-жрец Орфей, автор на поемата**. Колак е убит от Язон след повелянето от коня си. Синове на Колаксай (Скит) са Пал и Нап – родоначалници на двата големи скитски рода. Героят Хе-

ракъл, участвал също в похода на Аргонавтите, се жени за дъщерята на скита Аракс – Ехидна (скитското име не е запазено). Именно от този брак се ражда Колакс-Колаксай (Скит). В този смисъл скитите са потомци на Херакъл. За прародина на скитите Херодот и Диодор считат р. Аракс (най-вероятно дн. Амударя), чието божество става тъст на Херакъл;

- Раят – страната на блажените, се намира зад северните планини; пазен е от грифони (срв. грифоните от **каните на българското съкровище** от Над сент Миклош, както и **множеството изображения** на грифони в Стара Велика и Дунавска България);

- Вертикално разделение на света: Горен свят, символизиран и защитаван от **орел (грифон)**, Среден свят – **кон** (копитно животно – **елен** или глиган), Долен свят – **змия** (хищник – **лъв** или пантера). Това разпределение на световите и символизиращите ги животни (пазители на вертикалните оси) срещаме **категорично и при българите**, останали в орнаментиката на стотици изображения;

- ашвамедха – жертвоприношение на кон при погребение; погребване в могили (кургани) със съпруги, роби и скъпи предмети (вече споменат по-горе **български паралел**); българските **канове Бат Органа, Кубрат и Аспарух** са погребани в могили по българо-скитски обичай в своята **бащина земя**, т. е. Скития;

- пурушамедха – жертвоприношение на човек (срв. съобщението за човешка жертва при **кан Крум** и вече споменатия по-горе **български паралел**); всеки стотен пленник е посичан пред огромен меч („акинак“ – скит.) на четириъгълна площадка. Жрецът облива меча с кръвта на убития. Военният бог е в образа на меч, пред който скитите се заклеват преди битка (срв. с отговорите на папа Николай I на въпросите на **кан Борис Михаил** и съобщението за **българска клетва пред меч**).

- Наличие на 4 касти (паралати; авхати и катиари; траспии; роби), съответстващи на индийските (срв. с **българския кастов модел**, разгледан по-долу).

Навлизането на българите в т. нар. „Скитски квадрат“ ги среща с родствени ираноезични племена. Конните скити и по-късните сармати имат близък поминък с българите, също са отлични воители и спазват обичаи, сходни с тези на пришълците. Тук **българите** се запознават през втора ръка и с **културата на траките** чрез кимерийското присъствие в пантеона и ритуалите по тези земи. Етносинтезът на двете слагаеми протича без особени сблъсъци. Това е време на мир и благоденствие. Време, в което големите империи се разпадат, а номадските етноси набират енергия за експанзията, довела до Великото преселение на народите. „Скитският квадрат“ е **последният мирен оазис на българския род**, преди да се надигне ураганът на евроазиатската миграция.

ВЪЗНИКВАНЕ НА БУДИЗМА И ДЖАЙНИЗМА

Писмени свидетелства:

• „Махаяна сутра“ – I в. пр. Хр.: „Три радости носи Бодхисатвата (Майтрея) – щастието на даряването, щастието на помощта и щастието на вечното познание“

• „Хинаяна“ – I в. пр. Хр.: „Майтрея е Буда на бъдещето, на състраданието и любовта, сиреч Бодхисатва“

Индийският отговор на зороаштризма е създаването на Будисткото учение и религията на Джайните. В този златен VI в. пр. Хр. северните народи на полуостров Хиндустан упорито търсят нова формула за духовно освобождение от противоречията на материалния свят. Непрекъснатата инвазия на конните народи от север, на персите от запад, както и вътрешните междуособни войни обръщат погледа на индийците навътре към самите тях.

Буда (Буддха – „просветлението“, от буддхи – „ум“ – санскр.) (563-483) е роден в града-държава Капилаващу (Капилавасту, дн. Лумбини в Непал) от баща Судходан и майка Майя. Той е кшатрия (военен) по каста и конник по подкаста. На 29 години напуска трона, тръгва от Капилаващу пеша, като дълго се прощава с коня си Кантак („царският кон“ – сак.) или Кантака (санскр.) – срв. с **българската титла кан и таг**, едно от наименованието на коня у българите. 7 години Буда е отшелник, търсещ път за избавление от страданието. Създава учението, наречено „Дхарма“ („праведен закон“ – санскр.). Завършва житейския си път до гр. Кушинагар, където после е и кремиран. Имената, с които е познат, са:

• Гаутама (Готама), по името на рода, от който произхожда;

• Шакямуни (мъдрец-отшелник от племето шакия (сакия), „могъщите“ – санскр., епитет и на бог Индра), той е цар на шаките – древните преселенци от етноса на средноазиатските саки в дилите на Хималаите. Сакия (шангйе, сангйе – тиб.) се нарича и непалската подкаста на неварите (считани за правнуци на Буда), златари и строители; от неварските момиченца се избира живата богиня на Непал – Кумари, за която ще стане дума по-нататък;

• Сидхартха („този, който е постигнал целите си“ – санскр.)

Учението на Буда се нарича още „Средният път“. Това не е тясната духовна пътека на жреците брахмани, нито широкият друм на плътта при останалите каста. Себеусъвършенстването, намирането на духовно убежище в своя ум, чрез премахване на зависимостта от материалното е основната препоръка, дадена на хората от Буда, която би могла да изличи болката. Мислите на Шакямуни са записани в малката книжка „Дхаммапада“. Индийските „Джатаки“ ни представят техниките на будизма във вид на притчи. Многобройна е книжнината по трите линии на това учение, наречени махаяна, хинаяна и ваджраяна. Тибетските будисти по-късно съставят два многотомника „Канджур“ и „Тенджур“, които могат да бъдат видени грижливо увити в нишите на олтарите на всеки манастир. Във времето на религиозен мистицизъм и кръвопролития Буда предлага две основни стратегии: Духът на практицизма, т. е. възможността за решаване на проблемите още в техния зародиш, и Учението за „ахимса“ или ненасилието, проповядвано в първата половина на XX в. и от Махатма Ганди. По-долу са приведени две гениални сентенции на Буда, които илюстрират най-добре тези идеи:

• „Човек, в тялото на когото е заседнала стрела, трябва да се опитва да я

извади, а не да губи време да мисли от какъв материал е направена и кой я е изстрелял“.

• „Човек трябва да бъде като сандаловото дърво, което дарява с аромата си и брадвата, която го сече“

Гаутама Буда твърди, че 500 г. след неговата нирвана учението му ще изчезне, но ще се възроди от новия Буда – Майтрея („Майтри“ – санскр., „постоянната любов и милосърдие към всички хора“). Сега Майтрея се намира в Бодхисатва, същество, стремящо се към просветление, стоящо на пътя за превръщане в Буда (Майдар и Бодо Бодхисатва – тиб. и монг.). Този постулат на будизма ни отправя отново към **сакралния свят на българите**, където Майтрея, Майдар и **Мадар** са синонимите на Белия конник – носител на бъдещото духовно просветление. Буда въвежда и принципа на езиковата толерантност (срв. с езиковата толерантност на **българи** и **славяни**), която разрешава превода и практикуването на Учението на роден език.

Вардхамана Махавира (540–468 пр. Хр.) е създател на джайнизма, религиозно учение на крайния аскетизъм. Джайните се отказват от ползването на дрехи и храни, преминали през огън. Те и до днес вървят по пътищата на Индия с клон или метла в ръката, за да отстранят и не настъпят каквато и да е жива твар. Отшелничеството на **св. Иван Рилски**, сектата на **адамитите** в България и движението на **исихастите**, подобни на пещерните джайнистички монаси, са още три свързващи звена между древната индийска религия и философия и **България**.

ТИБЕТСКАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ

Писмени свидетелства:

• Легендата за Шамбала

• Гомбожаб Цибилов, „Избрани трудове“ т. I, 1900 г.: „Той (третият Панчен Лама) се родил през 1740 г. и се наричал Балдан Ешей... В своите съчинения (в 7 тома) той развил мисълта, за която намерили неговите предшественици, че ще дойде 25-ият Панчен Лама Рингден Дагбо, който ще бъде глава на будистите в така наречената Северна война на Шамбала... По нашето летоброене през 2335 година ще започне войната между будистите и лало (иноверците, враговете на будизма). Отначало ще побеждават лало, но окончателната победа ще бъде за Рингден Дагбо (бъдещ легендарен цар на Тибет), който лично ще участва в сраженията. Войната на Шамбала е нещо подобно на идването на еврейския Моисей и второто пришествие на Христа за християните“.

• Семейство Ръорих, „Криптограми на Изтока“, 1927 г.: „Когато войнството на Северната Шамбала донесе **копието** на спасението, тогава ще отворя планинските скривалища и вие **разделете с войнството ми Моите съкровища правно и живеете в справедливост**. Идващият Майтрея се изобразява с **отпуснати нозе** – символ на неотложността. Всеки въстанал против Шамбала **ще бъде поразен** във всички свои дела. И **Червеният Вестител** ще застане **по стълбовете на света**. Всеки узнал Моето желание ще покрие **шапката си с червен връх** и ще обложи **оглавника на юздата си с червен ширит**. Там, където е **Моята чаша**, там е вашето спасение. В планините се разпалиха огънове, **идва нова епоха**. Който я проспие, няма да се разбуди никога. Северната Шамбала идва! Раз, два,

три, виждам **три народа**. Раз, два, три, виждам три явления, Първото с **меч**, второто със **закон**, третото със **светлина**“.

• „Тибетско-шангшунгски речник“, 1957 г., „Карта на Шамбала“:

„1. Bar-po-so-brgyad – Пасаргада

2. Bde-ba-rang-drub – „място на покой и блаженство от само себе си“

3. Sham-po-lha-rtse – „сирийският божествен връх“ ...

...

36. Mkha`-`gro-mi-rkun-gling –

„страна, в която хората са силни като богове и крадат хора“

37. `Gro-`dul-gling – „страната, покоряваща хората“

38. A-ba-dva-ra`i-gling – Бактрия

39. Seng-ge-rgyab-bsnol – Согдиана

40. Shag-yul – „Страната на саките“

41. ? (пропуснато название в картата)

42. `O(d)-ma-`byams-skya`i-yul – „великите саки“

...

51. Ne-khri-`bum-thang – „плоскогорието, платото“

52. Gcan-zan-`khro-gling – „страна на свирепи и диви зверове“

53. Sos-med-khrang – „езерото на север“

54. Dreg-so-pa-mas-shang – „пясъчната пустиня“

• Николай Ръорих, „Алтай-Хималаи“, 1925 – „Отново вървахме по течението на р. Каракаш („черен нефрит“ – тюрк., древната слава на Хотан). Ниски могили, забити в тях **бунчуци с конски опашки накрая**“

Границите на тибетската цивилизация надхвърлят поне петкратно огромната територия на „Покрива на света“. Не само многобройните автори срещи „на място“ с великата религия и култура на тибетския народ правят редовете по-долу особено пристрастни. Относителната недостъпност на този регион доскоро и непрекъсващата духовна традиция на хората в него предоставят на изследователя безценен извор от сведения за **присъствието на българите** на полуостров Хиндустан.

Тук те се откриват буквално на всяка крачка. Настоящият труд би се сдобил с поне един допълнителен том, ако помести полевите записки и анализи на автора по този проблем. В главата, посветена на Тибет, ще бъдат представени само основните линии на изследване, без да се упоменават изключително плодотворните беседи с видни тибетски личности и духовни лица. Невъзможно е и публикуването на огромния снимков, факсимилен и картографски материал. Представителната извадка от него е подбрана, за да илюстрира част от изложените свидетелства.

Историческата справка за възникването и развитието на тибетската цивилизация и държавност ще бъде съкратена до необходимия минимум, по познатия вече начин:

• Добъонският период в Тибет е характерен с култа към Тхе, „небе“ – тиб. Населява го Тхеуранг (вариант на паназиатския Дингир, Тенгри или **Тангра** – върховният бог на българите) с братята си, общо 9 на брой, отговарящи за деветте небесни стихии и родени от златната **космическа костенурка**. Нейният стилизиран образ е един от основните символи на тибетския будизъм и се среща в абсолютно същия вид **по българските земи** (случаят ще бъде подробно разгледан по-долу). В Тибет главното божество е андрогинно и се нарича Пал-

ден Лхамо – „Великата майка на милосърдието и любовта“ с **чаша-череп** в ръка, вариант на индийската Кали (женски аспект, но и тибетска Медея), и Всеблагият (мъжки аспект) – искащо кървави жертви, включително и човешки.

- Религията, която се възприема в средата на V в. пр. Хр. е Бьон по (Бон по) или „Черният Бон“, създаден от персиеца Шенраб (Шенрабмибо – тиб.) по време на царуването на Хшаярша (Ксеркс) I (486-464). Прогонен от владетеля и от най-далечната провинция на Персия – Бактрия (със столица **Балкх**), Шенраб, според легендата, едва 24-годишен отнася учението си в Тибет, откъдето то се разпространява в различни редакции из цяла Азия. Основен за Бьон по е култът към Митра.

- В Западен Тибет през IV в. пр. Хр. се създава държавата Шангшунг, по модел на автономна Бактрия и идеите на Александър Македонски от индоевропейски памирско-хиндукушки племена, в чийто състав влизат етноси от областите **Балкх**, Зеравшан, Памир, Паропамиз, Каракорум и пр., т. е. Памирския възел. Причините за оттеглянето на тези етноси към високото Тибетско плато са непрекъснатите войни в техните предишни обиталища и духовният стремеж за изграждане на обетовано царство на истината и справедливостта.

- Шангшунгското царство създава свой изкуствен език, подобен по езотеричност на санскрита, различен от множеството крайно разнообразни говори на своите граждани. Бьон по става държавна религия.

- Монголоидните тибетци (кян – земеделци по реките, и жун – номади, пастири) са гости на платото. През 383 г. сл. Хр., победени при диверсията им към Южен Китай, преминават през Амдо (областта, в която е роден настоящият Далай лама XIV Тенцинг Гялцо) и се заселват плътно по платото. Те се вливат в държавата Шангшунг и променят коренно антропологичния ѝ състав.

- IV в. се създава нова военна държава на основата на Шангшунг; 439 г. тибетците се сливат на запад със сяньбийците – разцвет на Шангшунг и първо обединение на Тибет, завършило през 607 г.

- Тибетската държава се управлява от ценпо (мъж-цар) и ценмо (жена-цар); жреческата практика използва модела на световното дърво, подобно на шаманското, но по него придвижването става с помощта на мистериите и жреците (шенпо), а не на един шаман. Създават се жреческа йерархия, клир и организиран държавен култ с „Бьон по патриарх“. Въвеждане на иригация чрез връзки с **балкхи** и бади (ефталити). Държавата се разпростира на територията на Тибет, Непал, Мустанг, Сиким, Бутан, Северна Бирма, Североизточните индийски щати, части от Кашмир и Такламакан.

- 639 г. ценпо Сронгцямбо става едноличен господар на Тибет, приема будизма от Индия, а не от Китай (срв. **изборът** на кан Борис I Михаил между източноправославното и католическото християнство). Сронгцямбо налага новата религия по начин, подобен на **българското Покръстване**, с неминуемите жертви на недоволните родове. Той премества столицата в Лхаса (срв. преместването на цар Симеон I във **Велики Преслав**). Поръчва се създаването на оригинална тибетска азбука, реализирана от Тьонгми Самбхота (съдейки по името, бутанец по произход) през 632 г. (срв. **въвеждането на кирилицата** от княз Борис I Михаил).

- До 705 г. се осъществява симбиоза между Бьон по и направлението Нюнгмапа на тибетския будизъм.

- 755 г. ценпо Меагцо връща Бьон по (срв. **опита за реставрация** на тан-

гризма на княз Расате Владимир), поръчва на жреци от **припамирските народности** да съставят книги по Бьон – 140 книги (мъдрости) и 160 книги (практики), станали основа за бъдещите многотомници „Канджур“ и „Тенджур“.

- Ценпо Тисрондекан става цар на Тибет и възвръща будизма (срв. с **възвръщането на християнството** от княз Борис I Михаил) с помощта на монаха Падмасамбхава (Гуру Рингпоче – тиб.) през 770 г..

- Сакияпа е второто направление в тибетския будизъм, вървящо по истинския път на Шакиямуни (Буда Сакиямуни). Основава се на обучение чрез сутри и тантри, създадено през 1034 г. от Кон Чьогял Пхо. Другите три направления Кагюпа, Кадампа и Гелугпа възникват по-късно. Образно разгледан, тибетският будизъм представлява ръка с пет пръста, свита в юмрук. Палецът символизира господстващата днес линия на Гелугпа или „жълтите шапки“. Всички останали клонове съществуват паралелно по максимата: „равностойни като в юмрук“. Изграждат се хиляди храмове и манастири.

Вървейки по безкрайните пътища на Тибет, пътешественикът от България неминуемо се натъква на познати нему знаци и свидетелства за едно **особено родство на българите** с жителите от „Покрива на света“. На пръв поглед всичко е различно – ландшафтът, климатът, антропологическият тип, битът и духовната среда. Но детайлите в тази гигантска картина са толкова сходни с българските, че човек би предположил някаква хитроумна приятелска завера от страна на тибетците. Тръгвайки от яковите и **конските опашки** (документирани многократно от Рьорих), стърчащи предизвикателно край всеки манастирски двор, изследователят неминуемо изпада в затруднението да описва и класифицира потока от факти, говорещи за **безспорното сходство** на нашите две култури.

Този път ще използваме картографския метод. Пълзейки по орографските схеми на Памирския възел, преминавайки в раван по Тибетското плато, ще се опитаме да фиксираме само най-съществените доказателства, касаещи изследванията от нас проблем – **българите на полуостров Хиндустан**:

- Кайлаш – най-западният регион на Тибет е свързан с линията Балхх-Кабул-Пешавар-Шимла. Стар керванен път, той преминава през прохода **Шипки Ла** (срв. с историческия **проход Шипка**), градчето **Шипки**, селцето **Уйгарчен** (срв. с гр. **Угърчин**), и град **Кардам**, обл. **Кардамесвара** (срв. българския **кан Кардам** и споменатите по-горе **българи Кардамити** от индийските източници) към главното поклонническо място за будисти и хиндуисти в Тибет. Западно от пътя се намират руините на старата столица на династията Шангшунг, с градеж **на квадрите без хоросан** (срв. постройките от първите два века на **Дунавска и Волжко-Камска България**), чийто модел и до днес повтарят всички тибетски дзонове (крепости). Това е предпочитано за жречески тайнства място от Наро **Бончук** (срв. с българското **бунчук** – знаме), най-известният Бьон по патриарх на Шангшунг. Поклонниците продължават своя път към извора на свещените реки Инд (Сенге Цангпо), Брахмапутра (Дамчок Цангпо, Цангпо), Сатлудж (Лангчен Цангпо) и митичното начало на Ганг (Ганга чу, извираща от Индия, Ганготри); езерото на бог **Кубера** (срв. със създателя на Керамисийска България **кан Кубер**) – Ракшас тал (Ланга цо) на един от островите в което живее, заобиколен от ракшаси, езерото на бог Шива – Манасаровар (Мапам цо), и „Центърът на света“ – планината Сумеру (вр. Кайлаш) с връхна точка Мандара (срв. с **Мадара**).

- **Гуге** (по-долу ще се спрем на това име) е свързан с Цамба (Джампа,

Дзамба – тиб.) **Майдар** – тибето-монголско произношение на бъдещия Буда Майтрея, отъждествявани с историческото лице Ринджен Дзангпо – 986–1055 г., изобразяван с **чаша-череп** в ръката; живял и проповядвал в Шангшунг заедно с будисткия светец и учител Атиша; построил 108 манастира в околността на Тхोलинг (между превала **Шипки ла** и град **Кардама**), също в Лахул, Занскар и Ладак; учил в Кашмир, преводач на будистките текстове при Йеше Йо – царят на **Гуге** (по-късното име на Шангшунг; столица на **Гуге** е Цапаранг, в близост до гр. **Кардама**, обл. **Кардамесвара**).

- **Тангра юмко** 4635 м н. в. (срв. с върховния бог на българите **Тангра**) е централно поклонническо място в добудистките времена. Тук са жреческите пещери, включително и на Бьон-по патриарсите, най-известният от които Наро **Бончук** (вече го споменахме) е оставил отпечатък от ръката си. След края на династията в Шангшунг, завладяна през 632 година от тибетците – кяни, руините на **Тангра дзонг** (царският дворец-крепост) стърчат на 8 км южно от езерото (срв. разположението на **Плиска** и култовия комплекс **Мадара** с пещера, басейн и „Свещена планина“). Митичното сливане на Тарго (едно от Бьон-по божествата), което обитава върха срещу езерото, и бог **Тангра** и до днес привлича поклонниците на „Черния Бон“. Те се молят на **Тангра** и Тарго в две от пещерите, в които по-късно идвали за поклонение и медитация Гуру Рингпоче и Миларепа.

- **Тенгри нур** 4718 м н. в. (вариант на върховния бог на българите **Тангра**) или Намцо юмко („небесното езеро“ – тиб.), солено езеро. На брега се намира селцето **Тако** (срв. с българското име **Тако**) – старо жреческо място. В околността на Тенгри нур има само тибетци номади. Езерото е преградено на юг от хребета Танг Ла – „входната врата към Шамбала“, най-свещеното понятие на Тибет, идеалната държава на духовността (по-долу ще се разгледа митът за **Шамбала** и **връзката на българите** с него). Проходът Шангшунг на североизток, водещ към Амдо, е старата митница на държавата Шангшунг преди поглъщането ѝ от кяните. Североизточно от Тенгри нур се намират каскадните езера **Бул цо** („българското езеро“ – тиб.).

- Лапчи (родината на Миларепа, поет и светец, живял през 1040–1123 г., основател на третия клон Кагюпа) – **Тингри** (Дингри – местно наречие, южното произношение на бога **Тангра**, по-близо до шумерското Дингир) и **Ню Тингри**. Тези два града са изходният пункт към северните базови лагери на Шиша пангма (8013 м), Чо Ойу (8201 м), Чомолунгма (Сагарматха, Еверест – 8848 м) и Макалу (8467 м). Следват **Шегар** („вол“ – тиб., срв. с **Шегор** – година на вола от „Именника на българските канове“), **Шегар** дзонг и **Ронгшар** („източната долина“ или „долината на цветята“, сравни с българското „**шарка**, цвят, боя“ и „**шарчий**“ – художник).

- **Цари** (долината на първите тибетски царе, срв. акадско-перс. „сар, тсар“ и българското „**цар**“) – **Цари** Пхук, **Шар**, **Нишар Шар**, проходът **Кхани Ла** (срв. с общото за Хиндустан произнасяне на българската владетелска титла **Кан** като „**Кхан**“) по пътя към **Цари**; втората долина е Ярлунг, в близост до столицата Лхаса. Наред с Кайлаш и Лапчи **Цари** е един от най-свещените региони в Тибет.

Прекрасната малка книжка на сем. Ръорих „Криптограми на Изтока“ съдържа петдесетина древни духовни послания от Евразия, събрани и подписани скромно под псевдонима „Ж. Сент-Илер“. Анализът на един от тези текстове, приведен със съкращения по-горе, ни дава изключително обемна информация за разбирането на **Мадарския скален релеф**. Ако разделим изложението на

легендата за пришествието на Шамбала на отделни смислови откъслечи, ще получим следната картина:

- „Когато войнството на Северната Шамбала донесе **копие**то на спасението...“ – според мита войнството на Шамбала пристига, предвождано от Майтрея (Майдар, **Мадар**), възседнал на **бял кон**, държащ **копие** в ръката си. Спасението, изобразено на Мадарския релеф, е убийството на хтонично поставения хищник – **лъва**, символизиращ Долния свят (срв. **скитско-българската** вертикална ос, указана по-горе).

- „... тогава ще отворя планинските скривалища и вие **разделете с войнството ми Моите съкровища поравно и живеете в справедливост**“ – съкровищата се крият в Свещената планина (символизирани от **скалите над Мадара** и „**пещерата-съкровищница**“ на духа в тях) и само Майтрея може да ги отключи. Равната подялба между воини и народ е **идеалът на българското съвместно съжителство** не само в рамките на българския етнос, но и със заварените на мястото славяни и траки.

- „**Идвацията Майтрея се изобразява с отпуснати нозе**“ – символ на неотложността – краката на Мадарския конник действително са **отпуснати** и конят крачи спокойно, ръководен само от юздата на своя ездач.

- „**Всеки възстанал против Шамбала ще бъде поразен във всички свои дела**“ – опозиционното ситуиране на лъва в релефа говори еднозначно за намерението му да **застане на пътя** на ездача и затова **бива поразен**.

- „**И Червеният Вестител ще застане по стълбовете на света**“ – откритите следи от **червена боя** по конника са идентични с визията за Майтрея, а скалите над Мадара са достатъчно добър и видим обект, за да бъдат **един от стълбовете** на бъдещия свят на Майтрея, за част от чието войнство се считат българите.

„**Всеки узнал Моето желание ще покрие шапката си с червен връх и ще обложи оглавника на юздата си с червен ширит**“ – и по **главата**, и по **юздата** на конника има следи от червена боя.

„**Там, където е Моята чаша, там е вашето спасение**“ – в редица от анализите на Мадарския скален релеф специалистите откриват или предполагат наличието на **чаша** в ръката на ездача.

„**В планините се разпалиха огньовете, идва нова епоха**“ – каква **по-нова епоха** от създаването и укрепването на една нова държава?!

„**Който я проспи, няма да се разбуди никога. Северната Шамбала идва! Раз, два, три, виждам три народа**“ – заварените елинизирани и романизирани **траки**, наскоро уседналите **славяни** и носителите на новата епоха – **българите**, са трите слагаеми на етносинтеза в Дунавска България. Естествено, легендата за Шамбала не се отнася персонално за България, но визира една световна закономерност. За създаването на едно ново по качество явление са необходими три съставки – физически свят, тънък свят и огнен свят (терминологията е на Ръорих). Проверката на извода ще направим с последната фраза от мита за Шамбала.

„**Раз, два, три, виждам три явления, първото с меч, второто със закон, третото със светлина**“ – българите отвоюват с **меч** независимостта на своите нови земи през 681 г.; по-късно по времето на кан Крум (802–814) идва ред и на **законите**; **светлината** донасят светите братя Кирил и Методий, чиито ученици биват приети от княз Борис I Михаил през 866 г.

„Легендата за идването на новата епоха“ – тази на Шамбала – съдържа толкова много съвпадения с **поведението, вярата и символите на българите**, че е изключено да няма връзка между най-великата от криптограмите на Изтока и **еманацията на българския дух**, запечатана завинаги на Мадарските скали.

Картата на Шамбала, поместена в тибетско-шангшунския речник, издаден от тибетски емигранти през 60-те години, предлага още едно невероятно **пътешествие в историята на българите** на фона на големите исторически събития и сублимния свят на идеите. Анализирана и преведена от група световноизвестни учени, тя е публикувана в научните издания от Лев Гумильов. Академичният прочит на информацията от нея категорично отразява идеята на Александър Македонски за единна световна равнопоставена държава, съзерцавана от висотата на Тибетското плато. Картата е създадена по времето на Селевкидите – в превод Шамбала означава „Шам“ (Сирия) и „боло“ (господство). Става дума за мястото, където живее и управлява Селевк, наследникът на Александър. Идеята достига до младата Шангшунгска държава през **Балкх**, последният от пазарите на Македоно-Гръко-Бактрийското царство. Чрез нея индоиранците от Памирския възел и техните домакини на платото – тибетците – оформят своя възглед за идеалната държава по разказите на търговци, идващи от столицата на Селевк Пасаргада. Схемата следва иранския принцип на картографиране, внесен в Шангшунг на гръбовеите на планинските кончета и яковете. Картата е поместена в два варианта. Първият очевидно е съставен през III в. пр. Хр., а вторият в края на I в. пр. Хр. С изменения на няколко държави, които вече не съществуват, втората схема повтаря оригинала.

Шамбала се разбира не като географско понятие, а като място за духовна трансформация, за отделяне от материалния свят. Тя е ръководена от седем духовни царе (срв. с неколккратно споменатото вече, сакрално и за българите **число 7**). По-важните за нас топоси са отделени в началото на настоящата глава. Ето и поясненията към тях (под понятието „тибетци“ да се разбира „жител на Шангшунг“):

1. *Пасаргада* е разпозната по гробницата на Кир Велики, напълно сходна с описанията на Аристобул, Онексерит и Страбон; това съобщение е синхронно с **почитта към мъртвите царе** при тибетците.

2. *Мястото за блаженство и покой* са резиденциите на персийските царе, в случая на Селевкидите; отразява тибетския идеал за **медитативно място**, далече от светската суета.

3. *Божественният връх* е светилището на сирийските богове, почитано от Александър Македонски и от Селевкидите; **признаването на чуждата религия**, съдържаща мита за **Свещената планина**, е подкупващо за съзнанието на тибетеца.

36. *Македоно-Бактрийското царство и робите*, на втората карта не съществува, тъй като царството вече е ликвидирано от согдите, саките и партите; ето **една от причините** за оттеглянето на бъдещите шангшунгци от бащините си земи.

37. *По-агресивен клон на Гръко-Бактрийското царство*; на втората карта не съществува, тъй като и това царство е ликвидирано; **причината е същата** като горната.

38. Бактрия – тогава провинция на Иран; това е прекият източник на информация за тибетците – столицата на Бактрия **Балкх**.

39. *Согдиана* – тогава провинция на Иран; микроклиматът на Согдиана също е прекрасен, развиват се търговията и изкуствата, елинистичната култура **прониква ненасилствено** и тибетците оставят държавицата без особени пояснения.

40. *Сакастан*; войнствените саки са се укротили, тъй като по границите на новата империя има редовна обучена войска; на тибетците очевидно им харесва, че степните конници са там – **зад бариерата**.

41. *Следва пропуснато название*. Дали зад него не се крие етносът на българите, готов да напусне завинаги бащината земя? На това място във втората карта вече фигурира Великата Кушанска империя. Следата като че ли е заличена. Откривайки географския топос на пропуснатото название по картографската логика, се оказва, че мястото е Трансоксиана. Т. 41 се отнася единствено до междуречието на Амударя и Сърдаря. Това е място на традиционен етнически вакуум. Пустинята Къзълкум е проходима само през зимата с камили и коне. Сезонът на набезите към юг е пролетта. Тогава жителите на **Балкх** строят или поправят укрепления, както след мусона жителите на полуостров Хиндустан градят отново пътища и мостове или проправят пътеки в планините. Пустинята Къзълкум от векове играе ролята на **депо за изгнаниците**. Наличието на две пълноводни реки, протичащи през нея, и гостоприемното Аралско море са прекрасен оазис за онези, които стоят на исторически кръстопът. **Бъдещото преселение на българите се отлага** поради създаването на Кушанската империя. При нейното първо разклащане по време на Канишка II в средата на II в. сл. Хр. българите окончателно напускат своята прародина в търсене на ново отечество. Оттук нататък следва **„Именникът на българските канове“**. Изградената дотук хипотеза има доказано начало и сигурен край. Бъдещите изследвания на място ще запълнят т. 41 от картата на Шамбала с по-конкретна и напълно достоверна информация.

42. В първата карта става дума за *масагетите*, или „*Махасаката*“ на санскр. Бъдещата Кушанска империя, отбелязана на втората карта, претопява дори и „силните саки“.

51. *Памирското плато* е познато на шангшунгските картографи, но то винаги е било безлюдно.

52. Тибетците ни съобщават за наличието на *хималайски мечки* и „*Снежен човек*“, който едва в последните векове се възприема като свещено същество. Мястото явно е нелицеприятно – ледниците на Южен Памир и Северен Каракорум.

53. Езерото *Исък-кул* е в територията на държавата Кангюй. Понеже мястото е „през девет планини в десета“, епитетите са спестени. Единственият ориентир е северът.

54. *Каракум или по-точно неговата най-западна част*. Втората карта не отбелязва никакво движение в предпустинята. Конните народи в Източното Прикаспие са заети с отбрана срещу държавата на Селевкидите от юг и сарматските и хунските набези от север. Областта **Варна**, описана от Заратуштра преди пет века, е безлюдна. Тъкмо през това най-сигурно място в региона ще премине след около 180 години **българският народ, начело с Булгариос**, устремен към новия кръстопът на културите, религиите и народите.

Идеята за Шамбала преживява своя ренесанс през XV век. Тя се рисува като утопична страна на северозапад от Лхаса, зад превала Тангла, някъде око-

ло поклонническите езера **Тенгри нур** и **Тангра юмко**. Тибетците смятат този период за епохата на истинското сливане на древната религия Бьон по с тибетския будизъм. Възраждането на Шамбала несъмнено е дело на петия клон Гелугпа и институцията на Далай Ламите („Океан от мъдрост“ – тиб.). „По-добре късно, отколкото никога“, гласи българската поговорка и тя в случая важи с пълна сила за тибетците. Българите, въпреки че по това време са част от Османската империя, отдавна са си „опекли хляба“. Ветрове, дъждове и снегове упорито се борят с Мадарския конник, но той устоява на предизвикателствата на времето. Прототипът на Майтрея, **стожерът на българския дух** е един от първите, които посрещат руските освободители през 1877 година. И народът отново възкръсва като Феникс, „за да живее още 1000 години в небето“.

ПОХОДЪТ НА АЛЕКСАНДЪР МАКЕДОНСКИ

Особено съществен за изследването е един съзнателно прескочен епизод във времето, касаещ първото масирано запознаване на Европа със **земята на Балкх**. Сведенията за този период са изключително надеждни по цели пет причини:

С описанието на тези земи се заемат хронисти професионалисти, преминали до момента из Евразия повече от 10 000 км. Те са станали толкова близки със своя господар Александър Македонски, че имперската цензура на написаното от тях е сведена до минимум.

Всички тези хронисти са издънка от едно развито вече епистоларно изкуство – умението да описваш събития, факти, митове, легенди, природна и културна среда.

Неарх, Аристокбул, Онескирит и Калистен от Олинт са съвременници на похода на Александър; Мегасфен на Селевк; Ариан, Страбон и Диодор са покъсни хронисти, имали възможност сами да присъстват на описваните от тях места, а не да ползват вторичната библиотечна информация или несигурните и често преувеличени разкази на очевидците.

Времето на запознаването им с **долината на Балкх** може да се нарече единствено „размирно“; събитията в микрокосмоса около тях са валели и нуждата от славословия, присъща за грандиозните битки или разточителните оргии на монарсите, е отпадала.

Количеството на хронистите е така голямо и разнородно по своя етнически и социален състав, че ние със сигурност притежаваме една достатъчно обемна и правдива картина на изследвания от нас ареал.

Как са течали събитията:

331 г. пр. Хр. Александър Македонски завладява почти безкръвно Бактра (**Балкх**); построява поредната Александрия, дн. Ай Кханум („Лунната царска резиденция“ – сак., срв. с участието на **българите** в Лунната династия от „Махабхарата“) на брега на р. Ош (Окс, дн. Амударя).

327 г. прекарва зимата в Бактрия, в гр. Зариаспа („Златоконен“ – перс.); там осъжда Бес, убица на Дариуш (Дарий) III Кодоман, на смърт и сключва династичен брак с Рошана (Роксана), пленената дъщеря на разбунтувалия се бактро-согдийски цар Ошарат (Оксиарт); тук Александър е наричан „**Аспаракх**“ (срв. със създателя на Дунавска България **кан Аспарух**) или „Конникът“ – древ-

ноар.; тук възниква идеята му за сродяването на Европа с Азия – в следващите няколко години гениалният пълководец успява да венчае над 10 000 македонци с девойки от всички краища на разпадналата се вече Ахеменидска империя; първа в този списък е Бактрия.

326 г. пр. Хр. Александър завладява Северозападна Индия след грандиозна битка с раджата Парватаки (Пор); в битката участва и бактрийско конно подразделение.

На 13 юни 323 г. Александър Велики умира в столицата си Вавилон.

Ошарат (Оксиарт (323–307), тъст на Александър, става управител на Бактрия със седалище Бактра (**Балкх**).

305 г. пр. Хр. Селевк е провъзгласен за владетел на Бактрия, жени се за знатната бактрийка Апама.

Бахлика-Явана (Българо-Йония – санскр.) – това е индийското название на Македоно-Гръко-Бактрийското царство, заемащо териториите на доскорошните държави Бактрия, Согдиана и Ферганската долина. Сравнявайки с приведената по-горе шангшунгска карта на Шамбала, информацията е напълно потвърдена. „Явани“ индийците наричат гърците йонийци, селища на които в **долината на Балкх** и Гандхара съществуват от времето на „Махабхарата“, т. е. повече от 1000 г. преди похода на Александър Македонски. Днешният град Джелалабад в Източен Афганистан се счита за мястото, където Дионис е отгледан от индийските нимфи. Култът към **тракийския Дионис** е бил констатиран с учудване от обкръжението на Александър и цялата наемна войска. Известна в историята на изкуството е Гандхарската култура – една прекрасна симбиоза между хиндустанската традиция и **древната култура на Балканския полуостров**. Във великолепните образци откриваме елементи не само на елинското присъствие, но и **художествените традиции на Тракия**, показани вече в по-горните глави.

Запазено е очевидно и името на областта – **Бахлика**. Едно хилядолетие след събитията в „Махабхарата“ етническата доминанта в района, както и държавността са определено **български**.

МАКЕДОНО-ГРЪКО-БАКТРИЙСКИ ЦАРСТВА

Писмени свидетелства:

Помпей Трог, I в. – „1000-та града на Бактрия...“

Чжан Цян, I в. – „Многочислени градове...“

Квинт Курций Руф, I в. – „Хиляди родове и племенни укрепления...“

Николай Ръорих, „Алтай-Хималаи“, 1925 г., „Идват насрещни кервани. Всякакви националности – дарди, балтистанци, ладакци, асторци, яркендци. Езиците им са съвършено различни. Същинско преселение на народите“

Горните редове ни дават най-сериозните аргументи за твърдението, доказано дотук от карти, хроники, епическа литература и прочее древни писмена. Съзнателно подбрани от различни източници, те ни разкриват мултиетническото стълпотворение в този райски земен кът. **Долината на Балкх** е населявана от толкова различни народности, говорещи и до днес на десетки местни езици и наречия, че всеки укрепява своето местоживелище и се отделя максимално от враждебната околна среда. Възникването на „1000-та градове“ говори и за раз-

цвета на уседналото стопанство и търговията. Сведенията за иригационните умения на **балкхските майстори** (срв. съобщението на **кан Омуртаг** за построен водопровод) намираме в гр. Куча (по това време с 80 000 жители), Карашар, Кофен (дн. Кабул), упоменатия по-горе Шангшунг и мн. др.

Ръориховото известие е посочено като моментна снимка от лингвистичния ареал на Памирския възел. Тук всеки говори на свой език. Предците на днешните българи не са се отличавали особено от общата тенденция. **Уникалността на Аспаруховия език** и трудността му да бъде причислен към някой познат голям езиков поток доказват верността на наблюдението. По-нататък ще бъде детайлно разкрита несъстоятелността на тезите за „хунския“ и „тюркския“ произход на българите именно с помощта на сравнителната лингвистика и ономастика. Авторът на тези редове се е сблъсквал многократно с гората от езикови бариери в изследвания регион. Всяка нова долина изисква нов преводач от английски на местното наречие. Речниците на езиците от ареала на Памирския възел и Хималаите биха запълнили цяла голяма библиотека. Само в Непал съществуват 32 народности, всяка от които има свой език и литература.

В това вавилонско стълпотворение на етноси **българите** със сигурност не са се чувствали уютно. Техният дом е бил претърпан с гости – желани или просто натрапници. Липсвал е само екстрен начален импулс, за да напуснат завинаги бащината си земя. И този импулс се появява. Поредното връзване на хуните в нестабилната Кушанска империя е достатъчен повод да се поеме на запад – единствената възможна посока по това време за преселение. Но този епизод все още е в пелени. В началото на III в. пр. Хр. **българите са прикачени** към империята на Селевкидите и стават действащи лица от възхода и падението на македоно-гръко-бактрийските царства (**Бахлика-Явана**), а по-късно и на Великата Кушанска империя. Утопиите на Александър и Селевк, Кадфиз и Канишка са разбити на пух и прах.

Исторически жалони на периода чрез хронологията на македоно-гръко-бактрийските владетели в **долината на Балкх**:

Ошарат (Оксиарт) – последният собствено бактрийски цар (323–307);

Селевк I (307–281), женен за Апама, дъщеря на бактриецата Спитама (Спитамен); отново срещаме рода на **великия балкхски религиозен реформатор и философ** Спитама Заратуштра;

Антиох I Сотер (281–261), син на Селевк I;

Антиох II Теос (261–256);

Отделяне на Диодот I, сатрап на Бактрия и Согдиана (256–248); отбрана срещу нахлуващите от север номадски племена;

Диодот II (248–235), негов син, сродява се със Селевк II Калиник; царува паралелно с Аполодот на юг;

Евтидем I (235–200), опити за експанзия срещу царството на Селевкидите през 208–206 г. пр. Хр., спрян от Антиох III; период на съуправление;

Деметрий I (200–184), най-могъщият владетел на македоно-гръко-бактрийските царства; присъединява Ариана, Арахозия, Дрангиана, Гедросия, превзема долините на Инд и Ганг, вкл. Паталипутра (дн. Патна в инд. щат Бихар, отстояща на повече от 2000 км от **Балкх**); двуезични монети – гръцки и согдийски (сведение за господстващата върхушка по това време) със слонов скалп и титла „махараджа“ (билингвата, посочена по-горе и **характерна за българите**, отново обединява букета от етноси);

Евкратид (184–180) узурпира трона;
Агаatokъл (180–165); паралелно с Митридат I на юг;
Платон (165–155); паралелно с Митридат I; през 160 г. пр. Хр. Согдиана
отпада от царството;

Хелиокъл (155–140); паралелно с Антиох VII Сидет;
(140–120) Аполодор; Менандър (Милинда – санскр.), приема будизма
(оттук започва шествието на Майтрея, Майдар и **Мадар** по лицето на Евразия,
чиито приносители в Европа са българите); отвоюва пълната територия на
Бактрия от династията на Мориите; паралелно с Евкратид II;

от 141 до 120 г. пр. Хр. – войни с номадските народи от север – согди, ма-
сагети и тукхари; образуват съюз от 5 племена, начело със сакарауките (най-
мощното племе на саките), аорсите и дахите (прародина ез. **Балкхаш** – все още
не е доказана връзката на това име с някой от народите в **долината на Балкх**);

Сменят се над 20 сатрапа, разделящи на части Бактрия, последни пара-
лелни владетели са: Никий (95–85), Диомед (95–85), Телеф (95–80), Хипострат
(85–70), Аминта (85–75), Теофил (?–75); Хермий (75–50) обединява за последно
Бактрия;

50–35 г. пр. Хр. саките, предвождани от Сурен, а по-късно и наследници-
те му Сурени завладяват по-голямата част от Бактрия.

Ако обърнем поглед на север по меридиана, ще забележим сериозно раз-
местване на етносите. Хуните от североизток притискат согдите, които се сра-
жават и със съседите си саки, като ги изтласкват на юг. Согдите навлизат в
Бактрия още през 129 г. пр. Хр. и Македоно-Гръко-Бактрийското царство е
почти изцяло завладяно от согди и саки. Македоно-гръцките владетели на
Бактрия са повече от маргинални. Част от северните саки преминават през про-
ходите на Памир и се установяват в Кашмир и Гандхара; създават индо-сакско
царство около 150 г. пр. Хр. с цар Мауес (Мога), владеещ цяла Хазара, Мадра
(Западен Пенджаб), Синдх (по долното течение на р. Инд), Арахозия и значи-
телна част от Кашмир. Наследниците му са Вонон, Спалирис, Аз (Аяса –
санскр.) I, Азилис, Аз II. На монетите им те са изобразени като конници, заед-
но с гръцки богове и прототипи на Шива (**билингвата и дуализмът, характер-
ни за българите**, отново биват използвани като най-добрата стратегия в реги-
она). След тях идва индо-партско царство от I в. пр. Хр. до I в. сл. Хр. Най-из-
вестен цар е Гондофар (20–45 г.), той е и християнин.

През **съдбоносната 165 г. сл. Хр.**, указана еднозначно от индийски, куша-
нски, персийски, шангшунгски и китайски документи, се разразява кръвопро-
литна битка между хуни и согди. Хуните разгромяват согдийското мултиетни-
ческо обединение и отиват на юг. Согдите стават господари на степта; голяма
част от тях по-късно влизат на части в състава на Кушанската империя. Тази го-
дина е **абсолютно идентична** с нашата хронология за началото на периода „**Ави-
тохол**“ от „**Именника на българските канове**“. **Импулсът на събитията е раз-
четен правилно.** Съдбата на долината на Балкх в следващите векове е, меко ка-
зано, трагична. **Обезкръвеният български народ** или най-вероятно част от него
поема към своята нова земя.

ДЪРЖАВАТА НА ВЕЛИКИТЕ МОРИИ

Исторически жалони:

Чандрагупта (317–293) пр. Хр. (първата част на името – „чандра“, санскр. „луна“ – подчертава връзката му с Лунната династия от „Махабхарата“, част от която са и **потомците на Балхика**); съвременник и почитател на Александър и Селевк;

Биндусара (293–268), син на Чандрагупта и съвременник на Селевк (срв. с характерното „бинду“ от името на българския цар **Саса Бинду**, упоменат по-горе);

Ашока (265–232), страстен почитател и подражател на Александър Македонски; въвежда будизма; проповядва и отстоява религиозна търпимост (разисквана по-горе и **характерна за българите**); столицата му Паталипутра (дн. Патна), най-големият град в света, се разраства почти двойно; **Кханда** (това звание се родее с **възшествената титла на българите**, произнасяна от всички народи на Хиндустан като **Кхан** или **Кхана**, срв. с **Кана сюбиги**) се нарича ръководителят на събранието;

Около 200 г. пр. Хр. в Андхра Прадеш властва цар **Куберака** (срв. с българския **кан Кубер**, кръстен на бога на богатството, почитан на полуостров Хиндустан);

180 г. пр. Хр. Пушиямитра убива Брихадрадха – законният наследник на Мориите; династията престава да съществува.

Индия достига своето най-голямо могъщество при царуването на Ашока. Неговото **замонашване в края на живота му** напомня за историята на българския **княз Борис I Михаил**, прегърнал новата вяра с цялото си сърце. Най-монументалните свидетелства за гения на Ашока са стотиците колони, поставени по всички посоки и основни топоси на огромната му държава. Подобни владетелски жестове откриваме и при **българските канове**, като най-впечатляващите примери са **владетелските надписи около Мадарския конник** и гората от възпоменателни колони на **кан Омуртаг**. Не случайно връзките между Индия и България са титулувани като **традиционни**. И днес всички българи, завърнали се от поклонение, пътешествие, работа или научни изследвания в полуостров Хиндустан, наричат великата Бхарата „Майка Индия“.

ВЕЛИКАТА КУШАНСКА ИМПЕРИЯ

Кушанската империя (Гуйшуан – кит.) е създадена от Кадфиз I. Ядрото на новата държава е Бактрия. Завоювана по-рано от согдите, тя е разделена по етнически принцип на 5 части: кушани, тукхари, азии и азиани, пасиани, сакараваки (сарауки). Те биват обединени от кушаните около 140 г. пр. Хр. Първите малки царства възникват през 100 пр. Хр. и присъстват на картата на Евразия до средата на VII в. сл. Хр. Това е нова етническа общност, където другите етноси не се споменават никъде. Остава само народността име „кушани“ (за производните на това име в **българската ономастика** са дадени примери в съответната глава). Писмеността им е взаимствана от Македоно-Гръко-Бактрийското царство, а азбуката е с 25 букви (24 гръцки плюс **познатото ни от кирилицата**

българско „Ш“, пренесено именно оттам и произнасящо се по същия начин). Надписите по стара традиция (ползвана и от **българите**) са билингви – брахми и кушански.

Пантеонът на многослойната в етническо отношение Кушанска империя е подчертано еkleктичен:

Ирански заемки: главен бог е Митра (Михр, Мииро, срв. с българската титла **мир**), следи от чийто култ **откриваме и у българите**; Веретрагна на войната (Орлагно); Мао (Луната), доказано почитана и от **българите**;

Индийски заемки: Агни (Атро, Атшо) – срв. с култа към огъня в **българските капища**, Шива, Махасена, Вишакху, Скандакумару (последните три имена са синоними на шиваисткия бог на войната Картикея);

Будистки заемки: Буда (Бодо), Сакамано Бодо, Баго Бодо (бог Буда); Бодо Бодхисатва Майтрея (отново познатият ни **български Мадар**);

Елинистически заемки: Хелиос (според стотиците сведения Слънцето е предмет на **главния български култ**, след върховния бог Тангра), Хефест, Селена (отново Луната, почитана и от **българите**), Нана, Херакъл, Серапис.

Култовата сграда на кушаните е правоъгълна и се състои от два вписани един в друг четириъгълника. Разстоянието между тях е такова, че да се ползва като обходен коридор (напълно идентично с архитектурния план на **българските капища**). Практиката на обхождане на сакралното пространство е позната и до днес на територията на полуостров Хиндустан. Най-добре запазена тя е при последователите на тибетския будизъм, където има пет класически варианта на изпълнение:

обикаляне на храма (кхора – тиб.) с мантруване (произнасяне на молитви – санскр.) и отброяване с броеница (трэнгва – тиб., мала, джапамала – санскр.) на броя на молитвите (108, според тибетската традиция);

обикаляне с въртене на личния молитвен цилиндър (мани – тиб.);

обикаляне с въртене на стационарните редици от молитвени цилиндри (маникхор – тиб.), заобикалящи храмовете;

обикаляне с поклонение на божествените изображения (цаца – тиб., мурти – санскр.), поставени като пазители на четирите световни посоки;

обикаляне с прострация (кянгча – тиб., шащанга – санскр.), т. е. измерване с тяло на обиколката около храма. По този начин – лягайки, ставайки и премествайки се с един човешки бой напред, хиляди тибетци ежегодно обхождат свещения връх Кайлаш (Кайласа или Свещената планина Сумеру – санскр.). То се извършва от всеки поклонник за около шест месеца на средна надморска височина от 5360 м.

Обхождането на сакралното пространство е ориентирано по посока на часовниковата стрелка. Това направление е избрано от древното жреческо съсловие като опозиция на светските танци, които на полуострова се развиват отчаяно наляво. Точно по този начин са изградени и уникалните по своя характер, разнообразие и метрика **български народни танци**, непознати никъде другаде на Стария континент. Може спокойно да се приеме по аналогия, че **движението по коридора на българското капище** запазва тази опозиция и е извършвано също по посока на часовниковата стрелка. На кушански (езикът им е максимално близък до източноперсийския) името на култовата постройка звучи като „Наубехар“ („нов храм“, Наувихара – санскр.).

След приемането на будизма се построяват друг тип храмове съгласно ус-

тановената традиция. Големи будистки центрове стават **Балкх**, Суркх Котал, Рабатак, Бамиян, **Банну**, **Варну** и **Мадар**. Неотдавна публикуваната стара карта на Северен Афганистан от Петър Добрев указва тяхното приблизително местонахождение. Прецизното им определяне от автора на настоящия труд разкрива нови връзки с **историята и духовността на българите**. В старата столица **Балкх** и близките Суркх Котал и Рабатак храмовете са едни от многото, посветени на различни по произход божества. **Банну** (срв. с българската титла **бан**) е малка крепост с няколко типични за **българите капища**, разкопани наскоро от френски археолози. **Варну** (дн. Хулм или Ташкурган – „каменна погребална могила“ – тюрк.) се намира в същата долина и заедно с **Мадар** (Мадр – санскр., дн. Кахмард, събирателно име от названията на реката и града Ках и това на светилището) и Бамиян, лоцирани съответно на 60 км източно, 165 км юг-югоизток и 220 км юг-югоизток от **Балкх**. Светилищата тук са изцяло будистки. Хълмът, на който е изграден поклонническият комплекс в Бамиян, също се казва **Мадар**. Център на култа към Майтрея е бил тъкмо **планинският град Мадар** (аналогията с единственото голямо **планинско образувание край столицата Плиска – Мадарските скали**, е пълна), чиито останки днес могат да се видят край градчето Кахмард. Двата антични кушански града (Ках и Мадар) са се слели в един, а след превръщането на **долината на Балкх** в провинция на Арабския халифат ароматните пръчици завинаги престават да горят пред храмовете на Майтрея и **Мадар**.

Любопитен за нас е списъкът на разчетените кушански имена – Амихраман, Асталганциг, Бурзмир, Васишка (Васиштха – санскр.), Васудева, Вима (Бима – санскр.), Евман, Каджула (Куджула – санскр.), Кадфиз (Кадваса – санскр., Киодзюкю – кит.), Канаранг, Канишка, Кузгашка, Ноконзок, Херай, Хиргоман, Хувишка. За първи път тук откриваме употребени сричките „**мир**“ и „**шка**“, характерни за езика и на **българите**. **Мир** е дворцова благородническа титла, която **пренасят до България** нашите предци. Предположенията, че титлата има славянски произход, са несъстоятелни, тъй като и днес в района на Кашмир (забележете последната сричка), Северен Афганистан и изобщо във високите части на Памирския възел окончанието „**мир**“ е знак за божествен (от Митра, Миро) и благороден произход. Неоспорим остава и фактът с типичното кучинско окончание „**шка**“, което възприемат по своему и индийците. Те го произнасят като „штха“. Примерите с **подобни окончания в българския език** са достатъчно много. В най-добрия случай тази сричка, срещаща се и при славяните, е просто праиндоевропейска и **идва до България** по два различни пътя.

Кушанските владетели поощрявали развитието на скулптурата, архитектурата, литературата, драматичното изкуство, философията и науката. Гандхарската скулптура, за която вече споменахме, става още по-сложен синтез между елинистично, персийско и индийско художествено творчество. Зараждайки се в IV в. пр. Хр., през III в. сл. Хр. тя преживява своя разцвет. Гандахара („високопланиние“ – санскр.) е всъщност днешната афганистанска област Кандахар с разширения на изток до Синдх. Особено популярен става мотивът, представящ сцени на **конен владетел** (Цар-герой). Това е още един аспект от **символиката на Мадарския конник**. В скалите край Шамарк (дн. Северен Афганистан) и до днес стои полуразрушеният **брат на Мадарския релеф**. **Ориентиран по същия начин**, конникът пробужда поваления пред себе си лъв. Сбруята на жребеца и запазените части от опашката му са **абсолютно идентични**. Следите от **оцветя-**

ване, познати ни от Мадара, са забележими с просто око. Датировката на Самаркския скален релеф е спорна. Най-късното вероятно време на неговото създаване съвпада с обединението на кушаните през 25 г. пр. Хр. от Кадфиз. Липсата на всякакви кушански възшестввени елементи, познати ни от хилядите нумизматични и скулптурни образци, говорят еднозначно, че изображението е **обобщен израз на владетелската и божествената мощ**. Този паралел с **полифоничното смислово звучене на Мадарския конник** е категорична следа в **прародината на българите**.

Създателят на империята Кадфиз I провъзгласява за открит знаменития „Път на коприната“. **Балкх** става **главен търговски център и кръстопът на региона**, свързващ Индия и Китай с Мала Азия, Африка и Европа. Пътят на коприната преминава тъкмо през него. Търговският обмен и разцветът на занаятите довеждат до повсеместна кушанска мода в облеклото, възприета за почти седем столетия от цял Хиндустан. Когато в пустинята Такламакан през II в. сл. Хр. проникват кушанските саки, а през V в. бади (ефталитите), в оазисите Хотан, Яркент, Кашгар, Ния и Куча хората започват да се обличат по кушански. Едва през VI век тюркютите, после тибетците и накрая китайците успяват да сложат край на кушанските увлечения.

Невероятно е да се повярва, но останал до днес жив е **празникът на розите в Балкх** (срв. с **българския празник в Розовата долина**) през края на март. **Гули суркх** или „червен цвят“ е цял ритуален цикъл, в който се изгражда голям базар, хората танцуват и се китят с цветя, провеждат се игри и състезания, изпълняват се акробатични номера. Празникът започва с „гулгардони“ (носене на цветя – перс.). Ритуалът се изпълнява в три различни дни, в които шествието от девойки (именно **момите** са центърът на Празника на розите и в **България**) демонстрира съответно напъпилите рози, разцъфтяването им и готовността им за обработка. Образното сравнение „**роза – мома**“ е тема на повечето ритуални и любовни песни и в **Балкх**, и в **България**. Вариант на този празник се наблюдава в гр. Мазар-и-Шариф, отстоящ на двадесетина километра от **Балкх**. Трите етапа са свързани с трите цикъла на вегетация в природата: кокичето се прославя през февруари и възвестява началото на оранта; макът и лалето бележат пролетната сеитба, а розата – събирането на урожая през лятото (един типичен пример и за **българската празнична система**). Формите на **Гули суркх** са идентични и регистрирани от етнографите в цяла Бактрия, Фергана, Согдиана, Североизточен Иран и градовете Паркент, Самарканд, и Хорезъм. Розата е **един от символите на долината на Балкх**, което подсказва, че **култът към „царицата на цветята“ у българите**, с който те са **емблематично разпознавани по света**, се е родил именно тук.

Историята на Кушан може да бъде датирана само приблизително. Цели два века учените спорят кога именно е започнала „ерата Канишка“. Тя променя летоброенето на империята, но преките наследници на Канишка остават неплаширани точно във времето. Гръбнакът на кушанската хронология изглежда така:

- Първи цар – Кушан Херай Куджула Кадфиз I ябгу Кушан, владетел между 25 пр. Хр. и 35 сл. Хр., наричан и „вазилевс“. Всички царе след него са се записвали на санскрит с индийска възшестввена титла: „Махараджа-раджатираджа (цар над царете – санскр.) Кушанаса Ябугаса“; Кадфиз I е без брада, с диадема; на обратната страна на монетите му е изобразен конен цар; Територия – Бактрия, Трансоксиана, Паропамиз, Мадра, част от Гандхара. Отвоюва първо

Бактрия от Сурените (саките).

- Янгаочжен (?) името му е известно само от китайски източници, където е посочен като наследник на Кадфиз; управлява само през 35 г.

- Вима Кадфиз (Кадфиз II) – 35–62 г., сочен от индийските източници като пряк потомък на Канишка, наричан за последно и „вазилевс“; достига до Каши (дн. гр. Варанаси), сече първите в Средна Азия златни монети (динара или „небесни“ – куш., суварна или „със свещен цвят“ – санскр.), на които има изобразен и Шива, възседнал бика Нанди.

- Сменя го Канишка I („кан“ – млад, малък – на кучински или тохарски Б; „-шка“ е окончание, познато само от кучински в региона). Подвеждащата дума „кан“ е различна от общохиндустанското „кхан“ – владетел, монарх. Днес тя е признак за благородно потекло и е широко разпространена фамилия. От последната дума произлиза и българското „кан“, за възникването на което има два варианта:

- Българите още на място са произнасяли буквата „х“ като леко „придихание“ (съобразно говорната терминология) и в епохата на кушаните понятието се е сляло с нарицателното вече име на Канишка за велик владетел (срв. с Гай Юлий Цезар и титлата „цезар“ при римляните и „кесар“ при византийците, та дори при кушани и далечните хунну!).

- Сричката „кха“ се е преработила в твърдото „к“ плюс отворения вокал „а“ при срещата на българите с говорните системи на племената, с които общуват и влизат в етносинтез – скити, сармати, алани, славяни и траки, при които вокалите като цяло са отворени и „придихание“ липсва.

- Познавайки реалностите на полуостров Хиндустан от първа ръка, авторът счита, че процесите на замяната на „кха“ с твърдата сричка „ка“ са били двупосочни, т. е. и двете горни твърдения са верни. Историята на лингвистиката изобилства с подобни примери. Убедителен факт за това твърдение е останалата и до днес разлика между северните хиндустански говори, характерни с т. нар. „елегантно придихание“ или едва доловимо учленяване на сричките, съдържащи „х“ (като „кха“, „гха“, „чха“, „джха“, „тха“, „дха“, „рха“, „бха“ и т. н.), с които изобилства езиковото семейство на полуострова, от една страна, и южните говори, от друга, където звукът „х“ се извлича гърлено-гърдно – удължен и особено почертан.

- Канишка I (около 78–102), наричан „Махараджа-раджати-раджа Девапутра Кайсара“ (от „кесар“). Вариантите в годините на царуването му достигат дори до нелогичните 201–229 г.; Канишка въвежда будизма, който става основна религия до падането на Кушанската империя; подражава във всичко на Александър Македонски; разширява пазара и внася предмети и култура от целия познат свят (империята му е разпростряна от Инд почти до делтата на Ганг, от Хорезъм и Согдиана до Таримската котловина и Хотан на североизток, т. е. включва днешните ареали: Северна и Централна Индия, цял Афганистан, Централен и Северен Пакистан, части от Туркестан, Таджикистан и Узбекистан); сече златни монети, които използват и масагетите; има наместник – **канаранг** (срв. с българската дворцова титла **канартикин**); оказва многовековно влияние около големите индийски центрове **Баяна** (срв. с българския топоним **Бояна**), Матхура и Варанаси; води войни с Китай за Източен Туркестан, завладява Таримската котловина. Зимна столица – Пурушапура (дн. Пешавар); лятната му столица, открита преди месеци, е Рабатак; организира будистки събор в Кашмир.

Религиозна политика на търпимост (срв. с българския **дуализъм** и свидетелствата за **едновременно свободно почитане** на български, славянски и други богове **в пределите на България** до приемането на християнството); на монетите му рядко се среща Буда, а главно бактрийски и зороастрийски божества.

Васишка управлява от 24 до 28 г. „от ерата на Канишка“.

Период на Хувишка от 28 до 60 г.

Поява на Канишка II 41 г.

Васудева I управлява от 64/67 до 98 г.; започва нов кръг от ерата на Канишка.

Канишка III управлява от 5 до 17 г.

Васудева II, несигурна датировка.

Бакарна, несигурна датировка.

Губене на територии след около 200 г. – първо в Индия, после и в близките на Сасанидски Иран райони.

264 г. – по-голямата част от Кушанската империя е завладяна от сасанидския владетел Шапур I; разпадане на малки царства.

356 г. – война на персите с кушани и хионити, място на действието – **долината на Балх**.

368–377 г. – въстание срещу персите на Аршакуни кушаншах, **наместник в Балх**, васал на Шапур II.

384 г. кушаните са победени от персите при участието на бади (ефталитите); нова поява на разпространената в Тибет полиандрия (многомъжество); характерна става „шапката с много рогове“ (срв. с шапката на стрелеца с лък в **българското съкровище** от Над сент Миклош и няколкото многороги шапки от други **български паметници**, погрешно тълкувани като шамански корони).

375 г. – Аршак, велик цар на кушаните от рода на арменските царе (срв. с многобройните арменски свидетелства от този период за **етноса, придвижванията и владетелите на българите**); столица – **Балх**.

Кидаритите стават **наследници на Балх** от 417 до 468 г., преди това са ираноезично племе **на север от Балх**; централен град Боло, съществуващ в документите от 165 г. пр. Хр.; царе – Кидара (Кидоло), Пиро, Варахран, разбити от персийския шах Пероз през 468 г., установил трайно персийско господство в **долината на Балх** и Трансоксиана; впоследствие районът си извоюва разпокъсана автономия – градовете крепости въстановяват статуквото си.

Кушанските „малки“ (**канове** – куш.) царе се упоменават до средата на VII век – апогейт на тюркютските нашествия в днешен Афганистан.

Българите не дочакват краха на Кушанската империя. Въпреки напускането на бащините земи от **българския елит**, предвождащ значителна част от своя народ, връзките с прародината **не прекъсват до първите канове** на Дунавска България. Шафетата поема приелата исляма **Волжко-Камска България**, с посредничеството на Арабския халифат (надлежно **документирано** от арабските пътешественици и хронисти в **продължение на векове**). Намерените сасанидски съдове, скъпи реликви и монети в **погребенията на кан Кубрат и кан Аспарух**, доказаното **влияние на персийското изкуство** върху съкровището от Над сент Миклош и българската култура като цяло, както и други подобни находки говорят убедително за **поддържането на трайни взаимоотношения с прародината**.

Доказателствата на лансираната по-горе теза, че **именно елитът на бъл-**

гарите е напуснал прародината, са толкова много, че биха запълнили няколко страници. Сред тях най-съществени са:

Изградено чувство за държавност; българите последователно **създават няколко държави:**

Кавказка България (форма – **етническа федерация**, регистрирана от арменци, византийци, римляни и араби), наследник на която е днешната Кабардино-балкарска автономна република на Руската федерация; управляващ род Дуло;

Стара Велика България, без териториално и владетелско прекъсване с Кавказката; управляващ род Дуло;

Дунавска България, без териториално и владетелско прекъсване със Стара Велика България, нейна пряка наследница; управляващ род Дуло; последователна смяна на няколко рода;

Волжко-Камска България, без териториално и владетелско прекъсване със Стара Велика България; нейна пряка наследница; управляващ род Дуло;

Керамисийска България, без владетелско прекъсване, по-късно обединена с Дунавска България в една държава; управляващ род Дуло;

Панонска България, без владетелско прекъсване; по-късно обединена с Дунавска България; управляващ род Дуло;

Две ефимерни **български владения в Бавария и Северна Италия**, прекратили за едно поколение своето съществуване, без владетелско прекъсване със Стара Велика България;

Съвременната наследница на **българската държавна традиция е Република България**, представляваща днес част от **гигантския български пъзел на картата на Евразия**.

Иерархична владетелска, военна и благородническа **система, без аналог** сред „племената гости“ в Европа; в отделна глава по-долу тя е представена в сравнително-табличен вид.

Земеделски и военни навици, развити занаяти и строителни традиции; без прекъсване от Кавказ и Северното Причерноморие до българските владения през вековете: Мизия, Тракия, Македония (Кутмичевица), Долна Дакия (Валахия), Голяма и Малка Скития (Добруджа), Седмиградско (Трансилвания) и Горна Мизия (дн. Сърбия и Войводина) се извършват следните **държавнически мероприятия:**

строят се крепости и отбранителни съоръжения;

набира се, обучава се и се дислоцира редовна войска;

земята се разпределя и обработва;

процъфтяват занаятите и търговията, като със закони, документи и печати се уреждат вносът и износът на стоки от територията на България;

съзиждат се градове крепости с развита инфраструктура, иригация и съобщителна система; изграждат се дворци, храмове, резиденции, цивилни и военни сгради.

Самобитен език, религия и култура; писменост и историческа родова памет; църкви, библиотеки, манастири; писателски, преводачески, просветителски и научни кръгове; просветителска система и книгоиздаване; школи в иконописта, маргиналната живопис и храмовата украса (каменоделство, дърворезба и стенопис); мода във военното и светското облекло, възприета от съседите на България и наричана от тях **българска**.

Законова уредба – наказателен кодекс; закон за земята; църковни за-

кони; териториални, гранични и митнически законови разпоредби и пр.

Към горното сбито изложение бихме прибавили и **средата**, в която българите попадат след принудителното си преселение. Земите, които те заемат без бой, са относително обезлюдени, а съседите им са племена без държавно-политическо устройство, с разнебитени верски и културни традиции. Напълно обективно може да се твърди, че **българският народ хомогенизира етносите около себе си** и става пример и инициатор за тяхното възкръсване от „варварството“.

ГУПТСКИЯТ ПЕРИОД

Династията на Гуптите застава на индийския престол през 320 г. Неин основател е раджата Гупта, който веднага установява трайни политически и икономически връзки с кушаните, желайки да запази от север и запад своя тил. Гупта обединява Северна и Централна Индия. Времето на управление на неговата династия е малко повече от 200 г., до нашествието на бади (ефталитите). В рамките на този период живеят и творят най-великият поет и драматург на Индия Калидаса и гениалният философ Патанджали. Не случайно царуването на Гуптите се нарича Златен век на културата.

Бади (ефталитите) започват масираните си набези към Индия от 457 г., след смъртта на Скандрагупта II Викрамадита. През 484 г. те побеждават Иран, заемайки почти изцяло териториите на Великата Кушанска империя. Жестокостта на царя им Михиракула е описана с потресаващите за немногочисления регион цифри: пленени са 900 000 души, от които 300 000 са убити, останалите са отведени в робство. През 532 г. бади са разбити от Гуптите. Това не помага на Индия да възвърне предишното си величие и династията не след дълго преставя да съществува.

Интересна за настоящото изследване е съдбата на **останалите на място българи**. Малцинство в собствената си родина, те биват поделени между пет държавни обединения:

Към Гуптска Индия се присъединяват източните остатъци от Великата Кушанска империя, сред които са и **българските наместници** на малки области, наречени **банове**. Те оставят имената си на повече от 50 селища, крепости, реки, езера и области на територията на дн. инд. щат Раджастан и граничните му области (поместени по-долу, в съответната глава на изложението); по-късно **структурата на бановите** е използвана и от нашествениците бади (ефталитите). Част от **военния елит на българите (багатурите, „бахадур“ – санскр.)** заедно с най-добрите бади (ефталитски) воители се вливат във войсковите гвардейски подразделения на раджпутите („самурайският клан“ или „рицарите“) в Индия.

Ефимерните кушански царства, заемащи части от Северен Афганистан и Трансоксиана; тук живеят повечето **уседнали земеделци от долината на Балх** (оставили следа в топоними, хидроними и етноними, приведени по-долу).

През 150 г. сакски благородници основават държавата Кшатрапа, дн. инд. щати Раджастан, Гуджарат и Южен Пакистан (делтата на р. Инд); Военният съюз (откъдето произлиза и названието на царството) просъществува до 420 г.; именно там се настаняват преселенци наемници от Памирския възел и **български военни от района на Балх** (оставили също следа в топоними, хидрони-

ми и етноними, приведени по-долу).

В държавата **Мадра** (коментирана вече връзка с **българската Мадара**), заемаща по-голямата част от Западна Индия, живеят от поне 18 века **потомците на Балхика**, известен ни от епоса „Махабхарата“, заели плодородните поля на Пенджаб.

506–544 г. Държава **Ванга** (срв. с популярното в македонската етнографска област **българско име**) в Магадха и Бенгалия съществува кратко; в нейния състав влизат **части от българския етнос**, увлечен от вълните бегълци при нашествието на бади (ефталитите). Те също оставят свои имена на картата на дн. инд. щати Бихар и Западен Бенгал, както и в Източна Бенгалия, дн. Бангладеш.

Малобройните българи биват пръснати през този период на огромна територия от почти 2 000 000 кв. км. Съвсем естествено е, че при етносинтеза техният генофонд ще се претопи в морето от племена и народи, населявало оттогава до днес полуостров Хиндустан. Но въпреки неминуемата асимилация, шепата наши родственици оставят трайна следа в историята на тези земи. Стотиците топоними, хидроними и етноними, както личните, фамилните и кастовите имена, останали непроменени и сега, свидетелстват за **изключителната заслуга на българските заселници** към държавното, военното и културното процъфтяване на полуострова. Десетките промени през вековете в наименованията на градове и села, реки и езера, планински хребети и цели региони не са заличили голяма част от **българските следи** в Хиндустан. А това, както учи историята, се случва само с тези, които са дошли с **мир, знание и почит към културата и религията** на своите домакини.

ЕФТАЛИТСКОТО (БАДИ) ЦАРСТВО

Писмени свидетелства:

Лазар Парбски, около 470 г.: „Дори в мирно време никой не може мъжествено и без страх да гледа в очите ефталита или дори да слуша за него, да не говорим да тръгне открито на война срещу му“

Прокопий Кесарийски, 490–562 г.: „По начин на живот те **не приличат** на другите хуни (номади) и не живеят като тях скотски, но се подчиняват на **управлението на един цар**, имат **благоустроено гражданство**, съблюдавайки между себе си и съседите **справедливост**, не по-лоша от тази на римляните. От всички хуни само те са с бяло тяло (**бяла кожа**) и не са безобразни в лицето (**не са монголоиди**)“.

Хойшен, 520 г.: „В столицата на Идан (бади или ефталитите – кит.) има **множество храмове** и будистки ступи, и всички те са украсени със злато“

Бей Ши, средата на VI в.: „Престолът на Идан **не се дава само по наследство**, а се получава от най-способния измежду родствениците. **Наказанията** там са чрезмерно строги. За кражба на неопределено количество се отсича глава, откраднатите дребни неща се търсят в десеторен размер“.

Бади царството (364–565) е създадено от ираноезични племена, които до края на VII в. се упоменават под това име, в рамките на малки племенни или васални държавни формации. Столица им е гр. Шакала (древната столица на **българския цар Балхика**) в Пенджаб. Ефталитите са тъмнокоси индоевропейци, идващи от планинските области от двете страни на Памир (по-точно Вахан и Иш-

кашим), Бадахшан („планината на бади“ – перс.) и Североизточен Хиндукуш. Самоназванието им е „бади“ – белите „ди“, за разлика от „чиди“ – червените „ди“, които са с рижа коса и много бяло лице, живеещи на север; последните са основната част в етногенезиса на бъдещите уйгури. Самоназванието на най-високопланинските от бади-племената е „хуа“, а „йеда“ е етносът, непосредствен съсед на китайските владения. Бади произхождат от преселенците арии и индоевропейци, населили високите части на Памирския възел през VII в. пр. Хр. Споменават се като войнствен, добре организиран и немногочислен народ. Уседнали земеделци и скотовъди, те бързо се приспособяват и към преселенията на големи разстояния. В пространната христоматийна литература от периода на тяхната хегемония в полуостров Хиндустан те биват наричани:

ефталити или хефталити – от гърците и македоните;
хуна – от индийците;
идан (от самоназванието „йеда“, източен клон на бади) или бели хунну – от китайците;
хепталити – от римляните;
бели хуни – от византийците;
хайтал – от арабите.

Едно от множеството техни описания ги характеризира като: „високи, силни, с издължена конструкция, изразени скули, бели, продълговато лице, рязък профил и орлови носове, миглите им са извити нагоре“. Те не са номади, а живеят в къщи. Част от бади стават будисти, под въздействие на основния държавен култ в наследената от тях Велика Кушанска империя. Йеда-ефталитите (идващи от източните склонове на Памир) са братовчеди на да-юечжи (източните согди); китайците първи ги наричат „бели хуни“, в отличие от монголоидите, произлизащи от хунну. Езикът на всички бади е различен от согдийския, велможите им говорят на персийски. Монетите са надписани на персийски и санскрит – пехлеви и брахми (срв. с многократно споменаваните дотук **български билингви**). Персите бързо им протягат ръка и бади служат за два века като буфер между номадите от степта и държавността на Иран. Въпреки редките инциденти, бади и перси запазват добрите си военнополитически отношения. Титлите на царете и велможите им са разнообразни, отразяващи влиянието на Кушан, Индия и Иран:

Кушаншаха ябугаса – царска (кушанско-персийски произход);
Шри Шахи – царска (индийско-персийска);
Шри Бахмана Васудева – царска (индийска);
Тегин (срв. с втората част от българското **канартикин**, т. е. „наследник на кана“) – престолонаследник (памирска, взаимствана по-късно от тюркютите);
Ябгу – вицецрал (кушанска титла, също използвана по-късно от тюркютите);
Бахадур – висш военен, наместник на автономна област (индоперсийска титла, срв. с българската военна титла **багатур**);
Бану – градски и областен управител (балкхаро-памирска, срв. с българската титла **бан**); название, дало име и на древен град в дн. Северен Афганистан, отстоящ източно от **Балкх**.

Долината Ефтал (дн. Хафтал) в прародината им Бадахшан дава тяхното наименование за европейците. Гръцките и македонските бежанци тръгват именно от тази област. Столица на Централния Ефталски регион в Бади

царството е Зардив, характерен с огромните си статуи на Буда. Автономни владения бади създават в Дардистан, Западен Тибет, Афганистан, Ишкашим и на територията на половин Индия. Характерен е техният обред на погребението – с личните вещи на мъртвия и с „паразитите“, т. е. „хранениците“ на велможата. Характерна за бади е полиандрията, останала от късните форми на матриархата, запазена и до днес в някои части на Тибет и изцяло в хималайското кралство Мустанг. Всички братя от семейството (както е при рода на Пандавите от „Махабхарата“) имат една съпруга. Децата биват наречени на името на майката, тъй като само тя е известна. Уседналите тибетци (шангшунгците) взаимодействат обичая от бади (ефталитите), наред с късния Бьон-по и ранния будизъм едва през V век. Жената носи шапка с толкова рогообразни накрайника, колкото съпрузи има в къщата си (сравни многороговите шапки в **българското съкровище** от Над сент Миклош и каменните изображения от **Дунавска България**). Същите изображения са открити в Северна Индия – Кашмир, Химачал Прадеш и Малък Тибет. Владения на бади за двата века разцвет на тяхната държава са: Памирският възел, Синдх, Арахозия, Забулистан, Тохаристан (вкл. и **долината на Балкх**), Дардистан, Кабулистан, Западен Тяншан, всички оазиси на Такламакан, Приаралието и Трансоксиана, Балхаш, Западен Тибет, Северна и Централна Индия – т. е. цяла Средна Азия и повече от половината Хиндустан.

Краткото описание на тяхната история визира само върховете точки на разцвет и по-важните събития, надлежно документирани от съвременниците им:

368–378 г. въстава наместникът на **Балкх** Аршакуни (васален на Персия кушански цар от арменски произход), препятстващ съюзяването на планинските народи в **долината на Балкх**. Бади (ефталитите) начело на местните етнически дружини смазват бунта му през 384 г. и племената се обединяват под тяхното военно и политическо ръководство; както се казва при такива случаи: „кръвта вода не става“. Памирските племена, уседнали около **Балкх**, търсят подкрепата на естествените си съюзници и братовчеди от планините, които в момента се намират във фаза на военен и политически разцвет;

384 г. при обсадата на Едеса от персите има пешеходна армия от ефталити, въоръжена със секири и боздугани;

419 г. завоюват нови огромни територии заедно с елитните конни дружини на кидаритите согди; предвожда ги кушанът шахи Кидара, идващ от северната си столица Боло и Кан (Самарканд). Следва двадесетгодишна война на кидаритите с Персия;

457 г. бади помагат на Пероз да стане шах; след две години той сключва дългогодишен мир с Хушнаваз;

459 – разцвет на Бади царството при цар Хушнаваз („изкусен музикант“ – перс.). Той въвежда, цитирания от два независими източника, законник, подобен на познатия ни **български юридически документ** от времето на **кан Крум**. Хушнаваз побеждава северните хионитски племена и ги прогонва; те от своя страна нападат Северен Кавказ и воюват с **оногурите**. Хушнаваз е майстор на войната в проходите. През 482 г. той натиква войската на шахиншаха Пероз в един от проходите на Копет-даг, **дн. Большой Балкан** (срв. с тактика на **канове Аспарух** при Верегава и **Крум** при Върбишкия проход), и му предлага мир, като го пощадява. По-късно през 484 г. следва степна война с Пероз; изграждат се ефталитски валове (срв. с тактиката на **българските канове Кубрат и Аспарух**) срещу нарушилия мира шах. Персите попадат в рова, убити са Пероз и синовете му.

494 г. Хушнаваз възстановява шах Кавад на престола, както **кан Тервел** помага за законното възшествие на византийския император Юстиниан II през 705 г.;

463 г. западните бади (ефталити) воюват с **българите оногури, сарагури и акацири** (съюзници по това време на Византия); войната завършва с мир между Бади царството и Византия, подписан през 466 г.;

Чандрагупта II напада ефталитите през 467 г., но **бахадур Торамана** (срв. с българската титла **багатур** и българското фамилно име **Тороманови**) го отблъсква и владее Северна Индия до 510 г., когато е победен от Гупта Бханугупта;

495-497 г. бади завоюват на север цяла Средна Азия, достигайки до южните склонове на Тяншан и завземат Хотан, Куча и Карашар;

Последен бади цар е Михиракула („Михира“ – епитет на Сурия, инд. Бог на Слънцето, т.е. „кралят слънце“); пие от чаша-череп (срв. **българската владетелска традиция**, дискутирана по-горе) на победен от него индийски цар;

569 г. разбити и поробени от тюркютите; част от тях са напълно подчинени на персите; малка част от избягалите живеят и до днес в Бадахшан; друга част от тях отива в пустинята Такламакан и Хъси, където са асимилирани от тюрки и китайци;

636 г. най-източните бади и йеда са изгонени от китайците;

елитната част от тях образува през VII в. заедно с индийските принцове династията на раджпутите.

Бади (ефталитите) заемат една свободна ниша в политическото пространство на Северен Хиндустан и Средна Азия. За тях е напълно приложима евразийската концепция за „критичната маса“. Те се появяват в ареала на своето отечество като зрял народ и биват разпръснати по-късно от вълните на чуждоземните нашественици. Възходът и падението на тяхното царство ни дава важни сведения за съдбата на **остатъците от българския етнос** в своята прародина. Разглеждайки внимателно приведените по-горе изворни документи, се забелязват множество паралели между **българите** и бади, разкрити от различни автори по едно и също време.

Страхът, който всявали бади в мирни и военни дни, е близък до познатите ни описания за **срещите на европейските хронисти с българите**, съхранен в десетки исторически хроники. Отликите на бади с хуните – от антропологическия тип, през уседналостта, законите и благоустроеността на обществото им, ни дават пълен паралел с **различността на българите от номадския поток** на Евразия. Особено важни за нас са сведенията за тяхната законова уредба, сходна с **българската**, която е основа на всяка държавност. В нея плячкосването, отнемането на чуждо имущество и погазването на мирните договорености се наказват като най-тежко престъпление. Наличието на множество храмове на **различни религии, двуезичността**, възможността за **промяна на наследственото възшествие** на трона според заслугите и **равноправните военни съюзи** са белези на **една и съща** етническа, културна, религиозна и политическа среда. Бади (ефталитите) наследяват не само кушанските названия, писмености и светилища. Те продължават хилядолетната традиция в **долината на Балкх**, в която държавността е силна само когато има истинско единение на етноси, култури и религии.

ТЮРКЮТСКИЯТ КАГАНАТ

Те се самонаричат „тюркют“ от „тюрк“ – силен, здрав. Представяват монголоиден народ, за разлика от уйгурите (потомци на червенкосите европейци чиди или „червените ди“). Тюркютите се считат за произхождащи от вълците и носят златна вълча глава на червен фон върху знамето си. Създават, по подобие на родствениците им по език и произход хунну, военноплеменни съюзи, наречени „каганати“ (правилно „каанат“). Каганатът включва различни по произход, език, стопанство и религия народи, които са подчинени на принципа на военната демокрация и единната върховна власт. Каганът е върховен глава, негови заместници са хановете. И двете думи имат монголско-сянбийски произход. Името на знатните тюркюти се променя минимум 5 пъти през живота им – рождено име, детски прякор, юношески чин, мъжка титла, ханско възшествено име и т. н. Полеви бойци, тюркютите не умеят да превземат крепости. Както и предците си – източните хунну, те са номадски народ, в който всеки придобива участък земя до следващия поход. Землищата им се обработват временно от покорените народи.

Посветен на Тенгри (източни тюркюти) или Танръ (западни тюркюти) е основният им култ (срв. с върховния **български Бог Тангра**). Това е средновековното върховно божество в цялата степ, планини, долини, пустини и тундра на Централна Азия, Прибайкалието, Тяншан, Алтай, Памир, Монголия, дн. Вътрешна Монголия и Синдзян-Уйгурския автономен район на Китай. Наред с него се почитат и други божества, свързани с шаманските и тотемическите традиции на Степна Азия и Сибир. В състава на Източния и Западния Тюркютски каганат за трите века на тяхното съществуване влизат над сто различни в културно, религиозно и езиково отношение етноса.

Показателна е разходката из тяхната история. Приведената по-горе мисъл на монголеца Елюй Чуцай важи с пълна сила и за тюркютите. Основали огромни ефимерни империи от седлото на коня, те стават свидетели в кратко време на техния неминуем крах. Талантливите им военачалници биват наследявани от посредствени синове и внуци. Издигат се нови и нови родове, с което генеалогията им става широка и заплетена. Едва в края на 90-те години на XX век се сложи ред в историята на този номадски народ и се доказа с гласа на хиляди документи, че **българите нямат никаква езикова и родствена връзка** с него. С това отпадна удобната за някои „тюркска“ теория за произхода ни. В отделна глава на този труд телеграмно ще бъде изложена част от най-съществените доказателства, опровергаващи дълго властвалото в нашата наука историческо недоразумение.

Ето и краткия хронологически преглед на бурните три „тюркютски века“, пренамертали многократно политическите и етническите граници на Евразия:

439 г. вождът Ашина („аширет“ – племе, клан – тюрк. и кюрд.) с 500 семейства, „смесица от различни родове“, и част от разбитите източни хуни преминават от Северен Китай при жужаните в Южен Алтай;

545 г. тюркютите вече са отделен народ, разселващ се на запад до **кутригурите и утригурите** (навсякъде по-долу са запазени оригиналните наименования на **българските племена** според историческите хроники), гузите, печенегите и остатъците от западните хуни; първи велик вожд – Бумън каган (Илхан-хан);

От 576 г. в състава на Западния тюркютски каганат влизат като **принудителни васали и българи утригури, оногондури и кутригури**; за кратко тюркю-

ти и българи са съюзници срещу Византия;

589 г. тюркютите завладяват след дълга обсада Източен Иран, в т. ч. и **долината на Балкх**, както и малките кушански и ефталитски княжества;

597 г. **българите коцагири** бягат от тюркютите в Панония заедно с други етнически групи и се присъединяват към аварите;

603 г. – голямо кушанско въстание срещу тюркютите в **долината на Балкх**;

604 г. пълен разпад на Тюркютския каганат, разделяне на Западен и Източен; власт на малките ханове от североизточния тюркютски номадски племенен съюз „Дулу“ по границите с Китай;

605 г. срещу тюркютския Чуло-хан се обединяват телеските племена на територията на днешна Източна Монголия – аймак („област“ – киргиз.), байърку („байър“ – гора – тюрк.), бугу (пугу), тонгра и уйгур; върховен вожд – „съгин“; по-късно всички се наричат уйгури;

609 г. Западният каганат се разширява от Хиндукуш до Горен Иртиш и от устието на Волга до Седморечието; дипломатически ходове в каганата и намиране на общ език между етносите;

610–626 **унногондурите на бат Органа и кан Кубрат** охраняват западните граници на Западния Тюркютски каганат;

626–630 г. войни с **оногури, утургури и унногондури**; Съйбир-хан сключва мирен договор с тях и **българите** стават единствените му западни съюзници;

630 г. източнотюркютският хан Кат или Ил-хан е прогонен на север от согдийския си съветник **кан Суми** (срав. с българската титла **кан**); разпад на Източния каганат;

630–635 **кан Кубрат** нанася удари на хазари и авари, подпомагайки въстанията на **кутригурите и котрагите** за отцепване от каганата и създава държава, независима от тюркюти, авари и хазари, запазила се до 679 г. в установените от него граници;

630–660 г. войни с Китай, арабите и тибетците;

688 г. източните тюркюти са разбити от тюргешите, но покоряват уйгурите;

690–710 г. войни с Китай и десетки въстания на покорените от тюркютите народи;

716 г. създаване на Втория каганат; Кюл („пепел“ – тюрк.) Тегин („престолонаследник“ – памир.) идва на власт;

731 г. умира Кюл Тегин и бива погребан с пищна церемония; създаване на прекрасен мавзолеен комплекс в негова чест; бавен разпад на остатъците от Тюркютския военноплеменен съюз;

745 г. край на Тюркютския каганат, основаване на Уйгурския каганат.

Дори и беглият поглед върху историята на древните тюрки, самонаричащи се „тукюту“ или „тюркюту“, подсказва и на неизкушения читател, че **българите** са народ, притискан или завладяван от инициаторите на каганата, **но не и идентичен** с него. Ако за момент допуснем за вярна тезата за „тюркския“ произход на нашите предци, то се оказва, че всички свидетелства за обособяването на тюркютите са лъжливи. Не е възможно **българите да са стар народ** в Памир, Кавказ и Северното Причерноморие според над 200 независими исторически източника и същевременно **да се „обособяват“** като млада тюркютска народност на повече от 6000 километра от тези места според почти толкова други незави-

сими летописци. Всички европейски и персийски хронисти твърдят, че земите на **оногури, кутригури, утигури и акацири** са анексирани от експанзивните пришълци номади (тюркютите) след ожесточени сражения.

Привържениците на идеята за идентичност на малобройното племе (около 350 семейства) бугу (пугу) с **българите** също могат да сложат оръжие. Този народ е граничещ с Когурьо, дн. Корея. Името му е китайско, самите те говорят на манджурски диалект. За сведение на четящите бугу като **българи** можем да споменем, че на китайски етнонимът **българи** е **бао цзя**. Това е фонетичното подобие на **бал кхар** или **народ от Балкх**. А **съвременна България** на китайски звучи като **Бао цзя лия**. Можем да огорчим и тези, които поставят знак на равенство между **българския род Дуло** и племенното название на източните тюркюти Дулу. Според трите независими преписа, останали от „**Именника на българските канове**“, родът **Дуло** съществува поне от 165 г. Китайските, согдийските и сяньбийските историци твърдят, че военноплеменният съюз Дулу е създаден от Сибир-хан (коректното произношение е Сьйбир-хан) чак през 604 г. като ефективен механизъм за отпор срещу сяньбийци, китайци, корейци и новосформиращите се уйгури. В тази година част от българския народ е под владичество на Западния каганат, отстоящ на цели 7000 километра от мястото на съюза Дулу, а **свободните българи** вече 450 години са управлявани от **кановете на рода Дуло**, т. е. хора от една кръв. Ако има някаква връзка между тези наименования, логиката сочи само една възможност – тюркютите са взаимодействали названието от **българите**. А подобните заемки в историята на каганата са 70% спрямо оригиналните тюркютски наименования.

Горните редове нямат за цел да умаловажат значението на тюркютите и техните наследници в световната история. Днес потомците на могъщите каганати, разтърсвали в продължение на три века степите на Евразия, са обособени в множество самостоятелни държави или са огромни автономни области от други мултиетнически политически системи. В Турция, Азербайджан, Туркестан, Узбекистан, Киргизия, по-голямата част от Казахстан, огромни части от Западен и Централен Китай и Руската федерация, Таджикистан, Иран и всички арабски страни живеят над 450 000 000 праправнуци на този малоброен в началото, но силен и жизнеспособен етнос. Изключителната военна мощ, стройната организация по време на преселения и набези, както и перфектното йерархическо устройство на обществото и армията са направили от тюркютите световна сила. В този смисъл те са били добри ученици на смазаните от Китай хунну и сяньби; на наследените кушански и персийски сатрапии; на хунските конфедерати; и не на последно място на **съседите си българи**. Тюркютите винаги са уважавали **силата на българското оръжие и владетелските ни традиции**. Сключваните съюзи и мирни договори дори след отделянето на анексираните за кратко от тях **български етноси** разкриват желанието им за дипломатически диалог и равнопоставеност със силния; със съседа, който гарантира западната им граница.

По ирония на съдбата или просто по историческа закономерност през 731 г. умира последният велик тюркютски хан Кюл Тегин. Криза е обхванала и **Дунавска България**. Един след друг **канове и родове** се сменят на българския престол. Когато **кан Кардам** поема властта през 777 г. и **България отново процъфтява**, Тюркютският каганат от 20 години е само минало. Масивният **кански трон в Плиска** намира своя достоен владетел. Седлото на тюркютските кагани и ханове завинаги остава празно.

АРАБСКИТЕ ЗАВОЕВАНИЯ

Писмени свидетелства:

Димашки, X в.: „**Балкхара** е земя на запад (дн. Северен Афганистан) от Таджех (дн. Таджикистан)“.

Ал Мас`уди (?–956), „Златните степи“: „Кралят на Канудж – Бакура – е съперник на **Балкхара**, господарят на Индия... В Канудж северната армия се бори срещу държавата Мултан, а южната – срещу **Балкхара**... Жителите на **Манкир** (дн. Манкера в пустинята Тар, Централен Пакистан) – столицата на **Балкхара**, говорят език, наречен кириали“.

Абулкасим Фирдоуси, „Шах Наме“, 994 г.: „**Балкх** е градът, прочут със своите красавици“ – споменава многократно държавата **Булгхар** във връзка със сасанидските завоевания през V в.

Якут ар Руми, XII в.: Изреждания на държавите от изток на запад – „Тибет, Хотан, Кашмир, Болор, **Бурджан (България)**, Бадахшан, Кабул...“

Ибн Халдун (1332–1406), „ал-Мукаддима“ („Въведение“ – араб.): „От реката (Дунав) излиза и се разклонява ръкав (делта), който се влива на запад (гледано източно от картографа) в морето Нитиш (Черно море)... Реката преминава през западната и източната част на **страната Булгар**“.

Историята на арабите е документирана блестящо от десетки хиляди хронисти, традиционни дори за първите часове на халифата. Интересен в случая е паралелът с **българския възход** в Европа и почти пълното **заличаване на българските етнически следи** в Памирския възел. Ето един бърз прочит:

610 г. Муххамед (Мохамед) (570–632) е обявен за пророк и напуска Мека; преселва се в Медина, проповядва (премахва идолопоклонничеството и лансира вярата в един върховен бог, „Аллах“ – араб.) и умира там; **бат Органа** сключва 20-годишен договор за военна взаимопомощ със Западния тюркютски каганат;

632 г. умира Мохамед, начало на арабската експанзия; Абу Бекр (632–634) обединява част от арабските племена; **кан Кубрат** се възкачва на трона;

635 г. завладяване на Палестина, Сирия и Месопотамия; Омар (634–644) създава арабската империя; **кан Кубрат създава Велика България**, наричана от византийските хронисти **Стара** поради държавната и владетелската ѝ приемственост;

642 г. арабите завладяват Египет и по-голямата част от Иран; **умира кан Кубрат**;

650 г. арабите завладяват окончателно Иран; начало на Хазарския каганат; **разселване на българите**, водени от синовете на кан Кубрат;

665 г. арабите обсаждат Константинопол; **кан Аспарух** преминава с народа си р. Дунав и се укрепява в местността **Онгъла**;

670 г. арабите завладяват големи части от малоазийските владения на Византия; **кан Кубер и Мавър** се установяват в Керамисийското поле (дн. Битолско-Ресенско поле);

678 г. арабите свалят обсадата на Константинопол и се оттеглят; зачестяват **набезите на българите** във византийска територия;

680 г. умира арабският халиф Муавия I; масирано придвижване на **кан Аспарух** на юг; подготовка на Византия за голяма наказателна експедиция по море и суша **срещу българите**; свикан е Шестият Вселенски църковен събор от

Константин IV Погонат;

680 г. кан Аспарух разбива войските на Константин IV Погонат и разширява владенията на баща си, **създавайки Дунавска България**; териториалното разширение на България е **признато от Византия 681 г.** на Шестия Вселенски църковен събор и Византия **плаща данък** на България;

701 г. **обсада на Балкх** от арабите; **кан Аспарух умира** от хазарска стрела;

705 г. **пада Балкх** при Валид I (705–715); до началото на XI в. в града управляват Саманидите и Таджиките; апогей на арабската мощ, завладяване на цяла Северна Африка и Испания; създаден е първият надпис на **Мадарския конник**; **кан Тервел** помага на Юстиниан II да се върне на престола;

712 г. халифатът завладява и Синдх;

718 г. **кан Тервел** участва в отблъсването на 200 000-ната арабска армия на Маслама Ибн Абдел Малик и спасява Константинопол след дълга обсада;

737 г. арабите завладяват Хазарския каганат, масова ислямизация на хазарите; **кавказките българи** приемат исляма; **преселение** на част от ислямизирани българи към **Велики Болгар**;

810 г. първи арабски мисионери във **Волжко-Камска България**;

921 г. **Волжко-Камска България** приема окончателно исляма;

от XI в. до 1256 г. Таджики и Газнавиди управляват **Балкх**;

X–XV в. **Балкх** е център на културата на ираноезичния и арабскописмения свят;

1256–1336 монголско владичество в **Балкх**;

1336–1360 монголи гуриди в **Балкх**;

1360–1405 създава се ефимерната огромна държава на Тимур Ленк („куция“ – монг.) или Тамерлан, **Балкх** е центърът на империята;

XV–XVI в. управление в **Балкх** на монголите тимуриди или Великите могули („монголец“ – тюрк.), владеещи почти цяла дн. Индия, Пакистан и Бангладеш;

1457 г. последно упоменаване на **Балкхара** на географска карта на Азия;

От началото до края на XVII в. сикхи от Пенджаб владеят **Балкх**;

От XVIII в. **Балкх** е част от Афганистан.

Съдбоносните за историята на Евразия VI и VII век бележат реалния разпад на старите системи и създаването на принципно нови. Една след друга изчезват великите древни империи: Рим, Персия и Индия. В средата на този период се създава и Арабският халифат. Подчертано експанзивен и сплотен до крайност около исляма, халифатът за кратко време завладява цяла Афразия. Този мащабен топоним включва древните култури на Северна Африка, Близкия изток, Мала Азия и стига до западните граници на полуостров Хиндустан. Единствените сериозни противници на арабите се оказват Византия, Китай и **България**. Независимо, че сблъсъкът на **Дунавска България** с халифата е само един, той е изключително показателен. Под стените на Константинопол арабската военна суперсила е **поставена на колене от кан Тервел**, и то в момент, когато арабите владеят цяла Афразия. Византийските дитирамби за тази победа са увенчани с пожизнената титла **кесар**, **дадена на Тервел**. Така българският кан става **вторият човек** във Византийската империя и нито веднъж до края на дните си не злоупотребява с това.

Там, където не успява да победи оръжието, пътека проправя религията. Станали васали на хазарите, **кавказките българи** приемат по принуда исляма.

Техните преселения и реалната оценка на войнствените им съседи предопределят избора на **волжко-камските канове**. Оттук започва дългата и плодотворна история на **българо-арабските** икономически, културни, религиозни и политически връзки, блестящо документирани от поколения арабски хронисти. Приведените по-горе писмени свидетелства говорят убедително, че арабите възприемат **балкхарите** от полуостров Хиндустан, **бурджаните** от Кавказ и Волга и **дунавските българи** от страната **Булгар** като един народ. Не случайно тези етноними свободно се употребяват и разместват в арабските документи независимо от географското местоположение на българите, т. е. ползват се като **синоними за понятието българин**.

Паралелният анализ на създаването на **Стара Велика България** и Арабския халифат говори за поредното акумулиране на енергия в два народа – **българският** и арабският. Почеркът и на двете стари култури в първите години е еднакъв: държавност, строг военен ред, експанзия спрямо съседите. **Българите прекратяват** своите военни експедиции съвсем скоро. Както вече бе многократно отбелязано по-горе, те разширяват своите владения не от имперски амбиции, а на базата на **обединението** на преобладаващите части от българския етнос в граничните на държавата им територии. Коренно различен е и религиозният въпрос. За разлика от арабите нашите предци са радатели за **религиозна толерантност** в заеманите от тях земи. Родени на кръстопътя край Памирския възел, те са чужди на модела за единственост на правата вяра, характерен за хамитските народи, пресирани хилядолетия в ограничените простори на своята прародина. Безапелационната верска експанзия на арабите е плод на консервираността на хамитския етнос, който, добил крила и небе, счита себе си за богоизбран – праведен наследник и проповедник с огън и меч на своя път към сублимния свят.

Времето упорито заличава българските следи в **долината на Балкх** и онези земи на полуостров Хиндустан, в които стотици пъти се срещнахме с **българите**. Но нищо в природата и историята не изчезва, без да остави знаци. Нашият народ успява да вдълбае в паметта на своята прародина десетки хиляди **видими свидетелства** за своето водещо присъствие в гигантския по площ и население субконтинент. На тези **свещени за българите знаци** са посветени следващите няколко глави от настоящия труд.

ИЗВОДИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

Историческите сведения, разкрити в настоящата глава, допълват и разширяват българската хронология на полуостров Хиндустан. Тя може да бъде приведена към следната кратка схема:

Държавата на българите в тяхната прародина се нарича от непосредствените им съседи индийци, китайци, тибетци, персийци и араби последователно и съответно:

Балкхара
Балхара
Балахара
Балхика
Бахлика
Бао цзя лия
А-Ба два рай
Бактрия
Булгар
Булгхара
Бурджан
Булгаристан

Имената на държавите, изброени по хронологичен ред, **завладявали българите**, са следните:

Ариана
Бхарата
Турушка
Шака
Согдиана
Персия
Македония
отново Бхарата
Кушан
отново Персия
Бади
отново Персия
Тюркютски каганат
Арабски халифат
Таджех
Газнавидски Иран
Монголска империя
Монголо-гуридско царство
Монголо-тимуридски каганат
Моголска Индия
Сикхски Пенджаб
Афганистан

Археологическите свидетелства говорят, че **планинският български етнос** се е спуснал в **долината на Балкх** не по-късно от 2350 г. пр. Хр. Оттогава той е един от търговските партньори на културите Харапа и Мохенджо Даро.

Първият писмен извор за българите ги счита за **стар уседнал народ** от 1950 г. пр. Хр.

Първата **българска държавност** е възникнала не по-късно от 1770 г. пр. Хр. съгласно епическата и хронологическата литература на полуострова от тази епоха.

До новата ера българите са еднолични **господари в своята прародина** най-малко 900 години. Около 550 години са **конфедерати** или **равноправни участници** в мултиетнически държавни обединения с **реална автономия**. Не повече от 400 години българите прекарват **под чужда власт**.

Зачестилите вълни на завоеватели от запад и север, както и процесите на вътрешен разпад принуждават голяма част от българския елит да **напусне прародината си** заедно с компактна маса от своя народ. Годината е 165 сл. Хр., фиксирана от над 10 независими документа, вкл. и **Именника на българските канове**.

Съдбата на останалите на място българи е доказателство за правилно избраната тактика на преселение. Независими държави с името **Балкхара** просъществуват само около 300 години на полуостров Хиндустан, след напускането на прародината от по-голямата част на етноса.

Традицията **долината на Балкх** да се нарича **Балкхара** продължава до края на властването на монголите тимуриди, началото на XVII в.

Сравнен с оскъдния доказателствен материал, представян от авторите на „хунската“ и „тюркската“ теория за българския произход, кратката представителна извадка, разгледана в настоящия труд, е само скромно парче скала от планината свидетелства за **българската прародина на полуостров Хиндустан**. Няма нито един намерен документ от предполагаемите съседи на нашите предци, в който директно да се споменава името **българи**. Неверни, манипулативни, фонетично и топосно неиздържани са опитите за транскрипция на етноними, омоними, топоними и хидроними, представени от сочените за наша прародина земи. На този фон настоящото изследване противопоставя най-подбраните образци от **стотиците хиляди документални и писмени свидетелства на повече от 40 езика**, в които **българите са наречени с истинското си име**. Вариантите на произношение са толкова сходни един с друг, че коренът на етнонима **българи** вече буди все по-малко съмнение.

Паралелният антропологичен анализ на **етнически българи**, хунну и тюркюти разкрива относително ниския процент на метисна монголоидност при българските преселенци в Европа, възникнала поради неминуемите смесени бракове. В противовес на това, всички антични и средновековни хронисти единодушно подчертават преобладаващата чиста или първично метисна монголоидност на хунну и тюркюти. **Археологическите находки** императивно потвърждават този извод.

Българите **принудително** напускат своето отечество. Хунну и тюркютите се появяват в Европа като завоеватели. Нашите предци търсят траен **мир** със съседите си; **държавност**; **строителство** на отбранителни съоръжения, крепости и градове; предпочитат **уседналото стопанство** пред кошмара на непрекъснатите преселения; носят и развиват **самобитна култура**. Хунну, хуни и тюркюти непрестанно се стремят да прегазят своите съседи; създават военноплеменни съюзи, а не държави; сричат и изличават цели цивилизации; устройват номадски битието си, като дори и столиците им са подвижни; примитивно взаимодействат кул-

турата на поробените от тях народи.

Страницата на фактите, категорично оборващи хунската и тюркската теория, все още не е затворена. Следващите глави на този труд разкриват **пълната несъстоятелност** на това дългогодишно **научно заблуждение**, тиражирано от политици, историци и изкуствоведи като удобна версия за българския произход. Нашата задача е **да наклоним везната към истината, в името на всички българи**. Дължим това на нашите предци, на съвременниците си и на своите деца.

ТОПОНИМИ, ХИДРОНИМИ И ЕТНОНИМИ

Списъкът с наименованията на села, градове, области, реки, езера, върхове и планини, свързани по някакъв начин с **етноса на българите**, на картата на Евразия е огромен. Навярно има още поне толкова неоткрити топоси на българското присъствие по лицето на огромния субконтинент. Подбраните по-долу имена са общоизвестни за жителите на полуостров Хиндустан. Тяхното тълкуване от коренните обитатели е еднозначно. Генезисът на всяка дума е проверен лично от автора на настоящото изследване и е верифициран от множество специалисти.

Правилата за разчитане на представената по-долу информация са следните:

Държавите, топонимите, хидронимите и етнонимите са подредени по азбучен ред.

Заградените в скоби имена на държави са оригиналните самоназвания на съвременните техни жители.

Заградените в скоби названия на топоними, хидроними и етноними са днешните имена на изследваните обекти.

Цифрите в скоби след названията на градовете, реките и езерата указват броя на еднаквите имена, срещани в държавата.

Върховете, хребетите и планините са подредени по надморска височина.

Цифрите в скоби указват надморската височина на върха или най-високата кота на планината, измерени в метри.

По-долу са приведени само названията на малките, средните и големите градове; средните и големите реки и езера; всички по-значими върхове, хребети и планини; по-големите области. Съзнателно са пропуснати хилядите имена на села, рекички, езерца, хълмове, малки котли и локални местности, събрани в полевите записки на автора.

Поясненията към настоящата глава са след пълния списък на държави и имена. В тях съзнателно ще бъдат пропускани многократно привежданите по-горе примери или етимологически ясните за всеки българин названия.

Кратък списък на топонимите, хидронимите и етнонимите на полуостров Хиндустан и някои съседни държави, свързани с българското присъствие или влияние в тях:

Афганистан и граничните области на Южен Таджикистан

Север – Баглан (Суркх Котал), **Балкх** (град и област), Балхаб (Тархудж – град и област), хребет Банди-Баян, Буздара, Варну (Хулм, Ташкуртан) по р. Хулм (Саманган), хр. Лалъ (граничен с Таджикистан), р. Лалъ (в Балкх), Рабат, Саминган-Айбак (Саманган) в обл. Саманган на р. Саманган или бивша Хулм, Руй (Роб), Тармид (Термез), Шамарк;

Североизток – р. Амударя, Банги, Банну, р. Большой Ферганский Кан, хр. Булхортаг (Булхордаг), Дакхана, Дангара, Кушк, р. Кушк, Кушка, р. Кушка (гранични с Туркмения), Кушки-Кухна, Кханабад, Кхандуд, пл. Памир (7719), Пангар, Пархар, р. Сърдаря, Токтомуш, вр. Чапдара (5197), Чардара, Чичка;

Център – Банак, Вардак (Бехсуд), пл. Вардак, Кабул, р. Кабул; Ках или

Кахмадар (Кахмард) по р. Кахмард, Мадар (Мадр) – старо светилище, Мадар – свещен хълм и светилище в гр. Бамиян, пл. Хиндукуш (7706), Чаки-Вардак.

Бангладеш

Бахадурпур, Кханадарпара, Магура.

Бирма (Миянмар)

Паган – 2 пъти (в миналото – име на Бирманската държава).

Бутан (Друк Юл)

Бхотанта – „граница с Тибет“ – санскр. (село Бутан – България).

Индия (Бхарат)

Имената са разпределени по щати:

Андра Прадеш – Кавал, Кханапур;

Бихар – Барка Кана, Мандара (Мандар);

Гуджарат – обл. Банас Кантха – Североизток, Кхандера;

Джалму и Кашир – Багтор, Банихал, Канданвари, Канган, Кханабал, Кханал, Мангла (град и езеро), Мунда, Тангар, Хундла (в Лахул – замък на Такури-те, до Кейланг), Шигар;

Западен Бенгал – Барабани, Кална, Кхана, Кхандагхош, Райна, Тангра (източен квартал на Калкута);

Карнатака – Кханапур (2);

Мадя Прадеш – нац. парк Канха, р. Банас, Бина (Етава), Кхандва, Кхандсара, обл. Морена, Морена;

Махаращра – о-в Кхандери, Балхаршах (Чандрапур), Баноса, Бор, Бори, Вардха, р. Вардха, Канхан, Кханапур (3), Кхандала (4);

Ориса – Кхандагири (град и джайнистки пещери), Кхандапара;

Раджастхан – р. Банас (през половин Раджастхан), Банвара, Банера, Банерия, Банети, окръг Бансвара, град Бансвара, Банси, Бансивара, Банскхо, Бансур, Баняна, Бахадурпур, Баяна, Борана, Бори, Бория, Бхай, Вер, ез. Дебар (Джал Саманд), Канасар, Канвас, Кхандела (2), Кхандхар, Кханду, Кхания, Кханпур, Кхануа, Мундва, Надбай, Севар (Бхаратпур), Севара;

Пенджаб – обл. Мадра (Мадрака);

Утар Прадеш – Варанавата (Барнава), Варанаси (Банарас), р. Варна, Канпур, Кханаут, Кхандар, Кханадаух, Кханкхала (Кханкхал);

Химачал Прадеш – вр. Шилла (7026), Котла, Кханаг, Кханум, Нако, Мугла, Сангла, Саракхан, Шимла, Шипки ла, Шъши, Шъшин.

Кампучия (Камбоджа)

Кампучия – Камчия (курорт и река в България).

Монголия и граничните области със:

Вътрешна Монголия и Синдзян-Уйгурската област на Китай (Джунг Гуо);

Руската федерация.

Казахстан

Хребети и планини – Бургаст-ула (2915), Баян-Ула (3002), Баян-цаган-Ула (3452), Байтаг Бодо-Нуру (3479), Баян-ула I (3623), Балгатън хулул (4681), Карлъктаг (4925), Баян хар шан (5202), Дзун Балгън ула (северен), Барун Балгън ула (южен), Кхан Тенгри Таг (6995), Тяншан (7439);

Върхове – Бургаст (881), Тенгер-Ула (978), Баян-Ула II (1038), Баян-Цогтон Об (1197), Баян Хутаг (1580), Баян-Ерхет Ула (1689), Баян Улдзийт-Ула (1717), Их-Баян Ула (2086), Баян-Ундер Ула (2099), Их-Баян Айраг-Ула (2123),

Умюртаг (2263), Баян-Ула I (3002), Баян Ундер-Ойо (3026), Кхан Тенгри (6995);

Реки – Баин гол, Балгън гол, Бугра, Балджа, Бор-Бургаст Гал, Бугас (Курок гол), Булган-Гол, Ком, Кош булак, Манджу булак, Милтъдън хашун булак, Сом, Субугра, Токто булак, Хотан даря, Яркенд даря;

Езера – Баин нор, Балхаш, Баян-нур (3), Баян-агт, Баян-Гуру нур, Булунгин нор, Таг кул (планинското или конското езеро), Шара нор;

Области – Балгън, Балгън голън ама, Баян-Улегейски аймак, обл. Джети шар – ефимерна държава от 1867 до 1877 г., Кхарабун Балгасун, пустиня Тенгри елис; Турфанска долина (от запад на изток) – Яткан, място на историческия Кашгар, Аксу, Бай, Куча, Баян-сумкюре, Токсун, Турфан (в падина 290 м под морското равнище), Урумчи;

Градове – Асса шар (древна крепост), Балкхаш, Баян, Баян-Обо, Баян-Хонгор, Богар, Булган, Бургастън-Худук, Идигот шар (древна крепост), Кхарабун-Балгасун (древна крепост), Ния, Суван шар (древна крепост), Хотан, Чуванкер;

Големи села – Булган (6), Баян-Мунх (3), Баян-Цаган (3), Баян (2), Баян-Бурд (2), Баян-Гол (2), Баян-Джаргалан (2), Баян-Дзурх (2), Баян-Обо (2), Баян-Ула (2), Баян-Ундер (2), Абдар-Баян, Айл-Баян, Ангър булак, Ар-Булгийн Худук, Бай, Балгатън тасърхай, Балгън ама, Бат-Норов, Бат-Улдзий, Батхан, Бат-Ценгел, Бат-Ширет, Баян-Адрага, Баян-Бара, Баян-Гер, Баянгин-Дуган, Баян-Гоби, Баян Гол-Башин, Баян-Далай, Баян-Делгер, Баян-Делегер, Баян-Дун, Баян-Енгер, Баян-Лег, Баян Мунх, Баян-Суме, Баян-Тумен, Баян-Ула, Баян-Улан, Баян-Хайрхан, Баян-Худжен, Баян-Хошу-Худук, Баян-Хутаг, Баян-Хутлийн Худук, Баян-Хушу, Баян-Цогт, Баян-Чандман, Бугас, Бугур, Булга-Айл, Бургастън булак, Бългър, Дзен-Баян Улан, Дзун-Баян, Думд-Баян, Ердене-Булган, Етап-Баян Терзм, Ехний-Баян Худук, Карашар, Кукурин булак, Курте, Куши (Куфи), Олон-Булгийн Байшин, Суме Баян-Дош, Ула-Баян, Улан-Баян Худук, Хубер.

Мустанг (Ло) – васално кралство на Непал

Самар, Царанг, Царце;

Непал

Кхумбила, Лукла, Муглинг, Нупла, Хумла;

Пакистан

Хребети и върхове: Булхортаг (Булхордаг) – граничен с Афганистан, вр. Кушан (7455), вр. Тирич мир (7706);

Градове – Банну, Бахадурхейл, Буздар, Булгайкили, Бурджазизкхан, Канганпур, Котра-Дхакишан, Котри, Котри-Аллахракхиошах, Котрум, Кханевал, Кханпур (2), Ландикхана (до Пешавар), Манкера (Манкир) – развалините са погълнати от пустинята Тар, Мансехра – Манкера или Манкира (окръг Хазара) – на 300 км източно от Кабул, на 50 км от р. Инд при Таксила, Мунда, Мундва, Хала;

Север – Мадра (област и град), Чарсада.

Тибет (Бод Юл; Бод Кхам; Пьо; Пюр) – Тибетска автономна област (Шъзанг) на Китай (Джунг Гуо)

Кайлаш (най-свещеният регион на полуостров Хиндустан) – обл. Кардамесвара, Кардам, Уйгарчен, Шипки, превал Шипки Ла;

Ланчи (родината на Миларепа) – Ню Тингри, Ронгшар (долина на цветята), Тингри, Шегар, Шегар дзонг;

Нгари – ез. Котра цо;

Такла макан (от запад на изток) – Яркенд, Каракаш, Хотан, Керия, Ния, Чаркълък;

Ез. Тангра юмко (4635), централно поклонническо място в добудистките времена, жречески пещери, руините на Тангра дзонг – царският дворец на тази династия на 8 км южно от езерото;

Ез. Тенгри нур (4718), солено езеро (Намцо юмко – „небесното езеро“ – тиб.), с. Тако, каскадните езера Бул цо;

Цари (долината на първите тибетски царе) и районът на:

Лхаса – Баири, Байна Дзонг, Балхор Чьоде (Палхор Чьоде гомпа), превал Кхани Ла, Нишар Шар, Цари Пхук, Шар.

Шри Ланка

Магуру, Матара (област и град).

Животни и растения

Барс (*•elis unica*), Водна ела (*Hippuris vulgaris*), Двукласов хвойник (*Ephedra vulgaris*), Жужуба (*Zizyphus vulgaris*), Кайсия обикновена (*Armeniaca vulgaris*), Камила (*Camelus bactrianus •erus*).

По-долу следват необходимите пояснения към списъка на държавите, топонимите, хидронимите и етнонимите:

Афганистан и граничните области на Южен Таджикистан

Най-много свързани с българите места има в долината на Балкх. Поради арабското влияние днес почти е отпаднала характерната за региона твърда задноезична съгласна „к“. Но езиковата транскрипция на древността е неумолима. По всички карти, изписани на латиница, формата „кх“ е задължителна. Памирското произношение (това на ваханци, ишкашимци и мунджанци) е гърлено и съчетанието звучи почти като „г“. Помолени да произнесат написаната дума „Балкхара“, от устата им се чува хрипливото „Бългхара“. Останалите записани имена визират или исторически места, свързани с българите, или названия, които се срещат и у нас. Сред последните са Банди-Баян (срв. с българското име Баян или Боян), Буздара (срв. с Бузан), Варну, Лалъ (срв. с името Лалъ) и Руй (срв. с името на българската планина Руй).

Реките Амударя и Сърдаря съдържат централноазиатското название на дълбока река „дере“. То е изключително продуктивно в днешна България, а и по целия Балкански полуостров, където живеят българи. С него успешно се обяснява и името на р. Вардар, дадено от основателя на Керамисийска България кан Кубер. „Варда даря“ за всички жители на Централна Азия и полуостров Хиндустан значи едно – река-защитник. Тук има отношение и древноарийското понятие „вар“, означаващо свещена вода, за разлика от хиндуисткото „пани“, т. е. вода, пригодна за пиене.

Срещащите се в България сродни наименования са поделени на няколко групи:

Етнонимите Булхортаг, Кушк, Кушка и Кушки-Кухна документират присъствието на българи и кушани по тези земи; Хиндукуш е граничната планина за синдхи („хинду“ – перс.) и кушани.

Владетелските титли са запечатани в имената Банак, Банги, Банну, Большой Ферганский Кан, Дакхана, Кханабад, Кхандуд и Памир, както и всички производни от името на великата планина. Наименованията „бан“, „мир“ и „кхан“ се срещат най-често на полуострова, което показва популярността на тези титли през вековете.

Свещените имена в региона са **Дангара** (едно от имената на **Тангра**), **Кахмадар** и на два пъти **Мадар**. Не случайно **долината на Балкх** е наричана от древните и средновековните хронисти „светите места“.

Срещаните и в България лични имена и хидроними **Вардак**, **Кабул** (срв. с р. **Кабул** в Рила), **Пангар**, **Токтомуш** (срв. с българските **Варданис**, р. **Вардар**, **Токту**), **Чаки-Вардак**, **Чадара** (срв. с българското име **Чавдар**), **Чардара**, **Чичка**.

Бангладеш

Както вече споменахме в изложението по-горе, появата на типични за българите названия в крайните зони на полуостров Хиндустан е следствие на тяхното културно влияние или спорадичното им преселение. **Бахадурпур** и **Кханадарпара** са типични градове титли, съответстващите на българските **багатур** и **кан**. **Магура** се среща на още няколко места в субконтинента, но тук само регистрираме неговото присъствие. Етимологията след няколко неуспешни дирения се оказва забравена.

Бирма (Миянмар)

Изследванията в Бирма по българския въпрос често се квалифицират като непродуктивни. **Паган** в миналото е името на Бирманската държава. Днешният **Паган** (столицата на бившето хималайско кралство) е най-посещаваното туристическо място в Миянмар; освен това наблизко има град – негов съименник. Името на един **български кан** е **Паган**. Славяноезичната наука все още упорито нарича **пагански** народите от Великото преселение. Етимологията на името можем да открием в Централна Азия, където „**паган**“ е синоним на неудържим, стихиен, енергичен и непредвидим човек. „Империята на неудържимите“ – така е наричано **Паганското царство** от непосредствените си съседи – Индия и Кхмерската държава. Съвпадението тук е очевидно.

Бутан (Друк Юл)

Село **Бутан** в България ни кара да търсим връзка между евразийското название на Друк Юл и нашия топоним. За жалост диренето тук е непродуктивно поради многократно преиначеното санскритско име **Бхотанта**, през **Бхотан**, до **Бхутан**, както фигурира на всички написани на латиница карти.

Индия (Бхарат)

Майка Индия е най-големият извор на доказателства за **българското присъствие** на полуострова. Най-древните и най-надеждните исторически свидетелства за **нашите предци и прародина** се срещат именно по милионите страници на нейната многоезично записана история. Сега за българите проговарят и хилядите имена, които индийският народ е съхранил през вековете. Подредени по групи, те изглеждат така:

Български етноними – **Балхаршах**.

Владетелски титли – **Багтор**, **Банас**, **Банвара**, **Банера**, **Банерия**, **Банети**, **Банихал**, **Баноса**, **Бансвара**, **Банси**, **Бансивара**, **Банскхо**, **Бансур**, **Баняна**, **Бахадурпур**, **Барка Кана**, **Бор**, **Борана**, **Бори**, **Бория**, **Канасар**, **Канвас**, **Канган**, **Канпур**, **Кантха**, **Канхан**, **Кхана**, **Кханабал**, **Кханаг**, **Кханал**, **Кханапур**, **Кханаут**, **Кхандагири**, **Кхандагхош**, **Кхандала**, **Канданвари**, **Кхандапара**, **Кхандар**, **Кханадаух**, **Кхандва**, **Кхандела**, **Кхандера**, **Кхандери**, **Кхандсара**, **Кханду**, **Кхандхар**, **Кхания**, **Кханкхала**, **Кханпур**, **Кхануа**, **Кханум**, **Саракхан**; сред тях се срещат познатите ни вече „**бан**“, „**багатур**“ (в северноиндийския вариант „багтор“ и собственоиндийския „бахадур“) и „**кхан**“; „**бори**“ се среща в българското „**бори таркан**“

или управител на крепост. И в Индия градовете с тези имена са били или и до днес са именно фортове (срв. със средновековната българска крепост **Боруй**).

Свещени имена – **Мадра, Мандара, Тангар, Тангра**.

Срещани в България имена – **Барабани, Бина, Бхай, Варанавата, Варанаси, Варна, Вер, Дебар, Кавал, Кална, Котла, Мангла, Морена, Мугла, Надбай, Нако, Райна, Сангла, Хундла, Шигар, Шилла, Шимла, Шипки ла, Шъши, Шъшин**; пояснение тук изискват почтителното обръщение „бхай“, общо за индийци и българи; „варана“ или „вер“, означаващо „змей“ и при двата народа; „шигар“, познатото в няколко варианта по планинските райони на Хиндустан древно название на вола, общо и за българите; индийското произношение на българското „съси“, днешно „съсел“ (голяма полска мишка), звучащо на място като „шъши“ (подобно „шъшкане“ има и при северноиндийското произношение, например сакия-шакя, самана-шамана, савасана-шавасана и пр.); наставката „ла“ при имената от женски род, характерна и за българите; името **Мугла** е често срещано название в България и на Балканите.

Лични имена на български владетели – **Баяна, Вардха, Мунда, Мундва, Севар, Севара**; припомняме българското издание: **Бат Баян, Варданис, Мундо, Севар**.

Кампучия (Камбоджа)

Предположението за идентичност или връзка на **Кампучия** с **Камчия** (курорт и река в България) не даде положителен резултат. Всички дирения показваха, че съвременното название на половината от древната Кхмерска държава няма никаква връзка с далечното българско име.

Монголия и граничните области със:

Вътрешна Монголия и Синдзян-Уйгурската област на Китай (Джунг Гуо);
Руската федерация.

Казахстан

Български етноними – **Ар-Булгийн Худук, Балгатън тасърхай, Балгатън хутул, Балгън, Балгън ама, Балгън голън ама, Балхаш, Барун Балгън ула, Балгън гол, Богар, Бугра, Булга-Айл, Булган, Бългър, Дзун Балгън ула, Ердене-Булган, Кхарабун Балгасун Субугра, Олон-Булгийн Байшин**, повече от 10 цитирани и над 200 неупоменати тук сладководни извори, наречени с етнонима „булак“ („българско беловодие“ – тюрк.); на монголска почва можем да видим всички варианти на произношението на етнонима „българи“ – от категоричното „бългър“ до помонголченото „булган“. Тези наименования се нароаяват едва през XIV век, след монголската инвазия към **долината на Балкх**. Малка част от тях донасят по-рано тюркютите, тибетските будистки проповедници и собствено българските (от Балкх, а по-късно и от **Волжко-Камска България**) търговци (описани достатъчно подробно от китайските, согдийските и арабските хронисти).

• Владетелски титли – **Батхан, Бат-Норов, Бат-Улдзий, Бат-Ценгел, Бат-Ширет**; централноазиатската представка и титла „бат“, обозначаваща по-големия син в семейството на владетелите, срещаме при българските канове **Бат Органа, Бат Баян, Бат Угор и Батаджун**, както и в съвременното българско „бате“, „батко“ и апострофната му говорна форма „бат“; тук можем да прибавим и титлата „кхан“, произнасяна по правило гърлено от тяншанци и алтайци, а като „хан“ от монгоците.

Свещени имена – **Кхан Тенгри, Кхан Тенгри Таг, Тенгер-Ула, Тенгри елис**.

Срещани в България имена – **Асса шар, Бай, Байтаг Бодо-Нуру, Балджа, Бор-Бургаст Гал, Бугас, Бургаст, Бургаст-ула, Бургастън булак, Бургастън-Худук, Джети шар, Идигот шар, Карашар, Карлъктаг, Ком, Манджу булак, Ния, Сом, Суван шар, Чуванкер, Шара нор**, многократно използване на синонима за дълбока река „даря“ или споменатото вече българско „дере“; освен дискутираните по-рано имена, тук се срещат две характерни за българите слова – „бургас“ и „шар“. „Бургаст“ на български и на монголски значи „върбалак“. Думата е сяньбийска, която през езика на хуните се влива в българската лексика. Използват я тюркюти, уйгури, кумани, кавказци. „Шар“ достига до Монголия от Тибет по будистките пътеки. Пищно оцветените манастири и крепости често прибавят към името си думата, позната ни от старото българско „шаръчии“ или „художник, бояджия“; „чувансар“ категорично идва от **Балкх**, тъй като това е центърът за продажба на железни оръжия, произведени или донесени от дн. Афганистан. Градът е познат от средновековните монголски хроники (срв. името му с българското „чувенчии“ – железар).

Лични имена на български владетели – над 60 цитирани и повече от 70 неупоменати тук производни на българското име **Баян; Курте, Токто булак, Умюртаг, Хубер**. Нека да повторим българските паралели – **Баян (Боян), Курт, Токту, Омуртаг, Кубер**. И петте имена са на мода през средновековието в Централна Азия. Най-продуктивно в Монголия се оказва **Баян**. Както се шегуват пътешествениците, държавата спокойно би могла да се нарича „**Баянистан**“.

Особено внимание е отделено на **Турфанска долина** и оазисите в **пустинята Такламакан**. Това са традиционните търговски и поклоннически пътища на Евразия. Именно по тях се е осъществявал обменът на имена, стоки и идеи. Тези изключително богати на история места са все още недостатъчно добре изследвани. За наше щастие първопроходците на съвременната наука в Централна и Източна Азия са ни дали подробна моментна снимка на състоянието в региона през XVIII, XIX и началото на размирния XX век. Техните прекрасни, професионални и задълбочени в изследователско отношение полеви записки ни дават безценни сведения за „Изгубения рай“. За времето, когато по керванните пътища трафикът е бил непрестанен, а границите между държавите, културите и религиите на Евразия са били фиктивни.

Мустанг (Ло) – васално кралство на Непал

Малката държавица Ло ни дава от оскъдния си набор имена три названия, свързани с българската следа. **Самар** е мястото, където се сменят седлата на разездите и си почиват керваните; **Царанг** и **Царце** са големи крепости на „царския път“, една от артериите, свързващи Индия с Тибет. Етимологията на думата „**цар**“ и нейната продуктивност сред тибетоезичните народи бе изяснена обстойно по-горе.

Непал

Кхумбила („годеницата на ледника Кхумбу“ – шерп.), **Лукла, Муглинг** („областта Мугла“ – шерп.), **Нупла, Хумла** – срв. с наставката „ла“ при българите и споменатото вече име **Мугла**.

Пакистан

Етноними – **Булгайкили, Булхортаг, Бурджазизкхан, Кушан, Хиндукуш**; сред дискутираните вече имена, забелязваме появата на едно от арабските названия на българите – „**бурджани**“.

Владетелски титли – **Банну, Бахадурхейл, Канганпур, Кханевал, Кхан-**

пур, Ландикхана, Тирич мир.

Свещени имена – **Мадра**.

Лични имена на български владетели – **Буздар, Котра-Дхакишан, Котри, Котри-Аллахракхиошах, Котрум, Мунда, Мундва**; наред с познатите ни ранни български канове **Бузан** и **Мундо** най-продуктивно се оказва името на един от синовете на кан Кубрат – **Котраг**.

Все още открит остава проблемът със столицата на средновековна **Балкхара – Манкера**. Дали тя се намира край дн. гр. Манкир, развалините на чиято стара крепост са погълнати от пустинята Тар, или е наричаният ту Мансехра, ту Манкера, ту Манкира крайпътен оживен град (окръг Хазара), близо до историческата Таксила? Повечето от документите локализируют **Манкера** недалече от дн. Манкир. Но друга част от тях твърдят, че градът е съседен на Таксила. Единствено планомерните разкопки и в двата региона могат да отговорят категорично на този въпрос.

Тибет (Бод Юл; Бод Кхам; Пьо; Пюр) – Тибетска автономна област (Шъзанг) на Китай (Джунг Куо)

Български етноними – **Балкхор Чьоде**, едно от диалектните произношения на древна **Балкхара** е именно **Балкхор**; каскадните езера **Бул цо** („българското езеро“ – тиб.);

Владетелски титли – **Кхани Ла, Цари Пхук**;

Свещени имена – **Ню Тингри, Тангра дзонг, Тангра юмко, Тенгри нур, Тингри**;

Срещани в България имена – **Баири, Байна Дзонг, Нишар Шар, Ния, Ронгшар, Тако, Уйгарчен, Чаркълък, Шар, Шегар, Шегар дзонг, Шипки, Шипки Ла**;

Лични имена на български владетели – **Кардам, Котра цо**; срв. с българските канове **Кардам** и **Котраг**.

Шри Ланка

Силното и хилядолетно индийско влияние на острова е прехвърлило неясното по произход име **Магуру** и местното произношение на българското **Мада-ра** като **Матара**, синоним на Майтрея за коренните жители на острова – синхалите и тамили.

Животни и растения

На огромната територия на Евразия има истинско изобилие от рожби на флората и фауната. Някои от тях са наречени с **български етноними**, указващи не само мястото на тяхното най-голямо разпространение, но и **народностната и културната доминанта на българите** в огромния континент.

Животното **барс** (*•elis unica*) дава името си на няколко български владетели.

Дивата двугърба камила (*Camelus bactrianus •erus*), със стада от която са пълни **долината на Балкх** и Трансоксиана, е разпозната и описана от хронистите на Александър Македонски и затова носи прозвището „**бактрийска**“.

Водната ела (*Hippuris vulgaris*), двукласовият хвойник (*Ephedra vulgaris*), жужубата (*Zizyphus vulgaris*) и обикновената кайсия (*Armeniaca vulgaris*) ни дават следните сведения за нашите предци:

Водната ела, както личи от наименованието („Хипос“ – кон, старогр.), е използвана от **българите** за зимна храна на конете, събирана и изсушавана в силно вододайната зона на Памирския възел. С това си качество тя се слави и днес.

Двукласовият хвойник е използван в огнените ритуали на митраизма, арийския Агни Хотра и зороаштризма. И днес **българите** слагат клонки от хвойна за „аромат и пречистване“ на огъня.

Безспорно е, че „жужуба“ е **българското название** на това растение. Срещано от десетки естественици по високите места на Евразия, то е описвано именно като **типично българско**, чийто най-висок бой се забелязва само в силно вододайния **Памирски възел**.

Обикновената кайсия е понятие, съдържащо два етнонима – **български** и арменски. Тя свидетелства за регионите на нейното разсаждане и култивиране; за **традиционните търговски връзки** между **Балкхара** и Армения, както и надлежно документираните по-късно от арменските историци **добри съседски отношения** между двата народа.

Изобилието от названия, **общи** за българите и жителите на полуостров Хиндустан, както и **специфично българските имена** в този регион ни дават една обемна картина за мястото на нашите предци в културния обмен на ареала. Жителите на **древна Балкхара** явно са били носители на **изключителни традиции и съзидателност** във всички области на обществената дейност. Без собствено лице и почерк в историята следите им отдавна биха били заличени.

Последната проверка на нашите изводи е погледът към картите на полуостров Хиндустан и изследваните региони на **българско влияние** извън него. Концентрацията на названия плътно до **прародината на българите**, както и в населяваните от тях области през вековете показват напълно ясно, че гроздовете от познати нам имена са възникнали след един дълъг исторически процес. Българските топоними, хидроними и етноними са се наложили с **мир чрез култура**, а паметта за присъствието на прадедите ни е жива и днес.

ЕЛЕМЕНТИ НА БИТА И КОСТЮМА

Наред с огърлицата от названия, разкриваща хилядолетното присъствие на **Българите** на полуостров Хиндустан, народната памет е съхранила множество елементи на бита и костюма, **характерни за българския етнос**. Може да се каже, че с повечето от тях той е познаваем в Европа като различен от средиземноморския културен поток. **Самобитността на българите** произхожда не само от планинските им обиталища в прародината. **Възприемчивостта** на този стар етнос е пословична. Той взаимства, преработва и доразвива получените при общуването с другите народи идеи. Генерирайки и свои, българският феномен оставя знаци за присъствието си в ареали, многократно надхвърлящи територията на днешна България.

За **приноса на българите** в световната културна съкровищница е писано много. Тук няма да преповтаряме списъка, известен ни от учебниците. Изложението по-долу ще се спре на **латентните форми** на културно влияние на нашия народ върху цивилизациите на полуостров Хиндустан. Съзнателно са подбрани най-интересните образци, тъй като пренасянето на богатия полеви материал на автора на този труд, както и зафиксиранияте свидетелства от други изследователи, е немислимо в рамките на една книга. Фактите са подредени по азбучен ред:

Белези на културата в Евразия. Общият поглед върху този проблем разкрива, че българите са типични чедра на огромния континент. Те усвояват перфектно основните принципи на ласкавата в едно отношение и враждебна в друго среда. Жилав и гъвкав народ, **балкхарите от Хиндустан** ту се сплотяват, ту се роят, но не забравят своята етническа цялост и идентичност. Основните белези на културата в Евразия, характерни и за българите, са:

иригация и терасиране на относително неплодните участъци;

въртене на добитъка по силните за паша места;

понятието **войска и народ съвпадат** в ситуация на преселение или бедствено положение; формите на този процес са изведени в три принципа: **съхраняване на традицията** в социалната система – на първо място е военната йерархия, касти, закони, данъци, култура, строителство; **военна демокрация**, в която всеки доказва своето място с войнските си умения; **временен военен диктат** – воините почитат единствено личността на вождя;

войната е скъпо удоволствие – произвежда се много хладно оръжие, обсадни машини, брони и стрели; подготвят се запаси от храна и богат тил; необходима е стража за жените, старците и децата; създава се скъпоплатена обучена елитна войска и се осигуряват по 4–5 коня на воин; както вече многократно посочихме, **българите ценят повече мира** отколкото кошмара на войната;

отсъствие на догматизъм и максимална веротърпимост – пример за това са не само **българите**, но и империите на Мория, Канишка, Атила, Хушнаваз, Бумън каган, Чингис хан, Хубилай, Тимур и мн. др.;

сменяне на родината при достатъчно много основания;

при добри периоди се сменя тактиката – не да оцеляваш, а да **преобладаваш**;

следване на импулса, създаващ движение на етносите – природен, демографски, културен, религиозен, т. е. когато се стига до ръба на приспособленческата търпимост, наречен инкубационен период (около 150 години); основни сред многото начални тласъци са три импулса – климатически, външнополитически, вътрешнополитически.

Както вече бе споменато в историческата справка, българите се запознават **още в своята прародина** със земите около Кавказ, Прикаспието, Причерноморието и Балканите. Когато през 165 г. те напускат бащината си земя, Булгариос и неговите братя не повеждат народа си наслуга. Сигурността на новите им обиталища е въвн от всякакво съмнение. Българите **остават с векове** в предварително набелязаните региони. Напускат ги едва когато политическият климат в тях коренно се променя. Тогава идва ред на **разузнавателните експедиции** на Балканите, документирани прецизно от европейските хронисти. Квалифицирани единствено като „набези“, те безусловно са изпълнявали по-сложни задачи. За разлика от всички останали племена, с изключение само на маджарите, **българите създават по тези места държави**. Последният принцип на евразийския културен обмен е последователното **събиране и натрупване на информация** за своите непосредствени и далечни съседи. А такива сведения нашите прадеди получавали в своето първо отечество по следните пътища:

елинско присъствие на търговци още от времето на аргонавтите – XIV в. пр. Хр.; индийците още тогава ги наричат „явана“ или йонийци;

разселваните от персийските царе тракийски и гръцки роби през епохата на Ахеменидите от VI до IV в. пр. Хр.;

засилените връзки с Балканите и елинистичния свят след похода на Александър Македонски от края на IV в. пр. Хр.;

участие на българите в държавата на Александър, а по-късно в македоно-гръко-бактрийските царства от IV в. пр. Хр. до I в. сл. Хр.;

римско посланичество в Китай и Индия; търговски връзки с римляните, отразено най-добре в историята на Великата Кушанска империя от I в. пр. Хр. до VI в. сл. Хр.

В заключение можем да преповторим извода на евразийците, че да се мери една култура по количеството оцелели паметници е принципно невярно, както и да се мери силата на един етнос по неговата численост е също неправилно. Народът хунну рядко е надхвърлял 300 000 души. Китай в епохата на своя разцвет е достигал до 60 000 000. Въпреки това императорите от Поднебесната империя построяват почти 5000 километра дълга стена, за да спрат набезите на един народ, който би се побрал в някой от големите китайски градове. **30 000-та група от български преселенци**, водени от Булгариос и братята му, **се оказва достатъчна**, за да пренесе етнонимите, езика, генофонда, държавните навици, културата и религията на древна **Балкхара**.

Гули суркх – празникът на розите в **Балкх**, останал и до днес; този обичай беше разгледан обстойно в главата „Исторически свидетелства“.

Зелени кисели ябълки – те са споменавани многократно от арменските и арабските хронисти като важен елемент от трапезата на българите. И днес по високите места в Непал и Кашмир, както и в тибетските оазиси (до 3800 м) това е един от малкото източници на витамини. Арабските свидетелства за преимушествено отглеждане във Волжко-Камска България на смокини, грозде и сини сливи се препокриват с основните култури в **долината на Балкх** и по-нис-

ките предпланини от **Памирския възел**. Приведеният във встъпителните думи откъс от пътния дневник на Роборовски указва, че потомците на българите са специалисти в отглеждането на дини, пъпеша, ябълки, круши и праскови. Оазисите на Северозападен Хиндустан днес изобилстват от тези дарове на природата. Традицията на **българското земеделие** продължава.

Календарът – известният с 12-годишния си животински циклов календар, определен от ЮНЕСКО като **български и най-точен** в световната история, се среща и продава навсякъде на полуостров Хиндустан. „Калачакра Тантра“ е 60-годишният цикъл на неговото повторение, получен чрез умножаването на броя на 12-те календарни животни с 5-те елемента.

Кети е тибетското наименование на **българската пафта**, носена от всяка тибетоезична омъжена жена на същото място в традиционната носия. А **Кети** е собствено име в **България и сред българските етнически групи** на Балканите. Обменът Изток–Запад винаги има две посоки.

Кладенци и ями – сведението на множество средновековни хронисти за използването от българите **заравяне на зимнината** е откриваемо и днес в поминъка на тибетоезичните народи. Особено често то се практикува сред шерпа и ло – етносите, живеещи на най-голяма надморска височина в света. Този обичай на планинците от Памирския възел прилагат и българите преселенци, независимо от по-добрите климатични условия в новите си земи. Тук традицията се слива с **практицизма**.

Колело на живота – известно ни от маргиналните рисунки на българското средновековие, от българската иконопис и възрожденска гравюра, то се открива по километрите стенописи в Тибет, Монголия и областите на Евразия, където е разпространен тибетският будизъм. Българската дума „**колело**“ звучи на тибетски като „кхорло“, а на монголски „банд хорло“.

Куртак – арабските хронисти твърдят, че една от традиционните дрехи на българите се е наричала така. Най-разпространеното мъжко облекло на полуостров Хиндустан се нарича „**курта**“. Напълно съвпада и формата на двата сравнявани обекта – дълга до средата на бедрото риза с тесни ръкави. Така тя е изобразявана и по маргиналните рисунки и стенописи на средновековна България.

Кърпата – родопското одеяло се среща **само в България** от европейските страни. То почти няма аналог и в страните на Евразия. Начинът на тъкане, цветният код и подреждането на шарките могат да бъдат открити само сред тибетоезичните народи на огромния континент. Дали тракийските преселенци са го донесли до пределите на Шангшунг или българите са го прехвърлили в новото си отечество, е въпрос, който тепърва трябва да бъде проучен. Така или иначе, **пълното сходство** на традиционната тибетска забрадка и одеялото от Родопите е несъмнено.

Лъвовете – пазители на портите на храмове и дворци в Индия (лъвовете от колоната на Ашока са дн. инд. герб), Непал, Тибет, Мустанг, Бутан, Кашмир, Занскар и Ладак са именно тези животни. Лъвовете са изобразени и на **герба на България** от древността до наши дни. В българската архитектура мястото на лъва е **пред портите и около трона** – срв. двореца на кан Омуртаг в Плиска и на цар Симеон във Велики Преслав. Изображения на лъвовете срещаме сред ранните български графити и барелефи. Традиционното възприемане на лъва като пазител ни сродява и с древната персийска традиция. Става ясно, че **индоирански-**

те **културни корени** са грижливо съхранени при преселението на българите от прародината.

Манджа (*гунциг манджа*) – соленият тибетски чай, раздаван на тълпата по време на следобедната молитва „монлам“ в областта на Лхаса, е едно от названията на **българската гозба**. Доказано е, че италианците едва след хунското нашествие в Европа използват в езика си глагола „**манджаре**“. Единственият народ, който би могъл да донесе тази дума от Азия, е **българският** поради участието на български дружини във военните структури на хуните.

Металически колан – такъв по традиция носят кхампите и шерпите в Тибет, Непал и Сиким. Неговата украса указва мястото им във войсковата йерархия. **Българските метални колани** са тълкувани еднозначно като отличителния пояс за военното звание.

Мъжки огърлици и обеца на едното ухо – носят не само **българските военачалници**, но и военните при кхампите, ло, бутанците, лахулците, ладакците, занскарците и шерпите в Тибет, Непал, Мустанг, Бутан, Сиким и Кашмир.

Неравноделни размери – по принципа на отхвърлянето на възможности, всеки би стигнал до убеждението, че **уникалността** на българската музика и танц би могла да има своите корени единствено в полуостров Хиндустан:

не са от гърците и траките (щеше да ги има по цялото Средиземноморие, с разпространението на елинистичната култура);

не са от славяните (щеше да ги има сред всички славянски народи);

не са от хунските нашествия (щеше да ги има в цяла Централна Азия, Сибир, Монголия и Китай);

не са от циганите (щеше да ги има в циганския фолклор на Русия, Франция, Испания и пр.);

има ги само в Хиндустан; възприети са частично от арабите и турците (чрез могулите); на Балканите неравноделните размери са донесени единствено чрез българите. **Ритмическото богатство** на народните мелодии, песни и танци в България е пословично. То произлиза от древната хиндустанска традиция за пеенето на ритъма („таал“ – санскр.) и точното следване от мелодията на поетическата стъпка в текста („сутра“ – санскр.).

Планински народ – битът на българите говори еднозначно за това, че те са планински етнос. Известни са названията на много хребети и планини в света, в които са живели нашите предци: Балканът (Стара планина), Болкар даг в турската област Анадола, Варданис и Варда даг в Кавказ, Голям и Малък Балкан (Копет даг) в Южното Прикаспие, Конската планина в Кавказ (наричана и българска) и т. н. Планинската принадлежност на българите е подчертавана многократно от индийски, византийски и арабски източници. Много български победи са свързани с **планинските битки**, проведени чрез завличане на противника в непристъпни места (срв. с тактиката на Кубер, Крум, Симеон и пр.). Този въпрос вече бе подробно разгледан в главата „Географска среда“. Тук само можем да добавим задължителните плътни и кожени дрехи в облеклото на българите, здравите подковани ботуши, обложената с кожа шапка, задължителната тояга (гега) в ръката, коланът и ножът, висящ на него. Така изглеждат и днес всички планинци на полуостров Хиндустан. Модата в облеклото на живеещите на голяма надморска височина етноси се изразява само в **детайлите и шевиците по него**. Етнографската ни наука отдавна е доказала идентичността, сходствата и еквивалентите на **българските украси** с тези на народите от Централна

Азия и полуостров Хиндустан.

Суджа – названието и предназначението на тибетския солен чай, в който се разкисва ечемиченото брашно („цампа“, „дзамба“ – тиб.), напълно отговаря на описаната от арабските хронисти българска супа или напитка. Съвпада и названието – при българите тя се нарича **сиджу** или **сиджув**, като в нея се прибавя и мед.

Хляб и сол – този **древен български обичай** се открива на полуостров Хиндустан именно в регионите с остатъци от етноса на древна **Балкхара**. Гостоприемните жители на субконтинента предлагат най-често ориз и чай на пътника. Десетките сведения и разкази на изследователи, поклонници и пътешественици, разказващи за посрещането с „хляб и сол“, идват именно от зоните на българско етническо и културно присъствие. Авторът на настоящия труд е един от тези непосредствени свидетели.

Тибетската носия – със сукмана, пафтите, забрадката, шарените чорапи, герданът от монети и престилката традиционно се облича всяка тибетска жена, надхвърлила тридесетте. Всички български пътешественици по тези места възкликват при първата среща с тази традиция: „**Я, родопски баби!**“. По-нататъшният коментар е излишен.

Шапка с рогове – познатата ни от тибетците, кушаните и бади (ефталитите) шапка е останала запечатана на изображението от кана № 2 в българско съкровище от Над сент Миклош. Този проблем бе пространно дискутиран по-горе в главата „Исторически свидетелства“. Макар и отпаднала вече, тази мода е съществувала цели 800 години сред **българи**, тибетци, кушани и бади.

Юрта – централноазиатското жилище, заимствано от хуните и сяньбийците, се среща и у **българите**, особено в годините на принудителните им преселения. Юртообразните постройки в Дунавска България изчезват окончателно след приемането на християнството. Последна в това отношение е Кръглата църква в старата българска столица.

Приведеният по-горе списък на съответствия визира най-интересните паралели между бита и костюма на българите с тези на древните и съвременни жители на полуостров Хиндустан. Засега няма пространен и задълбочен труд в българската етнография, културология или културна антропология, който аргументирано да разкрива **стотиците връзки на българите с традициите на тяхната прародина**. В този ход на мисли оставяме страницата на настоящото изследване отворена.

РИТУАЛНИ ЕЛЕМЕНТИ

Заедно с живата култура на полуостров Хиндустан, говореща и днес за **българската прародина в Памирския възел**, съществуват много свидетелства за идентични ритуали и мистериални действия, покрити от пелената на времето. За щастие голяма част от тях са история само при българите. Съхранената традиция от народите на полуострова ни дава безценни сведения за **българската обредна система и вярвания**. Анализът на по-важните от тях следва по-долу, като се ползва отново принципът на азбучното подреждане:

Ашвамедха – жертвоприношението на кон при българите и северните жители на Хиндустан е ритуал, практикуван при установяването на суверенна власт. И у двете изследвани страни се наблюдава комбинация на жертвоприношение с други действия, свързани с огъня, диалог в загадки между царя и жреците. Идентични са и конските жертвоприношения при погребения на владетели и изтъкнати личности.

Българското християнство запазва предхристиянските празници – княз Борис I Михаил успява да „покръсти“ основните ритуали на своя народ. По същия начин ариите възприемат боговете и празничната система на индусите; тибетските будисти включват бьон-по ритуалите в своя канон; тукхари, саки, согди, кушани и бади създават верски конгломерати около една водеща религия. Влиянието на религиозния синтез в полуостров Хиндустан променя възгледите и на европейските пришълци. Александър, Селевк, Деметрий и много други македони и гърци почитат наред със своите божества и местните религии и култове. Уникален пример за такъв синтез са две местности – **долината на Балкх** (наричана „свещена“) и долината на Кулу (наричана „долината на боговете“). Ислямът е унищожил религиозния спектър в прародината на българите. Но възстановка, близка до историческата истина, може да се направи посредством живите и до днес ритуали в региона на Кулу. Не случайно там живее, твори и умира великият руски пътешественик, учен и художник Николай Рьорих.

Вулви и фалоси се срещат в ранните **български графити** след преселението на предците ни от полуостров Хиндустан. Титулувани като „безобразни рисунки“ от християнството, те са плод не на развинуватата еротична фантазия на българите, а на една древна религиозна традиция. „Йони“ и „лингъм“ (вулва и фалос – санскр.) са обект на поклонение от всички хиндуисти и днес като атрибути на божествената двойка Парвати и Шива.

Дуализъм – принципът на Евразия, наследен и от Александър Македонски, е валиден и за българите. По този въпрос литературата е огромна. През 681 г. по време на Вселенския събор, признал Дунавска България, се споменава за съществуването на стара епископия „Оногури“. Кановете Бат Органа, Кубрат, Тервел и Телериг са и християни. Тази религиозна толерантност довежда по-късно до появата на богомили, **бугри** (този етноним има над 30 варианта и е синоним на дуализма за Европа; бугрите са наричани от провансалските поети „свършените“, а са квалифицирани от инквизицията като „българската ерес“), адамити, торбеша, бабуни, кудугери, патарени, катарии, албигойци, кетцери, стриголници, фундагагити, повъри и пфифли. Доказана е връзката на българския дуализъм със зерванисти, манихейци, павликяни и масалаяни. Ето и паралеле-

лите с прародината:

Бугрите (богомилите) са организирани в **общини** („ашрами“ – санскр.), начело с дедъц („гурудев“ – санскр.);

разделени са на съвършени, вярващи и слушатели (трестепенно е и хиндуисткото религиозно деление в ашрама);

стремеж за **връщане към аскетизма** на първите християнски общини (сходни на тях са индийските отшелници или свещени поклонници, наричани „садху“, „самана“, „саняса“, „свами“ и „бхакти“);

тялото на човека, според тях, е творение на Злия дух. Това ги сродява с постулатите на митраизма и концепцията за диаволичния творец в противовес на Добрия бог, наричан от богомилите „Бог на светлината“. Изключително подходящ поглед ни дава тибетската танцова мистерия Чам. На празника Буддха нирвана (денят на смъртта на Буда) в дворовете на големите манастири се тълпи народ. На светлината на факли, при задължителното пълнолуние, излиза монах, костюмиран като Гунпу („Махакала“ – санскр., „Акаш Бхайраб“ – неп.) – защитникът на учението („дхарма“ – санскр.). Гунпу танцува с голям меч в ръката и накрая разсича тялото на умрял човек. Парчетата биват хвърлени в огромен огън, към който се спуска събралото се множество. Хората нагазват боси в пламъците, измъкват парчетата човешка плът и я ядат лакомо независимо от изгарянията. Този дивашки, за непосветените, ритуал завършва с изгасянето на огъня с боси крака. Оказва се, че тялото на мъртвия е направено от сладко, негово точно анатомическо копие. То символизира сладостта на плътта, на материалното. Огънят – това е кармата. А изгарянията на хората от тълпата дълго им напомнят, че сублимният свят е за предпочитане пред профанния. Така протича знаменитата духовна тибетска инициация, като перфектна илюстрация на двете начала, познати ни от религиозната доктрина на българите;

богомилите **отричат насилието и кръвопролитията**. Тук синтезът е безспорен – това е хиндуистката „ахимса“ („ненасилие“ – санскр.) плюс чист орфизъм;

вече коментирахме в главата „Исторически свидетелства“ за пряката връзка между българските адамити и последователите на джайнизма. Последните и до днес **отричат облеклото и светските удобства**;

четири основни елемента почитат богомилите. Принципът на хиндуизма и будизма е сходен и се нарича „Панча Буддха“ (петте Буди – санскр.). Това са господарите на земята, водата, въздуха и огъня. Същинският Буда е в етера. Бугрите отново **правят синтез** между архаичните четири елемента, известни ни от категориите на Аристотел. Петият елемент за тях е божественият;

вярват в **прераждането** като средство по пътя към съвършенството на душата. Това е още един неоспорим факт на духовното родство между българския дуализъм и ученията на полуостров Хиндустан;

седем небеса имат богомилите – шумери, асирийци, зороастрийци, индоарии и скити разделят боговете си в седем сфери.

Като капител на този дуалистичен храм ще прибавим, че само във Франция са запазени над 100 топонима и хидронима с корена „бугр“.

Звезда – този **небесен символ** откриваме на токата от колана на кан Кубрат, присъства в монети и печати от Дунавска България. Тя се среща нашироко в шумерски, акадски и древноперсийски паметници; в глинени плочки от Мохенджо Даро и Харапа. Съобщенията на летописците, че българите, шумери-

те, акадите, персите и синдхите се покланяли на звездите са вербалното потвърждение за тази връзка.

Знаме (бончук) – конската опашка („лунгта“ – тиб.) съществува като знаме и страж от времето преди Бьон-по в Тибет, Мустанг, Непал, Бутан, Сиким и Кашмир. Постава се пред дворци и манастири, кхампите и кашмирците го носят при битка. Този подчертано български ритуален елемент се среща и във вид на част от опашка, прикрепена към челото на първия керванен кон (срв. със съкровището от Над сент Миклош). Такива планински кончета и днес прокопитват ежедневно хребетите от Памирския възел, Тибет и Хималаите.

Касту – „варна“ – санскр. Българското общество повтаря **кастовото деление** на народите от полуостров Хиндустан. По-долу в скобите се споменава хиндустанският еквивалент, приведен на санскрит.

Канасюбиги (раджа, махараджа, раджа раджати махараджа) е лице извън йерархията. Той е върховен главнокомандващ, суверен и главен жрец на държавата;

Канартикин (раджпут, раджкумар) е неговият престолонаследник, кръв от неговата кръв;

Първата каста е на **колобрите** (брахмани), това са жреците на българите;

Втората каста е силно разклонена и принадлежи на **военните** – багаини, багатури, боили, таркани и пр. (кшатрии – от „кшатра“, „хшатра“ – власт – индоир.);

Третата обединява **занаятчиите** (вайши), наричани от българите зидчии, шарчии, чувенчии и пр.;

Най-ниската каста (шудри) е на „**недосегаемите**“ от обществото елементи, сред които са барабанчии (париар, парии) и крадците – хонса (курумару). По-горе вече разкрихме общия корен на голяма част от българските кастови наименования с хиндустанските и индоиранските. Анализът ще продължи и нататък в съответната глава.

Колони с надписи – подобно на колоните на Кир, Ашока, Канишка и много други владетели на земите в полуостров Хиндустан, българските канове Телериг, Крум, Омуртаг, Маламир и пр. оставят **вдълбани в камъка** своите слова.

Костенурка – космическата костенурка на българите е известна от богатата орнаментика в нашето народно, светско и църковно изкуство. Тя категорично идва от полуостров Хиндустан, където съществува като вселенски модел на космическата хармония от най-дълбока древност. Костенурката е подпора на планината Мандара, основа на борбата на боговете с демоните. Тя е проявление („аватара“ – санскр.) на бог Вишну, същевременно е символ на силата на небесния повелител Тангра, на дългия живот и безкрайността. Тибетците я почитат като възел на безсмъртието; безкрайната нишка, която символизира пълната хармония и безграничния размах на будисткото милосърдие. На санскрит се нарича „курма“, в Северна Индия – „кашяпа“ (Кашяпа е името на последния Буда, живял преди историческия Гаутама), в Тибет е „пелбеу“ и е един от осемте символа на тибетския будизъм, в Монголия се нарича „улдзий“ (улзий).

Мартеници – тези **типично български пролетни ритуални символи** могат да бъдат срещнати, закачени на яковете и дзотата в Тибет, Мустанг, Непал, Кашмир и по целите Хималаи. Планинските народи от Памирския възел

всяка пролет ги прикрепят към коланите на кръста си или към сбруите на конете.

Очите на Бога – култът към очите на Буда се появява след VII в. в Непал, Тибет и всички други региони, свързани с тибетския будизъм. Приблизително по това време старобългарските надписи повтарят знаменитата фраза „**Бог вижда**“. Всевиждащият поглед на върховното божество е обект на култ и у българите, и при техните някога близки съседи от Хиндустан.

Плитка – произходът на **българската прическа** бе разгледан обстойно в главата „Исторически свидетелства“. Към ясната картина на сходствата можем да допълним, че малка плитчица коса се оставя на мъжкото отроче, когато то навърши 1 година. Следващото ритуално постригване е на 12 години, а по-късно плитчица му се оформя, когато порасне и се за жени.

Пурушамедха – **жертвоприношението на човек**, документирано и при българите, е отдавна изчезнал обред, характерен за индоиранското и скитското ритуално действие. В историческите свидетелства бяха приведени достатъчно примери, доказващи връзката между българския и индоиранския обред.

Пътна могила – хрониките говорят, че при Омуртаг се създават няколко такива могили. Традицията започва в Хималаите и Тибет, където подобни градежи се наричат „обо“. **Българските пътни могили** съчетават ритуалния характер на познатите хиндустански образци с известните трако-римски крайпътни „херми“.

Ритуално къпане – **ритуални басейни** за омиване преди молитва са открити в България; такива има със стотици хиляди при хиндуистите. Практиката на **ежедневното къпане** е подчертавана характеристика за българите, тя е закон за хиндуистите от първите три касти.

Ритуално бръснене – европейците се запознават с този обичай от полуостров Хиндустан след срещата на Александър Македонски с химнософистите. При българите бръсненето е не само хигиенен навик (както е при номадските племена), а е акт на **военна инициация**. Ритуалното бръснене става **българска мода** от IV до IX в., възприета дори от Византия. Нашите сватбари и днес бръснат младоженеца, като се ограничават само с брадата му.

Седмица – розетата от Плиска, седмолъчните звезди, седемте катедрални църкви на княз Борис I Михаил, почитането на св. Седмочисленици и много други факти говорят за връзката на българите с **най-свещеното число** за полуостров Хиндустан. В изложението по-горе се приведоха достатъчно факти.

Скални изображения – в Североизточен Афганистан, Северен Пакистан, Тибет, Непал, Мустанг, Бутан, Сиким, Кашмир, Занскар, Ладак и Лахул по крайпътните скали греят цветните барелефи на **конни богове и герои**, придружени от **летописни и ритуални надписи**. Същата функция у нас изпълняват **Мадарският конник** и неговите **многобройни копия** във вид на графити, барелефи на съдове и подвески за колани. Безспорен остава и синтезът с традицията на тракийските конници. Двата народа, майстори в коневъдството, ездата и кавалерийския бой, се **обединяват и в духовен план**. Още повече че Мадара е старо тракийско светилище, което българите дострояват и развиват.

Слънцето и Луната – те са **почитани от българите**, според десетките сведения на хронистите и находките сред българските графити. Слънцето и Луната са изобразени на непалския герб. Тяхно изображение срещаме на всяка от маските в тибетската мистерия Палден Лхамо, поставено на мястото на третото

око. Другата солидна връзка с полуостров Хиндустан са Лунната и Слънчевата династии в историята на региона. Предвестници богове за Индия, те се срещат по стелите и глинени плочки на Месопотамия като главни пантеистични божества.

Сърна – разказите на Прокопий и Йорданес за сърната, водеща утигури и кутригури; легендата за царя на българите, спасен от сърна; „**синът на сърната**“ от древната литовска хроника, отъждествяван сполучливо с Авитохол; многобройните български графити със сърни и сръндаци – всички те водят началото си от далечната българска прародина в подножието на Памир и Хиндукуш. „Сърна“ е самоназванието на саките („сак“ или „саг“ – елен на древноир.). Сърните са един от символите на първата проповед на Буда (по произход сакия) в класическия и тибетския будизъм. Две сърни са клебнали край чакрата (символ на колесницата – Махаяна, Хинаяна или Ваджраяна, в зависимост от направлението) над входа на всеки будистки храм. Тотемно животно за българите, наред с коня, змията, орела, барса, лъва и митичния грифон, сърната влиза трайно и в българското народно творчество. Там тя следва познатия хиндуистки и будистки канон и символизира кротост, изящество, физическа и душевна красота.

Тринадесет – „**фатално число**“ за всички българи. Най-близко до тълкуването на съдбоносната 13-ка е изложението от „Махабхарата“ – 13-тото коляно на Лунната династия влиза в братоубийствена война; за 13 години са изпратени в изгнание Пандавите от Кауравите, според договора при играта на зарове. Пребиваването на Иисус на полуостров Хиндустан донася част от прочутото за района суеверие в религията, считаща се за свободна от това. Християнското учение също отлъчва 13-ия от общината.

Чаши-череп – този **ритуален съд** беше разгледан нашироко в историческите свидетелства. Тук ще се ограничим само с неговото повторно споменаване.

Вместо рекапитулация можем да изразим съжалението, че обемът на настоящата книга не позволява да бъдат поместени десетките други свидетелства, показващи идентичността в религиозното и ритуалното мислене на българи и хиндустанци. Тези два етнонима са не само географски, но и духовно **неделими един от друг**. Разкриването на нови и нови сходства между нашите предци и тяхната прародина е задача на бъдещите полеви изследвания в полуостров Хиндустан.

ЛИНГВИСТИЧНИ КОРЕНИ

Вероятно читателите на настоящата книга разбират, че подобно изследване може да бъде само интердисциплинарно. То е плод на обединените усилия на много професионалисти, разбиращи отлично сложността на визирания феномен. Българският народ не е оставил собствени свидетелства за своята прародина, нито за историята си, когато я е населявал. Нашата реконструкция задължително трябва да премине и по хлъзгавата повърхност на лингвистичния анализ. Подобно на вечнозаледеното Велико Памирско плато, ние трябва да мерим всяка своя стъпка, тъй като пропастта на грешния извод не е далече. От множеството хипотези, предположения, приблизителни езикови сходства и категорични (смислови и фонетични) съвпадения авторът на настоящия труд е подбрал само последните. Проверявани многократно от самия него и потвърдени от местните жители, учени и изследователи, тези корени са стабилна основа за по-нататъшни дирения. Подредени по познатия вече азбучен ред, те хвърлят нова светлина върху българската прародина на полуостров Хиндустан:

А-Е – преминаването на „а“ в „е“ е характерно за българите и за жителите на Памирския възел и Тибет. Паралелни и еднакви по съдържание са личните имена Падме и Педме; Такла и Текла; Тако и Теко; названията на върховния бог Тангра и Тенгри. Всички тези думи се употребяват в днешен Памир и Тибет. Българите ползват последните шест от тях.

– **ар** – това е окончание на санскрит, обозначаващо „този, който“; вариант на пълен член или събирателно понятие за етнос. Примери: балкхар – народът от долината на гр. Балкх; дардар – народ, населяващ Дардистан; Дхатар (този, който установява, установителят – ведически бог); Кумар – този, който е непорочен, девствен; Савитар (този, който поражда, раждащият – ведически бог); Тваштар (този, който сътворява, творецът – ведически бог); тукхар – народ, населявал Северен Хиндустан (тохарите). Окончанието е най-често срещаното в българските етноними и събирателни понятия за професии. В следващия абзац има приведени достатъчно примери.

– **ар; – ер; – ир; – ор; – ур** – окончания за множествено число в Централна Азия и на полуостров Хиндустан; част от посочените названия в таблицата са обозначение на етноси, част от които прерастват във военноплеменни съюзи под ръководството на един или няколко сходни етноса. Сходствата на подобни съюзи могат да бъдат родствени, езикови, топонимни, религиозни, политически, икономически. Таблицата помества самоназванията на тези племена и народи. Изключение от правилото е допуснато само за българите. С пълен шрифт са отделени българските етноними. Буквата „Б“ в скобите да се чете като „Българ“:

- ар	- ер	- ир	- ор	- ур
<i>Балкар</i>	<i>Завендер</i>	<i>Котрагир</i>	<i>Огхондор (Б.)</i>	<i>Бардур</i>
<i>Балхар</i>	Азер	<i>Коцагир</i>	<i>Оногхондор (Б.)</i>	<i>Влндур булгар</i> <i>Вунд</i>
<i>Бели българи</i>	Кенгер	Акацир	Болор	<i>Вхндур-</i> <i>булхар Венд</i>
<i>Блъгар</i>		Алциагир	Огор	<i>Вхндур</i>
<i>Болгар</i>		Казир	Угор	<i>Котрагур</i>
<i>Булгар</i>		Саувира (Синдху)		<i>Куртургур</i>
<i>Бургар</i>		Събир (сабир)		<i>Кутригур</i>
<i>Българ</i>		Хуни-савири		<i>Огур</i>
<i>Ванантар</i>				<i>Оногундур (Б.)</i>
<i>Влндур (Б.)</i>				<i>Оногур</i>
<i>Вунд</i>				
<i>Волжки българи</i>				<i>Ононогундур (Б.)</i>
<i>Вулгар</i>				<i>Пугур</i>
<i>Вхндур-булхар Венд</i>				<i>Сарагур</i>
<i>Вътрешни българи</i>				<i>Саругур</i>
<i>Дучи (Б.)</i>				<i>Ултизур</i>
<i>Купиар</i>				<i>Унногондур (Б.)</i>
<i>Купи (Б.)</i>				<i>Уногондур (Б.)</i>
<i>Кучиар</i>				<i>Утигур</i>
				<i>(Кимерийци)</i>
<i>Кучи (Б.)</i>				<i>Хайландур</i>
<i>Куртаргар</i>				<i>Хуни-кутригури</i>
<i>Скитски българи</i>				<i>Хуни-утигури</i>
<i>Сребърни българи</i>				<i>Хуногондур</i>
<i>Уннобундо (Б.)</i>				<i>Хунугур</i>
<i>Хуно (Б.)</i>				Алтидзур
<i>Чдар-блкар</i>				Сиругур
<i>Черни българи</i>				Уйгур
Абар (Авар)				Улциндзур
Авгар				
Вар				
Дардар				
Дирмар				
Итимар				
Кангар				
Кидар				
Куртаргар				
Маджар				
Татар				
Тукхар (Тохар)				
Хазар				

Български етноними, без подобни окончания: *базгуни, балхи, балхики, барсили (парсили), бахлики, берсула, болинги, болхи, борджани, буграсик, бугри, булинги, булхи, бурджани, бхух, есегел, зали, котраги (Б.), кучинци, сакалиби, тарниах, уроги.*

Централноазиатски и хиндустански етноними, без подобни окончания: абдел, азия, азияна, алан (яси), араб, ария, багарсик, бади (ефтал, хептал), байърку, бактри, басмал, бота, баян, бугу, гиркан (хиркан), гузи, дансян, ди, динлин, дравида, дулу, жужан, жун, йеда, карлук, киби, кидан, киргиз, кулас, куман (кипчак, половци), кушан, кяна, манси, меланхлен, моге, нушиби, парти, парс, пасиана, печенег (баджанак), пугу, пьо, сака (шакя), сакараваки, сармат, сера, сеянто, синдху, скит, согд (юечжи), сянби, табгач, тангут, танган, татаба, теле, телеут, тобас, тонгра, туркмен, тюргеш, тюркют, угри, усун, фаун, фини, хант, харахуна, хон, хосал, хи, хун, хуни, хунну, чиди, чубан, чуми, чумугун, чуюе, шангшунг.

Изводът, който се налага, е, че изворните български окончания са „ар“ и „ур“. Другите с положителност са заемки, усвоени при културния обмен и етносинтеза на предците ни със съседите им от Евразия; това са 76 етнически имена. Ако предположим, че има 1/3 повторения в тях, то остават над 50 големи български групи, огромната численост на които е във от всякакво съмнение.

Арда – Ардха (санскр.) означава половина, разполовяваща. Такава е и българската р. Арда за Източните Родопи;

Аспарак – индоир. – конник. Името на кан Аспарух отдавна е свързано от учените с това значение;

Аул – Ахал (санскр.) – окръг, по-малко от „прадеш“ – щат; Ахал е област с централна крепост или дворец. От времето на могулите идва друг синоним – Махал (дворец, заедно с прилежащата му градска част), познат ни по българската дума „махала“. Двете понятия смислово и фонетично са производни. Българският дворец, наричан Аул, отговаря и смислово, и фонетично на тях;

Ахура Мазда – старинната българска дума, синоним на „отмъщение“, е „одмазда“. Днес я употребяват като литературна жителите на Република Македония. В църковните речници тя се тълкува като „Божие наказание“. Името на зороаштрийския върховен бог е пренесено с наказателната си функция от българите в тяхната нова родина;

Балахари, балкхари, балкхи, балхари, балхи, балхики, бахлики, болхики – древни названия в класическата ведическа, епическа, религиозна, поучителна и историческа литература на Индия от 1950 г. пр. Хр. (началото на ерата Кришна); бахликите се споменават и като преселенци от Балкх в Петиречието (Пенджаб), сражаващи се на страната на Кауравите срещу Пандавите в „Махабхарата“. Синоним на българския етнос от долината на Балкх;

Бан („стрела“ – санскр.) – корен на топоними и хидроними, произхождащ от „Бан“ – българска титла: в главата „Топоними, хидроними и етноними“ са упоменати 1 област, 15 селища и 2 реки (Индия); 2 селища и един хребет (Пакистан); 1 селище (Афганистан). Съвременен индийско име е Банерджи („господин бан“ – хин.). Банчен-рембучи или Панчен рингпоче лама в Тибет е втори след Далай лама йерарх в будисткия свят, с резиденция в Шигадзе. Банаг се нарича тибетската юрта. Бану е почитателно мюсюлманско обръщение, произлизащо от Афганистан, споменато за първи път през VIII в.; Бану Муза е ислямското име на Мойсей. От този корен идва и славянското „пан“ – крал Стефан

Твъртко, I бан (пан) и после крал на Босна, управлявал в средата на XIV век, е ползвал последен тази титла. В една от героичните епически песни на „Веда словена“ юнакът Горче се бие със 70 канове и 70 банове. Текстът е записан в края на XIX в. от събирача Илия Гологанов;

Баня – подкаста в Индия („кредитор, лихвар“ – санскр.), произхождаща от „Бан“ – българска титла. От тази подкаста е великият Махатма Ганди;

Бахадур („юнак, герой“ – др. ар.) – военно название в кастата на кшатриите; корен на топоними и хидроними, сроден на българското войско звание „багатур“: 2 селища (Индия), 1 селище (Пакистан), 1 селище (Бангладеш); монголска военна титла (багтор), превеждана като „гръмогласен войн“ – монг.;

Баян, Боян – бълг. собствено име, участващо в името на села, градове, планини, върхове и реки; продуктивно от Афганистан – 1 планина, през Китай – 5 селища и 2 планини, до Монголия и граничните с нея области на Руската федерация – 3 области, 58 селища, 2 езера и 13 планини или върхове. Известен и добре описан в науката е буянският обред (будистко старообрядство в Западен Тибет – Шаншунг, Кашмир, Лахул, Занскар, Ладак, Спити) – главни танки (ритуални изображения) в него са Шамбала, Цамба Майдар (Ринджен Дзангпо) и Миларепа (тибетският Орфей); Баян (монг.) има значение на богат, знатен; в българския фолклор има и танц „буенек“;

Бончук, бунчук („знаме“ – бълг.) – така се наричат в планинските области на полуостров Хиндустан знамената с конски или якови опашки. Наро Бончук е името на най-известния от Бюн-по патриарсите, споменат в историческите свидетелства;

Бор – корен на топоними и хидроними в Индия, произхождащ от „Бор“ (крепост – бълг.). Приведени са 4 селища в Индия. Другото значение на думата се открива в Бор, Бори – пакостен вятър – санскр. Тук откриваме връзка с дзоновете (крепостите) в Тибет. Освен защитно съоръжение от врагове тибетците ги възприемат и ползват най-вече като сигурно скривалище от мощните ветрове по платото, някои от които надхвърлят 250 км/ч. Борей е името на разрушителния вятър в Древна Гърция;

Бургаст („върбалак“ – бълг.) – в главата „Топоними, хидроними и етноними“ се спряхме подробно на етимологията и разпространението на думата и упоменахме 1 планина, 1 връх (Китай) и 6 селища (Монголия);

Бхай – обръщение към по-възрастен човек, общо за индийци и българи. Махатма Ганди е наричан почитателно от съвременниците си Гандхи бхай. Съвременното турско обръщение, значещо „господин“, произлиза от индийската дума, усвоена от тюркютите при завладяването на части от Северозападна Индия; срв. с българските имена Байо, Байно, Байчо; фам. Баеви, Байнови, Байчеви;

Варда – по-горе регистрирахме 1 река и 2 селища (Индия). Вардхамана („процъфтяваща крепост“ – санскр.) се наричат северните градски порти, вардещи Хастинапура, столицата на Пандавите от „Махабхарата“. Това е и лично име на създателя на джайнизма Махавира. Споменахме също така 2 селища и 1 планина (Афганистан), 1 селище и 1 планина (Кавказ). Вардан е бълг. име от хамбарлийския надпис на кан Крум; опусът завършваме с р. Вардар (Вардара) в Македония; етимологията на думата обяснихме пространно в историческите свидетелства;

Варна, Варуна – значението на първата дума е цвят, каста – санскр.

Отбелязахме 1 река (Варна) и 1 град (Индия) – Варанаси (столица на древната държава Каши; най-големият духовен център на Индия, на брега на свещената река Ганг, краен пункт за всички поклонници; мястото, където на празника Махакхумбамела се събират до 31 000 000 хиндуисти и пилигрими); 1 град (Афганистан). Второто име е това на Варуна (от „вар“ – свещена вода – др. ар.) – Бога-повелител на водите в „Ригведа“. Очевидна е връзката с българския град Варна и прикаспийската област Варна, спомената в историческите свидетелства;

Вахани – свещените животни и птици, идващи от север; превозни средства на боговете във ведистката митология. Само кравата не е „вахан“ сред животните. Така се нарича и Ваханският хребет, най-близкият до Индия дял от Памир, намиращ се на северната ѝ граница; ваханците са непосредствени съседи на българите в тяхната прародина;

Венда – древно и съвременно българско име и български етноним, познати ни от кавказките българи;

Верени, Вер – Варан, Вер – санскр. – дракон, змей, голям гущер; за българите Верени е годината на Дракона. Отбелязахме 3 града (Индия);

Веч – три („вечем“ – бълг.); останало в израза „стига веч(е)“ – т. е. до три пъти; броенето до три пъти е характерно за традицията на полуостров Хиндустан. Главното хиндуистко божество се нарича Тримурти и обединява създателя Брахма, вседържителя Вишну и разрушителя Шива. Или както гласи българската поговорка: „Три пъти стомна за вода и стомната е счупена“. Пояснението на старите хора е: „еднаж направена, втори път напълнена, трети път строшена“;

Гана, Ганapati, Гандхарва, Ганеша – „гана“ – община; „ганapati“ – старейшина (санскр.); „гандхарви“ – нимфи, небесни танцьорки, певци (най-красивите божества), спътници на Шива в епическия период на Древна Индия; „Ганеша“ – хиндуистки бог с тяло на човек и глава на слон, покровител на изкуствата, син на Шива и Парвати. Напълно очевидно е сходството с българските имена Гана, Ганешка, Ганушка, Ганка, Ганьо, Ганю, Ганчо; топонимът Ганеша (местност между Горни и Долни Лозен);

Герган – старши лама в манастирите – Гергана, Гергина, Герго, Гергин – български имена; сливането с каноничните Георгиос, Георги, Гьорче, Георгица, Георгина е вид „покръстване“ на езическото име. За този условен акт споменахме в главата „Ритуални елементи“;

Гуге – име на тибетско царство, Гуга Коган – един от великите риши на Тибет; „Гуга“ е известно като галено обръщение в България към Гергана, Гюрга и всички производни на Георгина, Гюргина и Георгица;

Дайчин Тенгри – божество на войната у хуните и монголите; отново име, родено от евразийския синтез. У нас то е продуктивно като Дайчо, съществува и Дайчово хоро;

Дил – древно и съвременно индийско име, означаващо „скъпоценен, златен“. Дилия, Дала е българската дума за злато. Среща се в българските имена Дилбер, Дилияна, Дилиян, Делян, Дельо;

Дингир – Богът-небе (шум.). Друга индоевропейска дума е Динкара (санскр.) – „създател на светлината“; епитет на бога на слънцето Суря. Производните на Дингир освен името на върховния български бог Тангра са много: Денгер, Дангара, Дангра, Дингри, Тингри, Тенгри, Танръ, Тхеуранг и пр. Повече разяснения има приведени в текста по-долу;

Етноними/топоними/имена – участието на българите във военни конфедерации или просто съседството им с известни етноси, както и присъщото за тях именуване според характерни топоси, е породило цял списък от лични и фамилни имена в българската ономастика. По-известните от тях са:

авгари – Авгарски;

р. Каракаш – фам. Каракашеви;

карлуки – фам. Карлукови, Карлуковски, с. Карлуково;

кипчаки (половци) – фам. Кипчеви, Кипчакови;

куманите – фам. Куманови, гр. Куманово, с. Куманово;

кушани – Кушан, Кушо, Кушеви, Кушка, фам. Кушанови, Кушеви, Кушлеви;

Токмак (град в долината на Куча) – фам. Токмакови, Токмакчиеви;

Бади царят Торамана – Тороманови;

уйгури – гр. Угърчин в България и Уйгърчен в Тибет;

гр. Урумчи в Синцзян-Уйгурската област на Китай – фам. Урумови.

Зиусудра – името на шумерския Ной, се оказва продуктивно в земите на дн. Афганистан, Пакистан и Североизточен Иран. Съкратената му форма там е Зия, а Зиези се счита за родоначалник на българите според Анонимния латински хронограф;

Кали, Кал Бхайраб – богинята-майка, богиня на смъртта с чаша череп, поддържаща властта ѝ; Гневният съпруг на смъртта. Българската дума „кал“ (несрещаща се в славянските езици) е синоним на мокра земя, подсещаща за смърт и разложение;

Кардама – Кардама е бащата на Варуна в хиндуистката митология. Така се наричат двама български владетели от древна Балкхара. Кардам е името на град в Западен Тибет и на един български кан; областта, на която е център Кардам, се нарича Кардамесвара;

Кана, Кхана – корени на топоними и хидроними в Индия, произхождащи от „кан“ – българската владетелска титла и благородническата титла „кхан“ на полуостров Хиндустан, понятия с общ корен. Среща се като топоним на полуостров Хиндустан 21 пъти в различни съчетания, приведени по-горе. Кхандава се нарича гората на изгнанието на Пандавите от „Махабхарата“ (преносно „царската гора“ – санскр.), локализирана на запад от р. Ямуна, близо до дн. Делхи;

Кана; кана, канче – Кано, Кана са български лични имена; кана за пиене се нарича богато украсеният владетелски съд, а канчето е метална чаша с дръжка, т. е. малка кана; най-известен е изразът „кански вик“, с който се подчертава силата на човешкия глас, сравнявайки го с този на владетеля, достигаш до краищата на държавата; други изрази: „кански усилия“, „кански мъки“, „канска мощ“ и т. н.;

Канаранг – така се нарича кушанският наместник на царя. Канартикинът при българите е владетелският престолонаследник. Отново имаме пример на сходна етимология и фонетика;

Кришна – „Кршна“ („черният“ – санскр.) – осмата аватара (проявление) на бог Вишну. Тази дума се среща в няколко аспекта при българите: кръшен, кръшна, кръшно (като тяло) – едно от качествата на Кришна; кръшна (като действие), с което се слави хиндуисткият бог на любовта, прелъстяването и удоволствието;

Кубера (Вессавана) е богът на богатствата и съкровищата във веди-

стката митология, цар на царете, пазителят на света, повелителят на конете, вседържителят на Севера, черен на цвят, с меч на пояса (наречен „антхарда-на“), едноок урод с три крака и осем зъба, живеещ на планината Кайласа заедно с боговете Шива и Парвати, т. е. на вр. Кайлаш в Тибет, със столица Алака, създател на райската градина Чайтратратха в Северен Куру, близо до Кайлаш; властващ над 7 вида същества (срв. със свещената българска седмица): бхути-те – нощни демони-людоеди на бойното поле; гандхарвите – митически полубожествени същества, небесни музиканти, летящи зооморфни слуги на Кубера; гухяките – полубожествени стражи на богатствата на Кубера; кинарите – разновидност на небесните певци и музиканти, съпровождащи Кубера; нариите – букв. „хора“, човекоподобни духове от свитата на Кубера; ракшасите – враждебни на хората демони-людоеди, пречещи на жертвоприношенията на отшелниците, нападащи нощем, наказателен отряд на Кубера; якшите – войнствени същества, стражи на богатствата на Кубера; той е един от владетелите на четирите световни посоки наред с Индра (изток) – небето, Яма (юг) – смъртта, Варуна (запад) – нощта; Кубера е ориентиран към севера и охранява богатството; Кубер е името на български кан, български етнос (кубиар) и български род (Кубиар); от името се разоряват производни из цяла Европа – Кубертен, Хубер, Хуберт, Юбер, Юпер и т. н.

Кумара, Кумар, Кумари – Кумара е богът на войната във ведистката митология, наред с Картикея; Кумар или „младежът“ е прозвището на предводителя на божествените войски Сканда, името му се превежда и като „отрокът“ – санскр.; Кумари е богинята-девственица в хиндуисткия пантеон, а също и живата богиня (избрано след изключително тежък изпит неварско момиченце) на Непал. Кумари и Кумар са често срещано второ лично име при хиндуистите, подчертаващо непорочността и смирението на рода. В България се среща топонимът Кумарица (дн. гр. Нови Искър), както и диалектният глагол „скупросвам се“ – т. е. изчервявам се, срамувам се;

Курт – паралелно на известното къснотюркско значение („вълк“), тази дума означава и „хляб“ на всички тибетски диалекти. Производните лични имена у нас са Курти, Куртъо, фам. Куртеви. Разпространено е в изначалния си вид и в Европа, а оттам по петте континента: Курт и Кърт (английско произношение). Всички европейски изследователи сочат българите като негови приносители;

Кушан – Кушан, Куша, Кушка, фам. Кушлеви, Кушеви, Кушански – това е спектърът от български имена, произлизащи от последния пряко наследен етноним в техните земи. Към това може да се прибавят и три не особено известни думи: кушо (тиб.) – господин, гражданин, юм кушо – госпожа, яб кушо – почитаем господин. Планината Кушница край Кавала е българското име на известната от античната история на Балканите планина Пангей;

КХ – „КХ“ е познато в целия регион на полуостров Хиндустан – от Афганистан и Памир до Бирма. За неговите варианти на произнасяне говорихме нашироко в историческите свидетелства;

Кър – Крши (санскр.) „земеделие“; етимологията на тази дума у нас идва безспорно от санскрита, а не от по-късния турски език. В приведеното в началото на тази книга свидетелство „кър“ наричат своите ниви метисните българо-тибетски етноси, останали далече от тюркското влияние;

Кюбе, Кюпе – Кебе е български синоним на дебело одеяло; „всичко в

кюпа“ е типичен български израз. И днес в Тибет, Кашмир, Ладак, Занскар, Бутан и Сиким стоките се носят в самоделни „кюпове“ – това е кожухът или горната дреха на конника. Известно е, че българските воители са отнасяли плячката от победите си в своите ризници, прикрепени към гърба на конете;

-ла – окончанието за женски род „ла“ срещаеме в топонимите на полуостров Хиндустан Котла, Кхумбила, Лукла, Мугла, Нупла, Сангла, Шилла, Шимла, Хумла; то се открива и в названието Хиндула (травестити, хермафродити); тибетските лични имена Текла и Такла се срещат и у нас; с подобно име е известна и пустинята Такламакан; окончанието е продуктивно у нас в доста думи, като боила, зурла, мигла, перла, ритла, факла; в топоними като Мугла, Шабла, Юндола; в обидните епитети кресла, лигла, мръхла, мърла, пикла, скокла, сънла;

Мадан – „този, който опиянява с любов“ или хиндуисткият Ерос; име на град в Тракия, Родопите – отново културен синтез на хиндубожеството с главния тракийски бог Ерос;

Мадар – изглежда, че никога няма да бъде достатъчно написаното за това ключово българско понятие. Стотиците анализи на името гравитират от съседния на българите гръцки език („маддарос“ – образ, форма, фигура) до трудно доказуемите далечни хунски и монголски паралели. Авторът на настоящото изследване показва достатъчно категорично връзката между Мадарския скален релеф и идеята за Майтрея. Работата не е само в смисъла на изображението, нито във фонетичното сходство. Зад символа на Митра, Майтри, Майтрея, Майдар и Мадар се крие **огромна пирамида** от индоирански и общоевразийски божества, митове и понятия, свързани в **единна система** на влияния и заемки. По-долу ще бъдат изброени аспектите на понятието Мадар, така както то се разбира в Евразия:

Михра, Миира, „идващият, утрешният Митра (договор, съгласие – авест.)“ или Майтра (санскр.) се изобразява винаги на кон с копие в ръката и е предвестник на новата епоха. Ритуалите, с които се обслужва култът, съдържат огъня и водата;

Ранният Майтри и по-късният Майтрея (Буда на бъдещето, на състраданието и любовта) е производно понятие на Майтра, описан в „Хинаяна“. Той пристига на бял кон, носи копие с конска опашка и в ранната иконография е изобразен отляво на олтара, т. е. в посоката на бъдещето (срв. с цитираното в глава „Исторически свидетелства“ сакрално въртене на полуостров Хиндустан отляво надясно);

В по-късния вариант Майтрея се е спуснал от небето Тушита и е дал на Асанга (аскет, медитиращ върху образа му) пет свещени книги с напътствия. Именно той е праобразът на тибетско-монголския Майдар. Тук се сливат небесната функция на Дингир (богът-небе, познат ни като Тангра) и тази на вестителя-воин Майтрея;

Майдар или Бодо Бодхисатва („бодхи“ – озареност, пробуждане, и „сатва“ – същност, санскр.) се изобразява също на бял кон, носещ идентично копие, следван от куче, поставян отляво и отлясно на олтара. Промяната в иконографията представя процеса на „вървене“ на Майдар, забележима в последователната ориентация на двата „кадъра“;

Тибетско-монголският Цамба Майдар язди на бял исфахански кон с познатото ни копие и се изобразява с чаша череп в ръката. Тук божеството е слято

с епическия герой Ринджен Дзангпо (986–1055) или Гесер кхан, действително историческо лице и протагонист на тибетско-монголския героичен епос. Наричан е още Кейсар, идващо от кесар (кайсара е една от титлите на кушанските владетели, взаимствана от римляните), което говори за царския му сан; в съседните на север от Тибет планински региони синоним на Майдар е Тенгирас Очиртай – ордоската инкарнация на Тангра, също изобразяван на бял кон;

Мадар в Афганистан и Трансоксиана, Североизточна Индия и Северен Пакистан е име на няколко запазени и до днес светилища с добудистки и будистки произход. В наименованието, произнесено по северняшки, се визират също така и Мандара („твърда, крепка“ – санскр.) – свещената планина за хиндуистите, дала живот на понятията Мандира и Мандир (храм, модел на свещената планина);

Мандара (южното произношение е Матара) е и главен връх на свещената планина Сумеру, раят за хиндуистите. Тъкмо на него се намират Сварга (Богът на освобождението) и Сурия (Богът на Слънцето). Този връх е непостижим за смъртните, а посещаван само от просветлените („буддхи“), спътници на Майтрея. Обикновените хора го имитират чрез плътни храмови инсталации, наречени, както вече посочихме, Мандир;

Мандир (храм – санскр.) е центърът на един култов комплекс, в който е предвидено място за огнен ритуал (агни хотра) и езеро (тал, джхил, похара), басейн-резервоар (кунд, талаб, сагар); светилище около голям камък (чайтя) и голям земен хълм или вал (вардан). Тук се извършват жертвоприношенията – в древността на хора, коне и други животни, а по-късно на благовония, ориз и цвят; в тибетския вариант на мандира („чортен“ – тиб.) е необходимо до храмовия комплекс да има висок връх и пещера (всички неуказани названия в скобите са на санскр.).

Михра, Миира, Митра, Майтри, Майтрея, Майдар, Цамба Майдар и Мадар са изобразявани на отвесни скали, висящи над светилищата в Тибет, Непал, Мустанг, Бутан, Кашмир, Сиким, Занскар, Ладак, Спити и Лахул. Изображенията по същество са оцветени релефи, край които има множество надписи с хронографско и религиозно съдържание. Същата картина в по-скромен вид се наблюдава в Монголия, Бурятия, Ордос, Наншан и Кунлуншан.

Тук вече спокойно можем да изпишем имената, с които е известна местността Мадара през вековете: Мадра, Кара Мадара, Мадира, Матера, Матора, Марра. Остава да споменем и как е устроен комплексът: висок отвесен скален масив (свещена планина), релефно цветно изображение на въоръжен с копие конник, летописни и религиозни надписи и съобщения, пещера, басейн, свещен камък, жертвеник, светилище на огъня („капище“ – бълг.). Всички гореупоменати елементи на сакралното пространство са налице. Нищо не липсва, нищо не е в повече.

Остава ни само да проверим тезата с безспорните елементи на културни влияния:

Конникът в Тракия е герой с божествени атрибути, развят хематион, конят е в галоп, преобладаващото оръжие е меч, хищникът е най-вече пъстрокож леопард (пантера), сложната иконография съдържа и надписи, указващи конкретната личност на ездача (която разкрива митологичната схема);

Конникът от Иран е владетел, подчертана е връзката му с бога, sameцът-герой е излязъл на лов, в повечето случаи борави с лък, надписите отново прос-

лавят една-единствена личност и просят персонално снизхождение от боговете, лъвът на барелефите винаги е в акция;

Конникът от Византия е уловен в момент на светско занимание, изобразен е помпозно, разработват се темите за развлечението и победата, символ е на разточителството и просперитетата на потомствената аристокрация, визира се конфликтът в мига на убийството с копие, лъвът е в акция и подчертава драматичността на епизода. За разлика от многобройните конници, известни ни от културния фонд на трите приведени по-горе ареали, комплексът в Мадара е единствен и е свързан само с религиозни цели. Тук не се подчертава никаква митологична концепция (Тракия, Елада, Рим); няма дворцово и монархическо значение (Иран); нито е продукт на светско, илюстративно и маргинално изкуство (Византия). Комплексът е изключително функционален и е свързан със сакралните цели на царя-жрец.

В контекста на конкретното историческо време на създаването му и съгласно традицията на прародината Мадарският конник изобразява богочовек, защитник, сердар. Същевременно той е и обобщено свещено изображение („мурти“ – санскр.) на соларното начало, на божеството, което убива дивото (лъва, символ на хтоничното начало) и води питомното (кучето, символ на лунното начало) след себе си. Героят от изображението не е моментен суверен, а повече от конкретна личност (за което говорят множеството владетелски надписи). Образът не е тиражиран от държавата, не е сечен на монети. Негови ескизи срещаме в графитите, битовите предмети и коланните подвески, които нямат претенциите да го повтарят. Мадарският скален релеф е първият монументален жест при основаването на държавата, с размер, задължителен за голямо и централно култово място. Като възможни бихме отделили единствено предположенията за астрологически аспект на изображението.

Манджа (Гунциг манджа) – името на соления чай, раздаван на богомолците в Тибет (въпросът бе разгледан в главата „Елементи на бита и костюма“ наред с тиб. дума „Суджа“, бълг. еквиваленти „сиджу“ и „сиджув“);

Мир – и до днес благородническа прибавка към името в Кашмир, Пенджаб и Северен Пакистан. Две глави по-назад се спряхме обстойно на тази българска титла. Тук ще добавим и две лични имена от ареала на прародината: Бурзмир – кушански княз; Сукамир – легендарен кашмирски нашественик в Ладак, опитал се да го анексира;

Многоезичието на Централна и Средна Азия се изразява с наличието на двойни и тройни наименования на области, планини, езера, градове и села. По пътя от Тибет за Съчуан едно до друго срещаме град Курлък (тюрк.), езеро Тосо нор (уйгур. и центр. аз.), Раджа гомпа (санскр. – тиб.), р. Хуанхъ (кит.), т. е. 5 разноезични названия. В с. Бомба например, намиращо се до гр. Данкър (тиб. обл. Амдо), живеят киргизи, говорещи смес от киргизки, китайски, монголски и тангутски; по вероизповедание са мюсюлмани; шан-го (кит.) се нарича старейшината им; живеят в 200 монголски юрти и са ловци и скотовъдци, а мъжете и жените им се обличат еднакво. Както правилно отбелязва Ръорих – истински Вавилон!

Модерни имена и названия – модата и заемките в ономастиката не са от вчера. Културният обмен в Евразия генерира нови имена и названия в родовата памет и социалното устройство на етносите, в т. ч. и на българите. По-интересните примери подреждаме по азбучен ред:

Аспар, Аспрам Спадуни, Аспарух, Аспар-Хрук, Еспор, Есперих, Испор, Исперих;

Багатур, Бахадур, Бахадър, Багтор, Богатир, Бохатир;

Баян, Боян, Буян;

Кубер, Кубера, Кубертен, Хубер, Хуберт, Юбер, Юпер;

Курт;

Канаранг, Канартикин;

Кан, Кхан, Каан, Каган, Хан, Хаган, Хакан;

Органа, Орхан;

Таркан, Тархан;

Тикин, Тегин;

Токту, Токтай, Токтомуш;

Чака, Чакарар, Чакриар.

Мундо – българското име Мундо срещахме в названието „мунда“ – съществуващ и днес индийски етнос, както и 14 топонима на п-в Хиндустан;

Мусала – името на балканския първенец (2925 м) в индийската митология е ретортата за приношение на боговете и названието на боздугана на Бала-рама – братът на бог Кришна;

Нур – езеро, центр. аз.; дума, продуктивна и в Тибет; среща се в диалектните форми на българския език като „нуркам“ (гмуркам се). От същото влияние, но по северните пътища, думата прониква в руския език, където една от формите днес е „ныръть“ със същото значение;

Писмеността на българите се създава по Кубратово време. Няма открит нито един български рунически паметник, датиран преди това. В нея няма преки заемки от йероглифите, от клинописа, от санскрит, пракрити и хароши, от пехлеви, от старогръцки или латински и от арменската азбука. Знаците в нея се срещат из Централна Азия в много варианти, но с нито един от откритите досега езикови системи не може да бъде разчетена. Държавническият акт на Кубрат е узаконил оригинална фонетично-образна писменост на българския говорим език;

Праяпати – богът-создател; магическият творец на вселената, другото лице на Брахман – безличния абсолютен. Това е и едно от имената на български владетел от полуостров Хиндустан, известен от документите като Праяпати Кардама, основател на династията Кардамити;

Радха – съпругата на бог Кришна. Рада, Радка, Радена, Радо и Радост (в синтез със славянската етимология) са често срещани български имена;

Севар – името на този български кан срещахме не само в два индийски топонима, но и в етнонима „савара“ – индийски етнос, съществуващ и самонаричащ се така до днес;

Сердар, Сардар – защитник, старейшина, пръв между всички, водач на керван – санскр., неп., тиб., шерп. и български;

Сури – божества (санскр.), противопоставени на асурите (демони). В българския фолклор тази дума е особено продуктивна: сура ламя, сур елен, сур юнак, сурвачка, Сурва година, Сури ден;

Съкратени имена – българите пренасят и приспособяват много изворни лични имена и етноними във втората си родина. По-интересните примери, илюстриращи този дълъг процес, са:

Алцеко (Алцек, Алциок – български кан) / Цеко;

Бан (българска титла) / Бано, Банчо;
Герга-йонтан (тибетското название на Хиркания) / Герга, Герго, Гергана, Гюрга;
Гуге (тибетска държава) / Гуга (Гуге – обръщение);
Жужуба (българско растение) / Жужа, Жужка (познати и като галени обръщения към Живка, Жоржета, Жулиета);
Миира, Митра (древноиранско божество) – Мира, Миро, Митра, Митре;
Сандя (сумрак – санскр.), манастирът Сандолинг (Ладак) / Сандил (Сандилх – български кан) / Санди, Сандо, Сандю / Сандро, Сандино в Северна Италия;

Таг – едно от българските названия на коня. „Та“ на тибетски също означава „кон“. В словосъчетание се нарича „так“, също като „я“ и „як“. Думата е сакска по произход. В историческите свидетелства вече отбелязахме, че конят на Гаутама Буда се нарича Кантак („царският кон“ – сак.). В Тибет и при българите тази дума означава и хребет, седловина, „конче“. Освен известното Конче в Пирин това наименование се оказва изключително продуктивно в Централна Азия. Взаимствано е от тюркютите едва през VI в. (включително и днешните турци), ползващи в древността китайското название „шан“, за които и до днес Таг, Даг или Даа значи хребет, планина;

Тамга – печат, знак (старомонг.); дамга („петно“ – тюрк.). Едно от названията на българските родови гербове и владетелски знаци;

Тангра – Тенгри, Тенгер, Танръ, Тингри, Тангун, Багатур Тенгри, Дайчин Тенгри, Кхан (хан) Тенгри, Тенгирас Очиртай, Тхеуранг, Дангара, Дангра, Данкър, Денгер, Дингри, Дингир Ану, Динкара; всички тези варианти на върховното божество в Азия произлизат от шумерското Дингир (Бог-небе) – небесен стопанин, конен антропоморфен бог с копие и опашка на него или с боздуган в ръка, тъпчещ жертвите си; интерпретиран е като цар и бог, войн-гръмовержец и бог. Две от названията на българския върховен бог Тангра са най-любимитни за нас – индийското Динкара и тибетските Тхеуранг и Данкър. Индийският Динкара се слива с бога на слънцето Суря. Поклонението пред Динкара, извършвано от обикновените хора, останало и до днес, се нарича „шашанга“. То представлява сложно движение на коленопреклонение, в което осем точки от човешкото тяло докосват земята: чело, гърди, двете длани, двете колена, пръстите на двата крака. Йогисткият поклон към Динкара Суря се нарича „суря намаскар“ и съдържа, подобен на танц, движенческо-дихателно-медитационен комплекс от 7 (по броя на чакрите) движения (вкл. и шашанга – делителната поза или „асана“ – санскр.), които се повтарят след шашангата в обратен ред. Приблизително така трябва да са изглеждали и българските поклонения към бог Тангра съгласно традициите на полуостров Хиндустан, единни за населявалите го народи. Обикновената шашанга вероятно е била изпълнявана от всички български граждани, включително и ежедневните поклонения на кана. По тази логика вариант на суря намаскар е бил практикуван от колобрите (българските жреци), където със сигурност е запазено свещеното число 7 (характерно и за българите) в броя на движенията. Това е правел и канът, когато е изпълнявал ролята си на върховен жрец на българския народ. Тибетците също използват опростен вариант на шашангата, като го наричат „кянгча“. При тях той може да се развива и линейно в пространството. Измервайки с тялото си пътя около свещения обект (планина, връх, езеро, манастир, чортен), те извършват пълния

кръг от поклонения към върховното божество Тхеуранг (Данкър). Другите синоними в днешен Тибет на „Небесния повелител“ са Тангра, Тенгри, Тингри, Дангра, Дингри и Денгер.

Хаху – тиб., шерп. – „щастлив до лудост“; в българския народен жаргон думата „хахо“ означава „безобиден луд“ или „луд, та му весело“;

Чакра, Чакриар – „Чакра“ е колело – санскр.; това е също дискът-оръжие на Вишну, гербът на индийския национален флаг; българските думи, свързани с това значение, са чекрък, чекръкчия (познаващ чакрите), чарк (колело на воденица). Същия корен срещаме и в стария български род Чакриар, както и в имената Чака и Чакър;

– **чиш**, – **чи** – окончание за професия в българския език. Произхожда от „джи“ – санскр. (окончание при почитателно обръщение към някого, днес се ползва и като форма на обръщението „господине“). Примери: Гандхиджи (така е наричан почитателно Махатма Ганди), Свамиджи (обръщение към свят човек); среща се и в лични имена – Бабаджи, Банерджи, Мукерджи и пр. Тюркютите при разрастването на каганата на територията на Северозападна Индия го взимстват в ранната му форма. И до днес турците обозначават по този начин своите занаятчии: авджи (ловец), кондурджи (обущар), фенерджи (производител на газени лампи) и пр. По-старите им наименования, донесени от прародината им в Монголия, не съдържат тази частица, т. е. гореизложените думи са знак за външни, модерни професии, усвоени (заедно с окончанието) от тюркютите. Примери за изворни тюркютски думи – касап (коляч), налбант (ковач), хеким (врач, днес се използва за лекар) и пр.;

Чукандар – цвекло, чукундур – санскр. Българската дума чукундур е същата по фонетика и значение;

Шар – изток, цветно, шарено – тиб.; „Карма шар“ във ведистката традиция се нарича прорицателят (тълкуващ цвета на кармата); „Шар“ – шум., е глаголът рисувам; „Шар“ на български е боя, шарка; шарчии (бойджия, художник); среща се в десетки топоними, хидроними и етноними, приведени по-горе;

Шегор – името на свещения вол за българите, познат ни от календара им. Шекара и Шигар се нарича свещеният вол на санскр.; Шекар, Шегар е на тибетски;

Шипка – тибетското име на познатото ни растение; в главата „Топоними, хидроними и етноними“ посочихме прохода Шипки ла („ла“ – проход, тиб.) и отстоящият на 18 км от него град Шипки, скрит в шипков оазис. Този регион на Тибет е най-близкият до българската прародина и е първият тибетски пункт от керванния път, свързващ Балкх с Лхаса. Българските диалектни говори и литературният македонски са съхранили и друго значение на думата – тънка вейка, летва;

Ъ – буква, която отсъства при славяните; характерна е само за българите, румънци, молдовци и балкарци, т. е. в земите, населявани някога или днес от българи. Звукът е характерен за два евразийски региона: българската прародина и езиковите ареали около нея – северни афгански говори, памирски езици, североизточни ирански говори, западнотибетски диалекти; вторият е в Далечния изток – синоезични народи, хунну и хуни, тюркоезични народи;

Янтра – обмислен геометричен план за генериране на енергия, космическа диаграма за концентрация – санскр. Гянгтра – тиб. означава „град“, строен по план. Българското название на р. Янтра (до третата столицата на

България – Велико Търново) я характеризира като криволичеща, даваща енергия, свещена. Известна в будизма е концентрацията в течаща река.

Участието на българите в огромното езиково богатство на полуостров Хиндустан, като срещна зона на евразийския говорен океан, е донесло пъстър наниз от синоними в съвремения ни език. Много лесно е да се обяснява произходът на една непозната дума с най-близкия в топосен и исторически план ареал. Както показахме по-горе, някои от „христоматийните пояснения“ на част от българския езиков фонд трябва да бъдат отменени. От чуждици те неочаквано се оказват изворни думи. Или както казва народът: „Грешката е вярна“. Когато изворът (чети „прародината“) не е известен, тогава и словото (чети „етимологията“) е чуждо.

ПРОБЛЕМИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Основният въпрос, поставящ и доказващ настоящия труд, е **прародината на българите**. Особената важност на този проблем за съвременната българска наука е безспорна. Тук е мястото да повторим древната мъдрост, която гласи, че „народ без минало няма бъдеще“. Аспекти на въпроса около българската прародина са много. Авторът на изложението ясно съзнава, че неговите усилия са само малка част от стремежа на много висококвалифицирани български учени да определят еднозначно древното ни отечество. Затова и проблемите, нахвърляни по-долу, са подбрани по принципа на решимостта и доказуемостта от самия автор. Приведени по азбучен ред, те са следните:

Бумерангът на Александър Македонски – най-изчерпателният информатор на българите за бъдещите им земи е македонската войска, достигнала до тяхната родина. Участието на предците ни няколко века в държавни формации с македони, гърци и траки допълва техните познания за далечните Балкани. Ако проследим внимателно българското преселение, то забелязваме, че хората на Булгариос **стъпват само на твърда почва**. Първото им обиталище около Прикаспието и Кавказ е землището на трако-кимерийците и степните съседи на българите през двете последователни епохи – скити и сармати. Свежа информация през вековете донасят за ареала тукхари, саки и согди. Търговските връзки със западните им съседи са непрекъснати и оживени. Изборът на този регион е единствено възможният. Бумерангът на Александър е на половината път. Второто им преселение също не е наслука. Разузнавателните експедиции на българите преорават за три века Балканския полуостров. Предците ни не се интересуват от пустеещите целини на степна Русия и Украйна; не мислят за прехвърляне в Мала Азия; нямат намерение да се връщат и назад. Новините от степите регистрират непрекъснато движение на конни народи, опустошаващи всичко по пътя си. Византия е суперсилата в Мала Азия и единственият изход за българите е да бъдат нейни съюзници. Не са розови и вестите от прародината – кушанското царство е раздробено; бади, перси и тюркюти разоряват методично плодородния оазис на Балкх. Остават само Балканите. Авантюрата с хунския каганат удря на камък и Европа хлопва портите пред конниците от Евразия. След дълга и упорита борба с Византия бумерангът на Александър Македонски се завръща. Но етносът този път е друг. Поучил се от фиаското на македонския имперски модел, новият народ желае само мир, уседналост и просперитет. И си ги извоюва.

Българите научават много от Александър и неговите наследници. Те за първи път участват в **истински синтез на етносите** (македоно-гръко-бактрийските царства и Кушанската империя) независимо от високата цена, която заплащат участниците в него. Кавказките българи, Стара Велика България, Волжко-Камска България, Керамисийска България и Дунавска България доказват, че са доразвили идеите на великия пълководец.

Синтезът на религиите, замислен и реализиран от Александър, те познават преди това от прародината си. От необработена руда българите го шлифват до бляскавия диамант на верската етика в държавите на Булгариос, Бат Оргона, Кубрат, Бат Баян, Кубер, Котраг и Аспарух.

Доброволното присъединяване на градове към Дунавска България е част от почерка на великия македонски пълководец. Българите имат и друг коз – те са не само абстрактни освободители на чужди тям поробени етноси, но носители на суверенитет и държавност на своите братя по кръв и оръжие. Вече беше отбелязано многократно в изложението, че анексирането на територии от българите върви изключително по доминантата на техни родственици в набеязаните територии.

Сливането на българите с траките е събиране на два народа, **познаващи и почитащи коня**. Традицията, известна ни от тракийските коне на цар Рес, тесалийските мирмидонци, конеборците троянци и мощната конница на Александър, бива продължена от грозната българска кавалерия.

Подобно на великия македонец българските суверени се стараят да събират веднага **редовна войска** от подчинените етноси. Толерира се издигането на **способните хора** в управлението; осигурява се **равноправие** с другите поданици. Знаменитата **тактика на Александър** с максимално дългото изчакване, завличането на противника и желязна дисциплина в бой е белег и на българската войска. Близки по характер с македонските са и **валове на българите**. Единствено дължината и ефикасността на българските отбранителни съоръжения надхвърлят мащаба и значението на Големия вал на Александър в Северен Иран, отрязващ пътя на номадите към Персия.

Много са примерите за военен, културен и държавнически **синтез между българи и македони**. Посочените по-горе са основните от тях. Ще завършим настоящата подглава с едно неочаквано откритие: Букефалос (името на Александровия жребец) в смислов превод от старогръцки значи „кон с бича глава“. Българското календарно название Имен-шегор се превежда именно така.

Велика България, Велики Преслав, Велики Болгар, Велико Търново. Не само грандиозността, значението и мащабът на тези понятия са накарали съвременниците да славословят българските държави и градове. Огромното **българско множество** е регистрирано за първи път от хазарския каган Йосиф, който ги нарича „по-многочислени от пясъка в морето“. Следващите хронисти само преповтарят и дорисуват мащабната етническа картина на великия български род, съобщавайки ни 76 имена на етноси, титулувани като българи.

Евреите – Българите винаги са вървели в комбинация с евреите. В Кавказ, Волжко-Камска България и Балканите; по търговските кръстопътища на Централна Азия и по Пътя на коприната; дори и по тибетските керванни пътища **българи и евреи търгуват и живеят рамо до рамо**. Не съществува нито един древен или съвременен документ, който да свидетелства за каквато и да било разпра между българи и евреи. Спасяването на българските евреи в най-новата ни история не е само случаен епизод, а цветът в короната на вековното дърво с дълбоки исторически корени.

Езотерика – индийската езотерика почита три велики духа: Махатма Мория (Индия – времето на Мориите), Кутхуми (махатма от Кавказ) и Джулкул (махатма от Тибет). Тази традиция ни е предадена от изследванията на Блаватска, Безант и сем. Ръорих. Нейните времеви и топосни аспекти засягат и българите. Индийските Хималаи, Кавказ и Западен Тибет са временни обиталища и зони на културно влияние и за нашите предци. **Почитането на трите свята**: огнен (Мория, религии), тънък (Кутхуми, изкуства) и физически (Джулкул, науки) срещаме и при българите. Илюстрирани със скитско-българските митични, сак-

рални и хтонични животни, тези светове са ясно различими по хилядите открити релефи, кани, графити, сакрални и битови предмети. Шаманските теории за българската религия явно не отчитат, че предците ни носят една несравнимо висока култура – тази на полуостров Хиндустан. В първите години след приемането на християнството се развиват именно тези **три културни плана: религия, изкуства, науки и занаяти**. Осъществява се истински синтез между древните български вярвания и новата религиозна доктрина. Бива отворено място и за заварените култове и навици на траките и по-късните славяни. Наследници на примитивното тотемично шаманство категорично не биха сторили това за брени десетилетия. Културният подвиг на нашия народ и неговите водачи с право е наречен Златен век на българската култура.

Легенди – българите произхождат от сърна, както твърдят поне три независими източника. Хунну и хуните виждат своя митичен прародител в яребицата. Тюркютите почитат в това отношение вълка. Ако вярваме на твърдението, че **легендите са огледало на народното самосъзнание**, ще констатираме, че това е още един камък към грамадата от доказателства, категорично оборващи „хунската“ и „тюркската“ теория за произхода на българите.

Отечество и държава – Българи дават **название и държавност** на заварените от тях племена. Вече спокойно можем да твърдим, че е извършено малко или много **покоряване на славяните**. Първите мероприятия на кан Аспарух са свързани с разместване на племената и градските жители. Многократно е регистрирано от хронистите напускане на държавата от компактни групи славяни. Организираните са поне дузина наказателни акции срещу разбунтували се славянски племена. Българи участват в потушаване на славянските въстания дори във Византия и Франкската държава. Процесът на етносинтеза явно не е вървял гладко. Представяната ни до неотдавна „безконфликтност“ вече е един измислен „колос с глинени крака“.

Българите определено имат опит в етносинтеза. Ако бяха новаци в тази работа, държавата им отдавна щеше да се е разпаднала. Участието им в подобни процеси с арии, синдхи, перси, тукхари, саки, согди, тибетци, македони, гърци, траки, кушани и много други по-малки етноси е дало **десетки стратегии за съвместно съжителство**. Българите научават славяните и елинизиранияте траки що е отечество и държава, как се градят и защитават те. А това правят само народите, които знаят какво е суверенитет и закон. Познават го само тези, които са го имали.

Съседството със славяните – то също не е от вчера. Западните памирци и южните степни славяни са съседи от хилядолетия. Кавказките българи цели пет века съжителстват със славянските племена (този факт е приведен по-горе в главата „Географска следа“; виж таблиците на Гумилъв). Славяни са част от съседите на българите по времето на Стара Велика България. През техните земи се извършват десетки разузнавателни експедиции и преселения. Волжкокамските българи съжителстват с тях до монголо-татарското нашествие, а славянските племена влизат в етногенезиса на Дунавска България. В заключение можем да отбележим, че една от характерните български черти е **търсенето на сигурност** при избора на съседи и коалиционни партньори. Българинът в никакъв случай не е празен авантюрист. Десетките народни мъдрости и изрази говорят убедително за това: „Човек живее повече със съседите, отколкото с роднините“, „Око да види, ръка да пипне“, „Десет пъти мери, веднъж режи“, „Да си

вържем гащите“, „Да си опечем работата предварително“ и т. н.

Тройна юзда – тройно преплетеният шнур е отличителният белег на брахманите (жреците) в Индия. Той символизира триединството (Тримурти) на Брахма, Вишну и Шива, както и на трите свята, разкрити в подглавата „Езотерика“. Докосването до тройно преплетената юзда несъмнено е колобърски (жречески) акт, символизиращ триединството на световите на българина. Юздата на владетелския кон е най-подходящият атрибут за случая. Така канът-жрец говори от името на бог Тангра (срв. с безличния създател Брама), соларния конник Мадар (срв. с поддържащия световния ред Вишну) и лунния образ на Етх или жертвеното куче (срв. с разрушителя Шива). Това триединство виждаме изразено графично и в знака Ю, емблематичен за българите. Въпросът, свързан със символа, който олицетворява кучето, ще бъде пояснен в предвидената за това глава на изложението.

Тюркско – българско

Писмени свидетелства:

Ананий Ширакаци, VII в., „Ашхарауциц“: „На север от тях живеят народите Тюрки и **Българите**, които са наречени по имената на тамошните реки: Купи-булгар (р. Куфис, дн. Кубан), Дучи-булгар или Кучи-булгар (р. Бал, дн. Бейсут или Талгирск; най-вероятно по р. Кочо или Кучу, дн. Днепър), Олхонтор-блкар (р. Теофаний, дн. Челбаси) – преселници, Чдар-болкар (р. Голям Ромбит, дн. Ея)“.

Хан Имаем, VII в.: „Погледнете, нещастници, на аланските народи, па още и на **утигурите**, които бяха въодушевени с безмерна смелост, облягаха се на своите сили и се осмелиха да противостоят на непобедимия тюркски народ; но те останаха излъгани в надеждите си. Затова те са наши поданици, станаха наши роби“.

Лични имена на владетели, велможи и войни:

ТЮРКЮТСКИ; ТЮРКСКИ	БЪЛГАРСКИ
<p>Династия на Ашина – Ашина, Бихеду, Булихан, Булишад, Бучжен, Далобян, Даман, Дату-Шад, Деюн, Дилеча, Дуби, Дуги, Дусулу, Дянгу, Жанган, Жутан, Иби-Шегуй, Иен-Кан, Икюйлиши, Истеми, Киу-Дату, Коло, Мише, Мохо-шад, Муган, Моходу, Нили, Нишу, Поши, Съмо, Танхан (Турксант), Тилоча, Тоба, Тунво, Тун-шеху, Тумън, Ту-у, Хелу, Хин (Син), Хуай-дао, Хуба, Хушело, Хян, Чженчу, Чжибе, Чолохан, Чулохоу, Шаболо-Суниши, Шегуй, Шету, Шибоби, Шили, Шор, Юйгу, Юйше, Юн Юйлюй, Янг-соух, Янло</p> <p>Източен каганат (550–640) – Анло, Бумън, Бурихан, Далобян-Тореман, Дуби Кели-хан (Кат ил-хан), Дуги Шебир-хан, Дусулу-Тюзлюк, Жутан, Жангар, Коло Исиги, Кушу Муган, Съмо, Тегин-шад, Тилоча, Тобо, Чеби-хан, Чженчу, Чулохоу, Чулу-хан, Шаболо-Суниши (Ъшбара Шуниши), Шени, Шибоби, Шету, Юйгу (Юкук), Юйше, Юн Юйлюй (Юн Улуг)</p> <p>Западен каганат (550–660) – Анагей, Арсила, Ашина хазар-хан, Бага-шад, Бахадур-Кюлюг, Бохан, Бумън, Бучжен, Буришад, Деюн Юанкин, Дянгу-Кара Джуриин Тюрк, Ил Кюлюг-шад (Ирбис-хан),</p>	<p>Лични имена – Авитохол, Алмуш, Алусиан, Алцек, Алцеко, Алциоок, Анзи, Асен, Асла, Аспарух, Балхика (Бахлика), Барса, Батаджун, Бат Баян, Бат Оркан, Батоя, Бат Угор, Баян, Безмер, Белаур, Белгун, Богорис, Борис, Боян, Бузан, Булгар, Булгер, Вадана (Раджавадана), Валах, Вананд, Вардан, Венда, Вестранна, Вида, Винех, Вихтун, Вндой, Вунд, Вутаул, Встам, Гостун, Гразолф, Грод, Гуар, Делян, Диценг, Драгшан, Дристър, Дронг (Друнг), Дукум, Дърман, Елемаг, Елтимир (Алдемир), Енравота (Воин), Еран, Есперих, Заберган, Зенти, Зергобула, Зиези, Зисунас, Изот, Ила, Иратаис, Ирник, Исбул, Исперих, Испор, Каран, Кардам, Кордил, Кордокувас, Кормесий, Кормисош, Корсис, Котокий, Котраг, Кракра, Крум, Кубер, Кубрат, Куделин, Кузма (Кузман), Курт, Кутригур, Лабас, Мавър, Маготин, Мен-Марог, Мицо, Мугел, Мундо, Негафон, Окорсис, Омуртаг, (бат) Органа, Ославна, Остро, Ош (Ох, Охсун), Паган, Пресиян, Персиян, Пракса, Расате, Сабин, Салан, Сандил (Сандилх), Саса (Сасабинду), Севар, Сивин, Сигрич, Синион, Сондоке (Сундика), Стасис, Сурсувул, Твирем, Телец, Теле-</p>

Ирбис-шегуй-хан, Ирбис-Ъшбара-джабгу-хан, Истеми, Кандих Турум, Кюл-гардуш-шад, Мише, Нили, Нишу, Поши, Сибир-хан, Силджибу (Силзивул), Тарду (Тату), Тардуш-шад, Таман, Танхан (Турк-сант), Тун-джабгу, Хин (Син), Хелу, Хуайдао, Хушело, Хян, Шегуй-хан, Шили-толис-тегин, Ышбара Толис-шад, Янг-соух-Саве Втори каганат – Билге (Могиян), Билге Кутлуг, Дусифу, Инел, Итмиш-бек, Йолдъг-тегин, Кутлуг (2), Кюл-тегин, Мо-тегин, Мочур, Нишуфу, Пон-кюл, Съгин, Сюан, Фунян, Юзмъш, Янвочжи (Ягач)	риг, Тервел, Тертер, Течас, Тирадин, Тонган, Токту, Тук, Турдачис, Умор, Утигур, Фружин, Хетен, Хиниалон, Хръз, Хръсате, Хуврат, Цок, Чавдар (Чап-дар), Чепа, Чигата, Шилке, Шун Родови имена – Вихтун (Вихрогон), Вокил, Дуло (Дулар), Дюлел, Ерагар, Ердуар, Ерми (Ермиар), Ирхитуин, Кубиар, Кюригир, Оукил, Сенар, Угаин, Хърсате, Чакар (Чакарар)
---	---

Титли и названия на древните тюркити и тюрки, сходни или различни с тези на древните българи:

ДУМА	ТЮРКЮТСКО; ТЮРКСКО ИЛИ ТУРСКО ЗНАЧЕНИЕ	БЪЛГАРСКО ЗНАЧЕНИЕ
Алп (хун., центр. аз.) Апа Багаин Багатур (индоир.) Багатур багаин Багатур боила колобър Багатур кана Баа-шад Бхай (санскр.) Бан Бат Баян Бег Бек-тегин Бири багаин Боготор боила Боил (а) Боила кавхан Боила таркан Бо колобър Бори таркан Бури-хан Боке Буюрук Велик жупан Вулиас таркана Джабгу (куш.) Дуло	Алъп – герой Най-старият от връстниците рода Няма значение Бахадър – ръководител на част от войската; съвременен турско име Втората част няма значение Втората и третата част нямат значение Втората част няма значение Първата върховна владетелска титла на тюркютите, „поставен от бога владетел“ Бей, бай – господин Няма значение Няма значение Госпожица, госпожа Висш военен Принц на военна длъжност Бир – едно (тур.), втората част няма значение Втората част няма значение Няма значение Няма значение Първата част няма значение Няма значение Величав герой, повече от „алъп“ Военен чин Няма значение Първата част няма значение Старейшина Дулу-хан – име на Нишу Кана шад; име на номадски източногобийски тюркютски племенен съюз от началото на VII в., създаден от Съйбир	Алп – божествата във Волжко-Камска България след приемането на исляма Няма значение Българска титла Българска титла Българска титла Българска титла Българска титла Няма значение Бай – почитателно обръщение към по-възрастен Българска титла Най-старият от връстниците рода Българско мъжко име Няма значение Първата част няма значение Българска титла Българска титла, вариант на Багатур Българска титла Българска титла Българска титла Българска титла Българска титла Няма значение Няма значение Българска титла Вторият владетелски син Няма значение Български знатен род

Жопан (жупан)	(Сибир) хан; „дул“ – вдовица – тур.;	Българска титла
Жопан таркан	алански аристократичен род	Българска титла
Зера таркан	Няма значение	Българска титла
Зитко ичирго боила	Първата част няма значение	Българска титла
Зиткомир	Първата част няма значение	Българска титла
Ил-тегин	Няма значение	Българска титла
Илхан	Престолонаследник	Първата част няма значение
	Областен наместник; върховната	Няма значение
	владетелска титла след 545 г.	
Имник	Няма значение	Българска титла
Ичиргу багаин	Няма значение	Българска титла
Ичиргу боила	Няма значение	Българска титла
Ичиргу колобър	Няма значение	Българска титла
Кавхан	Няма значение	Българска титла
Каган	Синоним на „хан“, военен аспект –	Няма значение
	от жужанското „хаган“	
Калу таркан	Първата част няма значение	Българска титла
Кампис (Сампис)	Няма значение	Българска титла
Кана ирхитюину	Няма значение	Българска титла
Кана колобър	Няма значение	Българска титла
Кана боила колобър	Няма значение	Българска титла
Канартикин	Канар – кръвотечение, вяра; „текин“ –	Първородният владетелски син,
(пам.-куш.)	произтичащ, оттам и Тегин – принц	престолонаследник
Кана сюбиги	Няма значение	Върховната владетелска титла,
		„поставен от Бога владетел“
Кана таркан	Първата част няма значение	Българска титла
Кигин	Племенник, внук на владетеля	Няма значение
Книн	Няма значение	Българска титла
Колобър	Няма значение	Българска титла
Копан	Няма значение	Българска титла
Курт	Тур. – Вълк; на тюркютски	Българско име
(бълг. и къснотюрк.)	„вълк“ е „бури“ или „касър“	
Кутригури	Кутур – твърд, серт	Български етнос
Кюл тардуш-шад	Тюркска титла	Няма значение
Кюпе (бълг.)	Обица – тур.	Ризница, възможно от халки
Маготин	Няма значение	Българска титла
Мир	Няма значение	Българска титла
Олхутаркан	Първата част няма значение	Българска титла
(олгутаркан)		
Оногундури	Онгун – фамилия с неясно значение	Български етнос
Омуртаг (средн. аз.)	Юмурта – яйце, кръгъл, дебел	Българско име
Органа (средн. аз.)	Ураган – буря; Орхан – огнен хан	Българско име
Орда (хун.-сянб.)	Орду – армия и държава	При част от българите в рамките
		на Хунския племенен съюз
Паган	Епитет за етноси,	Българско име
	непринадлежащи към тюркютите	Българска титла
Пиле багатур	Първата част няма значение	Българска титла
Сетит багаин	Няма значение	
Съйбир (Сибир)-хан	Сибирски хан –	Няма значение
	име на тюркютски владетел	
Сюбиги	Субиги – място за събиране на войската	В словосъчетание с титлата Кан,
(ирански)		„Поставен от Бога“
Табаре	Няма значение	Българска титла
Тангра (шум. инодир;	Тенгри, хан Тенгри – върховното	Върховното божество
паназиат.)	божество, „Духът на небето“;	

Таркан (индоир.)	Танрь – Господ, върховен бог преди налагането на араб. „Аллах“ Тархан – човек, освободен от данъци; къснотюркская военна титла; съвременно турско име	Българска титла
Тардуш-шад	Тюркская титла	Няма значение
Тегин-шад	Тюркская княжеска титла	Втората част няма значение
Туртуна пиле жопан	Няма значение	Българска титла
Хан	Върховната владетелска титла след 545 г; взаймствано от монголски език	Няма значение
Хонсар	Няма значение	Българско военно звание
Чдар (бълг.)	Дждар, джидар – вътрешен – къснотюрк	Български етнос, вероятно значение „вътрешни българи“
Чигот	Няма значение	Българска титла
Чур	Водаческа титла на племенния съюз Дулу	Няма значение
Шад	Княз	Няма значение
Ънан	Тюркская титла	Няма значение
Юк багаин	Товар, втората част няма значение	Българска титла
Юк боила	Товар, втората част няма значение	Българска титла
Ябгу (куш.)	Върховната владетелска титла до 545 г. след това вице-владетел	Няма значение
Ягъчи	Воевода	Няма значение

Изразена в проценти, приликата между българските и тюркютските имена е равна на 0%. Титлите бележат сходства, равни на около 12 %. Знак на равенство между българи и тюрки категорично не може да бъде поставен; това твърдят и цитираните в началото на абзаца документи.

Християнско с древнобългарско – запазването на българската традиция на Прайапати-Кардама и Саса-Бинду, започнато още от княз Борис I Михаил (той е първият по хронология в списъка на европейските владетели на българите), дава плод и в двойните имена, характерни за владетели и велможи. Ето списък на по-известните от тях: Асен-Белгун, Аспарух-Испор-Исперих-Есперих, Борис-Михаил, Вениамин-Боян, Владимир-Расате, Георги Войтех, Георги Тертер, Добромир Хръз, Докс Гаврил, Ивайло-Бърдоква, Йоан-Александър, Йоан-Асен, Йоан-Шишман, Йоан-Скилица, Йоан-Срацимир, Коломан Асен, Константин-Бодин, Константин Асен, Курт-Кубрат-Хувраат, Михаил Асен, Михаил-Шишман, Петър-Делян, Светослав Тертер, Симеон-Лабас, Тодор Балина.

Хунско – българско

Писмени свидетелства:

Агатий Миринейски, VI в.: „Тия хунски (условността на понятието бе показана по-горе) народи (**утигури и кутригури**) изпаднаха в такова нещастие, че макар и да беше наистина останала една част от тях, те служат разпръснато на другите и измениха името си на тяхното. Така възмездията за предишните безбожни дела ги постигна в най-силна степен; обаче съвършеното загиване и унищожение на тия две племена стана по-късно (покоряването на утигурите от Западнотюркския каганат и на кутригурите от аварите)“.

Лични имена на владетели, велможи и войни:

ХУННУ; ХУНИ (по реда на царуване и управление)	БЪЛГАРИ (по азбучен ред)
<p>Първа хунну държава – Туман, Моде (Маоде), Лаошан, Гюнчен, Ичисйе, Увей, Ушилу, Гюйлиху, Уян-Гюйди, Дзюйдихеу, Хулугу, Сянсянчен, Хуанди, Хюйлюй-Цюанкюй, Чжичжи, Фучжулей, Сусье, Гюйа, Учжулю, Чжяси, Хян, Юй, Удадихеу, Пуну, Туцитан, Дулунки, Синвеян, Хухание, Хутуус, Илим</p> <p>Северни хунну (преселници на запад) – Чжичжи, Фучжулей, Суесйе, Гюйя, Учжулю, Сюйбудан, Худурши</p> <p>Южни хунну (останали на изток) – Би, Мо, Хан, Ди, Чжан, Тунтухе, Су, Сюан, Анго, Шигъ, Тханю, Фънхеу, Дуелечу, Угюйчжан, Митан, Хюли, Цзюйдихеу, Гюйгюйр, Хучжен, Кянкюй, Юйфуло, Хучуцан</p> <p>Усунски хунну (владетелите се наричат гунмо) – Лейгяоми, Далу, Гюнсюйми-Сенгу, Си-Гюн, Унгуйми-Феван, Гяй-ю, Ними-Куанван, Удзюту, Сисенсеу, Чжими, Юли, Жили, Юангюйми, Ванян, Дале, Синми, Цилими, Ичими, Анжи, Мочженгян, Бихуанчжи, Анлими, Панцю</p> <p>Евроазийски хуни и угри – Грумбат, Баламир, Баламбер, Божа, Влида, Ругила, Мундзук (Мунджук), Оиварс, Бледа, Атила – съпруги: Крека, Рекан, Ескеме (Ескама); синове: Елак, Ернах (Ирнах, Ирна, Хернак), Денгизих, Улницур, Емнецур, Влциндур, Одоакър; Онигиз</p> <p>Имена на трите властващи рода – Хуян (заек); Лан (орхидея), Сюйбу (край)</p>	<p>Лични имена – Авитохол, Алмуш, Алусиан, Алцек, Алцеко, Алциок, Анзи, Асен, Асла, Аспарух, Балхика (Бахлика), Барса, Батаджун, Бат Баян, Бат Оркан, Батоя, Бат Угор, Баян, Безмер, Белаур, Белгун, Богорис, Борис, Боян, Бузан, Булгар, Булгер, Вадана (Раджавадана), Валах, Вананд, Вардан, Ванда, Вестранна, Вида, Винех, Вихтун, Вндой, Вунд, Вутаул, Встам, Гостун, Гразолф, Грод, Гуар, Делян, Диценг, Драгшан, Дристър, Дронг (Друнг), Дукум, Дърман, Елемаг, Елтимир (Алдемир), Енравота (Воин), Еран, Есперих, Заберган, Зенти, Зергобула, Зиези, Зисунас, Изот, Ила, Иратаис, Ирник, Исбул, Исперих, Испор, Каран, Кардам, Кордил, Кордокувас, Кормесий, Кормисош, Корсис, Котокий, Котраг, Кракра, Крум, Кубер, Кубрат, Куделин, Кузма (Кузман), Курт, Кутригур, Лабас, Мавър, Маготин, Мен-Марог, Мицо, Мугел, Мундо, Негавон, Окорсис, Омуртаг, (бат) Органа, Ославна, Остро, Ош (Охс, Охсун), Паган, Пресиян, Персиян, Пракса, Расате, Сабин, Салан, Сандил (Сандилх), Саса (Сасабинду), Севар, Сивин, Сигрич, Синион, Сондоке (Сундика), Стасис, Сурсувул, Твирем, Телец, Телериг, Тервел, Тертер, Течас, Тирадин, Тонган, Токту, Тук, Турдачис, Умор, Утигур, Фружин, Хетен, Хиниалон, Хръз, Хръсате, Хуврат, Цок, Чавдар (Чапдар), Чепа, Чигата, Шилке, Шун</p> <p>Родови имена – Вихтун (Вихрогон), Вокил, Дуло (Дулар), Дюлел, Ерагар, Ердуар, Ерми (Ермиар), Ирхитуин, Кубиар, Кюригир, Оукил, Сенар, Угаин, Хърсате, Чакар (Чакарар)</p>

Титли и названия:

ХУННУ; ХУНИ (по йерархичен ред)	БЪЛГАРИ (по азбучен ред)
<p>шанюй („най-великият“ – хунну) с пълна титла: „Роден от небето и земята, поставен от слънцето и луната, хунски Велик шанюй“;</p> <p>жоди („почтителен“ – хунну) – епитет към шанюй;</p> <p>янчжи – съпруга на шанюй;</p> <p>чжуки („мъдър“ – хунну) княз, най-често престолонаследникът;</p> <p>жичжо княз – заместник;</p> <p>лули княз;</p> <p>въннюйди княз;</p> <p>джангянди княз;</p>	<p>Багаин; Багатур; Багатур багаин; Багатур боила коლობър; Багатур кана; Бан; Бири багаин; Боготор боила; Боил; Боила кавхан; Боила таркан; Бо коლობър; Бори таркан; Велик жупан; Вулиас таркана; Жопан (жупан); Жопан таркан; Зера таркан; Зитко ичирго боила; Зиткомир; Ичиргу багаин; Ичиргу боила; Ичиргу коლობър; Кавхан; Калу таркан; Кампис (сампис); Кана ирхитюину; Кана коლობър; Кана боила коლობър; Канартикин; Кана сюбиги; Кана таркан; Колобър; Копан; Маготин; Мир; Олхутаркан (олгутаркан); Пиле багатур; Сетит ба-</p>

велик дууй (изключително военна длъжност); велик данху ; жичжо-гудухеу ; дууй (офицер); юйсучжи-чжихеу – най-ниският военен чин; гудухеу – помощници	гаин; Табаре; Таркан; Туртуна пиле жопан; Хонсар; Чигот; Юк багаин; Юк боила
---	---

Рекапитулацията от анализа по посока на „хунската“ теория за българския произход е повече от отчайваща: 0% съвпадения на имената; 0% съвпадения на титлите.

Известно е, че историята се пише само с факти. Хипотезите са хубаво нещо и подтиквават много умове да мислят неординерно, да откриват нови възможни връзки между откритите свидетелства и документи. Авторът на тези редове искрено се надява, че гореизложените идеи са покрити с достатъчно емпиричен и епистоларен материал, т. е. те са подкрепени от многократни лични наблюдения и изследвания, както и със солидни документи, археологически, антропологически, етнографски, културоложки и теологически свидетелства. Всички те единодушно сочат **Памирския възел и долината на Балкх за прародина на българите.**

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

- Афг.** – афганистански
Баян (З) – топоним, хидроним или етноним, срещащ се три пъти
Буд. – будистки
Бълг. – български
В. – век
Вр. – връх
Г. – година
Гаутама Буда (563–483) – историческа личност, години на раждане и смърт
Гр. – гръцки
Дн. – днешен
Др. ар. – древноарийски
Др. перс. – древноперсийски
Ез. – езеро
Инд. – индийски
Кан Крум (802–814) – владетел, начална и крайна година на управление
Кит. – китайски
Км – километра
Км/ч – километра в час
Куш. – кушански
Лат. – латински
М – метра
М н. в. – метра надморска височина
- Монг.** – монголски
Неп. – непалски
Пам. – памирски
Перс. – персийски
Пл. – планина
Пр. Хр. – преди Христа (преди новата ера)
Р. – река
Сак. – сакски
Санскр. – санскрит
Слав. – славянски
Сл. Хр. – след Христа (след новата ера)
Согд. – согдийски
Срв. – сравни
Старогр. – старогръцки
Сянб. – сянбийски
Тиб. – тибетски
Тур. – турски
Тюрк. – тюркски
Хил. – хиляди
Хин. – хинди; хиндуистки
Хр. – хребет
Хун. – хунски
Шум. – шумерски

ИМЕНЕН ПОКАЗАЛЕЦ

Поради многобройните имена на исторически личности и названия на богове в настоящата справочна глава са подбрани основните от тях, създали гръбнака на историята и религията на полуостров Хиндустан. Същият принцип е приложен и към имената на българските владетели. В противен случай настоящият показалец би заел цял отделен том. По подобни причини не е предвиден и предметен показалец, за който би било необходимо още едно книжно тяло.

В показалеца съзнателно не са поместени имената на върховния бог на българите Тангра. Тук изброяваме само основните и най-често срещаните му названия на територията на Евразия. Указания за местонахождението им в книгата не се дава, тъй като то се среща буквално на всяка страница.

Дингир (Денгер, Дангра, Дингри, Динкара, Дангара, Данкър)
Тангра (Тенгри, Тингри, Тенгер, Танръ, Тхеуранг)

За улеснение на читателя поместваме и имената на държавите, създадени от българите, подредени по хронологичен принцип. В скобите към първата българска държава, съществувала на територията на нейната прародина и други региони на полуостров Хиндустан, са поставени имената, с които тя е била наричана от нейните непосредствени съседи или съвременници.

Балкхара (Балхара, Балахара, Балхика, Бахлика, Бао цзя лия, А-Ба два рай, Бактрия, Булгар, Булгхара, Бурджан, Булгаристан)

Кавказка България
Стара Велика България.
Керамисийска България
Волжко-Камска България
Панонска България
Дунавска България
Република България

Александър Македонски
Ангра Майню
Аспарух
Атила
Ахура Мазда
Ашина
Ашока
Балхика (Бахлика)
Бат Баян
Брахма
Булгар (Булгариос)
Бумън каган
Бхарата
Валид I
Вардхамана Махавира
Вишну
Гаутама Буда
Гондофар
Дариуш (Дарий) I
Дариуш (Дарий) III Кодоман
Дионис
Дуло (Дулар)
Дурьодхана (Суйодхана)
Дхритараштра
Зиези
Индра
Кадфиз I
Канишка I
Каурави
Котраг
Кришна

Крум
Кубер
Кубера
Кубрат
Кюл Тегин
Мадар
Майдар (Цамба Майдар)
Майтрея
Митра
Моде (Мао де)
Мохамед
Омар
Омуртаг
(бат) Органа
Орфей
Пандави
Ръорих
Селевк
Спитама Заратуштра
(Заратустра)
Сумеру
Суря
Тервел
Тимур (Тамерлан)
Хушнаваз
Чингис хан
Шамбала
Шенраб (Шенрабмибо)
Шива
Юдищхира

НУЖДА ОТ ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНА ЕКСПЕДИЦИЯ

Богатият на свидетелства и документи Евразийски регион е истински скъперник, когато ученият, пътешественикът или просто любопитният пожелаят да се докоснат до неговите тайни. Най-вече това се отнася до полуостров Хиндустан. Грижливо опазени през размирните хилядолетия, тези безценни за нас сведения изискват дълъг процес на достигане, получаване, зафиксирание, класифициране, осмисляне, анализиране, структуриране, поясняване и най-накрая публикуване. Без приятелската помощ или безкористното сътрудничество на стотици информатори, специалисти, дипломатически лица и духовни водачи от най-висок ранг авторът на настоящото изследване би положил оръжие.

Много настойчивост и различни стратегии трябва да прилага търсачът на истината, за да убеди онези, които държат ключа към съкровено познание, че интересът му е безкористен, а мисията му просто патриотична.

Голяма част от местата, където се намира ценната за изследователя информация, са дислоцирани в най-трудните за достигане райони в света – Тибет, Памир, Хиндукуш, Каракорум и Хималаите. Психофизическите качества на учения трябва да бъдат близки до тези на екстремния спортист.

Експедициите към Азия по правило са скъпоструващи. Наемат се носачи, офицери за свръзка, джипове, хеликоптери. В някои региони е необходима и платена военна охрана. Височинната и научната екипировка са друго голямо перо от финансовия план на подобно начинание. Консумативите за фотоапарати, видеокамери, компютри, магнетофони и друга подобна зафиксирателна апаратура са също достатъчно скъпи. Към списъка прибавяме средствата за визи, разрешителни, самолетни, влакови и автобусни билети, безотчетните пари за рикши, слонове, камили, коне и якове, минималните разходи за храна, вода и легло.

Лабиринтът от условия за провеждане на една сериозна **национална интердисциплинарна експедиция** се разраства и застрашава с безизходността си дръзналите да видят светлина в края на неговата схема.

Но ако обикновеният човек може да изчака по-подходящ момент за осъществяването на своите замисли, съгъстващите се темпове на ХХI век ни задължават да действваме независимо от пречките, липсата на средства и тъмните коридори по пътя към реализацията на тази идея. Причините за провеждането на такава експедиция тъкмо сега са много. Тя дори е закъсняла поне с 50 години!

Най-главната от тях е тъжната констатация, че от десет случайно запитани българи ще се получат минимум пет различни отговора на **въпроса за нашата прародина**. Същата картина ще наблюдаваме и по проблемите с **етническия ни произход; езика; имали ли сме или сме нямали държавност, преди да създадем отечеството си на Балканите**, и т. н., и т. н.

Това не е само проблем на образованието. В научните ни среди вероятно има толкова мнения по тези **основни за всеки народ въпроси**, колкото специалисти се занимават с тях. И ако изследователите преди нас не са успели да ре-

шат категорично този исторически ребус, то ние трябва да сме сигурни, че именно днес му е времето.

Авторът на настоящия труд е убеден, че това е последният влак. Една солидна част от свидетелствата, които самият той познава от полевите си изследвания, днес са многократно по-труднодостъпни, вече разрушени или изчезнали, забранени за регистрация, с непосилно увеличени такси за заснемане или попаднали в региони, където бушуват войни и цари беззаконие.

Навлизането на техническия прогрес сред изолираните досега етноси и тяхното принудително или доброволно цивилизоване изличава историческата им памет. Отпадат празници, обичаите и карнавалите губят своята масовост, част от религиозните мистерии се провеждат само от свещенослужители на преклонна възраст. Променят се имена на села, градове и местности. Изменя се политическата и религиозната обстановка, и много често европейците се оказват нежелани досадници или само обект на комерсиални интереси.

Апелът на тази глава от книгата е към всички онези, чиито сърца не са изстинали за България, и които имат възможности да подпомогнат **първата по рода си национална интердисциплинарна експедиция**. Конспективно изложена, идеята за нея изглежда така:

Причина: след 100 години ще останат само 5% от живата култура по тези земи

Задача: провеждане на интердисциплинарно и обемно изследване по основните проблеми на българската история:

- Прародина
- Произход
- Език и предкирилска писменост
- Бит, обредна система и традиции в прародината
- Религия и вявания
- Древна история и хронология
- Културни влияния
- Първите страници от българския принос към света
- Причините, маршрута и следствията на българските преселения
- Българските следи на картата на Евразия

Метод: проверка на всички основни данни, документи, названия и културни феномени на място

Стратегия: едновременно зафиксиране с всички съвременни средства

Необходими са:

- специалисти с широк периметър от научни знания и практически опит
- млади и физически издръжливи информатори за труднодостъпните райони
- хора, готови на риск и труд в тежки климатични и височинни условия
- индивиди, пригодни за работа в екип за продължително време

Направления на изследването: 15, със съответните 15 специалисти:

- научен ръководител на експедицията
- алпинист и професионален планински водач
- оператор-кинорежисьор
- оператор-фотограф
- компютърна обработка и регистрация
- география и климатология

- етнология и културология
- структурна и културна антропология
- археология и история
- архитектура и изкуствознание
- сравнително езиковедие
- театър и мистериални действия
- танци, обреди и обичаи
- музиковедие и музикална регистрация
- лекар на експедицията

Резултати: основните материали и находки от тази експедиция ще бъдат публикувани пред широката общественост в България и тиражирани по света по следните начини:

- издаване в голям тираж на **богато илюстрирана книга за масовия читател**, придружена от необходимите снимки, карти и схеми
- публикуване на **научен двутомник**, първата част от който ще съдържа най-ценните полеви находки, а втората – анализа на събраната информация
  - издаване на **люксов албум**, разкриващ българските следи в Евразия
  - издаване на **богато илюстриран календар**, пресъздаващ пътя на българите от прародината до днешното им отечество
  - издаване на **географско-историческа карта** за българските обиталища и преселения на територията на Евразия с учебна и научнопопулярна цел
  - изработка и откриване на **постоянна и пътуваща фотоизложба** с най-атрактивните снимки, илюстриращи българската диря от Азия към Европа
  - създаване на **дигитална двуезична енциклопедия**, съдържаща максимално широка информация за прародината и историческата съдба на българите, преди основаването на Аспарухова България
  - издаване на **двоен компактдиск** с автентични образци от българска музика, останала и до днес в прародината и по пътищата на българските преселения
  - създаване и поддържане на богата **двуезична интернетстраница** с информацията, анализите и продуктите от експедицията
  - създаване на **телевизионен сериал**, разкриващ следите на българите по пътищата на Евразия от първото им отечество до Балканския полуостров
  - издаване на **дигитална съкратена двуезична версия на сериала**
  - **популярни и научни публикации** в пресата и специализираните издания
  - провеждане на **научна конференция** на тема: „Пътят на българите от прародината към вечността“
  - **публични промоции** на произведените след експедицията продукти
  - **радиоинтервюта и излъчвания** на музикалните образци от експедицията
  - **интервюта и излъчвания** на сериала по някои от **ефирните телевизии** в България, както и по системата на **кабелните телевизии**
  - оформяне на **предложение към Министерството на образованието** за промяна на част от изучаваните материали по история на България на всички образователни нива
  - **предлагане на създадената продукция извън България** по всички възможни пътища: книжна и туристическа борса, радио, телевизия, интернет, организиране на международен научен симпозиум

Идеята за тази експедиция е родена преди повече от две десетилетия. Авторът многократно е посещавал по различни поводи повечето от местата, които предстои да бъдат изследвани. По-голямата част от специалистите, набелязани за участие в начинанието, вече са били по тези земи, а другите са работили в подобни експедиции и имат всички качества за изпълнение на поставените цели и задачи.

Като заключение на тази странна за едно изследване глава ще бъде приведена следната поучителна история. Тя е истинска и затова прекрасно илюстрира живота, такъв, какъвто е. Или, може би, какъвто трябва да бъде.

Един човек помогнал неочаквано на другият. Получилият подкрепа го попитал: „Защо ми помогна? Не виждам какво печелиш от това!“. „Не съм и мислел за облаги – отговорил другият. – Днес аз помагам на теб. Утре ти ще помогнеш на друг. Така върви светът...“

ПОСЛЕСЛОВ

Не от неуважение към читателя, а от желанието за непосредствен диалог Навторът на настоящия труд би желал да изостави академичния протокол в заключението. Затова следващите думи ще бъдат написани от първо лице.

Когато започнах работата си върху тази книга, част от моите колеги, приятели и близки ме запитаха: „Защо я пишеш?“.

След опитите ми да защита смисъла от нейната поява, повечето от тях бяха все още скептично настроени. Доводите, които изтъкнаха пред мен, не бяха нови или неочаквани, но струпани наведнъж, ме накараха сериозно да се замисля.

Проблемът се състоеше главно в това, че хората, които категорически възразяваха, бяха изтъкнати професионалисти в своята област, учени или влиятелни и уважавани личности. Смятам, че конспектът на тези антитези заслужава да бъде изложен.

Светът се обединява. Границите между държавите стават само географско понятие. Смесените бракове са нараснали с десетки пъти в сравнение със средата на ХХ век. Тенденциите говорят за етническа и културна глобализация. Какъв е смисълът да доказваме кои сме и откъде идваме, след като само след един век ще бъдем част от една хомогенна мултиетническа маса?

Съхраняването на историята, културата и религията е само епизод от миналото на света. Геометричната прогресия в развитието на технологиите превръща в анахронизъм понятията „история“, „култура“ и „религия“ в техния етнически и традиционен вид. Синтезът на изкуствата и религиите, неминуемото отпадане на последните и създаването на единно за човечеството свободностъпно информационно поле след по-малко от век обезсмисля първобитните опити за съхраняването на определена идентичност. Защо си губиш времето?

Космическите технологии ще ни позволят след по-малко от едно столетие да се разселваме свободно из Слънчевата система. Земята ще бъде само една далечна прародина на човечеството. Марс, Венера, Меркурий и още много други планети и галактики ще имат своя история, в които расата, етническата и културната принадлежност няма да имат никакво значение. Българите, ако тогава все още остане това понятие, ще бъдат само мравуняк в джунглата на Вселената. Нима не виждаш, че това е близкото бъдеще на човешката цивилизация?

Генното инженерство и наномедицината ще ни направят безсмъртни. Човекът ще може да избира своето тяло, да се самоклонира, да преодолява непостижими за ума и възможностите ни разстояния. Нашата планета ще бъде само една малка овехтяла база за полета на човека към дълбините на Вселената. Генът, поместен в машина, която ще може да бъде безкрайно подменяна, ще замести окончателно примитивната форма „Хомо сапиенс“. Ще отпаднат

понятия като семейство, род, етнос, отечество, родна планета, любов, изкуство, религия, култура. Къде тук са българите?

Някаква типично българска упоритост или може би инат ме караше да продължавам работата си въпреки червеите на съмнението, проникнали в моето съзнание. Едва когато бях пред края и черновата на книгата „се мътеше“ в компютъра, отговорът на тези и много други подобни въпроси възникна от само себе си. Той в никакъв случай не беше универсален, нито успяваше да парира всички логични доводи на моите опоненти.

Големият мим, актьор и режисьор Жан-Луи Баро казва: „Когато доводите свършат, идва поезията“. Да, отговорът ми беше поетичен, човешки. Когато отвсякъде те обгражда фатумът на глобализацията, машините и безкрайните пространства, ти търсиш опора в самия себе си. Моята формулировка бе квалифицирана ту като християнска, ту като будистка, ту като екзистенциалистка. Важното е, че тя задоволи и мен, и моите опоненти. Предлагам я и на читателите в качеството си не на панацея за бъдещите дни, а на истинската ми мотивация тази книга да види бял свят.

Човекът е обречен на анонимност. Борбата му с безкрайността на времето го е накарала да го разделя на части, за да не се чувства нищожен. Той си е въобразил, че името на конкретната личност може да остане вечно. Считал е, че с делата си прокарва неизличима диря в съзнанието на поколенията. Създал е теории за прераждането на душата в желанието си да бъде безсмъртен. С други думи, човекът е станал поет. Като микроскопична частица от този гигантски кръстоносен поход към съвършенството считам, че миналото ни е необходимо. То е част от смисъла в борбата с безкрая. То е доказателство, че съществуваме, че не сме се предали. Пиша тази книга не за поколенията, а за тези, с които живея днес, които идват непосредствено след нас. За всички, за които „да бъдеш българин“ е важно, защото ги прави силни. Твърдя, че да откриеш една истина и да я подариш на другите, е повече от кое да е техническо изобретение. Машината не може да ти възвърне изгубения дух. Важно е не това, което ще ни донесат технологиите, а това, което може да ми даде днес човекът. Този, който е до мен. А още по-важно е онова, което аз мога да му дам. В това е смисълът. Останалото е пепел.

Преди години ми се наложи да пиша сценарий за спектакъл, посветен на Йохан Себастиан Бах. Темата му беше смисълът на човешкия живот. Бях на Христова възраст и този въпрос особено ме занимаваше. Написването „по вдъхновение“ на последния монолог преди смъртта на Бах отговори на моите терзания. Вярвам, че той е един оптимистичен завършек на настоящия труд:

„Бах значи ручей. Аз съм ручей, който влива водите си в реката, реката бърза към морето, морето се разлива в океана. Моите води неминуемо ще се смесят с океанските. Но когато някой жаден напълни своите шепи, между дланите му ще има и от моята вода. А в бъдещата музика ще има звуци и от моето адажио. Заслушай се в него. То е затворило в себе си частица от вечността...“

АЛЕКСАНДЪР ИЛИЕВ

АПЕНДИКС

Документални свидетелства от предхристиянска Дунавска България

По мнение на автора настоящото изследване не би било пълно, ако не съдържа и продължението на увлекателната история за българския път от пра-родината до новото им отечество. Тук ще се въздържим от всякакви анализи. Ще изложим най-интересните свидетелства за уникалността на българския народ, извлечени от писмени документи, археологически находки и доказани от няколко независими източника факти. Материалът е групиран в няколко статии. Желанието на автора е читателят да добие максимално обемна представа за българите – такива, каквито са дошли на Балканите. Машината на времето е в ход. Заповядайте на борда!

ПАНТЕОН (синкретичен монотеизъм)

- Тангра
- Слънце (изображение и като конник)
- Луна (изображение и като куче)
- Звезди
- Огън
- Вода
- Земя
- Въздух
- Свещена планина
- Свещен камък
- Грифон – крилат лъв с орлова глава
- Кентавър – андропод с крила, брада и трилистна или многорога корона
- Орел
- Кон
- Куче
- Лъв
- Змия
- Идоли от скъпоценни метали – сребро и електрон (сплав от злато и сребро)

ГРАЖДАНСКА, ВОЕННА КУЛТУРА И ОБИЧАИ

Вода и храна

- кожени мехове за вода
- иригация и водопроводи
- ядене на срамни и нечисти за християнството храни
- гризене на кожи и сушено месо (военен запас)
- ядене на умъртвени без оръжие животни от човека
- пиене на конско мляко в мирно време и при военен поход

- изкупуване на жито, вино за зимниците, чуждоземни сладкиши
- съхраняване на сушена и консервирана храна под седлото
- съхраняване на сушено месо в торба, вързана за седлото
- съхраняване на селскостопанската продукция в ями за зимата
- хранене на земята
- ядене на ниски столчета

Граждански обичаи

- ежедневно къпане в басейни и бани
- сваляне шапка в знак на почит
- многоженство – титулувано от византийското християнство като „мръсно и нечисто; животински невъздържано“
- при сватба даване на зестра – злато, сребро, волове, коне и др.
- пожелаване на кана да живее до 100 години
- канът яде сам, дори жена му не седи до него
- канът собственоръчно раздава храната на сътрапезниците (хранениците) си
- всички се хранят на ниски столчета около трона на кана, храната се поставя на земята
- канът раздава сам подаръци на боилите и багаините
- пълнене на сандъчета с пари, раздаване от кана на войниците, с дясна злато, с лява сребро – израз на благополучие

Облекло

(широко до приемането на аварската мода при Крум)

- Гащи, носени от мъжете и от жените, тесни и прилепнали по краката
- Обеци у мъжете на дясното ухо, есобразни или халки
- Мъжки огърлици при знатните
- Широка мъжка риза (куртак) до коленете
- Дреха от две части – риза и подобие на туника (пола)
- Шапка във формата на юрта, мандала (космическа диаграма)
- Долна ленена повезка за глава, с която седят дори в капището (храма)
- Женска кърпа за глава, с която седят дори в капището
- Деформация на главата в детството (характерна за висшето съсловие) с еднолентова или двулентова превръзка; 80% са европеиди, съдено от погребенията; височина: европеиди – до 173,0; монголоиди – 160,1 (мъже); 163,3 на 153,8 (женни)
- Бръсната глава с дълъг кичур коса (чуб)
- Бръсната глава с два странични перчема
- Бръсната глава с три перчема на плитки
- Канът е с дълга коса и брада
- Средноазиатски нисък остър калпак с бордюр от кожа
- Обличане в кожуси и от най-висшето съсловие
- Носене и търговия с хермелинови кожи
- Ботуши с орнаменти и висок наколенник, няколко вида

- Носене на собствени и чуждоземни златни накити
- Аварска мода на тесните дрехи след времето на Крум
- Купуване и носене на тънки византийски хематиони, напъстрени и втъкани със злато
- Носене на амулети и талисмани

Животинска среда

- Кон
- Бик (тур)
- Овен (овца)
- Свиня
- Куче
- Коза
- Елен, сърна, козиорог
- Барс (леопард)
- Лъв (участие в хералдична тройка; семейство лъвове; майка с лъвче)
- Птици (различни видове)
- Орел
- Паун
- Щъркел (чапла) с жаба
- Змия
- Риба

Гражданско законодателство

- обвинение и клевета – разпит вързан, при лъжа клеветникът се убива
- укриване и набавяне храна на крадец – конфискация на имота
- кражба – пречупване на пищялите
- строго наказание за пиянство, вкл. изкореняване на лозя
- даване достатъчно средства на просяците, за да не просят пак
- отказ от подаяние на просяк – конфискация на имота
- обезглавяване с меч при нежелание за отказ от вяра, водеща до пагубни последици
- взаимно връщане на бегълци със съседните държави
- митническа грамота с печат при търговия (внос и износ) – нередовните стоки се конфискуват и се внасят в държавното съкровище

Военно законодателство, подготовка и триумфални действия след битки

- редовна гранична войска
- редовна наборна и професионална армия
- изпуснат беглец – смъртно наказание
- ръждиво оръжие – смъртно наказание
- неготовност за бой – смъртно наказание
- яздене на боен кон в мирно време – смъртно наказание

- игри със и без оръжие и ритуални песнопения преди битка
- много упражнения за стрелбата с лък
- изкопаване на ровове и окопи
- създаване на защитни валове
- опъване на въжета през реката срещу флотата
- магии и заклинания преди битка
- гадаене преди война
- съблюдаване на дни и часове за начало на бойни действия
- преглед от доверено лице на войската преди битка
- поръсване с вода на войските от кана, които го приветстват
- скъсване на съществуващия, неизпълнен от неприятеля, договор при война
- забиване на копие във вратата на града, който е набелязан за превземане
- признаване на по-голямо благородство на оня, чието оръжие е по-окървавено в бой
- преминаване на кана през шпалира от наложниците му, които му се покланят и го славословят
- поставяне на канския щит обърнат и конския камшик на земята и покриването им с пари – знак на благополучие след битката
- простиране на канското копие на земята и затрупване от край до край с голям куп копринени дрехи – знак на благополучие след битката
- поставяне на военни трофеи по стените на градовете
- размяна на пленени войници „душа за душа“
- размяна на заловените в крепостите срещу два бивола за човек

Военно облекло

- Гуня – кавалерийска пелерина
- Куртак – горно дълго палто с бордюр, тесни ръкави и нарамник
- Горно късо палто, китайско закопчаване отдясно наляво, с бордюр
- Дълъг колан с копчета от злато или сребро
- Металически колан
- Феморалия – панталони
- Ботуши с подкови
- Остър калпак
- Шлем с две пера
- Сплитане на гривата и опашката на коня
- Пискюли и подвески по конската амуниция
- Бончук (кичур от конска опашка) на челото на коня

Оръжие

- Бойно знаме – конска опашка
- Знамена-копия с разноцветни ленти
- Ръкопашна борба
- Съставен рефлексен лък – 1,20 – 1,30 см
- Стрели от камъш с връх 7 – 12 см, ширина 1,5 – 2,5 см, с прилепени пера

- Калъф за лъка от кожа, с формата на лъка
- Колчан от кожа с метална конструкция, носен от дясната страна
- Късо метално копие с ремък за рамо, носено изправено във война, с ленти или конска опашка на края
- Дълго метално копие (пика), с ленти, „М“-образно знаме или конска опашка на края
- Дълго копие с тризъбен наконечник
- Сабя – леко извита
- Мечове (палеш, палаш) – едноостър (извит) до 100 см и двуостър (прав) до 140 см
- Ритуален меч с богати инкрустации за кана и висшите военни
- Кръгли щитове – малък (кавалерийски), голям (тежка конница)
- Капкообразен щит с остра част надолу – среден
- Правоъгълен щит – голям
- Бойна брадва – тясна (топор), широка (секира), двойна брадва (фрът)
- Боен чук или клюн
- Бойна кука
- Бойна коса
- Боздуган (палица)
- Нож, кама (костур)
- Кюпе – броня от халки
- Алхаси кюпе (броня)
- Естрогин кюпе (броня)
- Хлобрин кюпе (броня)
- Метален шлем (тулши)
- Аркан (ласо)
- Прашка
- Едър кон
- Дребен кон
- Два бойни коня при война
- Желязно стреме
- Юзди
- Седло (ползва се от някои воители, главно тежката кавалерия) с дървена конструкция и обложено с мека кожа
- Подкови
- Бич за езда
- Боен рог
- Елеполеи – висока обсадна кула до 20 етажа, защитена със сурова кожа или метал
- Манганика – метателна машина за камъни
- Трибули – огромни метателни катапулти за разрушаване на крепости с камъни
- Тетраболи – вид катапулти, с четиризъбни наконечници
- Куританки (хелонас) – дървени навеси на колела

- с таран и огнеупорен покрив
- ниски, за създаване на насипи и запълване на ровове, поставяни далече от стените
- Костенурки
- Таран (овен) за разрушаване на стени, задействан от цяло подразделение до 1500 души, снабдени и с кука за издърпване на разклатените камъни
- Катапулти – метателни машини
- Огнехвъргачки – огън от сифони и тръби
- Катапулти за запалителни стрели със сяра, смола или масло
- Дъгометни (фрондибули) – камъни и шарове до 100 кг
- Правомерни – самострели, хвърлящи огромни стрели, снабдени с уреди за мерене
- Скорпион (диво магаре) – механична прашка за хвърляне на камъни с голяма скорост
- Велостагис – многолъков катапулт за хвърляне на стрели с механизъм за едновременно изстрелване
- Машина за мятане на пращове
- Шарове, балисти – каменни сфери за метателните машини
- Високи съставни стълби, всяка част до 3,70 м
- Харпаги – куки и ласа, прикрепени към пръти за рушене на крепостни зъбери
- Лостове за повреждане на стени
- Мотики и копачи за подкопаване на кули и стени
- Огньовете и факли, мятани от огненосци
- Салове за преминаване на водни прегради
- Кожени мехове, пълни с въздух, за преминаване на водни прегради
- Малки едномачтови кораби (ладии)

Ритуални атрибути

- сакрален лък
- дайре (барабан) и палка
- жезъл във вид на кръст
- трирога шапка (корона, тиара)
- корона с рога
- дълга ритуална дреха
- висока конична шапка (калансув)
- сакрално растение – вариант с цветове (големи пъпки) и едри листа
- ритуална чаша
- ритуална кана
- чаша-череп

Клетвени, магически и ритуални действия

- подаряване на 2 слуги, 2 (чифт) соколи, 2 кучета, 90 кожи за кожуси – договорен знак за приятелство
- клетва върху меч

- вдигане високо на трева – побратимяване, сключване на мирен договор
- изливане на земята вода от чаша – побратимяване, сключване на мирен договор
- собственоръчно обръщане на конски седла – побратимяване, сключване на мирен договор
- докосване до тройна юзда – побратимяване, сключване на мирен договор
- магически и врачевателни действия
- терапия с билки
- трепанация на черепа при лечение на мозъчни и психически заболявания
- бележени на съдове, керемиди, тухли, камъни, колони, амулети и коне със знака ГҮІ

Религия, култови и обредни действия

- ритуално омиване преди молитва в нарочно създадени за целта басейни
- сваляне на шапка при влизане в капище (храм)
- жертвоприношения на Тангра
- Слънцето и Луната притежават владетелска сила
- поклонение на Слънцето, Луната, звездите и земната твърд
- жертвеници, посветени на огъня
- жертвен камък с издълбани дупки по него
- жертвоприношение на хора и добитък преди решителна битка, според византийски извор
- жертвено разсичане на кучета и използване на кучетата за свидетели на клетвени думи
- покланяне и принасяне на жертва пред кучета
- носене на гирлянда над главата
- медно гумно в центъра на аула, сакрален стожер и слънчев часовник
- медни лъвове, пазители между колоните
- кланяне и коленичене пред идоли от сребро и електрон
- жречески действия за изследване, проумяване, откриване, постигане на нещо повече
- гадание по „черти и резки“, вероятно по „руните“ от българската писменост
- влизане в морето и измиване на краката

Погребални ритуали

- погребение с кон
- забиване на три меча на надгробната могила

ДУМИ

(разчетени от билингви, установени при анализ или
неразчетени с абсолютна сигурност)

авреи	еалх
аиан	елма
алем, елем – първи	ен
алтем – последен	епи
алтом – шести	ес
алхаси кюпе – вид ризница	естек – осемнадесет
ан	естрогин кюпе – вид ризница
андет	етх – куче
апе	ефе
асо	ехтем – осми
аул – укрепено място	зерт, зертон – чардак, балкон
бай – по-възрастен човек	на дворец
Балкан – Стара планина	зъд – стена
бат – по-голям родственик	зъдчий – строител, зидар
белег	зиткой – крепост
белтък	зур – сто
белчуг	имает – попечител
бехти – пети	имен – кон
биле – лечебно растение	имен шегор – жребец
бисер	имник – надзорник на конюшните
бияр (ка) – лечител (ка)	ина
бончук – бич за езда	итци, итциги
бору – крепост	йобок
буле	казначии – ковчежник
бъбрек	калансув – калпак
верени – дракон	калина
верниалем – единадесети	кап – идол
вестренабаре	капище – молитвен храм
вечем – трети	кебе
веш – месец, част от годината	кеуплен
вошния	кисиния – област
гиле	корабчии – моряк
гуня – кавалерийска пелерина	корем
дван – заек	кравчии – подаващ печеното месо
декату	кричага
делва	кръинъи
дигетоиги	кръмчии – водач на кораб
диклает	ксистон – вид риба
дилом – змия	куатар
дохс – свиня, глиган	кувент – народно събрание
дохътор – възглавница	кукумия – голям метален съд
дочата	кумир
е	кънигачии – книжовник

кърчии – рудар
кюпе – ризница от халки
леля – бащина сестра
лехуса – човек на легло
лиед
лорикха
лур – част от облеклото на кана
ма
мурзули – вид риба
ноже
нуме
обаса
ое
окто
олх
осоа
охси
пашаног
пиле
пинкав
полутъка
потка – глоба за влизане в чужд
имот
престит
рати
ръженъи
сан
самъчии – посредник, упълномоще-
но лице, управител на имот
саракт – земя с укрепена гранична
област, държава
сокай
сокачии – готвач
сомор – мишка
стакру
сукман
сфату
сън – крепостна кула
таг – кон
тагроги
таиси
тат – баща, татко
твирем – девети
теку – овен

тепе
тес – тас
тикра
тоупай
тох – кокошка или петел
тояга
туба (тъба)
тувин
тулши – шлем, забрало
турнеса – жълтица
тутом (таватам) – втори
у
ук
уовок
Фа – идол за поклонение,
божествено изображение
фун – глоба за извършено крими-
нално престъпление
хидре
хлобрин – вид обсадна кула
хонса – крадец, разбойник
хумши кюпе – вид ризница
хъш – герой
чавка
чертог – дворец
черь
чигот – меченосец
чика – вътрешната област на бълга-
рската държава
чипаг
чит
читем – седми
чуб – дълъг кичур коса
чувен – чугун, желязо
чувенчии – железар
шавар
шар – боя, багра
шаран
шарчии – художник
шеаф
шегор – вол, бик
шейна
шехтем – осми
шиле

ТОПОНИМИ, ХИДРОНИМИ И ЕТНОНИМИ

Абоба	Кумарица (Нови Искър)
Анзи	Кумух
Боруй	Пл. Кушница
Бояна	Мадара
Буда	Вр. Мусала
Бъдин	Невша
Варна	Оджидже (Велики Преслав)
Велбъжд	Онгъла
Великият презид – укрепителният вал от Дунав до морето	обл. Оногур
Верегава – дял или проход в Стара планина, вероятно срещу Верея (Стара Загора)	Пихара
Верея	Плъсков
Девелт (Дебелт)	Свърлиг
Дръстър	Синдел
р. Кабул	Тамбарасце – проход
Каварна	Тутракан
Каран(ово)	Тутхон (Тухтон)
Карвуна	р. Туча (Тъча, Тича)
Карнобат	Хумар
Крън	Хърс(ово)
Кулаб	Хръз(оград)
Куманово	Ченге
	р. Чика (Камчия)
	Шабла
	Шипка – проход и село

БЛАГОДАРНОСТИ

КЪМ ИНФОРМАТОРИ И СЪРАТНИЦИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

(по азбучен ред на държавите)

Хамидузаман Кхан (**Бангладеш**), арх. Слави Дончев, проф. д-р Йордан Йорданов, проф. д-р Александър Федотов, проф. Сашо Стоянов, проф. Васил Инджев, Георги Желязков, Николай Генов, Георги Свечников, инж. Венцислав Евтимов, сенсей Тодор Цветков (Самурая), Йордан Йорданов (Хануманджи), Демир Янев, Теодосий Спасов, Кристиян Гайдаров, Димитър Мавров, Маргарит Ценов, Георги Михалков (Китаец), Соня Иванова, Мария Неделчева, Снежана Карагьозова, Елена Атанасова (**България**), Зунг Тхи Дао, Ким Кук, Мин Нгок, Нгуен Ван Хан, Нгуен Куанг Вин (**Виетнам**), д-р Гийтеш Шарма, Гуруджи Дийван, д-р Рамкришна Каушик (**Индия**), Мария Виджайя (**Индонезия**), проф. Карло Бозо, Роберта Карери, проф. Ецио Мария Казерта (**Италия**), Клод Ратана, Апсари Руат, Чен Соченда (**Камбоджа**), У Шицзюн, Сиъ Синфу (**Китай**), Вонвилай Лао (**Лаос**), Чулун Цецег (**Монголия**), лама Сом Намгял, Ангя Гурунг (**Мустанг**), Соня Шрестха, Махешман Шрестха, Шри Гуру Раджендра Шрестха, Пике лама, Анг Цангбу шерпа, Дийпак Раймаджи (**Непал**), лама Тенцин-Кхецун Самаев, акад. Едуард Кочергин, Людмила Шапошникова, Гафур Каюмов (**Русия**), ламите от „Фелгйелинг гомпа“, д-р Цеванг Долкар, Таши Дава (**Тибет**), Билге Мехмед, Селим Гюрата (**Турция**), Жан-Луи Баро, Марсел Марсо (**Франция**), Шри Ратнаяке (**Шри Ланка**), Кумико Терао (**Япония**)

КЪМ ДИПЛОМАТИ И ДУХОВНИ ВОДАЧИ

(по азбучен ред на държавите)

Афганистански дипломати – Посланик Мохамад Фазел Сайфи, Втори секретар Абдул Кхалиг Арсала

Български дипломати – Шарже д`афер Румен Събев; Посланик Димитър Божилов, Людмил Котецов, Емил Трифонов, Тихомир Байчев (**Индия**); Посланик Едвин Сугарев, Николай Генов (**Монголия**, **Индия**); Шарже д`афер Георги Свечников (**Монголия**)

Индийски дипломати – Нейно Превъзходителство г-жа Митра, Шри д-р Субхаканта Бехера, Девадаси Раджешри Бехера

Китайски дипломати – Тяно Превъзходителство Ван Бенцзо и Чен Сянюй, Лиан Цинг Хае, Първи секретар Чен Мейфан, Лю Шити

Йогаучители – Гурудев, Даярупа, Дхармананда, Тиртха махарадж, Ямуна Девадаси

Тибетски духовни водачи – Негово Светейшество Далай Лама XIV, Лама Геше, Лама Сом Намгял, Лама Лобсанг Гардо, Лама Оле Нидал

КЪМ ПРИЯТЕЛИ И СПЪТНИЦИ В ЕКСПЕДИЦИИТЕ

Евгений Динчев, Валери Георгиев, Николай Йотов, Иво Леонкев, Милан Огнянов, Васил Генов, Ивайло Иванов, д-р Славян Стоилов, д-р Дамян Попхристов, Красен Кюркчиев, Александър Морфов, Теодосий Спасов, Дони, Коцето – Калки, Група „Ом“, Дари, Слави Трифонов, Стати Статев, Димитър Димитров, Венцислав Симеонов, Ирина Виноградова, Теодора Пеева и останалите участници в 18-те експедиции на територията на Евразия.

Авторът дълбоко се покланя на всички фирми, организации, фондации и дружества, дали средства за провеждането на експедициите, както и към медиите, излъчили, отразили и публикували резултатите от тези изследвания (по азбучен ред):

Алексфилм, „Балкан – Интертурс“, БГА „Балкан“, bTV, „Булаир“, Българска национална телевизия, Българско национално радио, Българо-руска инвестиционна банка, „Ваня“, вестник „Ехо“, „Вива спорт“, Върховен комисариат за бежанците към ООН, Евротур САТ TV, „Елпром“ Тетевен, „Ехо“, „Козметик плюс“, „Мануел“ Тетевен, „Мико“, Министерство на културата, „Мондо“, Национален филмов център, Национална академия за театрално и филмово изкуство „Кръстьо Сарафов“, Национална галерия за чуждестранно изкуство, „Нико“, „Олинеза“, Проксарфилм, Първа частна банка, Рекламна агенция „Фосфорус“, „Семана“, Театър „Пан“, „Тангра – ТанНакРа“, „Тема“, „Тео“, „Тет-а-тет“, Търговска къща „Централ“, Търговско застраховане, TV „Евроком“, TV 2001, „Фикосота синтез“ Шумен, Фондация „Отворено общество“, „Четпром“ Тетевен; „Asics“, „Ballantines“, „Bufo ventures“, CVH TV, „Corecom“, EMS International, „Guinness book of records“, „Highland sherpa“, „J & B“ Rare, „Kodak“, „Panasonic“, „PBI“, „Podravka“, „Polaroid“, „Polyhymnia“, „Radio •rance International“, „Skylink“, „Swiss formula“, „Technics“, „Theatredreams“, „ТАМА“, United Nations High Commission, „Vegeta“, „Vicky's“, „VO 5“

както и стотиците други вестници, списания, радиостанции и телевизионни канали в България и в чужбина.

БИБЛИОГРАФИЯ НА ОСНОВНАТА ЛИТЕРАТУРА

1. Абат Дюбоа, „Бит, обичаи и обреди на индусите“ в 3 тома, София, 1995
2. Алексеев Н. А., „Шаманизм тюркоязычных народов Сибири“, Новосибирск, 1984
3. Александров Д., „Бойни изкуства и военно дело на древните българи“, София, 1999
4. Алексеев Н., „Шаманизм тюркоязычных народов Сибири“, Новосибирск, 1984
5. Алексиев-Хофарт А., „Изгубените кодове на древните българи“, София, 2002
6. Ангелов Д., „Образуване на българската държавност“, София, 1971
7. Андреев Й., Пантев А., „Български ханове и царе. Исторически справочник“, Велико Търново, 2001
8. Ануфриков М., „Спутник альпиниста“, Москва, 1970
9. Арnaudов М., „Студии върху българските обреди и легенди“, т. I и II, София, 1971
10. Архив на автора, „Антропологически анализи, аудиоархив, бележки, видеоархив, експедиционни дневници, карти, писма, полеви материали, пътни записки, фотоархив“, София, 1977-2004
11. Бацу М., „Сказание за дъщерята на хана“, София, 1997
12. Бобев Б., Даков Т., Матанов Х., „Кратък справочник по история на България“, София, 2000
13. Богданов И., „Хан Аспарух“, София, 1975
14. Бонгард-Левин, „Древноиндийска цивилизация“, София, 1982
15. Бонгард-Левин Г. М., Ильин Г. Ф., „Индия в древности“, Москва, 1985
16. Бхартрихари, „Шатакатраям“, Москва, 1979
17. Ваклинов Ст., „Изкуство и култура на средновековната Българска държава. Каталог“, София, 1976
18. Ваклинов Ст., Ваклинова М., „Съкровището от Над сент Миклош“, София, 1983
19. Ваклинов Ст., „Формиране на старобългарската култура“, София, 1997
20. Велев Г., „Българският народен календар“, София, 2000
21. Венедиков И., „Златният стожер на прабългарите“, София, 1997
22. Вълчев Й., „Календар и хронология“, София, 1994
23. Вяса, „Махабхарата. Адипарва“, Москва – Ленинград, 1950
24. Вяса, „Махабхарата. Араньякапарва“, Москва, 1987
25. Вяса, „Махабхарата. Виратапарва“, Ленинград, 1976
26. Вяса, „Махабхарата. Сабхапарва“, Москва – Ленинград, 1962
27. Вяса, „Махабхарата. Удъйогпарва“, Ленинград, 1976
28. Вяса, Тулси Дас, „Махабхарата; Рамайна“, София, 1972
29. Генов Н., „Пътуване към мечтите“, София, 1989
30. Голан А., „Миф и символ“, Москва, 1993
31. Гумилев Л., „Древние тюрки“, Санкт-Петербург, Москва, 2002
32. Гумилев Л., „История народа Хунну“, книга 1 и книга 2, Москва, 2002
33. Гумилев Л., „Ритмы Евразии“, Москва, 1993
34. Денев Й., „Кратка библия на българите“, 1996
35. „Джатаки“, Москва, 1979
36. Динчев Е., Илиев А., „Пътеводител България“, София, 2002
37. Димитров Б., „Българите и Александър Македонски“, София, 2001
38. Димитров М., „Древната българска цивилизация“, София, 2000
39. Добрев П., „Българските огнища на цивилизация на картата на Евразия“, София, 1998
40. Добрев П., „Езикът на Аспаруховите и Куберови българи“, София, 1995
41. Добрев П., „Каменната книга на прабългарите“, София, 1992

42. Добрев П., „Прабългарите – произход, език, култура“, София, 1991
43. Добрев П., „Светът на прабългарите“, София, 1994
44. Добрев П., Добрева, М., „Древнобългарска епиграфика“, София, 2001
45. „Доклади. Симпозиум – славяни и прабългари“, София, 1982
46. Жуковская Л., „Судьба кочевой культуры“, Москва, 1980
47. Златарски В., „История на българската държава през средните векове“ в IV тома, София, 1970–1974
48. „Из ведийской поэзии“, Москва, 1984
49. Илиев Б., „Български легенди“, София, 2001
50. Илиев В., „Велика Волжка България“, София, 1993
51. Илиев В., „Родът Дулу“ в II книги, София, 1996
52. „Индийска средновековна повествователна проза“, Москва, 1982
53. Кратка българска енциклопедия, София
54. Каменов К., „Небето полни. Протобългарската история“, Варна, 2001
55. Кирилов Г., „Тервел или ездачът“, София, 1972
56. Колев Н., „Българска етнография“, София, 1987
57. Колектив, „Арабски извори за българите“, София, 2000
58. Колектив, „Атлас. Световна история“, т. I, Пловдив, 1999
59. Колектив, „Българите“, София, 2000
60. Колектив, „Българи и араби“, София, 2003
61. Колектив, „Българи, италианци, Ватикана“, София, 2002
62. Колектив, „Българите – Атлас“, София, 2001
63. Колектив, „Българите и американците“, София, 2003
64. Колектив, „Българско народно творчество“, в 12 тома, София, 1962–1970
65. Колектив, „Город Болгар“, Москва, 1988
66. Колектив, „Дорогами тысячелетий“, Москва, 1988
67. Колектив, „Древние обряды, верования и культы народов Средней Азии“, Москва, 1986
68. Колектив, „Календарни празници и обичаи на българите. Енциклопедия“, София, 1998
69. Колектив, „Кратък справочник по история на България“, София, 1993
70. Колектив, „Мифы народов мира. Энциклопедия“, Москва, 1997
71. Колектив, „Народы и религии мира. Энциклопедия“, Москва, 1999
72. Колектив, „Подбрани извори за българската история“, София, 2002
73. Колектив, „При блеске дня, во мраке ночи“, Москва, 1980
74. Колектив, „Сведоштва за Кирил и Методиј“, Скопје, 1989
75. Колектив, „Съкровище на хан Кубрат. Култура на българи, хазари, славяни. Каталог“, София, 1989
76. Колектив, „Традиционное мировоззрение тюрков Южной Сибири“, Новосибирск, 1988
77. Колектив, „Хронологична енциклопедия на света“ в VI тома, Велико Търново, 1991–1996
78. Личковска К., Шажинска К., „Митология на Месопотамия“, София, 1984
79. Макивиди К., „Атлас по история на Стария свят“, София, 1996
80. Мантов Д., „Старопрестолни градове“, София, 1973
81. Мантов Д., „Хан Крум“, София, 1973
82. Минаева О., „Мадарският конник“, София, 1990
83. Москов М., „Именник на българските ханове. Ново тълкуване“, София, 1988
84. Мутафчиев К., „Прабългарите в световната история“, Ловеч, 1995
85. „Народы и религии мира“, Энциклопедия, Москва, 1999
86. Ников Н., „Празниците на българите с легенди и предания“, София, 2003
87. Овчаров Д., „Български средновековни рисунки-графити“, София, 1982
88. Овчаров Д., „Омортаг кана сюбиги“, София, 2002
89. Овчаров Д., „Прабългарската религия. Произход и същност“, София, 1997

90. Овчаров Н., „Проучвания върху Средновековието и по-новата история на Вардарска Македония“, София, 1994
  91. Орбини М., „Царството на славяните, издадена през 1601“, София, 1983. Първи международен конгрес по българистика
  92. Песел М., „Пътешествия по Мустанг и Бутан“, София, 1982
  93. Раевски Д., „Митология на скитите“, София, 1988
  94. Рерих Н., „Алтай – Гималаи. Путевой дневник“, Рига, 1992
  95. Рерих Н., „Сказки“, Ленинград, 1991
  96. Роборовский В.И., „Путешествие в Восточный Тянь-шань и Нань-шань“, Москва, 1949
  97. Сент-Илер Ж., „Криптограмы Востока“, Москва, 1992
  98. Списание, „Авитохол“, течение 1995-2004
  99. Списание, „Български векове“, София, течение 1999-2004
  100. Списание „Минало“, течение 1994-2004
  101. Станишев Н., „Кратка история на българите“, София, 1942
  102. Стойнев А., „Една нощ на цар Борис“, София, 1989
  103. Стойнев А., „Светогледът на прабългарите“, София, 1986
  104. Стоянов С., Янакиев М., „Старобългарски език“, София, 1976
  105. Съслов Д., „Пътят на България“, София, 2000
  106. „Тайната история на монголите“, София, 1991
  107. Топенчаров В., „Две жарави – един пламък. Бугри и катарци“, София, 1974
  108. Уйлкинс У., „Митология на древна Индия“, София, 1993
  109. Фирдоуси, „Шах-наме“, София, 1977
  110. Фехер Г., „Облеклото и оръжието на старата българска войска. Военното дело на прабългарите“, София, 2000
  111. Хабибуллин М., „Кубрат хан“, Москва, 1990
  112. Цыбыков Г., „Избранные труды“ в II тома, Новосибирск, 1991
1. Bakalov G., Vladimirov G., „The Bulgarians“, Sofia, 2004
  2. Bell Sir C., „Grammar of colloquial Tibetan“, Varanasi – Kathmandu, 2000
  3. Co-authors, „Himalayan mysteries“, New Delhi – Singapore, 2001
  4. Co-authors, „Holiday & trekking in Kullu-Manali“, New Delhi, 1994
  5. Co-authors, „India. A guidebook“, Melbourne, 2001
  6. Co-authors, „India. Living wisdom“, London, 1995
  7. Co-authors, „Jesus in India“, London, 1997
  8. Co-authors, „Mapping the Tibetan world“, Tokyo, 2001
  9. Cynthia Bridgman Josayma, Losang Norbu Tsonawa, „Drowa Sangmo“, Dharamsala, 1990
  10. Donchev S., „The Madara Horseman“, „Balkan-media“, spring 1991
  11. Donchev S., „The so-called Cyrillic Alphabet“, „Balkan-media“, summer, 1992
  12. Grousset R., „L'Empire des steppes“, Paris, 1960
  13. Gyurme Dorje „Tibet handbook with Bhutan“, Chicago, 1996
  14. Hoskin J., Cummings J., Photobank „Thailand“, Bangkok – Hong Kong, 1997
  15. Jan Garbarek, Anouar Brahem, Ustad Shaukat Hussain, „Madar“, Oslo, 1992
  16. Joanna Ross, „Lhamo“, New Delhi, 1995
  17. Mahajan V., „History of Medieval India“, New Delhi, 1991
  18. Mario Frantin, „Mani Rimdu. Nepal“, Bologna, 1976
  19. Mrigendra Man, Sngh Pradan, „Pancha Buddha and dance“, Kathmandu, 1996
  20. Namgyal P., „The Potala“, Lhasa – Xigatse – Beijing, 1995
  21. „National Geographic“, Official journal of the National Geographic Society, Washington DC, all volumes 1962-2004
  22. New road atlas „India“, Delhi, 1998

23. Nicholson L., Vilder S., „Delhi, Agra & Jaipur“, New Delhi – Hong Kong, 1992
24. Norbu Chopel, „Gyasa Belsa“, New Delhi, 1991
25. Rao N., „Ladakh, Manali, Zanskar“, New Delhi – Singapore, 2001
26. Rene de Nebesky-Wojkowitz, „Tibetan religious dances“, New Delhi, 1997
27. Road atlas „India & Bangladesh“, Victoria, 2001
28. Robson J., „Christ in Islam“, London, 1925
29. Saith S., Dilwall A., „Himachal Pradesh“, New Delhi – Hong Kong, 1992
30. Shankar A., „Khajuraho. Orchha“, New Delhi – Singapore, 1997
31. Van Beek S., Wassman B., „Nepal“, Kathmandu – Hong Kong, 1994
32. Verma S., Verma R., „A guide to Sikkim, Darjeeling, Kalimpong & Bhutan“, Gangtok, 1993
33. Vyasa, „The Mahabharata“, vol. I-XXII, Poona, 1927-1966
34. Victor Chain, „Tibet handbook, a pilgrimage guide“, Chicago, 1994
35. Tibetan Bon foundation, „Tibetan – Zang Zung Dictionary“, Delhi, 1957
36. TIPA, „Shoeton“, New Delhi, 1996
37. Tsepak Rizgin, „Festivals of Tibet“, New Delhi, 1993

Автори на фотографиите:

- Архив на Центъра за изследване на българите ТАНГРА ТанНакРа ИК – 1.7.; 2.14.; 3.10.; 4.1.6; 4.2.3; 4.3.7; 4.4.9; 4.4.10; 4.5.2; 4.6.5; 4.7.9; 4.8.10; 4.9.3; 4.10.3; 4.10.4; 4.11.4; 4.12.4; 4.14.4; 4.15.1; 4.15.2; 4.16.3; 4.17.5; 5.4; 5.6; 6.4; 6.14; 6.15; 7.23; 7.28; 7.29; 8.13; 8.14; 9.4; 11.1.3; 11.2.2; 11.3.2; 11.4.2; 11.5.3; 11.5.4; 11.6.3; 11.7.2; 11.8.2; 11.9.4; 11.10.2; 11.11.2; 11.12.2; 11.13.2
- Демир Янев – 2.7; 2.8; 2.9; 3.2; 4.1.1; 4.7.8; 4.9.1; 4.11.2; 4.11.3; 4.12.1; 5.4; 8.12; 11.7.1
- Димитър Димитров - 4.4.3; 4.4.4; 4.7.4; 4.7.5; 4.8.8; 4.12.3; 4.14.1; 4.17.3; 6.7; 6.13; 7.2; 8.2; 8.4; 8.10
- Евгений Динчев – 10.1
- Ивайло Иванов – 12.1
- Александър Илиев – всички останали фотографии

Автори на картите:

- Архив на Центъра за изследване на българите ТАНГРА ТанНакРа ИК – 1-3, 58-72
- Александър Илиев – всички останали карти

РЕЗЮМЕ

Положительно можно утверждать, что в океане полевых исследований территории Евразии, проводимых в последние 750 лет, есть целое море документальных свидетельств, связанных с прошлым болгарского народа. Многие из этих родовых очагов тлеют и по сей день. Именно о них идет речь в этой книге, основанной исключительно на реально существующих доказательствах о наших предках.

Долгое возвращение болгар на прародину начинается в конце XIX века. Первоначальные исследования описывают археологические, письменные, этнографические и лингвистические источники, категорично свидетельствующие об ином виде государственности и культуры, не имеющем аналогов на Старом континенте. Известные к тому времени труды отечественных исследователей и европейских ученых содержат лишь намеки о том, что народ болгар является сложным конгломератом этносов. Один за другим на свет появляются более 70 вариантов наименований неславянских племен, оставивших след в болгарской народности.

Оказывается, болгары, основавшие государство на Балканах, вовсе не были небольшой группой кочевников, а мощным единением народов. Следуя их маршрутом, постепенно приходим к заключению, что они продвигаются по трем горным и четырем водосборным зонам, что нетипично для степных и кочевых народов. Местонахождение их обиталищ, по мнению древних авторов, это Памир, Гиндукуш/Амударья, Сырдарья; Кавказ/Днепр, Дон, Прикаспие, Причерноморие; Урал/Волга, Кама; Дунай и Причерноморие/Балканы. Более того, болгары облагораживают свои поселения. Основными признаками цивилизации считаются: ирригация, мелиорация, гигиена, умеренный климат, оседлость и земледелие, стационарное скотоводство, строительство городов и укреплений. Документы и находки обнажают скрытые за пеленой времени целых семь государственных объединений – Дунайское, Керамиссийское, Волжско-Камское, Панонское, а также Старую Великую, Кавказскую и Среднеазиатскую Болгарию. По меньшей мере еще дюжину возможных их временных обиталищ можно обнаружить в древних источниках. Карта болгарского присутствия на лице Евразии набухает и вероятный ареал их физического пребывания и культурного влияния расширяется от Японского моря до Атлантического океана и от Северного моря до Центральной Индии.

Этот этнос, один из немногих в истории Евразии, практикует комбинированное хозяйство. Болгары выживают благодаря организации и дисциплине при их принудительных переселениях и гибкости по отношению к переменам среды, а также благодаря приспособимости к климатическим воздействиям и наличию запасов на время войн и переселений. Основной вывод состоит в том, что болгары могли жить и оседло и лагерьями, подобно кочевникам. Они могли быть и скотоводами, и земледельцами, и охотниками, и рыбаками, и равнинными и речными и приморскими жителями, а также горным народом, каким, как многократно отмечают индийские, византийские и арабские источники, и был он на отчей земле.

За 120 лет мир приоткрыл для себя болгар, и они не только прочно заняли свое место среди первых европейских народов, но и создали государственность, сохранившуюся и до наших дней. И все же в науке остается еще достаточно много нерешенных вопросов. Самый существенный из них – о генезисе болгарского рода, его языка и прародине. Задача данной книги состоит именно в том, чтобы раскрыть структуру новых свидетельств по этому вопросу.

Особый интерес в настоящем исследовании вызывает уникальность болгарских переселений. Болгары всегда передвигаются „по окраинам“ крупных географических, политических и культурных ареалов: Азия и Европа; высокогорье и равнина; Персия и Индия; Китайская империя и степи; „Скифский квадрат“ и Византия; останки Римской империи и „Славянское море“. Следуя этой тактике, они несколько раз создают государственность, одна из которой, расположенная на крупнейшем европейском перекрестке, существует и по сей день. Решающими в этом отношении оказываются военные умения болгар. Отмеченные многократно после первого появления на карте Европы, болгары получают заслуженную славу непобедимого народа. Чисто статистически, годами зарегистрированного их присутствия можно считать период с 338 до 681 – года основания Дунайской Болгарии как прямого территориального и владетельского наследия Кавказской и Старой Великой Болгарии.

Болгарам приходится воевать против персов, индийцев, хуннов и гунов, китайцев, согдов (юечжи), македонов и греков, ефталитов, тюркютов, аланов, хазар, византийцев и т. н. Их основной стратегией в многочисленных сражениях за выживание является принцип объединения усилий. В современном виде эта максима украшает национальный герб Республики Болгария: „В единении – сила“. Объектом последних исследований являются уникальные имена болгар – непохожие или слабо похожие на имена представителей других народов, тысячелетиями живущих в соседстве.

Настоящий труд – это еще одна попытка предоставить новые сведения относительно уникальности болгарского рода. Следуя царскими путями, но и узкими горными тропами Евразии, исследование отводит любознательного читателя к существующим и поныне ареалам, городам и озерам, сохранившим свои болгарские наименования и этнокультурную идентичность на протяжении многих тысячелетий. Особый интерес представляет изучение влияния, оказанного на болгар со стороны древних цивилизаций полуострова Хиндустан, как когда-то называли его современники. Собранные свидетельства неоспоримо доказывают многовековое присутствие болгар в этом огромном регионе. А поскольку Евразия является колыбелью нескольких мировых цивилизаций, то, прослеживая развитие этих цивилизаций, исследование неизбежно приводит к открытию доказательств участия болгарского этноса в данном процессе. Карта доказанного присутствия болгар на полуострове, а также на прилегающих азиатских территориях будет расширена и максимально конкретизирована, сообразно свидетельства, которыми располагает настоящее исследование.

Методы поисков и сборов материала для этой книги могут быть разделены на четыре группы:

- личные наблюдения и полевые исследования автора;
- сведения информаторов – болгарских и местных; дипломатов, ученых и духовных лиц;
- доступная литература, карты и дневники экспедиций;
- ТВ, видео и интернет информация.

Методы перечислены согласно приоритетам. Наибольшая часть изложения базируется именно на фактах, отмеченных, зарегистрированных и собранных на месте автором исследования. Они могут подвергаться толкованиям, но не могут быть оспорены, так как являются реалиями, сохранившимися до наших дней. Сведения информаторов подобраны согласно принципу верификации. Каждое из них проверяется лично автором и регистрируется в надлежащем порядке. Таким образом, эти сведения становятся частью личных наблюдений автора и полевых исследований. То же самое относится и к большей части литературных источников, картам, видео и интернет информации. Единственным отступлением от этого принцип является пункт, касающийся путевых заметок и дневников экспедиций. Такое доверие оказано большинством авторов этим дневники по двум причинам. С одной стороны – авторитет исследователей в научном мире, вызванный беспристрастностью и точностью их полевых заметок. С другой стороны, сейчас практически невозможно проверить их – войны в отмеченных регионах, временный запрет посещения и исследований; труднодоступность и недостаток времени, чтобы дойти туда; и не на последнем месте – финансовые затруднения, связанные со столь длительными и дорогими экспедициями. Построенное таким образом, исследование имеет подчеркнuto документальный характер. Оно убеждает читателя голосом миллиардного населения, сохранившего в себе болгарский след в ходе исторических катаклизмов.

АЛЕКСАНДЪР ИЛИЕВ

SUMMARY

We can positively assert that within the ocean of field research on the territory of Eurasia for the last 750 years there is a sea of documentary evidence referring to the past of the Bulgarian kin. Yet today, many of these foci still burn or smolder. This book is namely about them. The present work rests only on genuine evidence, existing even today, about our ancestors.

The long return to the land of origin of Bulgarians started at the end of 19th century. First researches reveal archaeological, written, ethnographic and linguistic evidence explicitly underlying a unique statehood and culture, second to none in the Old Continent. The works of home researchers and European scientists known by that time provide only hints that Bulgarian people is a complex conglomeration of nations. One by one, more than 70 variations in names of non-Slavic tribes that left a trace in Bulgarian nationality see the light of day.

Apparently, the Bulgarians who established their state in the Balkans were not a mere Nomad group but a powerful united people. Tracing their march, we can conclude that they moved along three mountainous and four ambient water-bearing areas, and were no typical wandering or steppes people. The location of their residences were, according to ancient authors, the Pamir Mountains, Hindu Kush/Amu Darya, Syr Darya; Caucasus/ the Dnepr River, the Don River, the Caspian Sea Area, Black Sea Area; Ural/the Volga River, the Kama River; the Danube, and the Black Sea Area/the Balkans. It was found that they improved their areas of residence. The marks of their civilisation were: irrigation, melioration, hygiene, temperate climate, settled way of life and agriculture, settled cattle-rearing, construction of towns and strongholds. Out of the shroud of time, in the documents and findings, as many as seven state formations - Danube Bulgaria, Keramissian Bulgaria, Volga-Kama Bulgaria, Pannonian Bulgaria, Old Great Bulgaria, Caucasian Bulgaria, and Middle-Asia Bulgaria. At least a dozen of possible areas of settlement can be found with ancient authors. The map of Bulgarian presence on the face of Eurasia is swelling and the possible area of their physical presence and cultural influence stretches from the Japanese Sea to the Atlantic Ocean and from the Northern Sea to Central India.

This nation is one of the few in the history of Eurasia to practice combined economy. The survival of Bulgarians roots in the organisation and discipline during forced migration and the flexibility to changes in the environment, their adaptability to climate impact, and keeping supply reserves during warfare and during migration. The conclusion was that Bulgarians could live settled in camps, as well as like Nomads, they were stock-breeders and tillers, hunters and fishermen, both plain people living close to rivers and close to sea shores, and mountaineers (which was underlined time and again in Indian, Byzantine, and Arab sources) - what they most probably used to be in their homeland.

For 120 years the world has been rediscovering the Bulgarians and they embed permanently among the first European peoples to create statehood surviving even today. Nevertheless, there is plenty of unsolved scientific issues, the most important of them being the issue about the genesis of Bulgarian kin, its language and land of origin. The purpose of this book is to reveal and structure evidence on this issue.

The present research pays particular attention to the uniqueness of Bulgarian migrations. Bulgarians have always moved on the edge of great geographic, political and cultural areas: Asia and Europe; the high mountain and the plain; Persia and India; the Chinese Empire and the steppes; the 'Scythian Quadrangle' and Byzantium; the remains of the Roman Empire and the 'Slavic Sea'. Using this tactics they managed to create their own statehood several times, one of which differentiated on the greatest European crossroads still exists at present. The military skills of Bulgarians were crucial. Evidenced many times after being mentioned for the first time on the map of Europe, they boasted the glory of an invincible people. Enlisted only statistically, the years of their presence were from 338 AD to 681 AD - when Danube Bulgaria was established as a direct territorial and rulers' successor of Caucasian Bulgaria and Old Great Bulgaria.

Bulgarians learned to fight so well against Persians, Indians, hunnu and Huns, Chinese, Sogdians (юечжи), Macedonians, and Greeks, бaди (Hephthalites - White Huns), Turkuts, Alans, Khazars, Byzantines, etc. Their strategy in numerous fights for survival was the principle of joint efforts. It is preserved even today on the national coat of arms of the Republic of Bulgaria: "Union is Strength". The final search is aimed at the unique names of Bulgarians - non-similar or little similar to other peoples who have been neighbouring them for millennia.

The present book tries to give new details on the uniqueness of the Bulgarian kin. Moving along the broad roads and the uneven mountain tracks of Eurasia, the research intends to take the reader areas, towns, mountains and lakes, still existing today and having preserved their Bulgarian names and ethnic cultural identity for millennia. Of particular interest to us will be the influence the Bulgarians subdued from the civilisations in the Hindustan Peninsula, as it is now called by its present-day residents. The collected evidence proves unarguably the Bulgarian presence for many centuries in this vast region. And since Eurasia is the cradle of several world civilisations, tracing their development will unveil the participation of Bulgarian nations in this process. The map of proven Bulgarian presence in the peninsula and the Asian territories beyond it will be expanded and specified as much as possible in accordance with the evidence made available to the present research.

The methods for searching and collecting the materials in this book can be divided into four groups:

- personal observations and field research by the author;
- evidence from informers - Bulgarian and local; diplomats, scientists and clergymen;
- available literature, maps and travel logs from expeditions;
- TV, video and Internet information.

These items have been arranged by priority. The largest share in the body text belongs to the facts observed, registered and collected by the author of the research. They may be interpreted but not argued since they are realities yet remaining intact today. The pieces of evidence from informers were selected based on verification. Each and every piece has been personally verified by the author and properly registered. In this respect, such evidence becomes part of personal observations and field research. The same applies to parts of evidence from literature, maps, video and Internet information. The only retreat from this principle is on the item concerning the travel logs from expeditions. The authors of these logs have been granted confidence for two reasons. On the one hand the authority these researchers boast in the world of science due to the impartiality and precision of their field notes. On the other hand, there is practical impossibility for these statements to be verified - warfare in the spotted regions, temporary ban for visits or research; hard accessibility or lack of time to reach them and, last but not least, financial difficulties for such long and expensive trips. As it is constructed, the research is of definitive documentary nature. It articulates certain things with the voice of some billion of population that has preserved the Bulgarian trail in the run of historic cataclysms.

ALEXANDER ILIEV

Александър Илиев
БЪЛГАРИТЕ И ПОЛУОСТРОВ ХИНДУСТАН

Първо издание, българска
Формат 8/60/84 Печатни коли 34
ISBN-10: 954-9942-95-3
ISBN-13: 978-954-9942-95-8
Цена 18 лв.

Редактор Божидар Михайлов
Художник Петър Добрев
Коректор Виолета Андреева

Предпечат „ВАЯН – Ваня Кръстева“
Печат ПК „Димитър Благоев“ ООД

ТАНГРА ТанНакРа ИК
ПК 1832, 1000 София, България
Тел. (359 2) 986 44 19; факс: (359 2) 986 69 45
E-mail: mail@tangra-bg.org; Web site: www.tangra-bg.org